

Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska

**STRATEGIA
ZRÓWNOWAŻONEGO
ROZWOJU GMINY
KŁODAWA**

**AKTUALIZACJA
NA LATA 2016-2025**

Warszawa, Kłodawa 2016

Opracowano na zlecenie Urzędu Gminy Kłodawa – umowa nr 1/2015

Opracował zespół autorski w składzie:

dr Wojciech Nowicki

mgr Alicja Kiczyńska

mgr Andrzej Weigle

dr Witold Andrzejczak

mgr Przemysław Nisiewicz

mgr inż. Andrzej Horbacz

przy udziale interesariuszy z Gminy Kłodawa
zaangażowanych w proces opracowania Strategii

Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska

01-445 WARSZAWA, UL. ERAZMA CIOLKA 13

tel./fax: (48) 22 877 23 59 – 60

e-mail: zarzad@nfos.org.pl

www.nfos.org.pl

Członek Światowej
Unii Ochrony
Przyrody

IUCN
The World Conservation Union

Spis treści:

1.	WPROWADZENIE	9
1.1.	Uzasadnienie potrzeby aktualizacji Strategii	9
1.2.	Metodyka prac nad Strategią.....	10
1.3.	Definicje stosowane w Strategii.....	13
1.4.	Ocena realizacji Strategii zrównoważonego rozwoju Gminy Kłodawa na lata 2000-2015	14
2.	ZEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA FUNKCJONOWANIA GMINY KŁODAWA.....	22
2.1.	Uwarunkowania wynikające z założeń krajowych i regionalnych dokumentów planistycznych.....	22
2.1.1.	Dokumenty strategiczne poziomu międzynarodowego.....	22
2.1.2.	Dokumenty strategiczne poziomu krajowego.....	24
2.1.3.	Dokumenty strategiczne poziomu regionalnego	27
2.1.4.	Dokumenty strategiczne poziomu lokalnego	31
2.2.	Uwarunkowania wynikające z funkcjonowania w strukturze województwa, powiatu, związku gmin i Euroregionu	33
3.	DIAGNOZA STANU GMINY KŁODAWA.....	39
3.1.	Sytuacja demograficzna	39
3.2.	Sytuacja społeczno-socjalna.....	45
3.2.1.	Zasoby mieszkaniowe.....	45
3.2.2.	Rynek pracy i bezrobocie.....	46
3.2.3.	Patologie i pomoc społeczna	49
3.2.4.	Opieka zdrowotna	53
3.2.5.	Bezpieczeństwo publiczne.....	54
3.3.	Stan gospodarki.....	56
3.3.1.	Aktywność gospodarcza	56
3.3.2.	Budownictwo.....	58
3.3.3.	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo.....	60
3.4.	Zagospodarowanie przestrzenne	63
3.4.1.	Struktura krajobrazu i pokrycia terenu	63
3.4.2.	Sieć osadnicza	65
3.4.3.	Polityka przestrzenna	66
3.5.	Antropopresja i stan środowiska przyrodniczego	79
3.5.1.	Jakość powietrza.....	79
3.5.2.	Jakość wód.....	81
3.5.3.	Hałas	90
3.5.4.	Gospodarka odpadami	91
3.5.5.	Degradacja powierzchni ziemi i gleb	92
3.6.	Środowisko przyrodnicze	93
3.6.1.	Charakterystyka komponentów środowiska przyrodniczego	93
3.6.2.	Obszary i obiekty chronione	108
3.6.3.	Inne cenne obszary i obiekty	114
3.7.	Infrastruktura techniczna.....	117
3.7.1.	Infrastruktura drogowa	117
3.7.2.	Infrastruktura wodno-kanalizacyjna.....	119
3.7.3.	Infrastruktura telekomunikacyjna	124
3.7.4.	Infrastruktura energetyczna	124
3.7.5.	Infrastruktura gazowa	124
3.8.	Sport, rekreacja i turystyka	126
3.8.1.	Atrakcyjność turystyczna.....	126

3.8.2.	Obiekty turystyczne, w tym agroturystyczne	127
3.8.3.	Szlaki turystyczne	128
3.8.4.	Obiekty sportowe i rekreacyjne	131
3.9.	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	132
3.9.1.	Obiekty zabytkowe	132
3.9.2.	Imprezy kulturalne	134
3.9.3.	Czytelnictwo	136
3.10.	Edukacja	138
3.10.1.	Szkoły i przedszkola	138
3.10.2.	Edukacja pozaszkolna	141
3.11.	Transport publiczny.....	146
3.12.	Budżet	146
3.12.1.	Dochody.....	146
3.12.2.	Wydatki	151
3.12.3.	Podsumowanie budżetu.....	153
4.	ANALIZA SWOT GMINY KŁODAWA	156
5.	MISJA I WIZJA	160
6.	PRIORYTETY, CELE STRATEGICZNE I KIERUNKI DZIAŁAŃ	161
6.1.	Priorytety rozwojowe Gminy Kłodawa	161
6.2.	Cele strategiczne, operacyjne i szczegółowe	162
6.3.	Kierunki działań.....	165
6.3.1.	Zadania w ramach realizacji celu strategicznego: I. Zbudowanie konkurencyjnej gospodarki	165
6.3.2.	Zadania w ramach realizacji celu strategicznego: II. Wzmocnienie potencjału rozwojowego społeczności lokalnej	175
6.3.3.	Zadania w ramach realizacji celu strategicznego: III. Ukształtowanie ładu przestrzennego oraz zachowanie środowiska przyrodniczo-kulturowego	193
7.	UMIEJSCOWIENIE STRATEGII W PONADREGIONALNYCH DOKUMENTACH STRATEGICZNO-PLANISTYCZNYCH ORAZ JEJ ZGODNOŚĆ Z UNIJNYMI I KRAJOWYMI PROGRAMAMI ROZWOJU	213
8.	STRATEGIA A FUNDUSZE EUROPEJSKIE W PERSPEKTYWIE FINANSOWEJ 2014-2020	220
9.	SZACUNKOWE KOSZTY REALIZACJI STRATEGII.....	225
10.	ZAŁOŻENIA ROZWOJU URBANISTYCZNEGO I INFRASTRUKTURY TECHNICZNO-SPOŁECZNEJ	237
10.1.	Rekomendowane założenia rozwoju urbanistycznego	237
10.2.	Strategiczne inwestycje i Wieloletnia Prognoza Finansowa	239
11.	WDRAŻANIE STRATEGII, MONITORING I EWALUACJA	240
11.1.	Wdrażanie Strategii.....	240
11.2.	System monitorowania i ewaluacji Strategii.....	241
12.	BIBLIOGRAFIA.....	246
13.	INDEKS SKRÓTÓW	247

Lista załączników:

Załącznik nr 1. Raport z badania opinii publicznej na temat warunków życia w Gminie Kłodawa i kierunków jej rozwoju, wraz z wzorem ankiety

Załącznik nr 2. Gospodarstwa agroturystyczne i ośrodki wypoczynkowe w granicach Gminy Kłodawa

Lista rysunków:

Rys. 1. Umowa partnerska między Gminą Kłodawa a Amt-Seelow Land	37
Rys. 2. Liczba mieszkańców ogółem i w podziale na płeć w latach 2000-2014.....	39
Rys. 3. Gęstość zaludnienia w latach 2000-2014.....	41
Rys. 4. Urodzenia żywe, zgony i przyrost naturalny na 1000 ludności w latach 2002-2014	41
Rys. 5. Migracje na pobyt stały w latach 2000-2014	42
Rys. 6. Wskaźnik obciążenia demograficznego w latach 2002-2014	43
Rys. 7. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w latach 2003-2014	47
Rys. 8. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2003-2014	47
Rys. 9. Liczba rodzin objętych pomocą GOPS w latach 2011-2014	50
Rys. 10. Najczęstsze powody przyznawania pomocy GOPS w latach 2011-2014	50
Rys. 11. Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON w latach 2000-2014 wg sektorów własnościowych	57
Rys. 12. Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON w latach 2005-2014 wg głównych sektorów gospodarki	57
Rys. 13. Długość czynnej sieci wodociągowej w latach 2000-2014.....	120
Rys. 14. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w latach 2000-2014.....	121
Rys. 15. Ilość ścieków oczyszczonych w latach 2000-2014	122
Rys. 16. Liczba przydomowych czyszczalni ścieków w latach 2008-2013	122
Rys. 17. Długość czynnej sieci gazowej w Gminie Kłodawa.....	125
Rys. 18. Liczba miejsc w przedszkolach oraz liczba uczęszczających dzieci w latach 2000-2013	140
Rys. 19. Struktura dochodów do budżetu w latach 2010-2015	148
Rys. 20. Struktura podatków i opłat lokalnych w latach 2010-2015	149
Rys. 21. Struktura wydatków budżetowych w latach 2010-2015	152
Rys. 22. Wydatki i dochody budżetowe w latach 2002-2014	153
Rys. 23. Porównanie poziomu dochodów i wydatków budżetowych (w tys. zł) w latach 2010-2014	154
Rys. 24. Porównanie dynamiki dochodów i wydatków budżetowych w latach 2010-2014	154
Rys. 25. Wydatki i dochody budżetowe na 1 mieszkańca (w tys. zł) w latach 2002-2014	155

Lista fotografii:

Fot. 1. Siedziba Urzędu Gminy Kłodawa	8
Fot. 2. Ośrodek zdrowia w Kłodawie	54
Fot. 3. Teren planowanej podstrefy Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w rejonie Wojcieszyc	56
Fot. 4. Zakład ogrodniczy „Mularski” w Różankach	61
Fot. 5. Lasy Puszczy Gorzowskiej w rejonie Santoczna i Rybakowa	62
Fot. 6. Obszary intensywnej suburbanizacji (obszary presji inwestycyjnej oznaczone czerwoną linią).....	74
Fot. 7. Przykłady skrajnego rozpraszania zabudowy mieszkaniowej.....	76
Fot. 8. Polna droga pomiędzy wsiami Santocko i Kłodawa (ul. Polna) – teren wskazany w dokumentach planistycznych do zabudowy mieszkaniowej	77
Fot. 9. Zakład Komunalny w Różankach	91
Fot. 10. Wybrane jeziora (I)	100
Fot. 11. Wybrane jeziora (II)	102
Fot. 12. Wybrane jeziora (III).....	103
Fot. 13. Wybrane rzeki	107
Fot. 14. Rezerwaty	112
Fot. 15. Użytki ekologiczne	113
Fot. 16. Ujęcie wody w Zdroisku.....	120
Fot. 17. Przepompownie ścieków	123

Fot. 18.	Boisko sportowe w Różankach	131
Fot. 19.	Zabytkowe kościoły.....	132
Fot. 20.	Gminny Ośrodek Kultury w Wojcieszycach.....	134
Fot. 21.	Występ zespołu ludowego w Gminnym Ośrodku Kultury	136
Fot. 22.	Zespół szkół w Różankach.....	139
Fot. 23.	Ośrodki edukacji leśnej.....	142
Fot. 24.	Leśna ścieżka dydaktyczna nad Jeziorem Grabino	143
Fot. 25.	Punkty edukacji leśnej.....	144

Lista tabel:

Tab. 1.	Ocena realizacji celów dotychczasowej Strategii.....	14
Tab. 2.	Liczba mieszkańców w gminach powiatu gorzowskiego w 2014 r.	40
Tab. 3.	Struktura wiekowa mieszkańców w 2015 r.	40
Tab. 4.	Przyrost naturalny i saldo migracji w gminach powiatu gorzowskiego	42
Tab. 5.	Wskaźnik obciążenia demograficznego w gminach powiatu gorzowskiego w latach 2005 i 2014	43
Tab. 6.	Wskaźnik małżeństw zawieranych w gminach powiatu gorzowskiego w latach 2005 i 2014	44
Tab. 7.	Zasoby mieszkaniowe w gminach powiatu gorzowskiego w latach 2013-2014	45
Tab. 8.	Mieszkania oddane do użytku w gminach powiatu gorzowskiego w latach 2013-2014.....	45
Tab. 9.	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w latach 2005-2014	46
Tab. 10.	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w latach 2006-2014 wg cech	48
Tab. 11.	Bezrobocie w gminach powiatu gorzowskiego	48
Tab. 12.	Przeciwdziałanie patologiom w latach 2011-2014.....	52
Tab. 13.	Zagrożenie bezpieczeństwa w ruchu drogowym w latach 2010-2014	54
Tab. 14.	Zagrożenie przestępczością w latach 2010-2015.....	55
Tab. 15.	Budynki mieszkalne jednorodzinne oddane do użytku w gminach powiatu gorzowskiego w latach 2005-2014	58
Tab. 16.	Obiekty użyteczności publicznej oddane do użytku w gminach powiatu gorzowskiego w latach 2005-2014	58
Tab. 17.	Obiekty przemysłowe, magazyny i fermy oddane do użytku w gminach powiatu gorzowskiego w latach 2005-2014.....	59
Tab. 18.	Obiekty gospodarcze, garażowe i warsztatowe oddane do użytku w gminach powiatu gorzowskiego w latach 2005-2014.....	59
Tab. 19.	Struktura użytkowania terenu.....	60
Tab. 20.	Liczba gospodarstw rolnych i powierzchnia gruntów wg miejscowości	61
Tab. 21.	Charakterystyka jednostek osadniczych.....	65
Tab. 22.	Pokrycie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wg obrębów	70
Tab. 23.	Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w opracowaniu wg obrębów	72
Tab. 24.	Klasyfikacja stanu/potencjału ekologicznego i stanu chemicznego rzeki Kłodawki (JCW) – ocena za 2010 r.	83
Tab. 25.	Jeziora	84
Tab. 26.	Klasyfikacja stanu ekologicznego jezior Chłop i Lubie w latach 2007 i 2010	86
Tab. 27.	Ocena stanu czystości wód jezior Lubie i Chłop w 2007 r.	86
Tab. 28.	Ocena jakości wód jezior Przyłężek i Nierzym przeznaczonych do bytowania ryb w 2006 r.....	88
Tab. 29.	Warunki meteorologiczne (wg danych dla stacji pomiarowej Gorzów Wlkp.)	95
Tab. 30.	Pomniki przyrody.....	114
Tab. 31.	Parki wiejskie i dworskie.....	114
Tab. 32.	Długość czynnej sieci wodociągowej oraz liczba przyłączy w latach 2010-2014	120
Tab. 33.	Gazociągi wysokiego ciśnienia.....	125

Tab. 34.	Długość czynnej sieci gazowej oraz liczba przyłączy i odbiorców w latach 2009-2013	125
Tab. 35.	Obiekty wpisane do rejestru zabytków	132
Tab. 36.	Stanowiska archeologiczne	133
Tab. 37.	Aktywność Gminnej Biblioteki Publicznej w Kłodawie w latach 2011-2014	137
Tab. 38.	Liczba uczniów w szkołach w latach 2010-2015	139
Tab. 39.	Liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli w latach 2010-2015	140
Tab. 40.	Dochody do budżetu w latach 2002-2014 (w tys. zł)	147
Tab. 41.	Dochody ogółem a dochody własne budżetu w latach 2010-2014	149
Tab. 42.	Udział w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa w latach 2011-2015	150
Tab. 43.	Poziom subwencji finansowych w latach 2011-2015	150
Tab. 44.	Poziom dochodów z majątku Gminy w latach 2011-2015	151
Tab. 45.	Wydatki z budżetu w latach 2002-2013 (w tys. zł)	151
Tab. 46.	Spójność zapisów celów operacyjnych Strategii z celami krajowych i unijnych programów rozwoju ...	213
Tab. 47.	Podział Funduszy Europejskich na poszczególne dziedziny wymagające wsparcia	221
Tab. 48.	Szacunkowe koszty realizacji Strategii	225
Tab. 49.	Wykaz strategicznych inwestycji zaplanowanych do realizacji przez Gminę Kłodawa w latach 2016-2020	239
Tab. 50.	Proponowane wskaźniki oceny stanu realizacji Strategii	243

Lista map:

Map. 1.	Położenie Gminy Kłodawa na tle podziału administracyjnego Polski	33
Map. 2.	Położenie Gminy Kłodawa na tle podziału administracyjnego powiatu gorzowskiego	34
Map. 3.	Euroregion Pro Europa Viadrina	35
Map. 4.	Sieć hydrograficzna (w tym JCW) i granice zlewni	81
Map. 5.	Sieć hydrograficzna – jeziora	85
Map. 6.	Ukształtowanie terenu	93
Map. 7.	Gatunki dominujące w drzewostanie lasów	96
Map. 8.	Typy siedliskowe lasów	96
Map. 9.	Wiek drzewostanów leśnych	97
Map. 10.	Funkcje lasów	97
Map. 11.	Obszary chronione	108
Map. 12.	Położenie Gminy Kłodawa na tle krajowych koncepcji korytarzy ekologicznych	116
Map. 13.	Drogi krajowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne	117
Map. 14.	Mapa turystyczna Euroregionu Pro Europa Viadrina	127
Map. 15.	Przyrodniczo-historyczny szlak rowerowy Kietz (Niemcy) – Kostrzyn nad Odrą – Barlinek	129
Map. 16.	Zasięg Programu Współpracy INTERREG VA Brandenburgia-Polska 2014-2020	224

Krótko o Gminie Kłodawa

Gmina Kłodawa to gmina wiejska położona przy północnej granicy województwa lubuskiego, w powiecie gorzowskim, granicząca od południa z miastem Gorzów Wlkp. Zajmuje powierzchnię 234,8 km², z czego aż 65% stanowią lasy należące do Puszczy Gorzowskiej, zaś prawie 3% zajmują wody, w tym aż 21 jezior. Północno-wschodnia część Gminy leży w granicach Barlinecko-Gorzowskiego Parku Krajobrazowego, w znacznej części pokrywającego się z dwoma obszarami Natura 2000 – obszarem specjalnej ochrony ptaków „Puszcza Barlinecka” i specjalnym obszarem ochrony siedlisk „Ostoja Barlinecka”. Gmina stanowi zaplecze mieszkaniowo-rekreacyjne aglomeracji gorzowskiej. Liczne jeziora, rezerваты, szlaki piesze i rowerowe, ścieżki edukacyjne, ośrodki wypoczynkowe przyciągają wielu mieszkańców Gorzowa Wlkp. i regionu.

Gmina Kłodawa należy do najszybciej rozwijających się w powiecie gorzowskim i regionie. Determinuje to intensywna zabudowa mieszkaniowa oraz szybko wzrastająca liczba mieszkańców. Posiada dobrze rozwiniętą infrastrukturę techniczną i społeczną. Ściśle powiązana jest z aglomeracją gorzowską, która stanowi naturalne zaplecze zatrudnienia dla mieszkańców Gminy, a także bazę edukacji ponadgimnazjalnej.

W granicach administracyjnych Gminy znajduje się 14 miejscowości, które tworzą 11 sołectw: Kłodawa (siedziba władz gminnych), Różanki, Wojcieszyce, Chwałęcice, Łośno, Santocko, Rybakowo, Santoczno, Zdroisko, Mironice oraz Różanki Szklarnia.

Gmina należy do Związku Celowego Gmin MG-6 i Euroregionu Pro Europa Viadrina. Od 2000 r. współpracuje z niemiecką gminą Amt Seelow Land z Brandenburgii. Przynależy też do stowarzyszenia Lokalna Grupa Rybacka „Pojezierze Dobiegniewskie” oraz do Lokalnej Grupy Działania „Kraina Szlaków Turystycznych”. Na terenie Gminy znajdują się dwa zespoły szkół podstawowo-gimnazjalnych oraz trzy przedszkola, Gminny Ośrodek Kultury, Biblioteka Gminna, aktywnie działające jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej (5 jednostek, w tym 3 działające w ramach Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego), zespoły wokalne oraz kluby seniora. Działają także kluby sportowe, koła łowieckie i wędkarskie oraz inne stowarzyszenia.

Fot. 1. Siedziba Urzędu Gminy Kłodawa

Źródło: NFOŚ w Warszawie (2015)

1. WPROWADZENIE

1.1. Uzasadnienie potrzeby aktualizacji Strategii

Planowanie strategiczne jest podstawą dobrego zarządzania każdym podmiotem – państwem, firmą, organizacją społeczną, czy jednostką samorządową. Wyznacza ono kierunki i ramy postępowania dla organów decyzyjnych, określając długofalowe cele do zrealizowania oraz wizję danego podmiotu, którą w efekcie podjętych działań chce się osiągnąć. Planowanie strategiczne jest płaszczyzną współpracy pomiędzy różnymi partnerami (interesariuszami), w tym uzgadniania wspólnych założeń lub w przypadku rozbieżnych podejść, wypracowywania kompromisowych rozwiązań.

Tworzenie strategii rozwoju gmin nabrało w Polsce szczególnego znaczenia od momenty zmian ustrojowych i reformy samorządowej na początku lat 90. Wraz ze wzrostem świadomości ekologicznej społeczeństwa, w dokumentach tych podkreślano konieczność rozwoju zrównoważonego, a więc potrzebę uwzględniania wymogów ochrony środowiska i równorzędnego traktowania sfery społecznej, gospodarczej i przyrodniczej. Także i Gmina Kłodawa (zwana dalej Gminą) zdecydowała się na przygotowanie takiego dokumentu strategicznego, określającego długofalowy scenariusz jej rozwoju. Pierwsza Strategia zrównoważonego rozwoju (Strategia, 2000) opracowana została w 2000 r. przy udziale konsultantów firmy Umbrella Project w Warszawie i wyznaczała kierunki postępowania kolejnych kadencji władz samorządowych przez 15 lat.

Wraz z upływem czasu konieczne stało się zweryfikowanie i zaktualizowanie założeń przyjętych w poprzedniej edycji planowania. Do podstawowych przyczyn uzasadniających potrzebę przygotowania nowej Strategii należą:

- zmieniająca się sytuacja społeczna i gospodarcza wewnątrz Gminy oraz w jej bliższym i dalszym otoczeniu,
- nowe i zaktualizowane dokumenty strategiczne na poziomie Unii Europejskiej, krajowym i regionalnym określające bieżące priorytety i kierunki rozwojowe,
- nowe możliwości rozwojowe wynikające z postępu technologicznego i rozwoju infrastruktury,
- nowy okres programowania funduszy unijnych na lata 2014-2020.

Strategia zrównoważonego rozwoju Gminy Kłodawa dotycząca nowego okresu programowania to jest lat 2016-2025 (zwana dalej „Strategią”) jest niezmiernie ważnym dokumentem dla całej lokalnej społeczności, albowiem daje odpowiedź na fundamentalne pytanie: co powinno się przedsięwziąć, aby móc jak najlepiej zaspokajać zbiorowe potrzeby mieszkańców oraz innych osób lub podmiotów funkcjonujących na różnych zasadach w obrębie Gminy.

Ustalenia zawarte w tym dokumencie tworzą podstawę do prowadzenia długookresowej i systematycznej polityki rozwoju Gminy, zmierzającej do stałej poprawy jakości życia mieszkańców, trwałego rozwoju gospodarki lokalnej, ochrony środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego oraz kształtowania ładu przestrzennego. W szczególności dają one podstawę do ubiegania się o zewnętrzne środki finansowe na realizację przyjętych celów.

U podstaw formułowania Strategii dla Gminy Kłodawa leżało przekonanie znaczącej części mieszkańców oraz jej władz, że – zgodnie z zapisami Konstytucji RP i innych ustaw oraz wymogami Unii Europejskiej – należy konsekwentnie wdrażać w życie zasadę zrównoważonego rozwoju, czyli uznawać szczególną rolę wymogów ekologicznych w stosunku do procesów rozwoju społeczno-gospodarczego i zagospodarowania przestrzeni. Jednocześnie uznano, że głównymi przesłankami opracowania niniejszego dokumentu jest potrzeba stworzenia merytorycznych podstaw do długookresowych i systematycznych działań na rzecz:

- tworzenia jak najlepszych warunków dla dalszego rozwoju gospodarczego, jako podstawy do zmniejszania się bezrobocia oraz wzrostu dochodów ludności i budżetu Gminy,
- prowadzenia aktywnej działalności promocyjnej Gminy, a przede wszystkim jej walorów i zasobów (silnych stron), czyli wskazującej na jej atrakcyjność lokalizacyjną dla inwestorów miejscowych i zewnętrznych,
- efektywnego wykorzystywania środków finansowych z budżetu Gminy, zgodnie z zasadą racjonalnego działania,
- ubiegania się o pomocowe środki finansowe Unii Europejskiej oraz z innych źródeł zewnętrznych na realizację zadań gminnych,
- nawiązywania i rozwoju współpracy władz Gminy z przedsiębiorcami oraz organizacjami pozarządowymi funkcjonującymi na jej terenie,
- nawiązywania i rozwoju współpracy na zasadach partnerstwa z gminami sąsiednimi oraz władzami powiatu gorzowskiego w celu rozwiązywania wspólnych problemów,
- promowania ekologicznych kierunków i form działania we wszystkich sferach aktywności mieszkańców (produkcja, usługi, turystyka, rekreacja i wypoczynek),
- ochrony cennych walorów i zasobów środowiska przyrodniczego oraz doprowadzenie ich stanu zachowania lub czystości do standardów Unii Europejskiej.

Zasadniczo Strategia adresowana jest do władz Gminy Kłodawa: wójta i pracowników podległych mu jednostek oraz Rady Gminy, a także do sołtysów poszczególnych miejscowości. Oni bowiem w większości przypadków będą odpowiedzialni za wdrożenie przyjętych w niej działań. Jednak osiągnięcie założonych celów nie będzie możliwe bez zaangażowania osób mieszkających, pracujących i odpoczywających na terenie Gminy, czy też w inny sposób z nią związanych, a także zaangażowania podmiotów – służb państwowych, firm i organizacji prowadzących tutaj swoją działalność.

1.2. Metodyka prac nad Strategią

Istnieje kilka przyjętych metod opracowywania dokumentów o charakterze strategicznym. W odniesieniu do strategii rozwoju gmin do najbardziej powszechnych należą:

- podejście eksperckie, w ramach którego dokument sporządzany jest przez zespół zewnętrznych specjalistów od poszczególnych dziedzin,
- podejście społeczne, w ramach którego dokument jest sporządzany siłami własnymi danej gminy, to jest pracowników urzędu gminy, radnych i innych lokalnych liderów,

- podejście partycypacyjne, zakładające połączenie lokalnego „potencjału” (wiedzy, doświadczenia i oczekiwań) i „potencjału” zewnętrznych ekspertów z jednoczesnym uspołecznieniem procesu planowania.

Ten ostatni model prowadzenia prac przyjęto zarówno w trakcie opracowywania Strategii Gminy Kłodawa z 2000 r., jak i w przypadku sporządzania niniejszego dokumentu.

W efekcie przeprowadzonego przez Urząd Gminy Kłodawa postępowania przetargowego, jako podmiot odpowiedzialny za przygotowanie nowej (zaktualizowanej) Strategii wybrano Narodową Fundację Ochrony Środowiska (umowa nr 1/2015 z 1 czerwca 2015 r.) posiadającą ponad 25 letnie doświadczenie w szeroko rozumianej problematyce ochrony środowiska i rozwoju zrównoważonego. Fundacja w swoim bogatym dorobku posiada szereg strategii, planów rozwoju gmin i programów ochrony środowiska oraz studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, w tym przygotowanych dla gmin w województwie lubuskim (Trzciel, Sulęcín, Babimost). Opracowała także kilkadziesiąt planów ochrony i planów zadań ochronnych dla parków narodowych, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody i obszarów Natura 2000, w tym z województwa lubuskiego: Pszczewskiego PK, Łagowskiego PK, Gryżyńskiego PK, Krzesińskiego PK, PK „Łuk Mużakowa”, rezerwatu „Nietoperek” oraz obszarów Natura 2000: „Sulechów”, „Skwierzyna”, „Lasy Dobrosułowskie”, „Nietoperek”, „Otyń” oraz dla obszaru Natura 2000 „Puszcza Barlinecka”, obejmującego znaczącą część Gminy Kłodawa. Fundacja, we wcześniejszych latach realizowała także projekty dla Gminy Kłodawa: „Założenia do programu ekorozwoju” oraz „Kierunki ochrony środowiska w obrębie Barlinecko-Gorzowskiego PK w Gminie Kłodawa”.

Na potrzeby realizacji projektu utworzony został zespół ekspertów, który odpowiedzialny był za współpracę ze wszystkimi interesariuszami, zgromadzenie danych niezbędnych do opracowania Strategii oraz opracowanie propozycji jej zapisów do przedyskutowania i ostatecznego wypracowania w ramach uspołecznionego procesu planowania.

Do współpracy przy aktualizacji Strategii zaproszono szerokie grono interesariuszy zamieszczając stosowne informacje o projekcie na stronie internetowej Urzędu Gminy, rozsyłając imienne powiadomienia i zaproszenia do udziału w spotkaniach (do 80 osób lub instytucji) oraz zachęcając do składania własnych wniosków, przemyśleń i uwag. Swoistego rodzaju formą zaangażowania społecznego było także wypełnienie przez mieszkańców ankiety (Załącznik nr 1) dotyczącej ich oceny stanu Gminy i oczekiwań rozwojowych (ponad 700 rozdanych egzemplarzy + wersja elektroniczna dostępna na stronie Urzędu Gminy).

Zgodnie z przyjętymi założeniami prace nad Strategią podzielone zostały na dwa etapy:

- etap diagnostyczny (czerwiec – listopad 2015 r.)
- etap strategiczny (listopad 2015 r. – maj 2016 r.).

W ramach prac etapu I przeprowadzono:

- ocenę stanu realizacji Strategii z 2000 r.,
- ocenę wewnętrznych oraz zewnętrznych uwarunkowań rozwoju Gminy,
- aktualizację diagnozy stanu Gminy,
- analizę wyobrażeń i oczekiwań mieszkańców na temat stanu i przyszłości Gminy,

- analizę SWOT (słabych i mocnych stron, szans i zagrożeń).

W ramach prac II etapu przewidziano:

- aktualizację wizji rozwoju Gminy,
- aktualizację celów rozwoju Gminy,
- aktualizację kierunków działań.

Punktem wyjścia do prac nad niniejszą Strategią była szczegółowa ocena stanu realizacji poprzedniej Strategii z 2000 r., w tym zwłaszcza stopnia osiągnięcia i aktualności przyjętych wtedy celów, wykorzystania mocnych stron i szans rozwojowych Gminy Kłodawa oraz wyeliminowania lub ograniczenia słabych stron i zagrożeń. Podsumowanie oceny stanu realizacji Strategii zrównoważonego rozwoju Gminy Kłodawa na lata 2000-2015 przedyskutowano podczas pierwszych warsztatów dla interesariuszy, które odbyły się w Sali Wiejskiej w Kłodawie w dniu 23 czerwca 2015 r. oraz opisano w rozdziale 1.4.

W kolejnym kroku przedstawiono wewnętrzne oraz zewnętrzne uwarunkowania rozwoju Gminy wynikające z różnego rodzaju dokumentów strategicznych poziomu międzynarodowego, krajowego, regionalnego i lokalnego. Wyniki tej pracy przedstawiono w rozdziale 2.

Do wykonania aktualnej diagnozy stanu Gminy posłużyły różnego rodzaju dane statystyczne dostępne zarówno w Urzędzie Gminy Kłodawa, jak i w innych jednostkach regionalnych i ogólnokrajowych, w tym zwłaszcza dane Głównego Urzędu Statystycznego¹, informacje przekazane przez interesariuszy w ramach ankiet oraz w trakcie warsztatów (warsztaty wprowadzające 23 czerwca oraz podsumowujące diagnozę 13 listopada 2015 r.) i rozmów indywidualnych, a także obserwacje własne zespołu ekspertów. Diagnoza dotyczyła wszystkich sfer ważnych dla rozwoju Gminy: społecznej, gospodarczej, środowiskowej i kulturowej. Jej celem nie było jednak przygotowanie monografii Gminy Kłodawa, ale przedstawienie zachodzących na przestrzeni ostatnich lat zmian, a także zidentyfikowanie lokalnych problemów, aby nakreślić możliwe scenariusze rozwoju sytuacji w przyszłości. Podsumowanie diagnozy zawarto w rozdziale 3. O ile było to możliwe, oceniając zachodzące w obrębie Gminy Kłodawa zmiany analizowano dane począwszy od 2000 r., to jest od daty opracowania poprzedniej wersji Strategii.

Wspomniana powyżej ankieta była jednym z narzędzi umożliwiających rozpoznanie wyobrażeń i oczekiwań mieszkańców na temat stanu i przyszłości Gminy. Uzyskano łącznie 164 wypełnione kwestionariusze, co stanowi ponad 20% zwrotów. Omówienie wyników badań zawiera załącznik nr 1. Uzupełnieniem wiedzy w tym zakresie były także wywiady przeprowadzone z władzami Gminy: Panią Wójt Anną Mołodciak, Zastępcą Wójta Panem Andrzejem Kwiatkowskim, członkami Rady Gminy oraz wszystkimi sołtysami. Podsumowanie społecznych wyobrażeń i oczekiwań zaprezentowano podczas drugich warsztatów w dniu 13 listopada.

Podczas wspomnianych drugich warsztatów, w toku dyskusji z interesariuszami przeprowadzono analizę SWOT, czyli zestawiono słabe i mocne strony Gminy Kłodawa oraz szanse i zagrożenia jej rozwoju. Wyniki tej analizy zawarte są w rozdziale 4.

¹ Dane podawane przez GUS czasami różnią się od danych posiadanych przez Urząd Gminy Kłodawa. Przykładem jest liczba mieszkańców, która wg GUS przekroczyła 8 tys. osób w 2013 r. a wg Urzędu Gminy dopiero w 2015 r.

Dyskusja nad celami i kierunkami działań odbyła się w trakcie trzecich warsztatów, jakie odbyły się 27 kwietnia 2016r.

1.3. Definicje stosowane w Strategii

Poniżej podano definicje wybranych pojęć stosowanych w niniejszym opracowaniu:

Analiza SWOT – metoda służąca do oceny zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań rozwojowych. Pozwala na wyznaczenie priorytetów i dostarcza drogowskazów do działania. Polega na określeniu mocnych i słabych strony Gminy wynikających przede wszystkim z uwarunkowań wewnętrznych oraz możliwości (szans) rozwojowych i zagrożeń determinowanych czynnikami zewnętrznymi.

Cel operacyjny – cel określający wycinek Strategii, który powinien być skojarzony z konkretnymi projektami.

Cel pośredni – cel podporządkowany celowi strategicznemu, wskazujący działania kierunkowe lub stany docelowe w obszarach definiowanych poprzez cele operacyjne.

Cel strategiczny – cel najwyższego rzędu w Strategii rozwoju Gminy, określa stan, jaki zamierza się osiągnąć w 2025 r., poprzez osiągnięcie celów pośrednich i operacyjnych.

Interesariusze – podmioty (osoby, społeczności, instytucje, organizacje, urzędy), na które mogą oddziaływać ustalenia Strategii.

Kierunki działania – istotne wskazania co do zakresu, natężenia i docelowego efektu działań podejmowanych w ramach danej sfery rozwojowej i powiązanych z celami operacyjnymi Strategii.

Misja Gminy – określenie przyszłego stanu Gminy.

Priorytet – cel operacyjny o najwyższej randze, którego realizacja ma przywilej pierwszeństwa.

Projekt – zbiór zadań określający przedmiot podejmowanych działań, jednostkę odpowiedzialną za wykonanie i nadzór, harmonogram realizacji, koszt realizacji i źródła finansowania oraz wskaźniki oceny stopnia osiągnięcia wyznaczonych celów.

Rozwój zrównoważony – wypracowana przez gremia międzynarodowe i przyjęta przez polskie władze państwowe koncepcja rozwoju ekologiczno-społeczno-gospodarczego zakładająca integrację działań politycznych, gospodarczych i społecznych, przy jednoczesnym zachowaniu równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb zarówno współczesnych jak i przyszłych społeczności lub obywateli.

Strategia – określenie sposobu postępowania i wybór drogi rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez sformułowanie misji i docelowej wizji Gminy oraz wybór długookresowych celów rozwojowych zapewniających urzeczywistnienie przyjętej wizji.

Wizja Gminy – cel długofalowy Strategii rozwoju Gminy.

Wskaźnik – narzędzie pomiaru osiągnięcia celu lub realizacji projektów i zadań wyszczególnionych w Strategii.

Zadanie – podstawowa jednostka realizacyjna służąca osiągnięciu wyznaczonych celów, wskazująca przedmiot zadania, jednostkę odpowiedzialną za wykonanie i nadzór, harmonogram realizacji, koszt realizacji i źródła finansowania.

Zasady – wartości i przesłanki określające wymogi realizacji Strategii.

1.4. Ocena realizacji Strategii zrównoważonego rozwoju Gminy Kłodawa na lata 2000-2015

Punktem wyjścia do aktualizacji Strategii zrównoważonego rozwoju dla Gminy Kłodawa była ocena stanu realizacji jej wersji z roku 2000, w ramach której przeanalizowano stan wykonania poszczególnych zadań, a tym samym poziom osiągnięcia założonych celów. Dokonując oceny realizacji Strategii rozwoju Gminy należy stwierdzić, że Gmina zrealizowała częściowo lub całkowicie większość założonych celów. Brak realizacji celów wynikał najczęściej z przeniesienia zadań na inny poziom samorządu, związku celowego lub stowarzyszenia, którego członkiem jest Gmina Kłodawa. Wyniki tej oceny przedstawiono poniżej (wśród zadań opisanych jako „zrealizowane częściowo” uwzględniono także te, wykonywane w sposób ciągły, które zdaniem autorów wymagają kontynuacji):

Tab. 1. Ocena realizacji celów dotychczasowej Strategii

Cel 1	Uporządkowanie cmentarzy niemieckich	realizacja
zadanie 1	określenie powierzchni, nr działek i obrębów cmentarzy	<i>zrealizowane</i>
zadanie 2	oczyszczanie terenu cmentarzy	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 3	niedopuszczanie do ponownego zaśmiecania	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 4	uświadomienie mieszkańcom Gminy znaczenia historycznego takich miejsc	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 5	ustawienie tablic informacyjnych	<i>częściowo zrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty częściowo
Cel realizowany przez działania UG Kłodawa wspólnie z Gminnym Zakładem Komunalnym oraz zainteresowanymi sołectwami, a także z niemieckim stowarzyszeniem byłych mieszkańców Ziemi Gorzowskiej. Zadania 2-5 powinny być kontynuowane w kolejnym okresie programowania, przy czym zadania 3 i 4 należy uznać za działania ciągłe.		
Cel 2	Poprawa stanu technicznego zabytków	realizacja
zadanie 1	zinwentaryzowanie obiektów zabytkowych	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 2	uaktualnienie wykazu obiektów wpisanych do rejestru zabytków	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 3	pomoc użytkownikom zabytków w ich zabezpieczeniu	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 4	opracowanie programu ochrony zabytków	<i>niezrealizowane</i>
zadanie 5	opracowanie programu promowania zabytków	<i>niezrealizowane</i>
zadanie 6	propagowanie potrzeby ochrony i konserwacji całych zespołów pałacowych i gospodarczych jako dóbr kultury	<i>niezrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty częściowo

Cel realizowany przez działania UG Kłodawa przy współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Zielonej Górze oraz właścicielami i zarządcami nieruchomości (Nadleśnictwo, parafie, firmy). Cel trudny do osiągnięcia ze względu na brak skutecznych instrumentów finansowych (zwłaszcza na zadanie 3) oraz wystarczających środków w budżecie Gminy (zwłaszcza zdania 4, 5 i 6). Wszystkie zadania powinny być kontynuowane w kolejnym okresie programowania.

Cel 3	Rozwój infrastruktury turystycznej	realizacja
zadanie 1	wydzielenie terenów w planie przestrzennego zagospodarowania i pozyskanie nowych terenów	częściowo zrealizowane
zadanie 2	promocja walorów turystycznych Gminy	częściowo zrealizowane
zadanie 3	opracowanie systemu zachęt ekonomicznych	niezrealizowane
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty częściowo

Cel realizowany przez działania UG Kłodawa przy współpracy z oddziałem PTTK Ziemia Gorzowska, Miastem Gorzów Wlkp. i gminami Związku MG-6, Zarządem Parków Krajobrazowych Województwa Lubuskiego, Stowarzyszeniem „Kraina Szklaków Turystycznych”, Lokalną Grupą Rybacką „Pojezierze Dobiegniewskie”. Wszystkie zadania powinny być kontynuowane w kolejnym okresie programowania. Przewiduje się korzystanie ze środków pomocowych w ramach perspektywy finansowej UE 2014-2020 (zwłaszcza na zadanie 3).

Cel 4	Budowa kanalizacji i oczyszczalni ścieków	realizacja
zadanie 1	opracowanie koncepcji budowy oczyszczalni ścieków i sieci kanalizacyjnych na terenie Gminy	częściowo zrealizowane
zadanie 2	wykonanie projektów technicznych i harmonogramu inwestycji	częściowo zrealizowane
zadanie 3	realizacja inwestycji wg harmonogramu	częściowo zrealizowane
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty częściowo

Cel realizowany przez działania UG Kłodawa w ramach struktury MG-6 oraz samodzielnie przy współpracy zainteresowanych instytucji, podmiotów gospodarczych i mieszkańców. W okresie realizacji strategii rozbudowano sieć kanalizacji sanitarnej w obrębie miejscowości graniczących z miastem Gorzów Wlkp. W miejscowości Łosno wybudowano lokalną oczyszczalnię ścieków przy współpracy z podmiotem prywatnym. Wieś ta jak również inne położone w obrębie Parku Krajobrazowego zostały zaopatrzone w przydomowe oczyszczalnie ścieków. Ze względu na niewystarczające środki finansowe wszystkie zadania powinny być kontynuowane w kolejnym okresie programowania. Przewiduje się korzystanie ze środków pomocowych w ramach perspektywy finansowej UE 2014-2020.

Cel 5	Uporządkowanie terenów leśnych i przydrożnych	realizacja
zadanie 1	zinwentaryzowanie miejsc wysypywania i składowania odpadów	zrealizowane
zadanie 2	likwidacja – wywóz zalegających śmieci	częściowo zrealizowane
zadanie 3	monitorowanie dróg i lasów pod kątem czystości	częściowo zrealizowane
zadanie 4	w przypadku nielegalnego wywozu śmieci zastosowanie odpowiednich sankcji	częściowo zrealizowane
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty częściowo

Cel realizowany przez działania UG Kłodawa przy współpracy zarządców dróg, nadleśnictwa i Straży Gminnej. Wszystkie zadania powinny być kontynuowane w kolejnym okresie programowania i mieć charakter działań ciągłych.

Cel 6	Wprowadzenie segregacji odpadów	realizacja
zadanie 1	prowadzenie edukacji przybliżającej sposoby i potrzebę segregacji odpadów	zrealizowane
zadanie 2	przygotowanie miejsc do segregacji odpadów	zrealizowane
zadanie 3	wskazanie lub utworzenie punktów skupu surowców	niezrealizowane

	wtórnych	
zadanie 4	opracowanie gospodarki odpadami	<i>zrealizowane</i>
zadanie 5	opracowanie koncepcji zagospodarowania odpadów	<i>zrealizowane</i>
zadanie 6	wprowadzenie zachęt do segregowania odpadów poprzez odpowiednie przepisy i ulgi	<i>częściowo zrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty
Cel zrealizowany w ramach działań Związku Gmin MG-6 przy współpracy z Gminnym Zakładem Komunalnym. Zadanie 1 powinno mieć charakter działań ciągłych. Selektywna zbiórka odpadów obejmuje surowce wtórne w postaci metali, szkła, plastiku oraz papieru i jest realizowana przez firmę wywożącą odpady z terenu Gminy w ramach CZG MG-6		

Cel 7	Tworzenie zakładów przetwórstwa okeolrolnego i punktów skupu	realizacja
zadanie 1	opracowanie bilansu i struktury produkcji rolnej	<i>niezrealizowane</i>
zadanie 2	zainicjowanie przez Gminę pomocy w utworzeniu przez rolników podmiotów gospodarczych zajmujących się skupem i sprzedażą produktów rolnych	<i>niezrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel nieosiągnięty
Cel nie skorelowany z ustawowymi zadaniami i obowiązkami samorządów, do pominięcia w kolejnym okresie programowania. Zadania są lub powinny być podejmowane przez zainteresowanych rolników i ich zrzeszenia lub związki branżowe w ramach obowiązujących przepisów.		

Cel 8	Promocja Gminy i tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego	realizacja
zadanie 1	opracowanie programu promocji Gminy	<i>niezrealizowane</i>
zadanie 2	współdziałanie z mediami w zakresie promocji Gminy	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 3	organizowanie ważnych i stałych imprez promujących Gminę	<i>zrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty częściowo
Cel realizowany przez działania UG Kłodawa przy współpracy samorządów gospodarczych oraz Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Wydaje się, że nie ma potrzeby tworzenia odrębnego programu promocji Gminy. Pozostałe zadania powinny mieć charakter działań ciągłych.		

Cel 9	Utworzenie szkoły średniej	realizacja
zadanie 1	program modernizacji bazy szkolnej i jej wyposażenia	<i>niezrealizowane</i>
zadanie 2	opracowanie programu tworzenia warunków do rozwoju szkolnictwa średniego	<i>niezrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel nieosiągnięty
Cel wykraczający poza ustawowe zadania UG Kłodawa. Wydaje się, że ze względu na duże możliwości kształcenia w Gorzowie Wlkp. cel do pominięcia w kolejnym okresie programowania.		

Cel 10	Likwidacja patologii społecznych	realizacja
zadanie 1	edukacja mieszkańców Gminy dotycząca przeciwdziałania zjawiskom patologii	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 2	program utworzenia ośrodka interwencji kryzysowej	<i>niezrealizowane</i>
zadanie 3	tworzenie prawa lokalnego w celu ograniczenia zjawisk patologii społecznej	<i>częściowo zrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty częściowo
Cel realizowany w ramach działań UG Kłodawa i Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. Zadanie 1 powinno być kontynuowane w kolejnym okresie programowania i mieć charakter działań ciągłych. Potrzeba utworzenia ośrodka interwencji kryzysowej (zadania 2 nie zrealizowano ze względu na brak środków w budżecie Gminy) powinna zostać ponownie przeanalizowana, tak samo jak możliwości tworzenia prawa		

lokalnego, mającego na celu ograniczenie patologii społecznej. Gmina stosownymi uchwałami przyjęła programy ograniczenia zjawisk patologii społecznej. Programy przygotowują m.in. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej oraz Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Cel 11	Zorganizowanie klas integracyjnych	realizacja
zadanie 1	opracowanie wniosku o utworzenie klas integracyjnych	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 2	nawiązanie współpracy z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 3	opracowanie programu nowego modelu edukacyjnego	<i>częściowo zrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty częściowo
Cel realizowany w ramach działań Zespołu Szkół w Kłodawie i Różankach, zgodnie z bieżącymi potrzebami. Konieczność kontynuowania lub rozwijania działań zależy od przewidywanego zapotrzebowania. Cel realizowano również przy współpracy z miastem Gorzów Wlkp. oraz powiatem gorzowskim w ramach specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych.		

Cel 12	Wybudowanie mieszkań socjalnych	realizacja
zadanie 1	przeprowadzenie analizy potrzeb	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 2	opracowanie analizy programowej (budowy nowych lub adaptacja istniejących budynków)	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 3	opracowanie dokumentacji	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 4	budowa budynku	<i>częściowo zrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty częściowo
Cel osiągnięty częściowo poprzez wybudowanie 7 mieszkań socjalnych w miejscowości Wojcieszyce, co rozwiązało częściowo problemy samorządu. Konieczność kontynuowania lub rozwijania działań zależy od przewidywanego zapotrzebowania.		

Cel 13	Wybudowanie sali gimnastycznej w SP i Gimnazjum w Różankach	realizacja
zadanie 1	realizacja inwestycji	<i>zrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty
Cel osiągnięty poprzez wybudowanie i oddanie do użytku 2 hal sportowych przy Zespole Szkół w Różankach i Kłodawie		

Cel 14	Zwiększenie nakładów na oświatę	realizacja
zadanie 1	tworzenie warunków do wspierania oświaty przez podmioty gospodarcze	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 2	wykorzystanie bazy oświatowej i kadry pedagogicznej do świadczenia usług edukacyjnych	<i>zrealizowane</i>
zadanie 3	organizowanie imprez ukazujących osiągnięcia placówek oświatowych	<i>zrealizowane</i>
zadanie 4	zlecanie niektórych zadań gminnych placówkom oświatowym	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 5	organizowanie olimpiad gminnych i powiatowych	<i>zrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty
Cel realizowany poprzez zwiększone dofinansowywanie działalności szkół z budżetu Gminy oraz generowanie dochodu własnego z wynajmu sal sportowych i pomieszczeń edukacyjnych. Pomimo zwiększającej się rokrocznie liczby uczniów, subwencja oświatowa nie pokrywa w pełni kosztów ich funkcjonowania. Wszystkie zadania powinny być kontynuowane w kolejnym okresie programowania i mieć charakter działań ciągłych.		

Cel 15	Wzrost aktywności kulturalnej mieszkańców Gminy	realizacja
zadanie 1	rozpoznanie potrzeb	częściowo zrealizowane
zadanie 2	opracowanie programu aktywizującego mieszkańców Gminy	zrealizowane
zadanie 3	opracowanie gminnego programu imprez	zrealizowane
zadanie 4	organizacja imprez kulturalnych, sportowych i turystycznych w Gminie	zrealizowane
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty
Cel realizowany poprzez działania UG Kłodawa, Gminnego Ośrodka Kultury, Klubów Seniora oraz innych podmiotów (zespołów artystycznych, sportowych i innych) i osób zaangażowanych w organizację imprez kulturalnych, sportowych i turystycznych. Wszystkie zadania powinny być kontynuowane w kolejnym okresie programowania i mieć charakter działań stałych.		

Cel 16	Utworzenie ośrodka dziennego pobytu	realizacja
zadanie 1	stworzenie bazy lokalowej dla ludzi będących w trudnej sytuacji materialnej	niezrealizowane
zadanie 2	opracowanie programu wspierania organizacji społecznych	niezrealizowane
ocena osiągnięcia celu		cel nieosiągnięty
Realizacja innych zadań, zwłaszcza infrastrukturalnych, a także brak możliwości uzyskania dotacji na ten cel uniemożliwiła realizację przedmiotowych zadań, a tym samym osiągnięcie założonego celu. Potrzeba uwzględnienia zadań 1 i 2 w nowym okresie programowania wymaga szczegółowej analizy.		

Cel 17	Wzrost opieki nad najuboższymi grupami społecznymi w Gminie	realizacja
zadanie 1	program wspierania aktywności mieszkańców na rzecz poprawy poziomu życia	częściowo zrealizowane
zadanie 2	osłona rodzin o najniższych dochodach przez pomoc społeczną i organizacje pozarządowe	częściowo zrealizowane
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty częściowo
Cel realizowany poprzez bieżące działania Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w zakresie i do wysokości uzyskanych dotacji z budżetu państwa i innych źródeł. Cel realizowany przy współpracy z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Gorzowie Wlkp., Powiatowym Urzędem Pracy, bankami żywności oraz lokalnymi stowarzyszeniami. Wszystkie zadania powinny być kontynuowane w kolejnym okresie programowania i mieć charakter działań ciągłych.		

Cel 18	Utworzenie Centrum inicjatyw lokalnych	realizacja
zadanie 1	opracowanie programu działania Centrum	niezrealizowane
zadanie 2	skupienie wokół Centrum podmiotów gospodarczych i organizacji pozarządowych	niezrealizowane
zadanie 3	organizowanie raz w roku Gminnego Forum	częściowo zrealizowane
zadanie 4	powierzanie Centrum wybranych zadań gminnych	niezrealizowane
ocena osiągnięcia celu		cel nieosiągnięty
Brak uregulowań prawno-finansowych uniemożliwił realizację zadań (Gminne Forum gospodarcze organizowane nieregularnie), a tym samym osiągnięcia założonego celu. Przewiduje się tworzenie centrów integracji społecznej (CIS) w ramach nowej perspektywy finansowej UE przy współpracy z samorządem województwa i Wojewódzkim Urzędem Pracy. Potrzeba uwzględnienia wszystkich zadań w nowym okresie programowania wymaga szczegółowej analizy.		

Cel 19	Estetyzacja obiektów budowlanych	realizacja
zadanie 1	zinwentaryzowanie obiektów budowlanych istniejących na terenie Gminy	zrealizowane
zadanie 2	działania na rzecz objęcia ochroną konserwatorską obiektów	częściowo zrealizowane

	zabytkowych	
zadanie 3	zachęcanie mieszkańców Gminy do remontów i estetyzacji obiektów budowlanych poprzez organizowanie konkursów na najpiękniejszą posesję oraz zastosowanie ulg podatkowych	<i>częściowo zrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty
Wszystkie zadania powinny być kontynuowane w kolejnym okresie programowania i mieć charakter działań ciągłych. Należy dążyć do systematycznego corocznego zachęcania mieszkańców estetyzacji swoich obiektów i posesji.		

Cel 20	Zaopatrzenie wszystkich mieszkańców Gminy w wodę o odpowiednich parametrach	realizacja
zadanie 1	budowa nowych ujęć i stacji uzdatniania wody	<i>zrealizowane</i>
zadanie 2	budowa nowych sieci przesyłowo-rozdzielczych	<i>zrealizowane</i>
zadanie 3	remont istniejących ujęć wodnych i stacji uzdatniania wody	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 4	wymiana sieci azbestowo-cementowych na sieci z nowoczesnych materiałów	<i>częściowo zrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty częściowo
Cel zrealizowany dzięki działaniom Gminy. Zadania 3 i 4 powinny być kontynuowane w kolejnym okresie programowania aż do uzyskania właściwego stanu sieci wodociągowej, a kolejne działania należy prowadzić w ramach jej bieżącej konserwacji.		

Cel 21	Opracowanie wizji gospodarki wodno-ściekowej	realizacja
zadanie 1	opracowanie koncepcji budowy oczyszczalni i sieci kanalizacji sanitarnych na terenie całej Gminy	<i>zrealizowane</i>
zadanie 2	opracowanie dokumentacji technicznej i harmonogramu wykonania	<i>zrealizowane</i>
zadanie 3	realizacja wg harmonogramu	<i>częściowo zrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty
Cel zrealizowany dzięki działaniom Gminy. Zadanie 3 powinno być kontynuowane w kolejnym okresie programowania aż do uzyskania właściwego stanu sieci kanalizacyjnej, a kolejne działania należy wprowadzać wg bieżących potrzeb wynikających z zabudowy nowych terenów.		

Cel 22	Poprawa jakości dróg lokalnych	realizacja
zadanie 1	opracowanie ewidencji dróg lokalnych oraz określenie potrzeb remontowych	<i>zrealizowane</i>
zadanie 2	opracowanie programu remontu i budowy dróg, chodników oraz ich oznakowanie	<i>zrealizowane</i>
zadanie 3	przygotowanie dokumentacji technicznych remontu i modernizacji dróg i chodników, realizacja wg harmonogramu	<i>częściowo zrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty częściowo
Cel realizowany dzięki działaniom UG Kłodawa, w miarę posiadanych środków finansowych. Zadanie 3 powinno być kontynuowane w kolejnym okresie programowania w miarę bieżących potrzeb.		

Cel 23	Likwidacja bezpośredniego zagrożenia pieszych i rowerzystów	realizacja
zadanie 1	opracowanie programu „bezpieczna Gmina”	<i>zrealizowane</i>
zadanie 2	budowa wzdłuż ulic ciągów pieszo-rowerowych	<i>częściowo zrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty częściowo
Cel realizowany przez działania UG Kłodawa we współpracy z zarządcami dróg, w oparciu o projekty własne, a także w ramach Związku Celowego Gmin MG-6 oraz partnerstwa transgranicznego. Część planowanych		

w ramach zadania 2 ciągów pieszo-rowerowych nie została zrealizowana ze względu na brak środków lub brak akceptacji społecznej dla ich realizacji w zakładanym kształcie. Zadanie powinno być kontynuowane w kolejnym okresie programowania, aż do zrealizowania potrzeb.

Cel 24	Zwiększenie oświetlenia w miejscowościach Gminy	realizacja
zadanie 1	inwentaryzacja istniejących sieci oświetleniowych	<i>zrealizowane</i>
zadanie 2	wymiana przestarzałych punktów świetlnych	<i>zrealizowane</i>
zadanie 3	przygotowanie dokumentacji i realizacja zadania wg harmonogramu	<i>częściowo zrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty
Cel zrealizowany dzięki działaniom Gminy. Zadanie 3 powinny być kontynuowane w kolejnym okresie programowania aż do uzyskanie właściwego stanu oświetlenia, a kolejne działania należy prowadzić w ramach jego bieżącej konserwacji.		

Cel 25	Zabezpieczenie ciągłości dostaw energii i bezpieczeństwa energetycznego	realizacja
zadanie 1	wykonanie analizy zabezpieczenia Gminy w energię	<i>zrealizowane</i>
zadanie 2	opracowanie programu energetycznego Gminy	<i>niezrealizowane</i>
zadanie 3	zastosowanie nowoczesnych rozwiązań w dostawie energii	<i>częściowo zrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty częściowo
Cel wykraczający poza ustawowe zadania UG Kłodawa, przypisany ustawowo dla dostawców energii. Nowe rozwiązania prawne umożliwią samorządom po 2015 r. większy udział formalny w kreowaniu nowoczesnych i alternatywnych rozwiązań w produkcji i dostawie energii (w tym jako Odnawialne Źródła Energii). Potrzeba uwzględnienia celu i działań w nowym okresie programowania wymaga analizy uwarunkowań formalnych.		

Cel 26	Zapewnienie pełnej telefonizacji Gminy	realizacja
zadanie 1	telefonizacja wsi Łośno i Lipy	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 2	uzupełnienie sieci telekomunikacyjnych w osadach i wiejskich koloniach	<i>częściowo zrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty częściowo
Cel wykraczający poza ustawowe zadania UG Kłodawa, przypisany ustawowo dla dostawców usług telekomunikacyjnych. Wdrażanie nowoczesnych i tańszych systemów telefonii komórkowej ograniczało rozwój tradycyjnych sieci. Potrzeba uwzględnienia celu i działań w nowym okresie programowania wymaga analizy uwarunkowań formalnych.		

Cel 27	Gazyfikacja Gminy	realizacja
zadanie 1	opracowanie dokumentacji technicznej zgodnie z koncepcją gazyfikacji	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 2	etapowe realizowanie zgodnie z opracowaną dokumentacją techniczną	<i>częściowo zrealizowane</i>
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty częściowo
Cel realizowany w obrębie miejscowości przyległych do miasta Gorzowa Wlkp. przy współpracy z firmą MOW (EWE) z Międzyrzecza. Z uwagi na wysokie koszty i niewielką liczbę odbiorców gazu ograniczono rozbudowę systemu gazowego w obrębie Gminy. Potrzeba uwzględnienia celu i działań w nowym okresie programowania wymaga analizy.		

Cel 28	Ułatwienie mieszkańcom dojazdu do szkoły, pracy i w celach turystycznych	realizacja
zadanie 1	doskonalenie układu uliczno-drogowego do potrzeb transportowych i poprawa funkcjonowania komunikacji publicznej	<i>częściowo zrealizowane</i>
zadanie 2	program budowy nowych tras łączących z aglomeracją	<i>niezrealizowane</i>

	miejską	
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty częściowo
Cel realizowany przez działania UG Kłodawa w ramach zadań własnych oraz we współpracy z samorządami sąsiednimi w ramach Związku Celowego Gmin MG-6. Potrzeba uwzględnienia celu i działań w nowym okresie programowania wymaga analizy. Program budowy nowych tras opracowano tylko w zakresie budowy nowych ścieżek rowerowych łączących Gminę z miastem.		

Cel 29	Poprawa ochrony zdrowia mieszkańców Gminy	realizacja
zadanie 1	przeprowadzenie badań istniejących usług medycznych na terenie Gminy	częściowo zrealizowane
zadanie 2	analiza i ocena potrzeb medycznych także pod względem jakościowym	częściowo zrealizowane
zadanie 3	kształtowanie świadomości medycznej mieszkańców Gminy	częściowo zrealizowane
zadanie 4	ocena dostępności podstawowych usług medycznych dla mieszkańców Gminy	częściowo zrealizowane
ocena osiągnięcia celu		cel osiągnięty częściowo
Cel wykraczający poza działania Gminy Kłodawa, realizowany przez działania jednostek Podstawowej Opieki Zdrowotnej, a także Samodzielnych Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej (w ramach leczenia specjalistycznego), we współpracy z Narodowym Funduszem Zdrowia. Zadanie powinno być kontynuowane w kolejnym okresie programowania w ramach działań stałych.		

Źródło: opracowanie własne

Podsumowując ocenę stanu realizacji Strategii z 2000 r. należy stwierdzić, że w świetle obowiązujących uwarunkowań prawnych oraz możliwości finansowych Gminy Kłodawa, opartych o dochody własne, subwencje, dotacje oraz środki pozyskane ze źródeł zewnętrznych, w tym z krajowych, transgranicznych i regionalnych programów pomocowych została ona wdrożona w stopniu zadawalającym. Tylko kilka celów, a w ślad za nimi i zadań, okazało się być nie do końca trafnymi, głównie ze względu na wykraczanie poza sferę przypisaną samorządom. Kilka innych nie zostało osiągniętych ze względu na brak wystarczających środków finansowych. Znacząca grupa celów i działań została w powyższej analizie opisana jako „częściowo zrealizowane”, ze względu na to, że nigdy nie można uznać ich za zakończone, ponieważ wymagają stałej kontynuacji.

Można stwierdzić, że tym samym udało się w znacznym stopniu wykorzystać określone przed 15 laty szanse rozwojowe Gminy Kłodawa oraz zminimalizować pojawiające się zagrożenia.

Powyższa analiza pozwoliła na wyodrębnienie celów i zadań ujętych w Strategii z 2000 r., które powinny zostać powtórzone w nowym okresie programowania. Prace nad tymi celami i zadaniami przewidziane są do wykonania w II etapie.

2. ZEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA FUNKCJONOWANIA GMINY KŁODAWA

2.1. Uwarunkowania wynikające z założeń krajowych i regionalnych dokumentów planistycznych

2.1.1. Dokumenty strategiczne poziomu międzynarodowego

Strategia Europa 2020 (2010)

Strategia „Europa 2020” jest średniookresową strategią Unii Europejskiej na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia, zapoczątkowaną w 2010 r. Stanowi ona odpowiedź na kryzys gospodarczy jaki pojawił się w 2008 r. i ma pomóc skorygować braki europejskiego modelu wzrostu gospodarczego, a także stworzyć warunki, dzięki którym będzie on bardziej służył wzrostowi zrównoważonemu oraz wzrostowi sprzyjającemu włączeniu społecznemu.

U podstaw założeń strategii znalazły się 3 wzajemnie ze sobą powiązane priorytety:

- 1) rozwój inteligentny (rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji),
- 2) rozwój zrównoważony (wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej),
- 3) rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu (wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną).

Urzeczywistnienie ww. priorytetów odbywać się ma poprzez realizację 5 nadrzędnych celów, które Wspólnota ma osiągnąć do 2020 r.:

- zatrudnienie – wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat powinien wynosić 75%,
- badania i rozwój – na inwestycje w badania i rozwój należy przeznaczać 3% PKB,
- klimat i energia – ograniczenie emisji dwutlenku węgla o 20% lub nawet o 30% w stosunku do 1990 r., jeśli pozwolą na to warunki; zwiększenie produkcji energii z OZE do 20%; wzrost efektywności energetycznej o 20%,
- edukacja – ograniczenie liczby osób przedwcześnie kończących naukę szkolną do 10%, zwiększenie do 40% udziału osób z wyższym wykształceniem w wieku 30-34 lat,
- integracja społeczna i walka z ubóstwem – zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym o 20 mln.

Ponadto Strategia zawiera 7 tzw. inicjatyw przewodnich, w oparciu o które UE i władze państw członkowskich będą nawzajem uzupełniać swoje działania w kluczowych dla strategii obszarach, takich jak: innowacje, gospodarka cyfrowa, zatrudnienie, młodzież, polityka przemysłowa, ubóstwo i oszczędne gospodarowanie zasobami. Wszystkie ujęte w Strategii cele, priorytety i inicjatywy przewodnie mogą zostać wykorzystane i znaleźć odzwierciedlenie w Strategii zrównoważonego rozwoju Gminy Kłodawa, przy czym w większości działania powinny koncentrować się na tworzeniu warunków do ich osiągnięcia, jako że znaczna ich część wykracza poza kompetencje i możliwości władz samorządowych na poziomie gminnym.

Polityka Spójności UE 2014-2020 (2011)

Polityka spójności to główna polityka inwestycyjna Unii Europejskiej, zaadresowana do wszystkich regionów i miast UE. Należy jednak zwrócić uwagę, że większość środków w ramach polityki spójności skupia się na słabiej rozwiniętych krajach i regionach europejskich, tak aby skuteczniej niwelować gospodarcze, społeczne i terytorialne dysproporcje. Celem polityki jest wspieranie zatrudnienia, konkurencyjności przedsiębiorstw, wzrostu gospodarczego i zrównoważonego rozwoju, a także podniesienie jakości życia obywateli. Ponadto polityka spójności stymuluje publiczne i prywatne inwestycje finansowe, poprzez zobowiązanie państw członkowskich do współfinansowania projektów z krajowego budżetu, a także skuteczne budowanie zaufania inwestorów.

W latach 2014-2020 na politykę spójności przeznaczono 351,8 mld €, co stanowi blisko jedną trzecią całego unijnego budżetu. Beneficjentami wsparcia mogą być organy publiczne, przedsiębiorstwa (zwłaszcza MŚP), uniwersytety, stowarzyszenia, NGO i organizacje zajmujące się wolontariatem. Finansowanie odbywa się w ramach 3 głównych funduszy:

- 1) *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego* – obszary wsparcia: wzmacnianie gospodarczej i społecznej spójności w regionach, współpraca transgraniczna,
- 2) *Europejski Fundusz Społeczny* – obszary wsparcia: rozwój kapitału ludzkiego, zwiększanie szans zatrudnienia i kształcenia, pomoc osobom w niekorzystnej sytuacji oraz zagrożonym ubóstwem lub wykluczeniem społecznym,
- 3) *Fundusz Spójności* – obszary wsparcia: ekologiczny wzrost gospodarczy i zrównoważony rozwój, poprawa sieci telekomunikacyjnej w biedniejszych państwach członkowskich.

Na lata 2014-2020 ustalono 11 celów tematycznych wspierających wzrost gospodarczy, które stanowią priorytety polityki spójności. Są to:

- wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji,
- zwiększanie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości technologii informacyjno-komunikacyjnych,
- podnoszenie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw,
- wspieranie przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną,
- propagowanie przystosowywania się do zmian klimatu, zapobiegania zagrożeniom i zarządzania ryzykiem,
- ochrona środowiska naturalnego i wspieranie efektywności wykorzystywania zasobów,
- promowanie zrównoważonego transportu oraz poprawa najważniejszych infrastrukturalnych sieciowych,
- promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wspieranie mobilności siły roboczej,
- promowanie włączenia społecznego oraz zwalczanie ubóstwa i wszelkich form dyskryminacji,
- inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie,
- poprawa wydajności administracji publicznej.

Pośród powyższych celów w Strategii zrównoważonego rozwoju Gminy Kłodawa mogą znaleźć odbicie te, które mieszczą się w kompetencjach i możliwościach władz samorządowych na poziomie gminnym.

2.1.2. Dokumenty strategiczne poziomu krajowego

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030 (2013)

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” (DSRK) – jest dokumentem rządowym o charakterze analitycznym i rekomendacyjnym. Określa on główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, a także kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju.

Nadrzędnym zadaniem DSRK jest możliwie najszybsze przezwyciężenie kryzysu finansowego oraz zapobiegnięcie spowolnieniu tempa rozwoju gospodarczego, który mógłby mieć negatywny wpływ na jakość życia ludności. W tym celu Strategia zakłada zbudowanie przewag konkurencyjnych do 2030 r., w taki sposób, aby nowo wykreowane potencjały wzrostu (np. edukacja) zaistniały w obszarach dotychczas nieeksploatowanych i z powodzeniem zastąpiły lub uzupełniły obecne siły rozwojowe naszego kraju. Zasadniczym celem dokumentu Polska2030 jest poprawa jakości życia Polaków mierzona wskaźnikami jakościowymi, a także wartością oraz tempem wzrostu polskiego PKB. Dokument wyznacza 3 strategiczne obszary, zwracając jednocześnie uwagę na konieczność ich jednoczesnego rozwoju. Są to:

- 1) konkurencyjność i innowacyjność gospodarki,
- 2) równoważenie potencjału rozwojowego regionów,
- 3) efektywność i sprawność państwa.

Jednocześnie Strategia proponuje kierunki kluczowych inwestycji do 2030 r., które są podporządkowane ww. strategicznym obszarom. Do inwestycji taki należy m.in. modernizacja drogi krajowej nr 22 przebiegającej przez teren Gminy Kłodawa.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 (SRK)

Strategia Rozwoju Kraju 2020 (SRK) to główna strategia rozwojowa Polski do 2020 r. Dokument realizuje cele i kierunki rozwoju kraju w perspektywie średniookresowej, rozwijając główne trendy i wyzwania określone w strategii długookresowej. Strategia proponuje podejście dwukierunkowe, polegające na jednoczesnym usuwaniu barier i słabości polskiej gospodarki oraz wykorzystaniu jej mocnych stron.

Podobnie jak strategia długookresowa SRK wyznacza 3 obszary, na których powinny zostać skoncentrowane działania organizacyjne i inwestycyjne:

- obszar strategiczny I: sprawne państwo

Główne cele w tym obszarze to: przejście od administrowania do zarządzania rozwojem (m.in. poprawa jakości prawa i zapewnienie ładu przestrzennego), zapewnienie środków na

działania rozwojowe, a także wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela;

- obszar strategiczny II: konkurencyjna gospodarka

Główne cele w tym obszarze to: wzmocnienie stabilności makroekonomicznej, wzrost wydajności gospodarki, zwiększenie innowacyjności gospodarki, rozwój kapitału ludzkiego, zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych, bezpieczeństwo energetyczne i wysoka jakość środowiska, a także zwiększenie efektywności transportu;

- obszar strategiczny III: spójność społeczna i terytorialna

Główne cele w tym obszarze to: integracja społeczna, zapewnienie określonych standardów usług publicznych oraz zapewnienie ich dostępności, a także wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych.

SRK jest częścią systemu zarządzania rozwojem kraju, stanowiąc bazę dla 9 sektorowych strategii zintegrowanych, które realizują założone w niej cele i uszczegóławiają ją. Dokument jest też zgodny z unijną strategią „Europa 2020”.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020 (2010)

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie (KSRR) to rządowa wizja rozwoju polskich regionów do 2020 r. Formalnie KSRR jest jedną z 9 strategii zintegrowanych, która realizuje cele rozwoju kraju nakreślone w Strategii Rozwoju Kraju 2020. Stanowi również punkt odniesienia dla pozostałych 8 strategii, ponieważ ich założenia muszą być zgodne z założeniami KSRR.

Przyjęcie KSRR stanowi istotny krok na drodze do zmiany modelu polskiej polityki regionalnej w kierunku nowoczesności i większej skuteczności. Dokument nie tylko określa najważniejsze wyzwania, założenia i cele polityki regionalnej państwa, ale wyznacza też zasady i mechanizmy współpracy pomiędzy rządem a samorządami wojewódzkimi oraz koordynacji działań obu szczebli.

Najważniejszym celem KSRR jest wykorzystanie atutów specyficznych dla poszczególnych obszarów Polski dla osiągnięcia celów rozwoju w skali całego kraju, tj. wzrostu, zatrudnienia i spójności. Dlatego ważne jest, aby polityka rozwoju była dostosowana do specyfiki konkretnej części Polski. Oznacza to taką alokację środków rozwojowych, aby stymulowały one mocne strony danego obszaru i jednocześnie niwelowały różnice w poziomie rozwoju. Ponadczasowość powyższego celu czyni go aktualnym również poza horyzontem obowiązywania dokumentu.

KSRR wyznacza 3 następujące cele szczegółowe:

- 1) wzrost konkurencyjności regionów (rozwój potencjału największych miast i otaczających je gmin oraz tworzenie warunków do korzystania z tego rozwoju przez pozostałe obszary),

- 2) niwelowanie różnic w rozwoju poszczególnych obszarów kraju (chodzi m.in. o najłabiej rozwinięte obszary wiejskie, miasta tracące dotychczasowe funkcje, obszary przygraniczne, obszary bez nowoczesnej sieci transportowej),
- 3) sprawne zarządzanie polityką rozwoju (m.in. większa rola województw w prowadzeniu polityki rozwoju, nowe narzędzia polityki regionalnej).

Krajowy Program Reform na rzecz Realizacji Strategii Europa 2020 (2011)

Krajowe Programy Reform (KPR) stanowią podstawowe narzędzie realizacji unijnej strategii gospodarczej „Europa 2020” na poziomie poszczególnych państw członkowskich. Państwa członkowskie rokrocznie przedstawiają w KPR m.in.: średniookresowy scenariusz makroekonomiczny, krajowe założenia w zakresie realizacji pięciu wiodących celów strategii „Europa 2020” oraz działania planowane na rzecz realizacji celów strategii oraz indywidulanych zaleceń Rady UE. KPR powinny też zawierać harmonogram realizacji reform oraz ocenę ich skutków budżetowych.

Pierwszym polskim dokumentem KPR był program przyjęty przez Radę Ministrów w kwietniu 2011 r. W dokumencie położono nacisk na zniwelowanie zaległości rozwojowych oraz kreowanie nowych przewag konkurencyjnych w 3 obszarach priorytetowych:

- 1) infrastruktura dla wzrostu zrównoważonego,
- 2) innowacyjność dla wzrostu inteligentnego,
- 3) aktywność dla wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu.

Równocześnie w pierwszym KPR określono cele krajowe strategii „Europa 2020”, w ramach których Polska zadeklarowała osiągnięcie w 2020 r. następujących wartości w zakresie pięciu wiodących celów strategii:

- wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat na poziomie 71%,
- poziom nakładów na badania i rozwój w wysokości 1,7% PKB,
- zmniejszenie zużycia energii pierwotnej do poziomu ok. 96 Mtoe,
- zmniejszenie do 4,5% odsetka osób wcześniej porzucających naukę oraz zwiększenie do 45% odsetka osób z wykształceniem wyższym w wieku 30-34 lat,
- obniżenie o 1,5 mln liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

KPR są co roku aktualizowane i przekazywane w kwietniu do Komisji Europejskiej. Najnowsza aktualizacja KPR 2015/2016 (przyjęta w kwietniu 2015 r.) wskazuje najważniejsze działania, biorąc pod uwagę obecną sytuację makroekonomiczną, prognozy i priorytety gospodarcze rządu, a także aktualne zalecenia Rady UE, skierowane do Polski.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (2011)

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK) w strukturze krajowych dokumentów strategicznych zajmuje nieco inną pozycję, znajdując się poza układem hierarchicznym poszczególnych opracowań. Jako dokument o randze równoległej na wszystkich poziomach uszczegóławiania poszczególnych strategii stanowi dla nich stały punkt odniesienia.

Łącząc elementy zagospodarowania przestrzennego z czynnikami rozwoju społeczno-gospodarczego, dokument traktuje rozwój kraju w sposób kompleksowy, tym samym uzyskując charakter strategii ogólnorozwojowej.

KPZK jest najważniejszym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju, który określa m.in.:

- wizję zagospodarowania przestrzennego kraju do 2030 r.,
- cele i kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania kraju,
- zasady, według których działalność człowieka powinna być realizowana w przestrzeni,
- zasady oraz mechanizmy koordynacji i wdrażania publicznych polityk rozwojowych mających istotny wpływ terytorialny.

KPZK wskazuje priorytetowe problemy zagospodarowania polskiej przestrzeni i konkretne działania naprawcze w 6 obszarach tematycznych dla:

- 1) poprawy konkurencyjności największych miast i powiązań między nimi,
- 2) tworzenia warunków równomiernego rozwoju poza dużymi miastami,
- 3) rozwoju infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej,
- 4) poszanowania środowiska naturalnego i walorów krajobrazowych, a także kulturowych,
- 5) wzmacniania odporności Polski na zagrożenia związane z bezpieczeństwem energetycznym czy ekstremalnymi zjawiskami naturalnymi,
- 6) systematycznej budowy i utrzymania skutecznego systemu planowania przestrzennego.

Wizja polskiej przestrzeni w 2030 r. zakłada przestrzeń przyjazną dla mieszkańców i jednocześnie konkurencyjną dla przestrzeni europejskiej. Podobnie jak w całej Europie, siłę polskiej przestrzeni stanowić będzie rozwój obszarów funkcjonalnych, tzn. obszarów wyodrębnionych na podstawie wspólnych cech geograficznych i silnych wewnętrznych powiązań (np. duże miasto i otaczające je gminy). Obszary funkcjonalne cechuje wspólny potencjał i wspólne bariery rozwojowe, niezależne od granic administracyjnych. Działania planistyczne prowadzone ponad tymi granicami pozwolą osiągnąć lepsze efekty.

2.1.3. Dokumenty strategiczne poziomu regionalnego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego (2002) wraz z późniejszymi zmianami (2012)

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego służy kształtowaniu uporządkowanej przestrzeni województwa. Zawiera on cele i kierunki gospodarowania przestrzenią z uwzględnieniem walorów architektonicznych i krajobrazowych, wymagań ochrony środowiska przyrodniczego, zdrowia, bezpieczeństwa oraz wymagań ludzi niepełnosprawnych, a także walorów ekonomicznych przestrzeni. Przestrzeganie powyższych zaleceń ma skutkować wzrostem atrakcyjności i konkurencyjności regionu, ochroną bogatych zasobów środowiska przyrodniczego i kulturalnego, czy poprawą efektywności gospodarowania. Jednym z najważniejszych wyzwań rozwojowych są działania zwiększające spójność województwa lubuskiego, a więc poprawa infrastruktury drogowej, intensyfikacja

wewnętrznych więzi społecznych, gospodarczych i instytucjonalnych oraz umacnianie świadomości regionalnej. Rozwój województwa lubuskiego powinien obejmować nie tylko aspekt gospodarczy, ale i turystyczny w powiązaniu z walorami przyrodniczymi. Pozwoli to na optymalne wykorzystanie walorów środowiska i położenia w zjednoczonej Europie oraz na szybki rozwój gospodarki, przemysłu zaawansowanych technologii, poprawę infrastruktury technicznej, tworzenie nowych atrakcyjnych miejsc pracy. Dzięki tym działaniom poprawi się znacznie jakość życia, poprzez większą dostępność szerokiej gamy usług publicznych – transportu, komunikacji, edukacji, ochrony zdrowia, kultury, wypoczynku i zapewnienia bezpieczeństwa mieszkańcom. Rolnictwo odgrywa już znikomą rolę w gospodarce regionu, a ludność rolnicza w dużej części przeszła do zajęć w sektorze usług, który znacznie się rozwinął. Obecnie obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego został uchwalony przez Sejmik Województwa Lubuskiego 21 marca 2012 r. Plan ten uwzględnia m.in. rozbudowę i modernizację drogi krajowej nr 22, budowę północnej obwodnicy Gorzowa Wlkp. biegnącej przez Gminę Kłodawa (DK 22a), modernizację drogi wojewódzkiej nr 151 wraz z budową obwodnicy Kłodawy oraz rozbudowę sieci gazowej ze stacjami redukcyjnymi.

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego – aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 r. (2005)

W Strategii zwrócono szczególną uwagę na modernizację infrastruktury transportowej oraz zwiększenie dostępności komunikacyjnej regionu. Dążenie to ma zostać osiągnięte poprzez rozbudowę dróg wojewódzkich, powiatowych i lokalnych oraz dostosowanie ich do obowiązujących standardów jakości. Zwrócono również uwagę na usprawnienie mechanizmów transferu innowacji i technologii oraz wzrost efektywności współpracy strefy gospodarki i instytucji naukowych. Ważną kwestią jest również rozwój potencjału przyrodniczego i kulturowego całego województwa. W osiągnięciu celu ma pomóc wykorzystanie walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki.

Pośród celów strategicznych Strategii Rozwoju Województwa znalazły się następujące postulaty:

- zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu,
- podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacja społeczeństwa,
- rozwój przedsiębiorczości oraz działania mające na celu podniesienie poziomu technologicznego przedsiębiorstw i ich innowacyjności dzięki współpracy z nauką,
- efektywne, prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Programu Ochrony Środowiska dla Województwa Lubuskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do 2019 r. (2012)

Aktualny Program Ochrony Środowiska dla Województwa Lubuskiego obejmuje okres od 2012 do 2015 r. z perspektywą do 2019 r. Dokument podejmuje zagadnienia związane ze strategią

działań dla poprawy stanu środowiska naturalnego, monitoring realizacji programu oraz aspekty finansowe wdrażania programu. Nadrzędnym celem programu jest ochrona zasobów naturalnych między innymi poprzez prowadzenie szkoleń i edukację ekologiczną w zakresie ochrony przyrody i różnorodności biologicznej, przeciwdziałanie nielegalnej eksploatacji zasobów naturalnych lub zalesianie nieprzydatnych rolnictwu gruntów. Ponadto w rozpatrywanym dokumencie zwrócono uwagę na poprawę jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego. Realizacji powyższego celu ma służyć budowa i modernizacja oczyszczalni ścieków komunalnych, czy rozwój odnawialnych źródeł energii.

Gmina Kłodawa, z uwagi na zlokalizowanie na jej terenie Barlinecko-Gorzowskiego Parku Krajobrazowego odgrywa istotną rolę w założeniach programu. Biuro Parku – Leśna Stacja Dydaktyczna w Lipach stanowi główną bazę edukacji ekologicznej na północy regionu.

Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Lubuskiego na lata 2012-2017 z perspektywą do 2020 r. (2012)

Celem dokumentu jest uporządkowanie zagadnień związanych z systemem gospodarki odpadami w województwie lubuskim oraz z zarządzaniem tym systemem. Plan gospodarki odpadami wskazuje cele do osiągnięcia dla poszczególnych rodzajów odpadów, działania konieczne do realizacji tych celów oraz przedstawia ogólny zarys funkcjonowania całego systemu na terenie województwa.

W dokumencie zawarto informację na temat:

- regionów gospodarki odpadami komunalnymi wraz ze wskazaniem gmin wchodzących w skład regionu,
- regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych w poszczególnych regionach gospodarki odpadami komunalnymi oraz instalacji przewidzianych do zastępczej obsługi tych regionów do czasu uruchomienia regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych w przypadku, gdy znajdująca się w nich instalacja uległa awarii lub nie może przyjmować odpadów z innych przyczyn,
- planu zamykania regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych niespełniających wymagań ochrony środowiska, których modernizacja nie jest możliwa z przyczyn technicznych lub nie jest uzasadniona z przyczyn ekonomicznych.

Do najważniejszych celów wyznaczonych w Planie Gospodarki Odpadami dla Województwa Lubuskiego należą:

- osiągnięcie przez gminy do 31 grudnia 2020 r. poziomu recyklingu i przygotowania do ponownego użycia odpadów komunalnych, tj. papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła – w wysokości min. 50% wagowo oraz 70% wagowo w przypadku poziomu recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami innych niż niebezpieczne odpadów budowlanych i rozbiórkowych,
- ograniczenie składowania odpadów ulegających biodegradacji do poziomów wyznaczonych w ustawie o odpadach, tj.:

- w 2013 r. – 50%,
- w 2020 r. – 35% w stosunku do masy tych odpadów wytworzonych w 1995 r.,
- osiągnięcie minimalnych poziomów odzysku (75% dla pojazdów wyprodukowanych przed 1 stycznia 1980 r. oraz 85% dla pozostałych pojazdów) i recyklingu (70% dla pojazdów wyprodukowanych przed dniem 1 stycznia 1980 r. oraz 80% dla pozostałych pojazdów) pojazdów przyjętych do stacji demontażu w skali roku,
- ograniczenie ilości składowanych osadów ściekowych w stosunku do roku bazowego,
- osiąganie poziomów zbierania (25% do 2012 r.) zużytych baterii i akumulatorów przenośnych,
- osiągnięcie wymaganego od 2008 r. i utrzymanie w latach następnych, poziomu selektywnego zbierania zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego pochodzącego z gospodarstw domowych w wysokości 4 kg/rok w przeliczeniu na jednego mieszkańca województwa,
- zapewnienie wystarczającej pojemności składowisk dla składowania powstających odpadów zawierających azbest.

Plan gospodarki odpadami zakłada włączenie Gminy Kłodawa do systemu przetwarzania odpadów komunalnych w Gorzowie Wlkp. (regionalna instalacja do przetwarzania odpadów komunalnych – RIPOK).

Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubuskiego na lata 2014-2020

Dokument służy wdrażaniu projektów współfinansowanych przez Unię Europejską i jest elementem realizacji polityki spójności Polski. Aktualną wersją dokumentu jest wersja II. wydana w sierpniu 2015 r. Dokument jest zgodny z priorytetami i kierunkami działań wyznaczonymi w strategii „Europa 2020”. Jego zadaniem jest wsparcie realizacji założeń Unii Europejskiej o inteligentnym i zrównoważonym rozwoju, który ma sprzyjać włączeniu społecznemu. Dokument wykazuje również zgodność z założeniami Umowy Partnerstwa w zagadnieniach związanych ze zwiększeniem konkurencyjności gospodarki oraz poprawą spójności społecznej i terytorialnej. Dokładne informacje dotyczące aplikowania o środki Unii Europejskiej dla beneficjentów w Województwie Lubuskim zostały opisane w dodatkowym dokumencie pn. „Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020” (wersja 2 z sierpnia 2015 r.).

Osie priorytetowe regionalnego programu operacyjnego „Lubuskie 2020”:

- 1) *gospodarka i innowacje* – podniesienie poziomu innowacyjności i konkurencyjności regionu poprzez wsparcie działalności badawczo-rozwojowej oraz sektora małych i średnich przedsiębiorstw,
- 2) *rozwój cyfrowy* – rozwój technologii informatyczno-komunikacyjnych i wzrost ich wykorzystania przez mieszkańców regionu,
- 3) *gospodarka niskoemisyjna* – przejście na gospodarkę niskoemisyjną poprzez wykorzystanie odnawialnych źródeł energii i wzrost efektywności energetycznej,

- 4) *środowisko i kultura* – poprawa stanu środowiska przyrodniczego oraz przeciwdziałanie zagrożeniom wynikającym ze zmiany klimatu i ochrona dziedzictwa kulturowego,
- 5) *transport* – wzrost atrakcyjności województwa lubuskiego poprzez poprawę przepustowości i sprawności infrastruktury transportowej w regionie,
- 6) *regionalny rynek pracy* – poprawa jakości obecnych i przeszłych kadr gospodarki,
- 7) *równowaga społeczna* – zmniejszenie obszaru wykluczenia społecznego i niwelowanie dysproporcji społecznych,
- 8) *nowoczesna edukacja* – poprawa jakości kształcenia w regionie,
- 9) *infrastruktura społeczna* – wzrost dostępności i poprawa jakości usług społecznych, zdrowotnych i edukacyjnych w regionie.

Łączne środki finansowe dla województwa lubuskiego z funduszu EFRR i EFS wraz ze środkami krajowymi wynoszą ponad 1 065 mln €, w tym wsparcie z funduszy UE ponad 906 mln €. Gmina Kłodawa będzie miała możliwość uzyskania wsparcia z większości wymienionych osi priorytetowych, o ile spełniać będzie kryteria formalne i społeczne zawarte w uszczegółowieniach technicznych wybranych priorytetów inwestycyjnych.

Koncepcja Rozwoju Euroregionu Pro Europa Viadrina 2014 (2013)

Koncepcja Rozwoju stanowi średnioterminową podstawę transgranicznej współpracy obydwu (po polskiej i po niemieckiej stronie) Stowarzyszeń Euroregionu Pro Europa Viadrina. Obecna, czwarta Koncepcja dotyczy okresu od 2014 do 2020 r. Jako cel główny zdefiniowano: Pogłębianie współpracy partnerskiej w celu wykorzystania transgranicznych potencjałów, który będzie realizowany poprzez cele pośrednie:

- wspieranie wspólnej tożsamości i myśli europejskiej,
- wspieranie turystycznych i gospodarczych czynników lokalizacji,
- wzmocnienie wspólnej infrastruktury i usług publicznych,
- wspieranie innowacyjności i edukacji.

Gmina Kłodawa będąc członkiem Euroregionu Pro Europa Viadrina będzie mogła korzystać ze środków pomocowych z programu Europejska Współpraca Terytorialna.

2.1.4. Dokumenty strategiczne poziomu lokalnego

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Kłodawa (2000)

Dokument został opracowany przez firmę Umbrella Project w Warszawie i przyjęty przez Radę Gminy Kłodawa w lipcu 2000 r. W dokumencie przedstawiono diagnozę stanu Gminy, listę problemów ekorozwoju, analizę SWOT, wizję zrównoważonego rozwoju Gminy, ramy logiczne Strategii, plan operacyjny Strategii na lata 2000-2015. Powyższy dokument posłużył jako bilans otwarcia dla opracowania niniejszej Strategii zrównoważonego rozwoju Gminy Kłodawa na lata 2016-2025.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kłodawa (2010) wraz z późniejszymi zmianami (2013)

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego jest podstawowym dokumentem określającym politykę przestrzenną każdej gminy. Kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej na terenie gminy należy do jej zadań własnych. Studium sporządzono dla obszaru w granicach administracyjnych Gminy. Jego ustalenia są wiążące dla organów Gminy przy sporządzaniu planów miejscowych. Studium składa się z dwóch części: części określającej uwarunkowania rozwoju przestrzennego Gminy oraz części określającej kierunki zagospodarowania przestrzennego Gminy. Obie części sporządzone są w formie tekstowej i graficznej. Obowiązujące studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kłodawa zostało zatwierdzone w 2013 r. uchwałą Rady Gminy w Kłodawie. Szczegółowa analiza zapisów studium znajduje się w paragrafie 3.4.3.

Strategia Zrównoważonego rozwoju Powiatu Gorzowskiego z Horyzontem Czasowym do 2020 r. (2012)

Strategia Zrównoważonego Rozwoju dla Powiatu Gorzowskiego z horyzontem czasowym do 2020 r. odpowiada na główne problemy i potrzeby powiatu. W ramach Strategii Zrównoważonego Rozwoju dla Powiatu Gorzowskiego w Gminie Kłodawa przewiduje się m.in. przebudowę i modernizację dróg powiatowych, w tym przede wszystkim układu komunikacyjnego Różanki – Wojcieszyce – Kłodawa – Santocko, drogi Kłodawa – Łośno – Lipy – Zdroisko, w tym budowę infrastruktury turystycznej, tj. budowę ścieżek rowerowych.

Podsumowanie

Nadrzędnym celem przygotowanej Strategii jest zapewnienie Gminie partnerskiej i silnej pozycji w powiecie i regionie przy wykorzystaniu jej mocnych stron oraz szans wynikających z jej geograficznego położenia, potencjału demograficznego, tradycji gospodarczych, walorów środowiskowych oraz uwarunkowań historycznych i kulturowych.

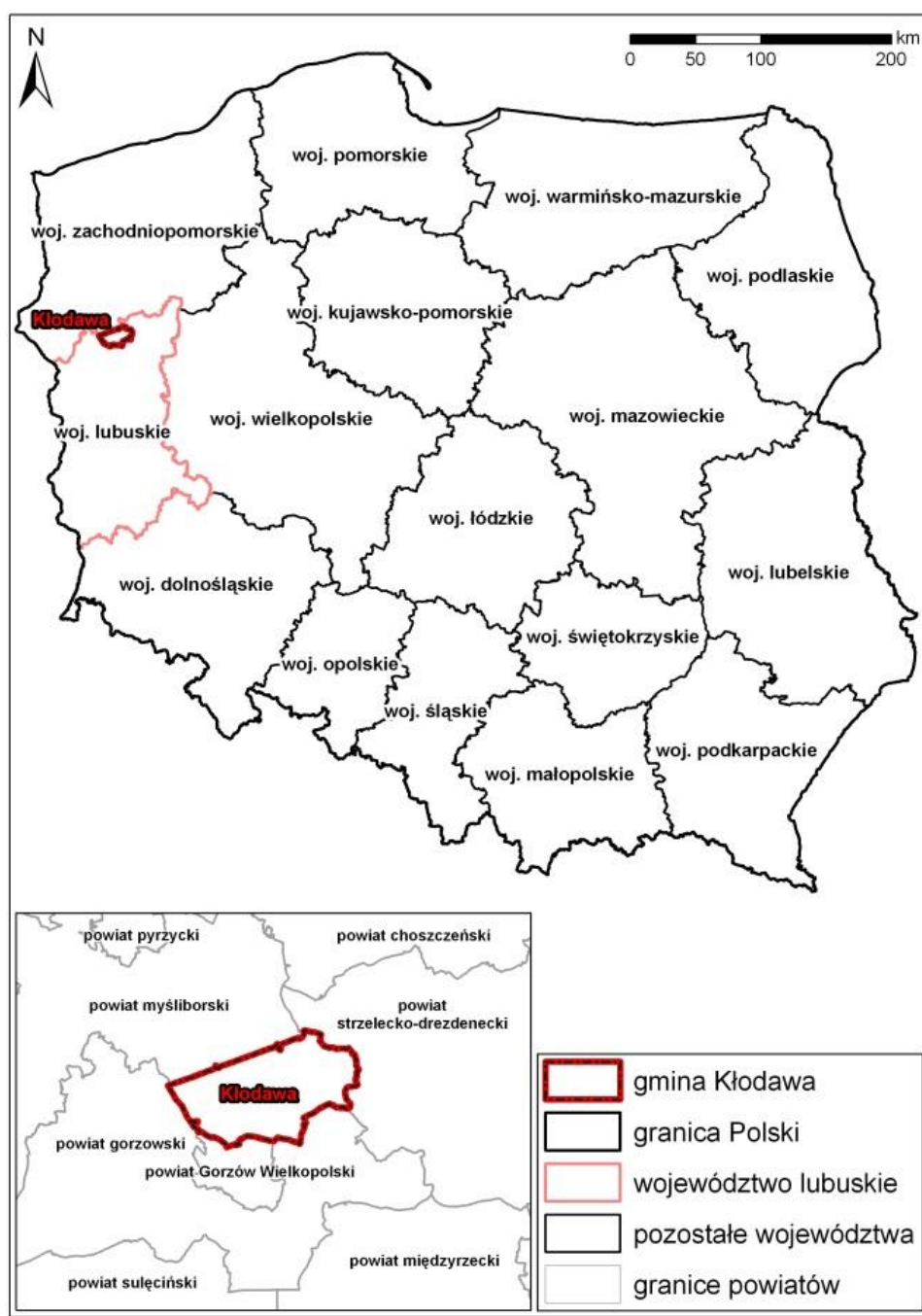
Musi się to jednakże odbywać w ścisłym powiązaniu z rzeczywistymi uwarunkowaniami rozwojowymi, a także założeniami przyjętymi w obowiązujących dokumentach strategicznych zarówno o zasięgu międzynarodowym, ogólnokrajowym, jak i regionalnym. Szczególnie istotne jest więc, aby opracowywany dokument był w swoim wymiarze operacyjnym zgodny w pierwszym rzędzie z głównymi тезami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020, Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego - Aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 r. oraz Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Gorzowskiego z Horyzontem Czasowym do 2020 r. Ponadto w celu zapewnienia dalszego, efektywnego rozwoju współpracy regionalnej, w tym o charakterze transgranicznym wskazane jest sprecyzowanie w dokumencie niezbędnych do podjęcia w tej sferze działań, których realizacja przyniesie wymierne korzyści dla Gminy. Jednocześnie niezwykle ważne jest, aby Strategia tworzyła ramy dla maksymalnie efektywnego wykorzystania szans rozwojowych jakie wynikają z udziału Gminy jako beneficjenta w realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubuskiego na lata 2014-2020.

2.2. Uwarunkowania wynikające z funkcjonowania w strukturze województwa, powiatu, związku gmin i Euroregionu

Województwo lubuskie i powiat gorzowski

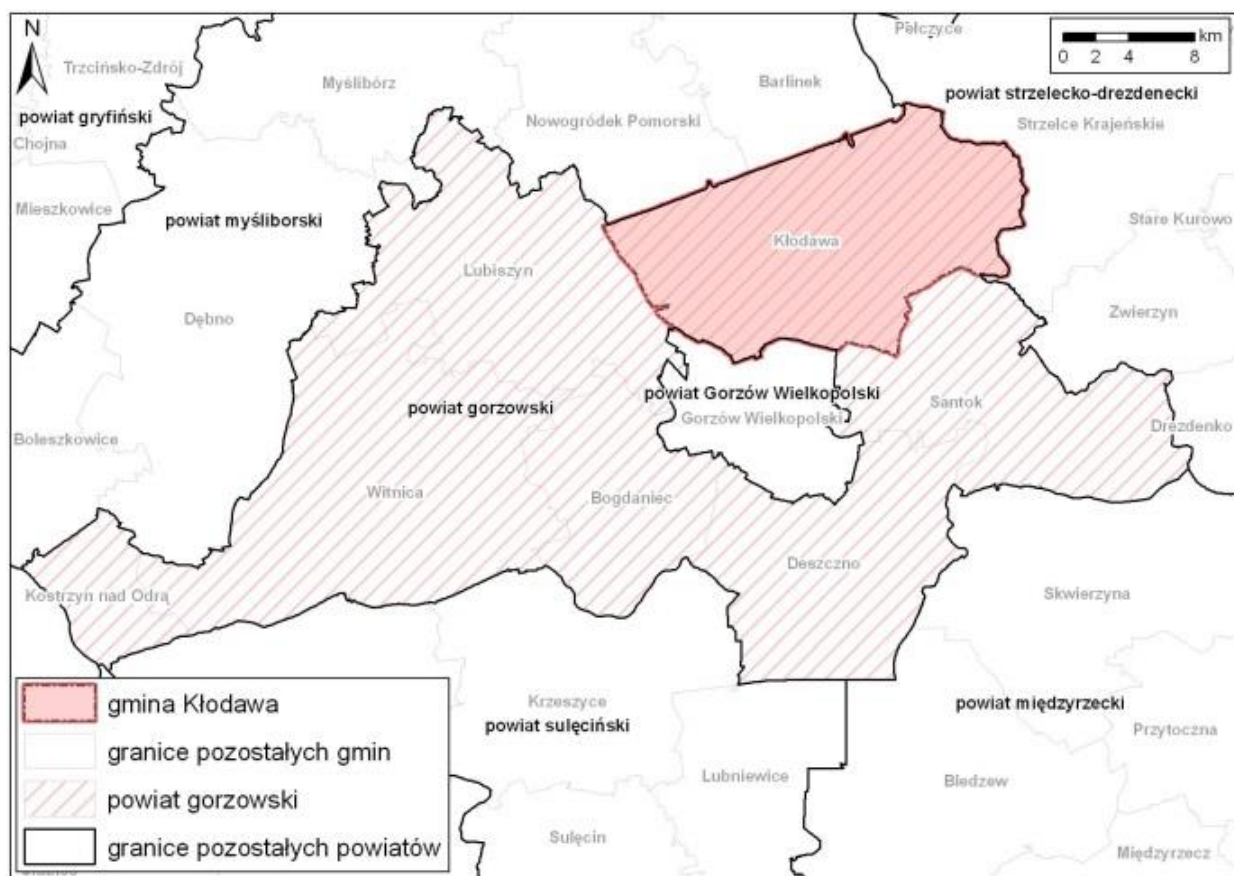
Gmina Kłodawa jest jedną z 82 gmin funkcjonujących w województwie lubuskim oraz jedną z 7 gmin tworzących powiat gorzowski (ziemski) (map. 1). Gmina działa w oparciu o ustawę o samorządzie gminnym z dnia 8 czerwca 1990 r. (tj. Dz. U. z 2013 r., poz. 594 ze zm.).

Map. 1. Położenie Gminy Kłodawa na tle podziału administracyjnego Polski

Źródło: NFOŚ w Warszawie

Map. 2. Położenie Gminy Kłodawa na tle podziału administracyjnego powiatu gorzowskiego

Ustawa o samorządzie województwa z dnia 5 czerwca 1998 r. w art. 4 stanowi, że zakres działalności samorządu województwa nie narusza samodzielności powiatu i gminy, a organy województwa nie stanowią wobec gminy organów nadzoru i kontroli. Podobnie ustawa o samorządzie powiatowym z dnia 5 czerwca 1998 r. mówi w artykule 4, że zadania powiatu nie mogą naruszać zakresu działania gminy, ale powiat może w drodze porozumienia przekazać zadania gminie.

W oparciu o wyżej cytowane ustawy Gmina Kłodawa realizowała z województwem i powiatem liczne zadania o charakterze publicznym, głównie inwestycje. Przykładem mogą być wspólne inwestycje drogowe, budowa ścieżek rowerowych i chodników oraz przedsięwzięcia promocyjne. Takie partnerstwo pozwalało na lepsze wykorzystanie środków UE oraz budżetowych oraz przynosiło większy efekt rzeczowy. Ponadto Gmina realizowała liczne zadania inwestycyjne i społeczne w ramach programów regionalnych (LRPO, EFS, PROW), a także wspierała działania jednostek wojewódzkich i powiatowych, w tym Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych, Zarząd Dróg Wojewódzkich, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowy Urząd Pracy.

Związek Celowy Gmin MG-6

Gmina jest też członkiem Związku Celowego Gmin MG-6 z siedzibą w Gorzowie Wlkp. (ZCG MG-6), który został powołany do życia 21 grudnia 1999r. i obejmuje swoim zasięgiem miasto Gorzów Wlkp. oraz gminy: Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa, Lubiszyn i Santok. Samorządy w ramach ZCG MG-6 budują wspólnie infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, ścieżki rowerowe oraz inną infrastrukturę techniczną. Realizowano również liczne działania promocyjne, wydano wspólne mapy turystyczne i przewodniki. Gmina Kłodawa jest członkiem założycielem Związku Celowego Gmin MG-6 z siedzibą w Gorzowie Wlkp. Związek posiada osobowość prawną. Do zadań Związku należy wspólne planowanie i wykonywanie zadań w dziedzinie gospodarki odpadami, opieki nad zwierzętami, infrastruktury technicznej i społecznej, gospodarki komunalnej oraz turystyki. Najważniejszym realizowanym na terenie Gminy Kłodawa projektem w ramach ZCG MG-6 jest projekt uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej poprzez rozbudowę oczyszczalni ścieków w Gorzowie Wlkp. oraz wspólnej sieci wodno-kanalizacyjnej na kwotę 360 mln złotych. Projekt jest współfinansowany w 85 % ze środków UE. Ponadto wspólnie z ZCG MG-6 Gmina realizuje politykę zbiórki odpadów komunalnych. Poprzez działalność w ZCG MG-6 Gmina Kłodawa może realizować projekty współfinansowane ze środków Unii Europejskiej na poziomie krajowym przy minimalnym wkładzie własnym.

Euroregion „Pro Europa Viadrina”

Gmina Kłodawa jest członkiem Euroregionu Pro Europa Viadrina (PEV) skupiającego gminy po stronie polskiej i niemieckiej (Map. 3).

Map. 3. Euroregion Pro Europa Viadrina

Źródło: Euroregion Pro Europa Viadrina

Głównym celem Euroregionu jest podnoszenie poziomu życia i podwyższanie potencjału gospodarczego poprzez stworzenie transgranicznego, zintegrowanego regionu gospodarczego. Będąc członkiem Euroregionu PEV Gmina Kłodawa od 1995 r. korzysta ze środków Unii Europejskiej w ramach Funduszu SPF Phare CBC, a w kolejnych latach ze środków programu Interreg IIIA, Interreg IV A i Interreg V A. Dzięki temu na terenie Gminy Kłodawa zrealizowane zostały m.in. projekty: polsko-niemiecki turniej piłkarski, kolędowanie bez granic, polsko-niemieckie zawody straży pożarnych, zawody strzeleckie, zawody wędkarskie „O kłodawską rybkę” i wiele innych. Dalsze uczestnictwo w pracach Euroregionu stwarza możliwości rozwoju Gminy Kłodawa w zakresie m.in. rozbudowy infrastruktury turystycznej, ścieżek rowerowych, polsko-niemieckiej wymiany młodzieży (w tym także pomiędzy szkołami) oraz wspólnej realizacji różnorodnych projektów edukacyjnych przy finansowym wsparciu Unii Europejskiej.

Partnerstwo dwustronne z Amt Seelow Land

Gmina Kłodawa od 2000 r. posiada umowę partnerską z gminą Amt Seelow Land (Rys. 1) położoną na terenie Niemiec, w kraju związkowym Brandenburgia, w powiecie Märkisch-Oderland. Priorytety współpracy transgranicznej wynikają z wcześniej omówionej Koncepcji Rozwoju Euroregionu Pro Europa Viadrina.

W ramach tego partnerstwa poszczególne jednostki gminne i lokalne stowarzyszenia w okresie ostatnich kilkunastu lat zrealizowały liczne projekty, wśród których do najważniejszych należą: budowa ścieżek rowerowych, promocja turystyczna, wspólne ćwiczenia strażaków OSP, imprezy sportowe i kulturalne. Przeprowadzono również wspólne szkolenia i wymiany doświadczeń w zakresie zasad funkcjonowania samorządów w Polsce i Niemczech.

Miejski Obszar Funkcjonalny

W 2014 r. powstał, w oparciu o Koncepcję Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Miejski Obszar Funkcjonalny (MOF), obejmujący Gorzów Wlkp. oraz gminy: Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa i Santok. Gorzowski MOF realizować będzie wspólne inwestycje ze środków regionalnych (LRPO) w ramach zintegrowanych inwestycji terytorialnych (ZIT).

Lokalna Grupa Działania „Kraina Szlaków Turystycznych”

Gmina Kłodawa jest członkiem Lokalnej Grupy Działania (LGD) „Kraina Szlaków Turystycznych”. Stowarzyszenie powstało w 2007 r. w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich i ma na celu aktywizację mieszkańców 11 gmin, w tym Gminy Kłodawa. Stowarzyszenie realizuje swoje cele w oparciu o Lokalną Strategię Rozwoju. Efektem działań LGD jest rozbudowa infrastruktury turystycznej i edukacyjnej na terenie Gminy.

Rys. 1. Umowa partnerska między Gminą Kłodawa a Amt-Seelow Land

Źródło: UG w Kłodawie

Lokalna Grupa Rybacka „Pojezierze Dobiegniewskie”

Powołanie w 2009 r. stowarzyszenia Lokalna Grupa Rybacka (LGR) „Pojezierze Dobiegniewskie”, grupującego 8 gmin, było naturalną konsekwencją wieloletniej aktywności środowisk lokalnych, w tym szczególnie rybackich, zamieszkujących obszar Pojezierza Dobiegniewskiego. Instrumenty wsparcia Wspólnej Polityki Rybackiej Unii Europejskiej, które zostały uruchomione w Polsce w ramach Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich” stały się okazją do podjęcia stosownych działań.

Stowarzyszenie posiada następujące cele swojej niezarobkowej działalności:

- podejmowanie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów zależnych od rybactwa,
- aktywizowanie społeczności zamieszkujących obszary zależne od rybactwa,
- realizację lokalnej strategii rozwoju obszarów rybackich opracowanej przez lokalną grupę rybacką,
- złagodzenie skutków zmian strukturalnych w sektorze rybackim,
- wspieranie jakości środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym potencjału obszarów należących do sieci Natura 2000.

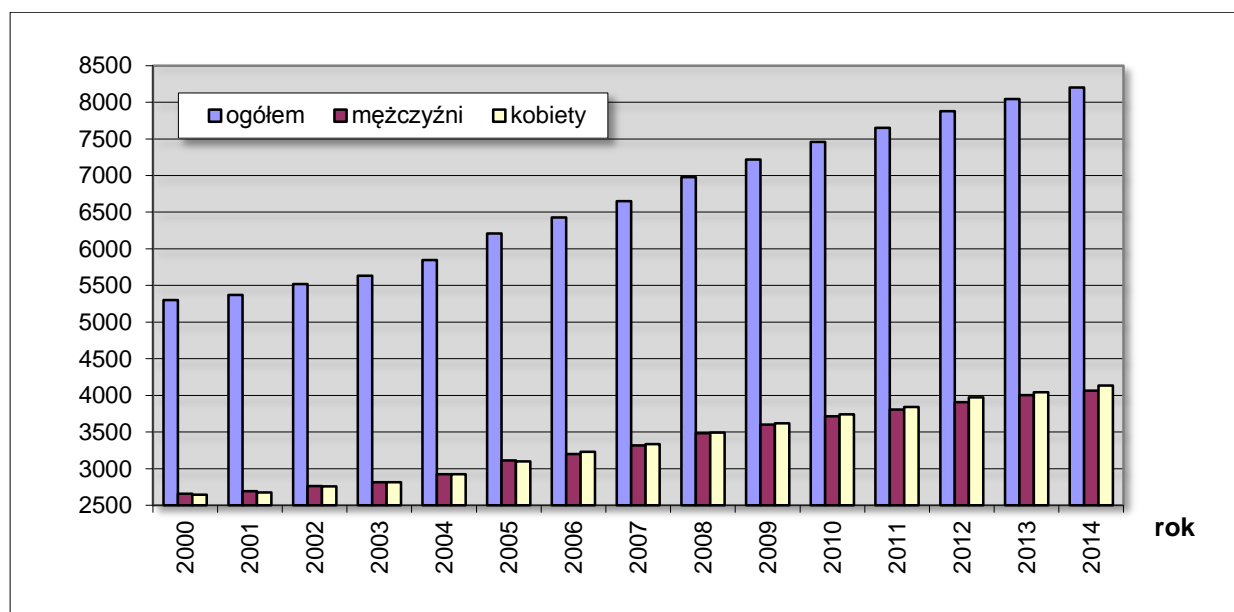
Członkostwo Gminy Kłodawa w Lokalnej Grupie Rybackiej umożliwiło realizację bezpośrednio przez Gminę kilkunastu projektów współfinansowanych z Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013” w zakresie działania pn. „Wzmocnienie konkurencyjności i utrzymywanie atrakcyjności obszarów zależnych od rybactwa” oraz kilku projektów przez lokalnych przedsiębiorców w ramach działania pn. „Rozwój obszarów zależnych od rybactwa”. W nowej perspektywie finansowej na lata 2014-2020 Gmina Kłodawa będzie mogła skorzystać z dofinansowania Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego.

3. DIAGNOZA STANU GMINY KŁODAWA

3.1. Sytuacja demograficzna

Gmina Kłodawa do 1990 r. opierała swój rozwój głównie na rolnictwie. W tym okresie dominowała tendencja migracji ze wsi do miast, a ubytek ludności równoważony był przez przyrost naturalny (istotnie wyższy niż obecnie). Po zmianach ustrojowych i utworzeniu samorządów dotychczasowy rolniczo-leśny charakter Gminy zaczął zmieniać się w stronę rozwoju budownictwa mieszkaniowego i otoczenia usługowego. Jednocześnie, z uwagi na swoje walory przyrodniczo-krajobrazowe, Gmina zaczęła przyciągać osoby spoza Kłodawy zainteresowane wypoczynkiem weekendowym i letniskowym. Jednak brak infrastruktury technicznej (wodociągi, kanalizacja, gazociągi, drogi) zatrzymał rozwój budownictwa letniskowego, a także ograniczył istniejące w tym okresie w niewielkiej skali budownictwo mieszkaniowe. Po 1995 r. rozpoczęły się pierwsze działania związane z rozbudową infrastruktury, które od 2000 r. zaowocowały zainteresowaniem budownictwem jednorodzinnym na terenie Gminy, głównie w obrębie Chwałęcic, Kłodawy, Różanek i Santocka. W efekcie tego liczba mieszkańców szybko wzrastała o 2-5% rocznie przekraczając wg danych GUS w 2013 r., a wg UG w 2015 r. liczbę 8000 (Rys. 2). Gmina Kłodawa zanotowała najwyższy wzrost liczby mieszkańców od 2005 r. wśród wszystkich gmin powiatu gorzowskiego (Tab. 1).

Rys. 2. Liczba mieszkańców ogółem i w podziale na płeć w latach 2000-2014

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Strukturę wiekową oraz płci w 2015 r. w poszczególnych sołectwach przedstawia Tab. 2. Interesującym jest, że przy wskaźniku feminizacji dla całej Gminy na poziomie 102/100, przewaga mężczyzn występuje w sołectwach: Wojcieszyce, Łośno, Rybakowo, Zdroisko, a w mniejszym stopniu także w Santocznie.

Tab. 2. Liczba mieszkańców w gminach powiatu gorzowskiego w 2014 r.

jednostka	populacja w 2014 r.	udział w populacji powiatu	zmiana populacji w stosunku do 2005 r.
powiat gorzowski	70791	100%	8%
gmina Kostrzyn nad Odrą	18155	26%	2%
gmina Bogdaniec	7115	10%	7%
gmina Deszczno	9150	13%	23%
gmina Kłodawa	8201	11%	32%
gmina Lubiszyn	6925	10%	3%
gmina Santok	8157	12%	9%
gmina Witnica	13088	18%	0%

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Tab. 3. Struktura wiekowa mieszkańców w 2015 r.

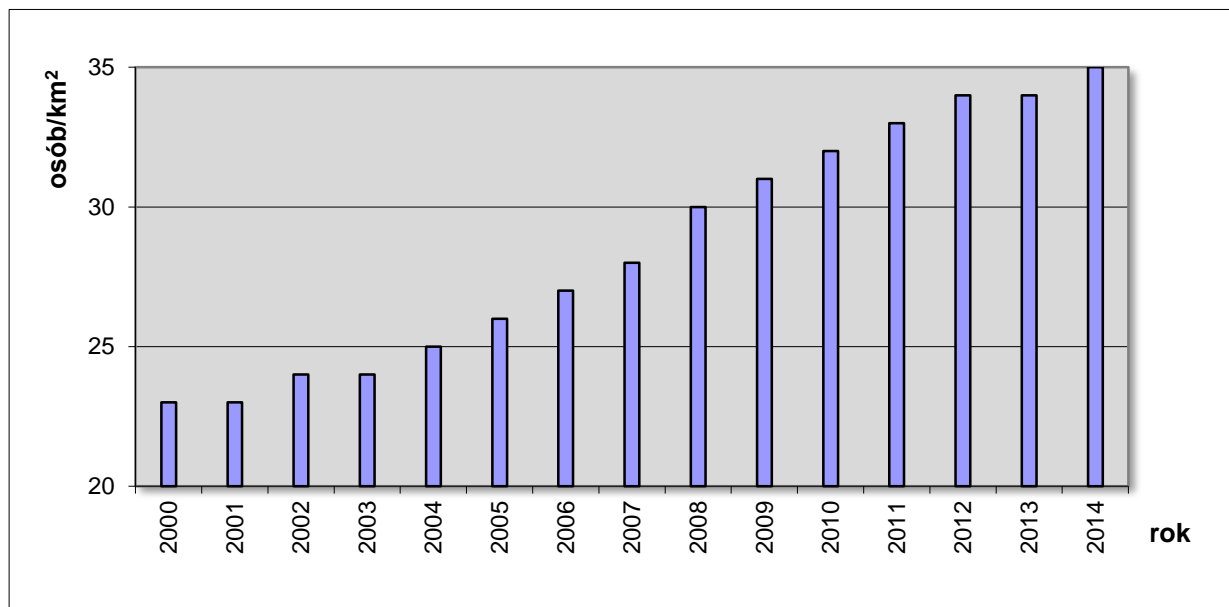
miejscowość	płeć		struktura wiekowa [lat]						razem	% ogółu populacji	uwagi
	M	K	0-6	7-17	18-35	36-65	66-80	> 80			
Kłodawa + Mszaniec	1347	1411	222	440	655	1259	134	47	2757	34,5	
Różanki	528	586	86	131	298	488	85	26	1114	13,9	
Chwałęcice	505	525	62	133	268	483	58	26	1030	12,9	
Wojcieszyce	488	462	71	121	255	428	58	24	950	11,9	przewaga mężczyzn
Santocko	354	379	61	88	202	310	54	18	733	9,2	
Łośno + Lipy	250	223	40	63	113	210	41	7	474	5,9	przewaga mężczyzn
Rybakowo	144	124	23	16	82	119	23	5	268	3,3	przewaga mężczyzn
Santoczno	111	109	18	31	32	93	24	2	220	2,7	przewaga mężczyzn
Różanki Szklarnia	92	106	13	21	63	89	9	3	198	2,5	
Zdroisko	77	66	7	11	32	76	14	2	142	1,8	przewaga mężczyzn
Mironice + Zamoksze	57	57	10	14	30	50	9	1	114	1,4	
razem	3953	4047	613	1069	2030	3605	509	161	8000	100	
% ogółu populacji	49,4	50,6	7,7	13,4	25,4	45,1	6,4	2,0	-----	100	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kłodawie (10.2015)

Najszybciej w latach 2000-2015 rosła liczba mieszkańców miejscowości: Kłodawa, Chwałęcice, Santocko i Różanki. Niewątpliwie wpływ na to miały ogólnokrajowe tendencje suburbanizacyjne, związane z boomem budowlanym, wzrostem majątności i dostępności do

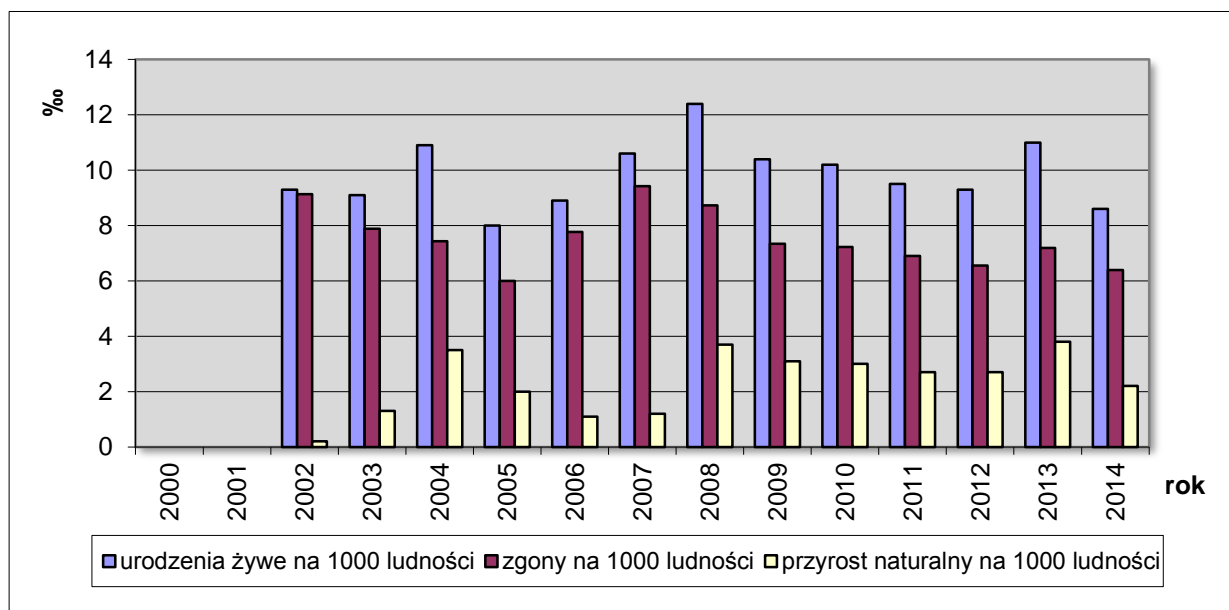
kredytów, a także masowym migrowaniem mieszkańców miast do okolicznych wsi. Wraz ze wzrostem liczby mieszkańców wzrastała także gęstość zaludnienia (Rys. 3), przy czym i tak jest ona znacząco niższa niż średnia dla kraju (2014: 123 osoby/km²) czy województwa (2014: 73 osoby/km²). Przyczyniał się do tego także względnie wysoki przyrost naturalny (Rys. 4) na poziomie 2-3‰. (a w latach 2008 i 2014 nawet prawie 4‰), który należy do najwyższych w powiecie gorzowskim (Tab. 3) i jest wielokrotnie wyższy niż średnia dla kraju (2014: 0,0‰) czy województwa (2014: 0,2‰).

Rys. 3. Gęstość zaludnienia w latach 2000-2014

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

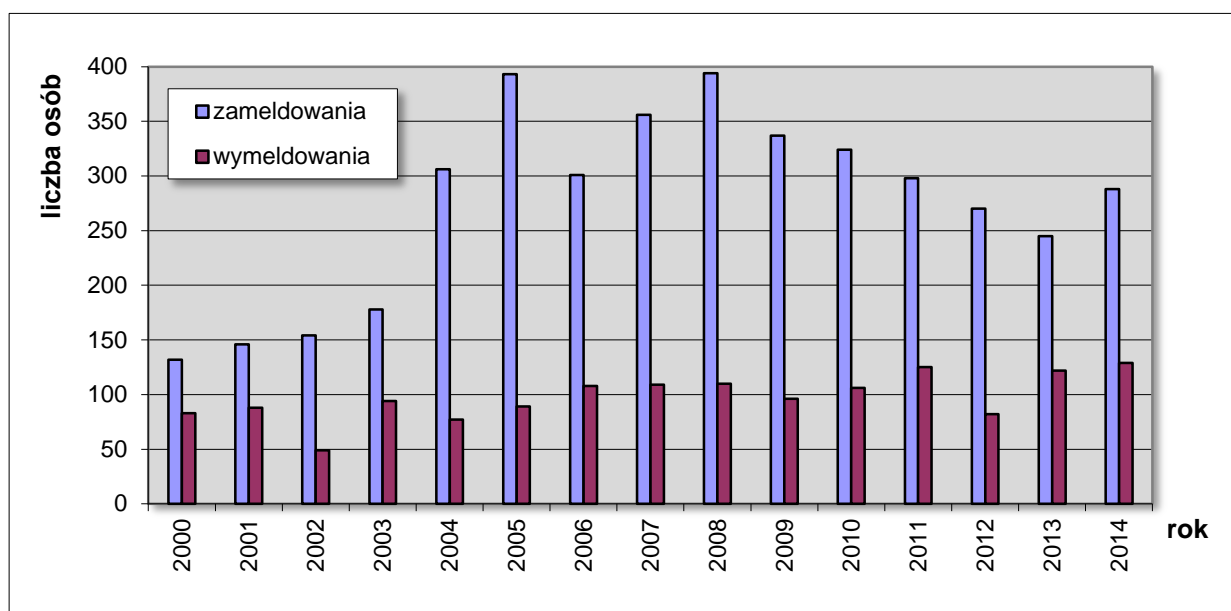
Rys. 4. Urodzenia żywe, zgony i przyrost naturalny na 1000 ludności w latach 2002-2014

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Migracja (osoby nowo zameldowane) w okresie ostatnich lat utrzymywała się na bardzo wysokim poziomie, z widocznym wzrostem od 2004 r. i powolnym obniżeniem od 2008 do 2013 r. (rys. 5). Analiza wskaźnika salda migracji pokazuje w sposób wyraźny oddziaływanie Gorzowa Wlkp. na okoliczne gminy i istnienie na ich terenach procesu suburbanizacji. W Gminie Kłodawa wskaźnik salda migracji w 2014 r. wynosił 19,5 i był on najwyższy w powiecie i wyraźnie wyższe niż jeszcze rok wcześniej (tab. 4). Miernik salda migracji stanowi iloraz liczby osób, które przybyły do gminy w okresie roku do liczby ludności gminy w danym roku x 1000. Wartość miernika na poziomie 19,5 świadczy o bardzo wysokim rozwoju ludnościowym Gminy Kłodawa.

Rys. 5. Migracje na pobyt stały w latach 2000-2014

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

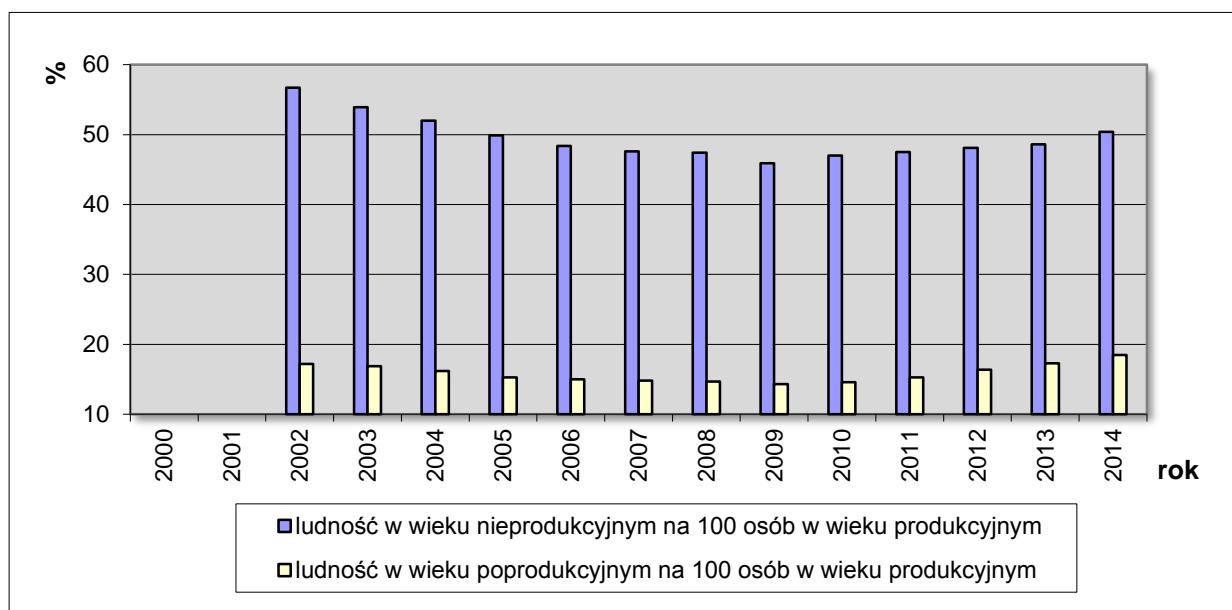
Tab. 4. Przyrost naturalny i saldo migracji w gminach powiatu gorzowskiego

jednostka	przyrost naturalny [‰]		saldo migracji [‰]	
	2005	2014	2013	2014
powiat gorzowski	1,8	1,2	3,4	3,8
gmina Kostrzyn nad Odrą	1,7	2,0	-1,6	-4,3
gmina Bogdaniec	2,8	-0,4	-0,4	1,8
gmina Deszczno	3,3	1,2	12,9	18,3
gmina Kłodawa	3,8	2,2	15,5	19,5
gmina Lubiszyn	-0,4	1,2	2,6	-3,3
gmina Santok	0,9	3,4	4,1	7,0
gmina Witnica	0,7	-0,8	-1,6	-1,8

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

W całym powiecie gorzowskim od roku 2009 wzrastał wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym razem na 100 osób w wieku produkcyjnym) i na koniec roku 2014 wyniósł 50,4. Jest to potwierdzenie powolnego procesu starzenia się społeczeństwa (Rys. 6). Pomimo to wskaźnik ten jest niższy niż średnia dla kraju (2014: 58,8%) i dla województwa lubuskiego (2014: 56,8%). Gmina Kłodawa posiada najniższy w powiecie wskaźnik udziału ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do osób w wieku produkcyjnym (Tab. 5), co zwiększa jej szanse rozwojowe. To niewątpliwie to zasługa napływu ludzi młodych, którzy również odpowiadają za wysoki przyrost naturalny w Gminie.

Rys. 6. Wskaźnik obciążenia demograficznego w latach 2002-2014

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Tab. 5. Wskaźnik obciążenia demograficznego w gminach powiatu gorzowskiego w latach 2005 i 2014

jednostka	ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	
	2005	2014
powiat gorzowski	19,0	23,3
gmina Kostrzyn nad Odrą	19,4	27,0
gmina Bogdaniec	18,8	25,9
gmina Deszczno	17,6	21,2
gmina Kłodawa	15,3	18,5
gmina Lubiszyn	20,8	22,5
gmina Santok	17,1	21,1
gmina Witnica	21,5	23,7

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

W latach 2005-2014 w Gminie Kłodawa wzrosła liczba zawieranych małżeństw, przy jednoczesnym wzroście tej wartości także dla całego powiatu (Tab. 6).

Tab. 6. Wskaźnik małżeństw zawieranych w gminach powiatu gorzowskiego w latach 2005 i 2014

jednostka	małżeństwa na 1000 mieszkańców	
	2005	2014
powiat gorzowski	4,2	4,7
gmina Kostrzyn nad Odrą	4,4	4,7
gmina Bogdaniec	4,4	3,8
gmina Deszczno	4,2	5,0
gmina Kłodawa	3,8	4,8
gmina Lubiszyn	5,4	5,8
gmina Santok	4,8	4,2
gmina Witnica	3,1	4,7

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Podsumowanie

Liczba mieszkańców Gminy Kłodawa od roku 2000 dynamicznie i systematycznie rośnie, przekraczając aktualnie (2015 r.) 8000 osób. Ten niezwykle szybki rozwój zawdzięcza Gmina z jednej strony wzrostowi migracji na atrakcyjne tereny podmiejskie, a z drugiej strony znacznej podaży gruntów oraz rozwojowi infrastruktury. Zaowocowało to dynamicznym wzrostem budownictwa jednorodzinnego, głównie w obrębie Chwałęcic, Kłodawy, Różanek i Santocka. Przyrost naturalny od roku 2008, w którym osiągnął największą wartość (3,8‰) w kolejnych latach charakteryzuje się stopniowym spadkiem osiągając w 2014 r. znacząco niski poziom, nieznacznie przekraczający 2‰. Jednocześnie od 2007 r. obserwuje się systematyczny wzrost odsetka ludności w wieku poprodukcyjnym liczonego na 100 osób w wieku produkcyjnym (2007 r. – 14%, 2014 r. – 18,5%). Obecna sytuacja demograficzna Gminy wymaga, aby w opracowywanej Strategii zostały sformułowane między innymi następujące wskazania:

- rozbudowa infrastruktury społecznej (żłobki, przedszkola),
- opracowanie i wdrożenie programów integrujących nowo zamieszkałych mieszkańców ze społecznością lokalną,
- przeprowadzenie analizy zapotrzebowania i w miarę potrzeb utworzenie ośrodka dziennego pobytu dla seniorów.

3.2. Sytuacja społeczno-socjalna

3.2.1. Zasoby mieszkaniowe

W 2014 r. na terenie Gminy Kłodawa widoczny był ponad 2% wzrost zasobów mieszkaniowych (mieszkania, izby, powierzchnia użytkowa mieszkań) w porównaniu z rokiem poprzednim. Wzrost ten jest wyższy, niż dla całego powiatu, gdzie wynosi on 1% (Tab. 7).

Tab. 7. Zasoby mieszkaniowe w gminach powiatu gorzowskiego w latach 2013-2014

jednostka	mieszkania		izby		powierzchnia użytkowa mieszkań [m ²]		
					ogółem		na mieszkańca
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2014
powiat gorzowski	21634	21846	95652	96815	1886352	1911717	87,5
gmina Kostrzyn nad Odrą	6542	6573	24937	25097	439096	442199	67,3
gmina Bogdaniec	1939	1953	9465	9544	198629	200331	102,6
gmina Deszczno	2622	2673	12987	13266	280203	286546	107,2
gmina Kłodawa	2562	2609	12568	12830	277146	283500	108,7
gmina Lubiszyn	1967	1981	8739	8813	171685	173166	87,4
gmina Santok	2217	2251	10321	10511	207735	211866	94,1
gmina Witnica	3785	3806	16635	16754	311858	314109	82,5

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Tab. 8. Mieszkania oddane do użytku w gminach powiatu gorzowskiego w latach 2013-2014

obszar	ogółem		przeznaczone na sprzedaż lub wynajem		indywidualne	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014
powiat gorzowski	280	241	4	11	273	230
gmina Kostrzyn nad Odrą	40	32	0	1	38	31
gmina Bogdaniec	28	18	0	0	28	18
gmina Deszczno	60	59	0	3	60	56
gmina Kłodawa	61	56	1	0	59	56
gmina Lubiszyn	17	14	0	0	17	14
gmina Santok	43	39	3	7	40	32
gmina Witnica	31	23	0	0	31	23

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Jednocześnie jednak liczba mieszkań ogółem oddanych do użytkowania w 2014 r. w Gminie Kłodawa spadła o 9,2%, w porównaniu z rokiem poprzednim, przy czym ww. tendencja jest widoczna w całym powiecie, gdzie spadek kształtował się na poziomie 14% (Tab. 8). Jest to zapewne efekt gorszej koniunktury gospodarczej, a tym samym spadku presji inwestycyjnej, jaka dotknęła Polskę w ostatnich latach w efekcie kryzysu gospodarczego w Europie.

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania przypadająca na 1 mieszkańca w Gminie Kłodawa jest wyższa o 21,2m², niż wynosi dla całego powiatu gorzowskiego. Wielkość powierzchni użytkowej wynika z rodzaju zabudowy – w Gminie Kłodawa przeważają domy jednorodzinne, z dużym udziałem wybudowanych w ostatnich 25 latach, o znaczącej powierzchni (Tab. 7).

3.2.2. Rynek pracy i bezrobocie

Gmina Kłodawa, granicząca z miastem Gorzów Wlkp., posiada relatywnie małe bezrobocie. Większość mieszkańców znajduje zatrudnienie w mieście, natomiast część zatrudniona jest też na lokalnym rynku pracy, w tym w Urzędzie Gminy oraz w jednostkach podległych: szkołach, przedszkolach, bibliotekach, Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej oraz w Gminnym Ośrodku Kultury, łącznie ok. 150 osób.

Również miejscowe zakłady pracy tworzą istotny rynek. Do największych pracodawców należą: Zakład Ogrodniczy „Mularski”, zakład produkcji okien „Constans”, firma transportowa „Kozaryn”, Nadleśnictwo Kłodawa, salon Toyota, lokalne zakłady rzemieślnicze i sklepy. Lokalne firmy zatrudniają łącznie ponad 420 osób. Część mieszkańców znajduje zatrudnienie w rolnictwie, gdzie dominuje ogrodnictwo, sadownictwo, rybactwo stawowe.

W latach 2005-2014 stwierdzono stały wzrost liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w Gminie Kłodawa (Tab. 9), chociaż tempo rejestrowania nowych począwszy od roku 2012 zdecydowanie spadło, co może świadczyć o pogarszaniu się koniunktury gospodarczej (w 2011 r. zanotowano największą liczbę podmiotów wykreślonych z rejestru).

Tab. 9. Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w latach 2005-2014

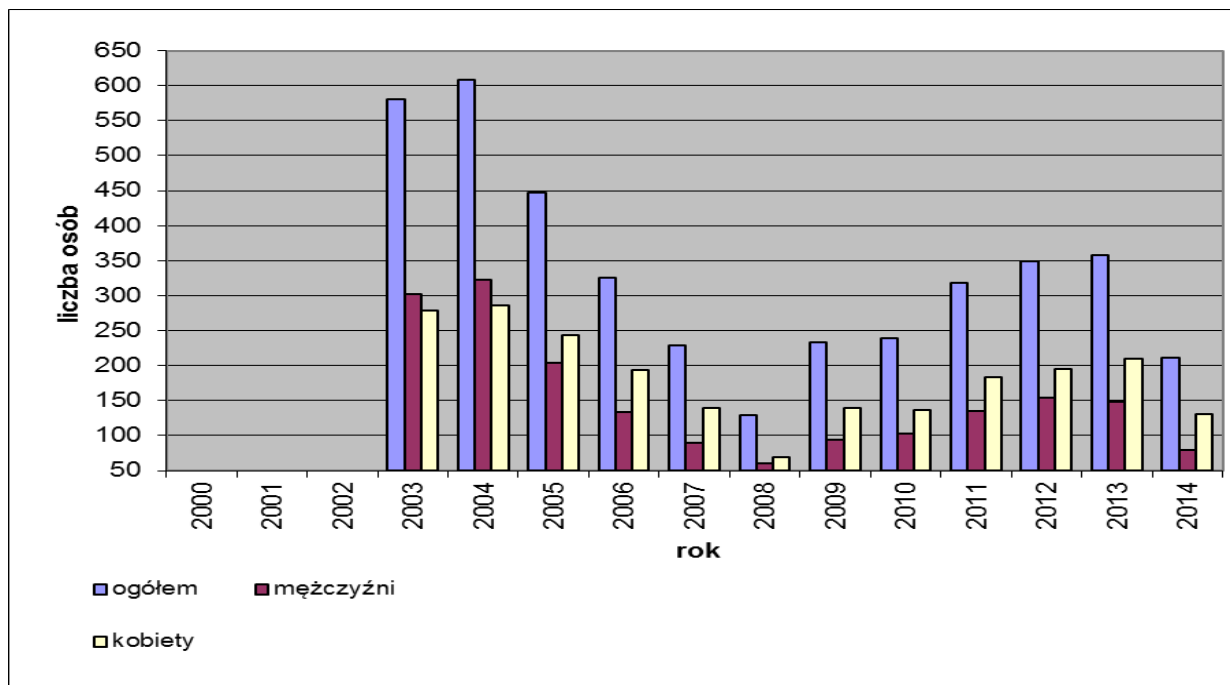
podmioty	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ogółem	803	858	943	1023	1086	1156	1160	1167	1166	1179
nowe	130	123	131	156	130	146	124	82	74	70
wykreślone	82	68	46	76	67	76	120	75	75	57

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kłodawie (10.2015)

Gmina Kłodawa stanowi naturalną rezerwę terenową pod lokalizację nowych firm produkcyjnych oraz centrów magazynowo-logistycznych. Warunkiem szybszego przyrostu liczby firm oraz wzrostu gospodarczego jest utworzenie nowych obszarów przemysłowo-gospodarczych. Działania takie zostały już podjęte w kierunku utworzenia podstrefy Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w obrębie miejscowości Wojcieszyce. Również północna część Kłodawy, w której zlokalizowane są już podmioty gospodarcze, może

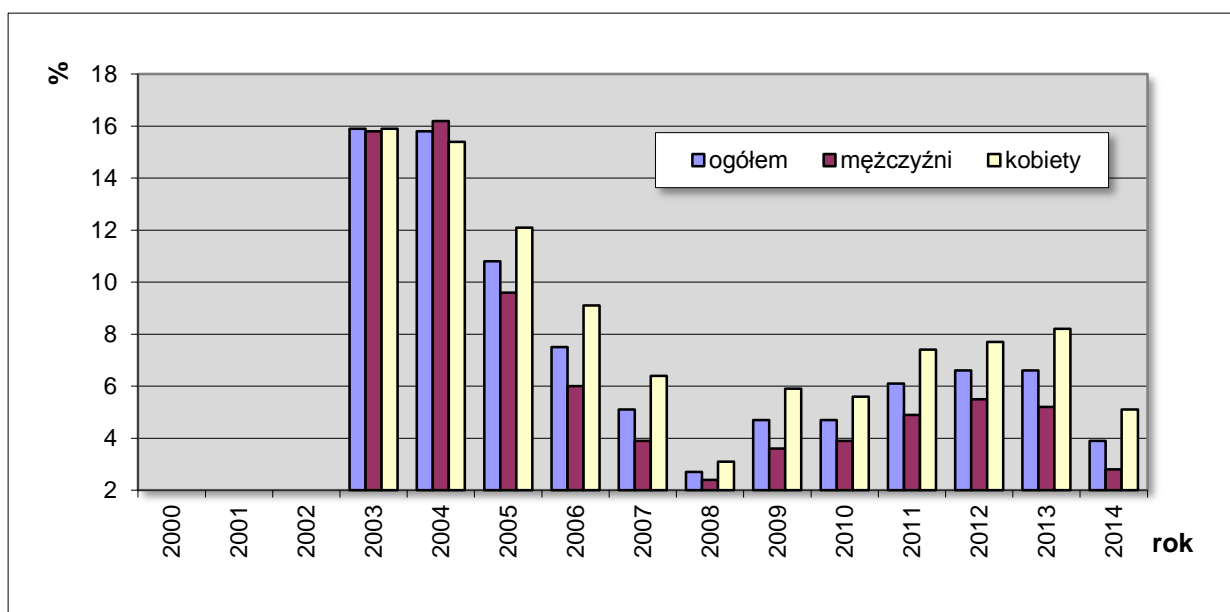
stanowiąc obszar rozwoju lokalnej strefy gospodarczej. Powstanie nowych firm podniesie dochody Gminy z podatku CIT.

Rys. 7. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w latach 2003-2014

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Rys. 8. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2003-2014

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Tab. 10. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w latach 2006-2014 wg cech

rok		ogółem	w tym				
			z prawem do zasiłku	do 25 roku życia	powyżej 50 roku życia	długotrwale bezrobotni	bez kwalifikacji zawodowych
2006	ogółem	326	b.d.				
	kobiety	193					
2007	ogółem	229					
	kobiety	139					
2008	ogółem	129					
	kobiety	69					
2009	ogółem	233	48	45	60	44	62
	kobiety	139	24	35	20	31	33
2010	ogółem	239	40	41	65	75	74
	kobiety	136	23	23	29	48	41
2011	ogółem	318	51	60	86	125	100
	kobiety	183	31	42	38	81	68
2012	ogółem	349	63	70	92	137	111
	kobiety	195	32	41	41	88	76
2013	ogółem	358	53	68	105	145	119
	kobiety	210	25	41	46	92	74
2014	ogółem	211	35	28	73	92	70
	kobiety	131	22	16	31	69	45

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Gorzowie Wlkp. (10.2015)

Tab. 11. Bezrobocie w gminach powiatu gorzowskiego

jednostka	liczba bezrobotnych zarejestrowanych		dynamika liczby bezrobotnych 2014/2013	udział bezrobotnych zarejestrowanych w grupie ludności w wieku produkcyjnym 2014
	2013	2014		
powiat gorzowski	3194	2155	-33%	4,7%
gmina Kostrzyn nad Odrą	411	272	-34%	2,4%
gmina Bogdaniec	351	188	-46%	4,2%
gmina Deszczno	364	255	-30%	4,3%
gmina Kłodawa	358	211	-41%	3,9%
gmina Lubiszyn	309	250	-19%	5,5%
gmina Santok	442	289	-35%	5,4%
gmina Witnica	959	690	-28%	8,1%

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Na koniec sierpnia 2015 r. liczba zarejestrowanych bezrobotnych zamieszkujących Gminę Kłodawa wynosiła 160 osób i w porównaniu z rokiem 2014 była o 58 osób mniejsza. Najwyższy poziom bezrobocia w latach 2003-2014 zanotowano w 2003 i 2004 r. (ok. 600 osób, w tym niewielka przewaga mężczyzn, w kolejnych latach przewaga kobiet), po których nastąpił znaczący spadek aż do roku 2008 (129 osób). W latach 2009-2013 bezrobocie ponownie wzrosło (do 358 osób) (Rys. 7 i 8 oraz Tab. 10). Jest to tendencja obserwowana w całym powiecie gorzowskim. Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wynosił w 2014 r. 3,9% i był niższy niż średnio w powiecie (Tab. 11) i zdecydowanie niższy niż średnia dla kraju (2014: 9%) i dla województwa lubuskiego (2014: 8,4%).

3.2.3. Patologie i pomoc społeczna

Gmina Kłodawa rozwiązuje problemy społeczne w oparciu o Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Warsztaty Terapii Zajęciowej, a także bieżącą współpracę z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie oraz z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną. Obecnie Gmina przygotowuje Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Kłodawa, która w szerokim zakresie analizuje potrzeby społeczne i wskazuje na sposób ich rozwiązywania.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kłodawie realizuje zadania własne i zadania zlecone w zakresie ustalonym ustawami i aktami wykonawczymi do ustaw oraz uchwałami Rady Gminy i Zarządzeniami Wójta Gminy Kłodawa.

Gmina Kłodawa została podzielona na 3 Rejony Pracy Socjalnej:

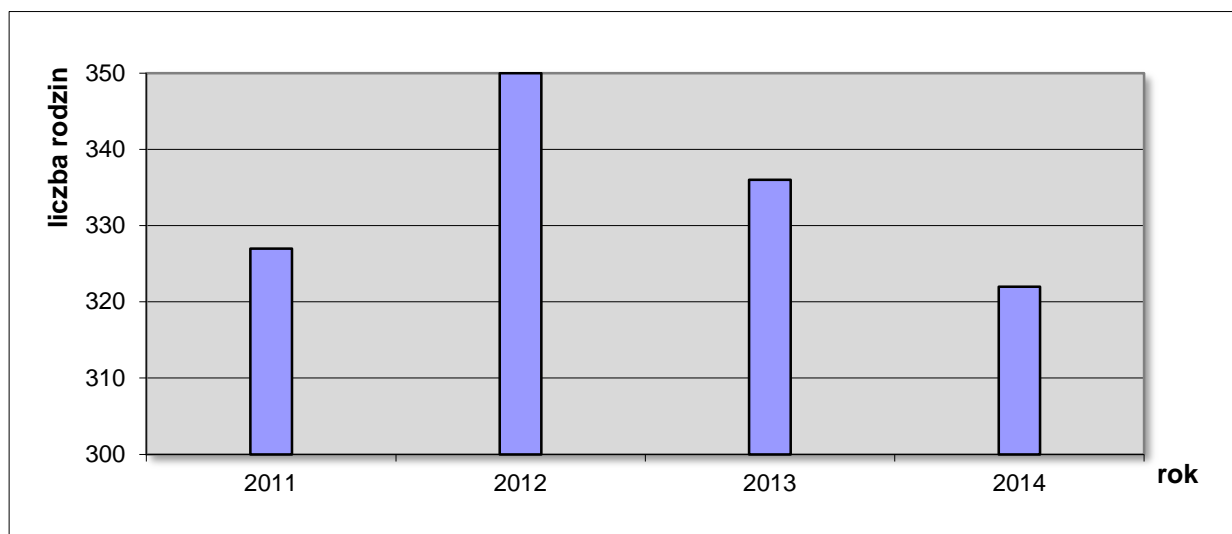
- *I rejon* – Chwałęcice, Lipy, Łośno, Wojcieszyce
- *II rejon* – Różanki, Rybakowo, Santoczno, Zdroisko
- *III rejon* – Mironice, Mszaniec, Kłodawa, Santocko, Zamoksze

Podział na rejony ułatwia organizację pracy i daje pozytywne efekty. Pracownicy mają stały kontakt ze środowiskiem. W celu większej skuteczności pracy i zmniejszenia ograniczeń związanych z dojazdem klientów do GOPS w Kłodawie pracownicy socjalni pełnią dyżury w poszczególnych miejscowościach. Służy to właściwej diagnozie i ułatwia skuteczne rozwiązywanie istniejących trudności i problemów w danym środowisku.

Codziennemu życiu mieszkańców Gminy Kłodawa towarzyszą liczne problemy, które swoim zasięgiem obejmują coraz to większą grupę ludzi i coraz to młodsze pokolenia. Zmuszają one część społeczności do szukania różnych form pomocy, w tym korzystania z pomocy Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. Liczbę rodzin korzystających z tej pomocy w latach 2011-2014 przedstawiono na Rys. 9.

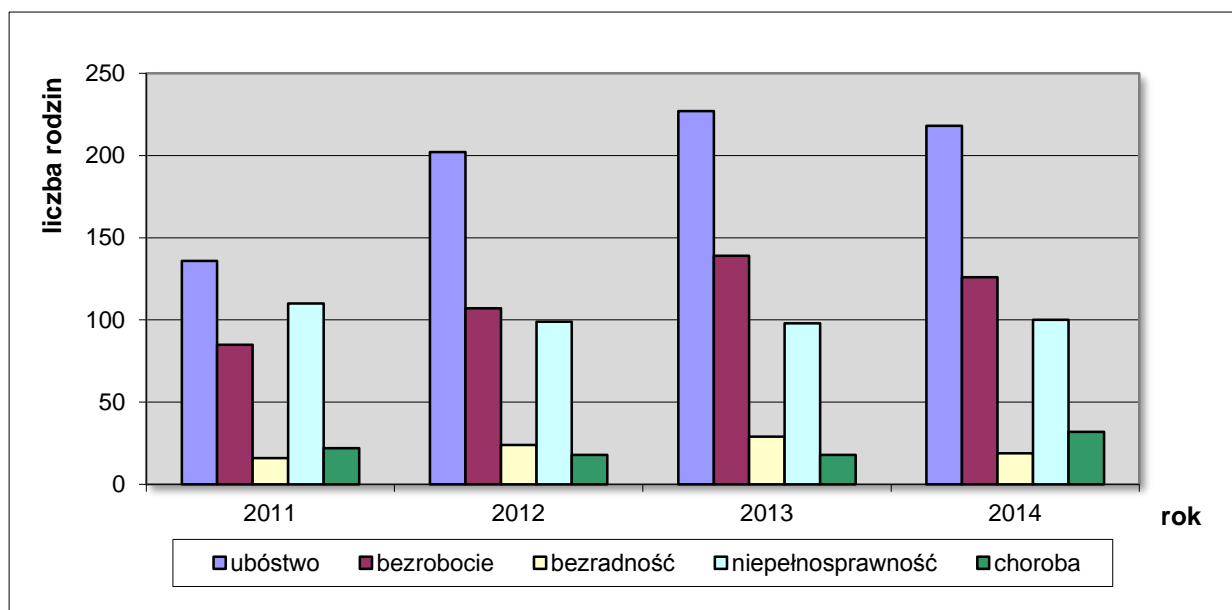
W 2011 r. pomocą objętych było 327 rodzin (801 osób), w 2012 r. – 350 rodzin (846 osób), w 2013 r. – 336 rodzin (847 osób), w 2014 r. – 322 rodziny (771 osób). Warto zwrócić uwagę, że z pomocy społecznej korzysta prawie 10% mieszkańców Gminy, co świadczy o znacznej skali problemów.

Rys. 9. Liczba rodzin objętych pomocą GOPS w latach 2011-2014

Źródło: UG w Kłodawie (10.2015)

Rys. 10. Najczęstsze powody przyznawania pomocy GOPS w latach 2011-2014

Źródło: UG w Kłodawie (10.2015)

Najczęstszymi przyczynami kwalifikującymi do udzielenia pomocy przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kłodawie są (rys. 10):

- ubóstwo,
- bezrobocie,
- niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba,
- trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
- potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietność,

- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych,
- alkoholizm,
- narkomania,
- sieroctwo,
- bezdomność,
- zdarzenie losowe lub sytuacje kryzysowe,
- przemoc w rodzinie.

Najczęściej występujące problemy są ze sobą sprzężone.

Ubóstwo jest głównym powodem przyznawania pomocy przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kłodawie. Zjawisko to ma wiele przyczyn, które nie zawsze da się jasno wyodrębnić. Może być ono wywołane bezrobociem, czy niepełnosprawnością, ale także biernością życiową i brakiem odpowiedzialności za siebie i własną rodzinę. Wczesne ujawnienie, tzw. szybkie wykrywanie i docieranie do rodziny, czy osób znajdujących się na skraju ubóstwa, a później intensywna praca socjalna przyczynia się do zapobiegania utrwalaniu się postaw bierności bądź roszczeniowości.

Z danych Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kłodawie wynika, że w latach 2011-2014 liczba rodzin korzystających z pomocy finansowej Ośrodka z powodu bezrobocia była najwyższa w 2013 r. Rok później liczba ta nieznacznie spadła, co może wynikać z poprawy koniunktury gospodarczej w kraju, a tym samym zwiększania się liczby miejsc pracy, ale też z coraz częstszych wyjazdów do pracy za granicę.

We współczesnym świecie niepełnosprawność człowieka uważana jest za szczególnie istotny problem społeczny. Znaczenie tego problemu wynika z rozmiarów i powszechności występowania niepełnosprawności w populacji, a także z konsekwencji, jakie wywołuje w sensie indywidualnym i społecznym. Obserwacje pracowników Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kłodawie pozwalają stwierdzić, że sytuacja tej grupy osób jest bardzo trudna. Problemy osób niepełnosprawnych wiążą się głównie z ograniczonymi możliwościami protezowania i zakupu sprzętu umożliwiającego komunikowanie się i samoobsługę oraz kosztowną i trudno dostępną rehabilitacją. Dużym problemem są także problemy architektoniczne w miejscu zamieszkania osoby niepełnosprawnej oraz w budynkach użyteczności publicznej. Bariery te nie tylko utrudniają, ale niekiedy wręcz uniemożliwiają uczestnictwo w normalnym życiu.

Nie bez znaczenia jest również problematyka edukacji osób niepełnosprawnych w ramach posiadanych predyspozycji i możliwości. Na rzecz dzieci i młodzieży niepełnosprawnej organizowane są spotkania integracyjne cieszące się coraz większym zainteresowaniem.

Na terenie Gminy Kłodawa w miejscowości Chwałęcice działają Warsztaty Terapii Zajęciowej, jako jednostka organizacyjna Urzędu Gminy Kłodawa. Uczestniczy w nich 30 osób, z czego 30% to mieszkańcy Gminy Kłodawa.

Wśród klientów Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kłodawie znajdują się również kobiety korzystające z zasiłków z tytułu ciąży i wychowywania dziecka, będące w trudnej

sytuacji materialnej. Liczbę rodzin korzystających z tej formy pomocy wahała się w latach 2011-2014 od 12 do 17.

Znaczną część klientów Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kłodawie stanowią rodziny z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi (w latach 2011-2014 dotyczyło to 16-29 rodzin). Najczęściej niezaradność rodziców w opiece i wychowywaniu własnych dzieci łączy się z innymi dysfunkcjami, takimi jak: uzależnienie od środków psychoaktywnych, przemoc domowa, zaburzenia równowagi systemu rodzinnego w sytuacjach kryzysowych, problemy w pełnieniu ról rodzicielskich, małżeńskich, zawodowych.

Jedną z grup dysfunkcyjnych, która objęta jest pomocą Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kłodawie stanowią osoby uzależnione od alkoholu. Nadużywanie napojów alkoholowych stanowi dziś bezsprzecznie jeden z najpoważniejszych problemów. Szerzące się zjawisko alkoholizmu dotyka wielu mieszkańców Gminy i nie respektuje płci, wieku ani statusu intelektualnego. Z tabeli 14 wynika, że problem alkoholowy narasta i w niektórych przypadkach dotyczy to całych rodzin. Jednym z powodów jest brak pracy szczególnie na terenach sołectw, gdzie w latach 80. funkcjonowały Państwowe Gospodarstwa Rolne.

Tab. 12. Przeciwdziałanie patologiom w latach 2011-2014

zakres działania	2011	2012	2013	2014
liczba osób objętych opieką Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	200	235	250	270
liczba rodzin z założoną „Niebieską Kartą – A”	b.d.	12	26	22

Źródło: UG w Kłodawie (10.2015)

Kolejnym problemem społecznym jest bezdomność. Obowiązkiem Gminy wynikającym z ustawy o pomocy społecznej jest zapewnienie osobie bezdomnej: schronienia, gorącego posiłku i odzieży dostosowanej do pory roku. Zjawisko bezdomności w Gminie Kłodawa nie jest statystycznie problemem ilościowo istotnym. Główną jej przyczyną przeważnie jest alkohol. Jednak jest to problem społeczny, trudny do rozwiązania. Na terenie Gminy Kłodawa nie ma żadnej noclegowni. W przypadku konieczności osoby bezdomne kierowane są do schronisk i noclegowni na terenie Gorzowa Wlkp. Bezdomność najczęściej dotyczy mężczyzn w wieku produkcyjnym. Problem bezdomności w Gminie Kłodawa pojawia się sporadycznie. Obecnie na terenie Gminy Kłodawa funkcjonuje 7 mieszkań socjalnych i 18 komunalnych, jednak zapotrzebowanie jest większe.

Najczęściej przyczyną przemocy i agresji w rodzinie jest: alkoholizm, konflikty rodzinne, destrukcja podstawowych funkcji rodziny, rozwody, upadek dobrych obyczajów w rodzinach. Przemoc w rodzinie powoduje łamanie norm moralno-prawnych, zastraszanie dzieci, agresję, depresję i choroby psychiczne. Ofiarami przemocy są zazwyczaj kobiety i dzieci, rzadziej mężczyźni. W stosunku do dzieci przemoc stosują zazwyczaj obydwaj rodzice. Oboje są sprawcami zaniedbań, jednak z opinii pracowników socjalnych wynika, że w większym stopniu to mężczyźni zostawiają rodziny, unikając łożenia na ich utrzymanie i odpowiedzialności za wychowywanie dzieci.

W 2011 r. Rada Gminy powołała zespół Interdyscyplinarny do zwalczania i przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W skład Zespołu Interdyscyplinarnego wchodzi m.in.: przedstawiciele Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kłodawie, Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej, Policji, przedstawiciele służby zdrowia i oświaty. Podstawowym instrumentem podejmowania interwencji w rodzinie, w której dochodzi do przemocy jest „Niebieska Karta”. Jest to narzędzie, które skutecznie ujawnia przemoc w rodzinie, a później chroni pokrzywdzonych i pozwala podejmować działania wobec sprawcy. Liczbę rodzin, dla których założono „Niebieskie Karty” przedstawiono w tabeli 15.

Bieżące funkcjonowanie Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej zapewniają środki finansowe z budżetu Gminy i państwa oraz środki pozyskiwane z innych źródeł.

Osoby po 65 roku życia stanowią około 8% ogółu społeczeństwa Gminy, a po 60 roku życia około 15%. Duża część seniorów skupiona jest w Klubach Seniora. Kluby wspierane są z budżetu Gminy i prowadzą aktywną działalność. Liczba osób starszych będzie się w najbliższych latach zwiększać i wymaga to opracowania długofalowego programu wsparcia.

Gmina Kłodawa jest jedną z niewielu gmin w powiecie gorzowskim, która może się poszczycić faktem, iż na terenie każdego sołectwa działają świetlice środowiskowe. W świetlicach odbywają się codzienne zajęcia z młodzieżą, prowadzone przez instruktorów zatrudnianych przez Gminny Ośrodek Kultury. W ramach zajęć organizowane są warsztaty artystyczne, imprezy tematyczne, dyskoteki, gry i zabawy sportowo-rekreacyjne, a także liczne wyjazdy. Co roku organizowany jest Polsko-Niemiecki Letni Integracyjny Obóz Interdyscyplinarny. Z inicjatywy Wójta Gminy Kłodawa na początku lipca ponad setka dzieci spotyka się na tygodniowym obozie w Ośrodku Wypoczynkowym w "Lipach". Wspólnie z młodzieżą z Niemiec przełamują bariery kulturalne i językowe przygotowując przedstawienie pt. "Kultura nie zna granic".

3.2.4. Opieka zdrowotna

Podstawową opiekę zdrowotną w Gminie zapewnia praktyka lekarza rodzinnego, którego gabinety znajdują się w ośrodkach zdrowia w miejscowościach: Kłodawa i Różanki. W miejscowości Wojcieszycy znajduje się punkt lekarski. Lekarz rodzinny zapewnia opiekę profilaktyczną dla pracujących i uczniów. Ponadto w ośrodkach zdrowia prowadzone jest leczenie w zakresie stomatologii, pediatrii i ginekologii. Opiekę w placówkach zamkniętych zapewnia miasto Gorzów Wlkp. Opiekę medyczną na terenie Gminy sprawuje 4 lekarzy. Według danych ośrodków zdrowia z opieki medycznej lekarza rodzinnego korzysta ponad 40% społeczeństwa. Na terenie Gminy obecnie działa jeden punkt apteczny w miejscowości Kłodawa oraz dwa gabinety rehabilitacyjne. Ośrodki zdrowia w miejscowości Kłodawa i Różanki zostały gruntownie wyremontowane i spełniają wszelkie wymagane normy. W najbliższych latach poddany zostanie gruntownemu remontowi punkt lekarski w Wojcieszycach.

Fot. 2. Ośrodek zdrowia w Kłodawie

Źródło: NFOŚ w Warszawie (2015)

3.2.5. Bezpieczeństwo publiczne

Na terenie Gminy Kłodawa funkcjonuje punkt konsultacyjny Rewiru Dzielnicowych. Obecnie pracuje tam dwóch dzielnicowych. Podległy teren Komisariatu Policji w Kłodawie, a tym samym Gmina Kłodawa została w całości przydzielona do Komisariatu II Policji w Gorzowie Wlkp. Ponieważ praca dzielnicowych odbywa się w wyznaczonych godzinach otwarcia punktu, tj. 8-15, Wójt Gminy powołał do funkcjonowania Straż Gminną (1 osoba zatrudniona), która m.in. wspiera pracę policji i wykonuje inne czynności i zadania wynikające z przypisanych jej przepisów prawnych.

Największe zagrożenia w sferze bezpieczeństwa publicznego wynikają z wypadków drogowych, których liczba w ostatnich latach waha się od 1 do 10 w skali roku (Tab. 13).

Tab. 13. Zagrożenie bezpieczeństwa w ruchu drogowym w latach 2010-2014

zdarzenia drogowe	2010	2011	2012	2013	2014
wypadki	10	5	8	1	3
osoby zabite	1	0	1	1	4
osoby ranne	14	0	11	0	5

Źródło: Komisariat Policji w Kłodawie (10.2015)

Tab. 14. Zagrożenie przestępczością w latach 2010-2015

zakres działania	kategoria przestępstw	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (I półrocze)
wszczęte postępowania	ogółem	118	123	113	133	90	44
	kryminalne	67	87	93	106	64	35
przestępstwa stwierdzone	ogółem	113	102	108	114	78	32
	kryminalne	62	66	88	87	52	22
przestępstwa wykryte	ogółem	80	56	46	54	52	13
	kryminalne	29	20	26	27	26	4
wykrywalność [%]	ogółem	70,8	54,9	42,6	47,4	66,7	40,6
	kryminalne	46,8	30,3	29,5	31,0	50,00	18,2

Źródło: Komisariat Policji w Kłodawie (10.2015)

Podsumowanie

Gmina Kłodawa, granicząca z dużym ośrodkiem miejskim jakim jest Gorzów Wlkp., charakteryzuje się względnie niskim poziomem bezrobocia. Większość mieszkańców znajduje zatrudnienie w ww. mieście, bądź też na lokalnym rynku pracy, w tym w Urzędzie Gminy i w jednostkach podległych: szkołach, przedszkolach, bibliotekach, Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej oraz w Gminnym Ośrodku Kultury, a także w podmiotach gospodarczych działających na jej terenie. Na stosunkowo niski poziom bezrobocia ma również wpływ bliski dostęp mieszkańców Gminy do niemieckiego rynku pracy. Istnienie potencjalnie znacznych możliwości uzyskania zatrudnienia ogranicza jedynie częściowo występowanie patologii społecznych. Z uwagi na głębokie ubóstwo z pomocy społecznej od lat korzysta ok. 800 osób. Funkcjonowanie służby zdrowia na poziomie Gminy obarczone jest wszystkimi problemami jakie powszechne są w skali całego kraju. Dotyczy to w szczególności dostępności usług medycznych i terminowości ich realizacji. Również prowadzone przez Gminę działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa mieszkańców wymagają wzmocnienia, głównie w sferze monitorowania występowania zagrożeń i ich sukcesywnej eliminacji. Wobec powyższych faktów opracowywana Strategia winna zawierać między innymi następujące wskazania operacyjne:

- podjęcie działań na rzecz dalszego spadku bezrobocia na terenie Gminy,
- rozszerzenie edukacji mieszkańców Gminy dotyczącej przeciwdziałania zjawiskom patologii,
- opracowanie koncepcji utworzenia ośrodka interwencji kryzysowej,
- wzmocnienie działalności Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej,
- zaktualizowanie potrzeb budowy mieszkań socjalnych i przeprowadzenie analizy możliwości realizacyjnych,
- opracowanie i wdrożenie zasad współpracy z organizacjami społecznymi zajmującymi się walką z ubóstwem,
- uruchomienie programów wspierania aktywności mieszkańców na rzecz poprawy jakości życia,
- przeprowadzenie analizy dostępności usług medycznych dla mieszkańców Gminy i podjęcie działań na rzecz jej zwiększenia,
- podjęcie działań na rzecz uruchomienia programów promujących zdrowy styl życia.

3.3. Stan gospodarki

3.3.1. Aktywność gospodarcza

Gmina Kłodawa podzielona jest na dwie naturalne strefy – strefę podmiejską oraz strefę leśno-rekreacyjną. W obrębie strefy podmiejskiej, z uwagi na użytkowanie rolnicze oraz rozwój mieszkalnictwa, rozwój przemysłu jest ograniczony. Zlokalizowały się tu niewielkie firmy produkcyjno-usługowe oraz budowlane, głównie w Kłodawie i Różankach. W obrębie strefy zalesionej zlokalizowane są głównie zakłady oparte na przetwórstwie drewna. W 2012 r. Gmina podjęła starania o utworzenie podstrefy Kostrzyńsko Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w obrębie miejscowości Wojcieszyc. Lokalizacja uzyskała pozytywną decyzję i przewiduje się, że w 2016 r. strefa zostanie formalnie utworzona. Jej rozwój przyniesie korzyści w postaci nowych miejsc pracy oraz podatków lokalnych i udziału w podatkach PIT i CIT.

Fot. 3. Teren planowanej podstrefy Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w rejonie Wojcieszyc

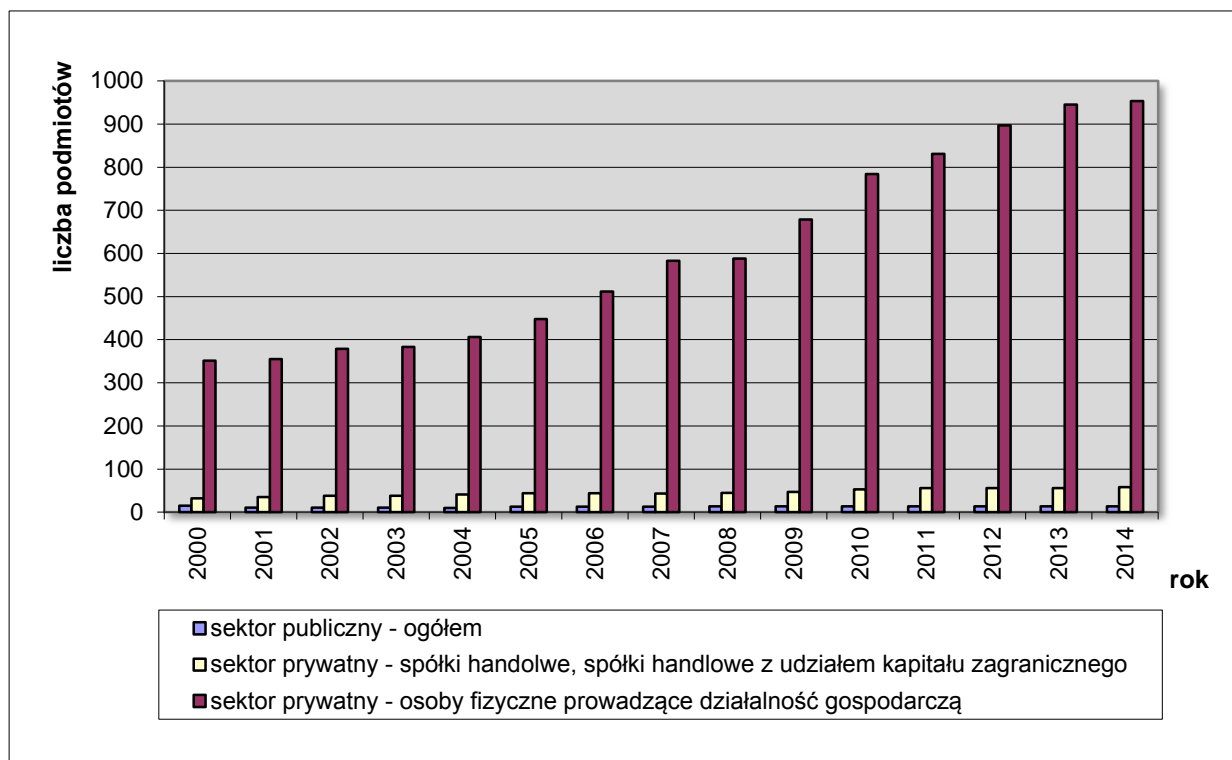

Źródło: NFOŚ w Warszawie (2015)

Z roku na rok widać systematyczny wzrost aktywności gospodarczej. Dotyczy to zwłaszcza osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Liczba takich podmiotów wzrosła od 2000 r. 2,5-krotnie (Rys. 11). Najszybszy przyrost objął sektor usługowy (Rys. 12).

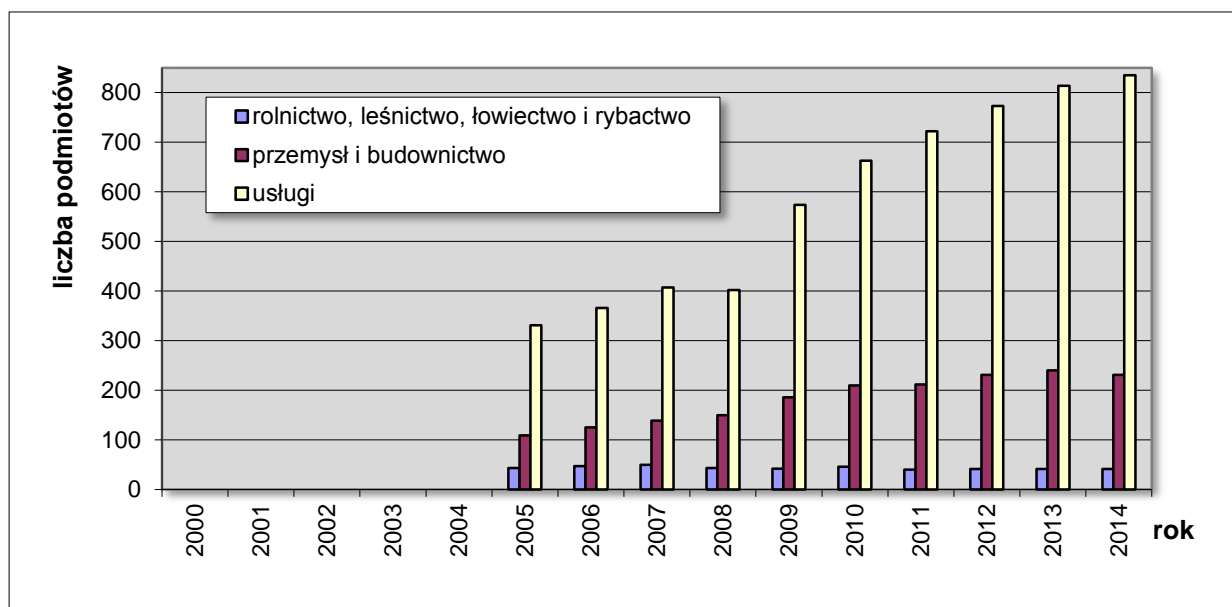
Rozwój usług w Gminie Kłodawa skoncentrowany jest głównie na lokalnym handlu, gastronomii, usługach rekreacyjno-turystycznych oraz noclegowych, usługach warsztatowo-motoryzacyjnych oraz budowlano-remontowych. W ostatnich latach rozwijają się też usługi związane z zakładaniem i utrzymaniem terenów zieleni i rekreacyjnych. Przewiduje się, że sektor usług będzie się dalej poszerzał i rozwijał.

Rys. 11. Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON w latach 2000-2014 wg sektorów własnościowych

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Rys. 12. Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON w latach 2005-2014 wg głównych sektorów gospodarki

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

3.3.2. Budownictwo

Tab. 15. Budynki mieszkalne jednorodzinne oddane do użytku w gminach powiatu gorzowskiego w latach 2005-2014

rok	gmina Bogdaniec	gmina Deszczno	gmina Kłodawa	gmina Kostrzyn nad Odrą	gmina Lubiszyn	gmina Santok	gmina Witnica
2005	19	34	77	35	10	18	17
2006	17	35	47	45	15	21	21
2007	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
2008	33	78	99	55	22	34	24
2009	24	98	198	38	18	32	18
2010	22	56	84	44	14	36	23
2011	24	96	77	39	17	48	34
2012	23	66	68	45	24	44	30
2013	28	60	61	38	17	43	31
2014	18	59	56	32	14	37	23
ogółem	208	582	767	371	151	313	221
% w powiecie	7,96	22,27	29,35	14,19	5,77	11,97	8,45

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Tab. 16. Obiekty użyteczności publicznej oddane do użytku w gminach powiatu gorzowskiego w latach 2005-2014

rok	gmina Bogdaniec	gmina Deszczno	gmina Kłodawa	gmina Kostrzyn nad Odrą	gmina Lubiszyn	gmina Santok	gmina Witnica
2005	2	1	4	7	0	1	0
2006	4	3	1	8	1	3	4
2007	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
2008	2	3	4	10	3	2	3
2009	6	6	4	5	1	8	6
2010	1	8	1	8	2	3	2
2011	1	2	7	8	1	2	4
2012	6	2	4	7	0	3	2
2013	0	0	0	7	1	3	1
2014	4	4	1	4	3	0	2
ogółem	26	29	26	64	12	25	24
% w powiecie	12,62	14,07	12,62	31,06	5,82	12,13	11,65

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Tab. 17. Obiekty przemysłowe, magazyny i fermy oddane do użytku w gminach powiatu gorzowskiego w latach 2005-2014

rok	gmina Bogdaniec	gmina Deszczno	gmina Kłodawa	gmina Kostrzyn nad Odrą	gmina Lubiszyn	gmina Santok	gmina Witnica
2005	1	7	0	10	1	1	1
2006	4	7	13	15	3	10	6
2007	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
2008	1	4	1	20	3	5	9
2009	7	10	7	16	6	8	7
2010	1	1	1	4	0	0	2
2011	3	15	9	15	7	9	9
2012	1	1	0	5	0	0	2
2013	4	7	6	14	7	4	6
2014	2	10	7	11	7	0	7
ogółem	24	62	44	110	33	37	49
% w powiecie	6,68	17,27	12,25	30,64	9,19	10,30	13,64

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Tab. 18. Obiekty gospodarcze, garażowe i warsztatowe oddane do użytku w gminach powiatu gorzowskiego w latach 2005-2014

rok	gmina Bogdaniec	gmina Deszczno	gmina Kłodawa	gmina Kostrzyn nad Odrą	gmina Lubiszyn	gmina Santok	gmina Witnica
2005	4	7	13	15	3	10	6
2006	4	7	13	15	3	10	6
2007	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
2008	5	5	6	12	9	8	5
2009	7	10	7	16	6	8	7
2010	2	7	10	13	3	5	3
2011	3	15	9	15	7	9	9
2012	7	7	12	10	3	3	6
2013	4	7	6	14	7	4	6
2014	2	10	7	11	7	0	7
ogółem	38	75	83	121	48	57	55
% w powiecie	7,96	15,72	17,40	25,36	10,06	11,94	11,53

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Według statystyki prowadzonej przez Powiatowy Inspektorat Nadzoru Budowlanego w Gorzowie Wlkp. Gmina Kłodawa należy do liderów pod względem liczby oddawanych domów jednorodzinnych do użytkowania (Tab. 15). Jest to kolejny wskaźnik potwierdzający tendencje rozwojowe Gminy. Słabiej natomiast na tle innych gmin powiatu wypada Gmina Kłodawa jeżeli chodzi o budynki użyteczności publicznej (Tab. 16), obiekty przemysłowe, magazyny i fermy (Tab. 17) oraz obiekty gospodarcze, garażowe i warsztatowe (Tab. 18).

3.3.3. Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo

Pomimo wzrostu znaczenia funkcji mieszkaniowych i usługowych, istotną funkcją Gminy pozostaje gospodarka leśno-drzewna i rolnictwo. Działalność rolnicza rozwija się głównie w południowej jej części. Użytki rolne zajmują prawie 23% powierzchni Gminy, z czego 16% stanowią grunty orne a 4,5% łąki (Tab. 19). Na terenie Gminy przeważają gospodarstwa małe (średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego – 6,9 ha, w województwie 11,4 ha). Na terenie sołectw w granicach Barlinecko-Gorzowskiego Parku Krajobrazowego wskaźnik ten jest jeszcze niższy i wynosi 2,8 ha. W większości grunty rolne są słabej klasy bonitacyjnej, tj. VI, V, IV. Gleby III klasy występują sporadycznie w niewielkich płatach. Produkcja rolna skupia się na uprawie zbóż podstawowych. Rozwijają się również specjalistyczne kierunki produkcji rolnej, np. uprawa warzyw i owoców (zwłaszcza w okolicach Kłodawy, Chwałęcic i Różanek), hodowla bydła mięsnego i mlecznego, a także rybactwo (w Kłodawie, Mironicach) oraz hodowla drobiu.

Tab. 19. Struktura użytkowania terenu

kategoria użytkowania terenu		powierzchnia wg ewidencji [ha]	%
użytki rolne	razem	5384	22,94
	grunty orne	3716	15,83
	sady	31	0,13
	łąki	1036	4,41
	pastwiska	219	0,93
	grunty rolne zabudowane	195	0,83
	grunty pod stawami	131	0,56
	grunty pod rowami	56	0,24
las i grunty leśne		16294	69,42
grunty pod wodami użytkowymi		650	2,77
grunty zabudowane i zurbanizowane razem		545	2,32
ogółem Gmina		23472	100,00

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Najwięcej gospodarstw rolnych funkcjonuje w sołectwach Kłodawa (171) i Santocko (160), a najmniej w Mironicach (13), Santocznie (17) i Zdroisku (24) (Tab. 20).

Tab. 20. Liczba gospodarstw rolnych i powierzchnia gruntów wg miejscowości

miejscowość	liczba gospodarstw	powierzchnia w ha fizycznych	liczba ha przeliczeniowych
Chwałęcice	87	353,15	171,02
Kłodawa	171	1052,14	635,09
Łośno	85	241,19	55,12
Mironice	13	138,90	39,89
Różanki	68	1628,05	1460,78
Rybakowo	41	95,25	25,96
Santocko	160	573,88	216,03
Santoczno	17	57,04	12,85
Wojcieszyce	46	258,80	198,66
Zdroisko	24	80,71	39,01
ogółem Gmina	712	4479,56	2854,47

Źródło: UG w Kłodawie (10.2015)

Fot. 4. Zakład ogrodniczy „Mularski” w Różankach

Źródło: UG w Kłodawie (2007)

Gmina Kłodawa to bogaty obszar lasów w dużej mierze iglastych, zajmujących prawie 70% jej powierzchni. Poziom lesistości Gminy jest istotnie wyższy aniżeli dla mocno zalesionego województwa lubuskiego i ponad dwukrotnie wyższy aniżeli dla całego kraju. Obszary leśne w Gminie Kłodawa stanowiące własność Skarbu Państwa zarządzane są przez nadleśnictwa i zajmują 16 693 ha (łącznie z gruntami nie zalesionymi będącymi w zasobach nadleśnictw)

w tym: Nadleśnictwo Kłodawa (14 549 ha), Nadleśnictwo Bogdaniec (566 ha) i Nadleśnictwo Strzelce Krajeńskie (1 578 ha). Jedynie 25 ha (0,15 %) gruntów leśnych stanowi własność indywidualną. W ostatnich latach powierzchnia lasów wzrosła na co istotny wpływ miały dopłaty z UE do zalesiania gruntów rolnych. Lasy Gminy Kłodawa użytkowane przez ww. Nadleśnictwa prowadzone są wzorowo, co obfituje bogactwem runa leśnego i zwierzyny łownej. W ostatnich latach powierzchnia lasów wzrosła, na co istotny wpływ miały dopłaty z UE do zalesiania gruntów rolnych.

Na terenie Gminy Kłodawa mają swoje obwody 4 koła łowieckie, tj. KŁ „Leśnik” w Kłodawie, KŁ „Wilk” w Różankach, KŁ „Orzeł” w Santocku i KŁ „Knieja-Lubociesz w Lipach”.

Fot. 5. Lasy Puszczy Gorzowskiej w rejonie Santoczna i Rybakowa

Źródło: UG w Kłodawie (2014)

Podsumowanie

Od 2000 r. obserwuje się w Gminie Kłodawa systematyczny wzrost aktywności gospodarczej. Dotyczy to zwłaszcza osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Rozwój usług, skoncentrowanych głównie w południowej części Gminy opiera się lokalnym handlu, gastronomii, usługach rekreacyjno-turystycznych i noclegowych, usługach warsztatowo-motoryzacyjnych oraz budowlano-remontowych. Bardzo intensywnie rozwija się budownictwo. Gmina należy do liderów w powiecie gorzowskim pod względem liczby oddawanych do użytkowania domów jednorodzinnych. Obok systematycznego wzrostu znaczenia budownictwa mieszkaniowego i działalności usługowej, istotną sferą działalności Gminy pozostaje gospodarka leśno-drzewna i rolnictwo. Działalność rolnicza rozwija się głównie w południowej jej części. Przeważają gospodarstwa małe (średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego – 6,9 ha, w województwie 11,4 ha). Produkcja rolna skupia się na uprawie zbóż podstawowych. Rozwijane się również specjalistyczne kierunki produkcji rolnej, w tym uprawa warzyw i owoców (zwłaszcza w okolicach Kłodawy, Chwałęcic i Różanek), hodowla

bydła mięsnego i mlecznego, a także rybactwo (w Kłodawie, Mironicach) oraz hodowla drobiu. Dla zapewnienia dalszego rozwoju gospodarczego Gminy wskazane jest uwzględnienie w opracowywanej Strategii następujących działań:

- *promocja Gminy jako obszaru przyjaznego dla rozwijania działalności gospodarczej,*
- *zakończenie prac nad utworzeniem podstrefy Kostrzyńsko–Słubickiej Strefy Ekonomicznej,*
- *promocja produkcji zdrowej żywności.*

3.4. Zagospodarowanie przestrzenne

3.4.1. Struktura krajobrazu i pokrycia terenu

Struktura krajobrazu i zróżnicowanie pokrycia terenu Gminy Kłodawa ma nierozzerwalny związek z historią geologiczną tego obszaru. Podstawowe znaczenie miały tu procesy morfotwórcze zachodzące w okresie ostatniego zlodowacenia. W efekcie występują tu krajobrazy typu młodoglacjalnego, a konkretnie sandrowo-jeziorne. Drugim bardzo istotnym czynnikiem kształtującym obecny obraz Gminy była wielowiekowa działalność człowieka związana z osadnictwem i gospodarczym wykorzystaniem terenów naturalnych, determinująca obecną strukturę użytkowania ziemi (tab. 21).

Pomimo znacznego udziału terenów o wysokich walorach przyrodniczych, praktycznie każda główna forma pokrycia terenu w Gminie uległa przekształceniom antropogenicznym. Z powyższego względu o krajobrazach naturalnych możemy mówić jedynie w przypadku relatywnie niewielkich powierzchni o najwyższych wartościach przyrodniczych. Nie zmienia to jednak faktu, iż walory krajobrazowe Gminy Kłodawa są znaczne i niewątpliwie zasługują na ochronę.

Poniższa klasyfikacja odbiega od ścisłej typologii krajobrazów i stanowi syntetyczne ujęcie cech krajobrazowych oraz form pokrycia terenu. Ze względu na znaczenie wydzielono następujące grupy krajobrazowe: leśne, rolnicze, osadnicze oraz pozostałe.

Krajobrazy leśne

Obszary leśne są zdecydowanie dominującą formą pokrycia terenu w Gminie. Ma to bezpośredni związek z polem sandrowym, stanowiącym główną strukturę geomorfologiczną Gminy. Rozległe powierzchnie piasków sandrowych odłożone przed topniejące wody na przedpolu lądolodu zajmują całą północną, środkową i wschodnią część Gminy. Piaski te są w chwili obecnej porośnięte zwartym kompleksem leśnym (Puszcza Gorzowska), w którym dominującym gatunkiem jest sosna (powyżej 80%). Lasy te należą do kategorii lasów ochronnych.

Ze względu na młodoglacjalny charakter ukształtowania powierzchni, powierzchnia sandru urozmaicona jest innymi formami. Szczególne znaczenie mają ciągi rynien glacialnych, wzdłuż których występują jeziora oraz ciek. Tereny te cechują się szczególnie wysoką wartością krajobrazu.

Krajobrazy rolnicze

Tereny rolnicze skupiają się w południowo-zachodniej części Gminy Kłodawa, w rejonie miejscowości Różanki, Santocko, Wojcieszyce, Chwałęcice i Kłodawa. Jednocześnie występuje wyraźny podział na dość monotonną część wschodnią – duże arealy, mało elementów sieci hydrograficznej oraz innych elementów wzbogacających krajobraz oraz zróżnicowaną część zachodnią, gdzie bardzo wyraźna jest mozaika krajobrazowa tworzona przez liczne ciek i ciągi i płaty zadrzewień. Na wschodzie dominują grunty orne, natomiast na zachodzie znaczny udział mają użytki zielone zlokalizowane w dolinach niewielkich rzek.

Ze względu na dynamiczne procesy inwestycyjne zachodzące na terenie Gminy powierzchnia typowych krajobrazów rolniczych uległa w ostatnich latach znacznemu zmniejszeniu lub zostały one trwale przekształcone. Duże i mało zakłócone zabudową powierzchnie zwartych terenów rolnych nadal występują w rejonie wsi Różanki. Natomiast największe przekształcenia mają miejsce w rejonie miejscowości Chwałęcice i Santocko, gdzie najsilniej występuje zjawisko rozpraszania zabudowy mieszkaniowej. Proces degradacji dotyczy niestety najbardziej atrakcyjnego krajobrazu wiejskiego.

Krajobrazy osadnicze

Tradycyjne tereny osadnicze związane są z miejscowościami położonymi na południu Gminy pośród obszarów o charakterze rolniczym. Najważniejsze miejscowości mają bardzo wyraźnie zaznaczony rdzeń, wokół którego pierwotnie rozwijała się zabudowa zagrodowa. Postępujące procesy urbanizacyjne niejednokrotnie znacznie zmieniły pierwotny krajobraz osadniczy. Dotyczy to zwłaszcza miejscowości takich jak Kłodawa, Chwałęcice i Santocko, a w mniejszym stopniu również pozostałych miejscowości podlegających presji inwestycyjnej. Dotychczasowe tereny wiejskie o funkcji rolniczej ulegają zmianom w kierunku terenów podmiejskich o funkcji sypialnianej, a pierwotna struktura miejscowości ulega zacieraniu. Mniejsze obszary osadnictwa zajmują śródlądne enklawy w rejonie Łośna, Rybakowa i Santoczna, a także kilka mniejszych osad.

Do pozytywnych cech krajobrazu osadniczego należy zaliczyć niewątpliwie brak zagospodarowania przemysłowego oraz dużych obiektów infrastrukturalnych, relatywnie dobry stan techniczny zabudowy, a także mały udział zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej.

Krajobrazy pozostałe

Do pozostałych krajobrazów można zaliczyć obszary o charakterystycznych cechach, lecz zajmujące mniejsze powierzchnie. Stanowią one uzupełnienie dla form wymienionych powyżej, jednak ze względu na znaczną odmienność wyraźnie odcinają się od otoczenia.

Do tej grupy należą przede wszystkim tereny związane z wszelkimi wodami powierzchniowymi, zwłaszcza związane z wspomnianymi rynami glacialnymi. Krajobrazy te są w większości dobrze zachowane, jednak jako bardzo atrakcyjne osadniczo tereny (zwłaszcza nad jeziorami) często ulegają przekształceniu w wyniku lokalizacji zabudowy.

Bardzo ważną rolę w krajobrazie Gminy pełnią również obniżenia związane z ciekami wraz z ich biologiczną obudową. Na uwagę zasługują także śródleśne obszary podmokłe. Obie kategorie krajobrazowe, jako trudne do zagospodarowania najpewniej zachowają swój charakter.

3.4.2. Sieć osadnicza

Sieć osadniczą Gminy Kłodawa tworzy 16 jednostek osadniczych skupionych w 10 obrębach geodezyjnych (11 sołectwach). Główną jednostką jest siedziba władz gminnych – Kłodawa. Charakterystykę jednostek osadniczych w Gminie Kłodawa zawiera Tab. 21.

Tab. 21. Charakterystyka jednostek osadniczych

obręb	miejsowość	charakterystyka
Kłodawa	Kłodawa	historycznie wieś ulicowo-placowa, obecnie wielodrożnica; zespół parkowo-pałacowy; główna jednostka Gminy; ośrodek administracyjny; ośrodek obsługi o randze gminnej, dobra dostępność usług; duża wieś w fazie ekspansji zabudowy jednorodzinnej
	Mszaniec	niewielka osada leśna
	Zamoksze	niewielka osada leśna w rejonie stawów hodowlanych
Chwałęcice	Chwałęcice	historycznie owalnica, obecnie wielodrożnica; wieś w fazie ekspansji zabudowy jednorodzinnej
Łośno	Łośno	wielodrożnica
	Lipy/Lubociesz	osada leśna, częściowo o charakterze letniskowym
Mironice	Mironice	historyczna osada pofolwarczna (opactwo cysterskie); zespół parkowo-pałacowy
Różanki	Różanki	historycznie owalnica, obecnie wielodrożnica; zespół folwarczny; ośrodek obsługi o randze podstawowej, dobra dostępność usług; wieś w fazie ekspansji zabudowy jednorodzinnej
	Różanki Szklarnia	osiedle związane z dużym gospodarstwem ogrodnictwem
Rybakowo	Rybakowo	wielodrożnica, częściowo o charakterze letniskowym
Santocko	Santocko	historycznie wieś ulicowo-placowa, obecnie wielodrożnica; ośrodek obsługi o randze podstawowej; wieś w fazie ekspansji zabudowy jednorodzinnej
	Rębowo	niewielka osada leśna
Santoczno	Santoczno	historycznie ulicówka, obecnie wielodrożnica, częściowo o charakterze letniskowym
Wojcieszycze	Wojcieszycze	wieś ulicowo-placowa; zespół folwarczny; ośrodek obsługi o randze podstawowej; wieś wymagająca działań rewitalizacyjnych – dużo zabudowy o niskim standardzie
Zdroisko	Zdroisko	historycznie ulicówka, obecnie wielodrożnica, częściowo o charakterze letniskowym

Źródło: Opracowanie własne

Głównym obszarem koncentracji osadnictwa jest południowa część Gminy, zwłaszcza tereny sąsiadujące z miastem Gorzów Wlkp. oraz tereny wzdłuż głównych ciągów drogowych wychodzących z miasta (droga krajowa nr 22, droga wojewódzka nr 151, drogi powiatowe

nr 1406F oraz 1409F). W tej części znajdują się główne jednostki Gminy, tj. Kłodawa, Różanki, Wojcieszyce, Chwałęcice i Santocko, skupiające ponad 80% populacji Gminy. Mniejsze skupiska osadnicze, zlokalizowane w obrębie terenów leśnych, to Łośno, Rybakowo, Santoczno i Zdroisko. Uzupełnienie stanowi kilka mniejszych wsi i osad rozrzuconych po terenie całej Gminy.

Na terenie Gminy zdecydowanie dominuje zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna. Stara zabudowa tworzy zazwyczaj uporządkowane układy i cechuje się podobnymi gabarytami. Natomiast nowa zabudowa jednorodzinna cechuje się bardzo dużym zróżnicowaniem gabarytów, pokrycia i nachylenia dachów, kolorystyki elewacji, a także zastosowanych materiałów. Nieliczne budynki wielorodzinne znajdują się jedynie w miejscowościach Kłodawa, Wojcieszyce i Różanki (a także Różanki Szklarnia).

Zewnętrzne powiązania sieci osadniczej z miastem opierają się zarówno na drogach wyższej rangi (ww. krajowa i wojewódzka), jak i drogach lokalnych. Natomiast dla powiązań wewnętrznych podstawowe znaczenie mają szlaki lokalne – powiatowe i gminne, zwłaszcza droga Różanki – Wojcieszyce – Kłodawa – Mironice – Santocko.

3.4.3. Polityka przestrzenna

Polityka przestrzenna każdego samorządu opiera się na wykorzystaniu narzędzi planistycznych przewidzianych prawem (zapisy ustawy z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym). Najbardziej kompleksowe ujęcie wizji zagospodarowania obszaru każdej gminy zawiera się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (zwanym dalej „studium”), które jest dokumentem wewnętrznym gminy, nie posiadając mocy aktu prawa miejscowego.

Realizacja ustaleń zawartych w studium następuje w drodze sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (zwanymi dalej „planami”). Plany zawierają daleko idące sprecyzowanie założeń ujętych w studium oraz, co bardzo istotne, mają moc aktów prawa miejscowego. Dobrze przygotowane plany stanowią gwarancję zachowania i kształtowania ładu przestrzennego, chroniąc przestrzeń przed chaotyczną zabudową.

W przypadku braku obowiązującego planu narzędziem realizacji inwestycji są jednostkowe decyzje administracyjne – decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu (DWZiZT) oraz decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego (DULICP). Z racji braku konieczności zachowania zgodności przeznaczenia terenu określonego w DWZiZT z ustaleniami studium, a także ze względu na daleko idące interpretacje zasady „dobrego sąsiedztwa” oraz wykorzystywanie możliwości realizacji zabudowy siedliskowej, stały się one jednym z najbardziej niekorzystnych zjawisk w polskim systemie planowania przestrzennego. Niejednokrotnie odmowa wydania szkodliwej z punktu widzenia planistycznego DWZiZT nie jest możliwa, co sprzyja rozpraszaniu zabudowy i stwarzaniu precedensów dla dalszych niepożądanych lokalizacji. Jedynym skutecznym sposobem uszczelnienia systemu planowania jest zatem sporządzanie planów.

W niniejszym rozdziale omówiono dokumenty planistyczne, którymi dysponuje Gmina Kłodawa, a także przeanalizowane zostało funkcjonowanie systemu planowania przestrzennego w Gminie podlegającej silnej presji urbanizacyjnej.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Pierwsza edycja studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego została przyjęta 24 kwietnia 2002 r. Niedługo później, bo 25 czerwca 2003 r. wprowadzono do niego bardzo istotną zmianę – wskazanie lokalizacji lotniska pomiędzy miejscowościami Różanki i Wojcieszycze.

Aktualnie obowiązujące studium zostało przyjęte jako całkowicie nowy dokument 13 lipca 2010 r., zastępując poprzednie mocno zdezaktualizowane opracowanie. Nowe studium zostało częściowo zmienione w dniu 12 czerwca 2013 r. w wyniku odrzucenia przez mieszkańców w drodze referendum koncepcji lokalizacji lotniska na terenie Gminy. Zmiana zakłada na tym terenie zupełnie inne funkcje (usługi sportu i rekreacji, zieleń, tereny produkcyjne, bazy i składy, tereny usługowe).

W tym samym roku podjęto 2 uchwały o przystąpieniu do sporządzenia zmiany studium dla 4 obszarów w obrębach Różanki, Kłodawa i Chwałęcice. Nie przystąpiono jednak do realizacji uchwał. Zgodnie ze wskazaniami oceny aktualności studium i planów, przyjętej w listopadzie 2014 r., studium wymaga kilku lokalnych zmian w celu uzyskania spójności zapisów z obowiązującymi planami. Jest to jednak odwrócenie zasady zgodności planów z zapisami studium, które powinno pełnić nadrzędną rolę w wytyczaniu kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Pod względem powierzchni dominującą funkcją w studium Gminy Kłodawa jest oczywiście leśnictwo, w tym tereny krajobrazowo i przyrodniczo cenne. Natomiast ze względu na bieżące uwarunkowania w Gminie, omówienie ustaleń studium skoncentruje się przede wszystkim na głównych kierunkach inwestycyjnych, tj. wyznaczeniu nowych powierzchni dla poszczególnych zagregowanych kategorii zagospodarowania.

- **Tereny mieszkaniowe** – Tereny mieszkaniowe stanowią główną kategorię wśród wszystkich terenów przewidzianych pod zabudowę w Gminie Kłodawa. Gmina stała się sypialnią miasta Gorzów Wlkp. i z tego względu to właśnie budownictwo mieszkaniowe jest bezwzględnym liderem wśród nowych inwestycji. Wyznaczone tereny mieszkaniowe obejmują zarówno tradycyjne rejony osadnicze w bezpośrednim sąsiedztwie istniejącej od lat zabudowy, jak również wskazują bardzo duże i całkowicie nowe tereny, dotychczas pozbawione zabudowy. Nowe tereny pod zabudowę mieszkaniową zostały wyznaczone we wszystkich miejscowościach Gminy i w każdym przypadku obejmują one nieadekwatnie duże powierzchnie, znacznie przekraczające potrzeby. Dotyczy to zarówno miejscowości o największej presji inwestycyjnej (np. Kłodawa, czy Santocko), jak i obszarów o znacznie mniejszym zainteresowaniu (np. Łośno). Szczególnie dobitnym przykładem jest wyznaczenie pasa zabudowy wzdłuż polnej drogi pomiędzy Santockiem i Kłodawą, na dziewiczych i cennych krajobrazowo terenach rolnych. Ponadto w bardzo

wielu miejscach tereny zabudowy mieszkaniowej zostały wyznaczone w bezpośrednim sąsiedztwie lasów. Praktycznie wszystkie nowe tereny mieszkaniowe zostały przewidziane dla zabudowy jednorodzinnej, jednakże przy drodze krajowej nr 22, na południe od miejscowości Różanki, przewidziano rozległy obszar pod zabudowę wielorodzinną, co w obliczu tak dużej podaży terenów jednorodzinnych i małej atrakcyjności zamieszkiwania w blokach poza miastem wydaje się całkowicie niezrozumiałe.

- **Tereny usługowe** – Nowe powierzchnie terenów o czystej funkcji usługowej koncentrują się głównie w pasie drogi krajowej nr 22 pomiędzy Gorzowem Wlkp. i Różankami (m.in. w miejscu planowanego wcześniej lotniska). Mniejsze obszary wskazano również na południe od Wojcieszyc oraz na północ od Santocka przy planowanej północnej obwodnicy Gorzowa Wlkp. Istotne miejsce zajmują również tereny zabudowy mieszkaniowej z dopuszczeniem usług nieuciążliwych, których bardzo duże powierzchnie zostały wskazane w północnej części Kłodawy, a w mniejszym stopniu również w Santocku, Chwałęcicach, Różankach, Łośnie i Rybakowie. Mało prawdopodobne jest, aby wystąpiło zainteresowanie taką koncentracją tego typu usług, więc de facto stanowią one dodatkową rezerwę terenów mieszkaniowych.
- **Tereny przemysłowe** – Ze względu na sypialnianą funkcję Gminy oraz niewątpliwe walory przyrodniczo-krajobrazowe, tereny przewidziane na potrzeby bardziej intensywnej działalności gospodarczej zostały wyznaczone w znacznie mniejszym stopniu. Relatywnie nieduże obszary przeznaczone na działalność produkcyjną, a także bazy i składy zostały zlokalizowane na północy i południu Kłodawy w bezpośrednim sąsiedztwie drogi wojewódzkiej nr 151. Ponadto funkcja ta przewidziana została na południe od wsi Różanki. Nowe tereny (2013 r.) zostały wskazane na południowy-wschód od wsi Wojcieszycy – zainteresowanie tym terenem przejawia Kostrzyńsko-Słubicka Specjalna Strefa Ekonomiczna. Do tej kategorii zagospodarowania można również zaliczyć tereny eksploatacji kruszyw naturalnych wskazane na południowy-wschód od Kłodawy i na południe od Różanek. Należy zwrócić uwagę, że pierwszy teren został po zakończeniu eksploatacji i zrekultywowaniu przeznaczony na cele mieszkaniowe (!), dodatkowo zwiększając rezerwy terenowe dla tej funkcji.
- **Tereny usług sportu, rekreacji i turystyki** – Ze względu na rozwój funkcji turystyczno-rekreacyjnych w Gminie również te tereny wymagają omówienia. Wyznaczony zmianą z 2013 r. teren sportowo-rekreacyjny położony pomiędzy Wojcieszycami i Różankami jest największym zwartym terenem funkcjonalnym wyznaczonym w całym studium (nie licząc lasów, terenów rolnych i wód powierzchniowych). Wprowadzenie przedmiotowej funkcji na tym terenie podyktowane było raczej koniecznością znalezienia nowego przeznaczenia, aniżeli rzeczywistą potrzebą. Teren ten bowiem z punktu widzenia obecnie przyjętej funkcji należy do najmniej atrakcyjnych w całej Gminie. Można z bardzo dużym prawdopodobieństwem założyć, że obszar ten będzie zawsze pełnił funkcje rolnicze. Funkcje sportowo-rekreacyjne przewidziano także dla znacznej powierzchni użytków zielonych na południowym-zachodzie Kłodawy. Pozostałe tereny

usług sportu, rekreacji i turystyki w większości zajmują mniejsze powierzchnie i są zlokalizowane głównie w miejscach obecnego występowania tych funkcji.

- **Tereny produkcji rolnej** – Presja inwestycyjna związana z rozwojem zabudowy mieszkaniowej oraz tworzenie przestrzeni dla działalności gospodarczej odbywa się głównie kosztem terenów rolniczych. Z powyższego względu tereny rolnicze zostały wyznaczone w studium niejako w drodze selekcji negatywnej jako lokalizacje najmniej atrakcyjne dla budownictwa. Największe zwarte powierzchnie funkcji rolniczej zachowano w rejonie Różanek, Wojcieszyc oraz pomiędzy Santockiem i Chwałęciami.
- **Komunikacja** – W ustaleniach studium znalazło się miejsce dla dwóch bardzo istotnych założeń z zakresu komunikacji drogowej. Pierwszym jest łącznik pomiędzy drogą ekspresową S3 i drogą krajową nr 22 (tzw. północna obwodnica Gorzowa Wlkp.), przebiegający równoleżnikowo w przybliżeniu na granicy obszarów leśnych na północy i rolno-osadniczych na południu. Jest to inwestycja o randze ponadlokalnej i jej realizacja nie leży w kompetencji władz Gminy Kłodawa. Druga planowana inwestycja ma znaczenie bardziej lokalne i dotyczy obejścia od strony wschodniej miejscowości Kłodawa w ciągu drogi wojewódzkiej nr 151.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

W chwili obecnej Gmina Kłodawa dysponuje 47 planami, pokrywającymi łącznie ponad 19% powierzchni Gminy (do momentu uchwalenia planów dla obrębu Santocko i Mironice w 2013 r. było to zaledwie 1,76%). Natomiast plany będące w opracowaniu obejmują dalsze 38% powierzchni Gminy. Obowiązujące plany różnią się między sobą zarówno objęta powierzchnią, przeznaczeniem terenu, jak również techniką wykonania (uchwalane w latach 1999-2015).

Od kilku lat Gmina Kłodawa konsekwentnie realizuje proces pokrywania planami całych obrębów geodezyjnych. Założenie takie ma zarówno dobre, jak i złe strony. Kompleksowe uporządkowanie zasad planowania przestrzennego na większym obszarze jest niewątpliwie właściwym podejściem, gdyż zapewnia zabezpieczenie przestrzeni przed realizacją inwestycji w drodze jednostkowych decyzji. Niestety w przypadku niekorzystnych ustaleń zawartych w studium (tu: nadmiar terenów przeznaczonych pod zabudowę), stosowanie planów na dużych powierzchniach prowadzi do utrwalenia popełnionych błędów, których konsekwencje są praktycznie nieodwracalne.

Inną słabością takiego podejścia jest długotrwała procedura wykonania dokumentu z racji na złożoność i różnorodność uwarunkowań występujących na dużym obszarze. Realizacja tak dużych planów w obliczu dynamicznych zjawisk inwestycyjnych oraz często zmieniającego się prawa trwa niejednokrotnie wiele lat. Tym samym wiele terenów nadal może podlegać zabudowie w drodze jednostkowych decyzji. Ponadto im większa złożoność i skala opracowania, tym większe ryzyko pominięcia istotnych elementów. W efekcie niejednokrotnie konieczne okażą się późniejsze zmiany obowiązujących dokumentów.

Do chwili obecnej (listopad 2015 r.) udało się w całości objąć planami dwa obręby – Santocko i Mironice. Od wielu lat w opracowaniu są plany dla obrębów Kłodawa i Łośno. W przypadku

tych planów postanowiono pozostawić liczne dotychczas obowiązujące plany. Z punktu widzenia technicznego zdecydowanie lepiej byłoby wcielić ustalenia starych planów do nowego dokumentu, tym samym unikając dużego rozproszenia ustaleń oraz usuwając lub modyfikując niektóre zapisy, które są nieprawidłowe w dzisiejszej sytuacji prawnej. W ocenie aktualności studium i planów wykonanej dla Gminy Kłodawa i przyjętej w listopadzie 2014 r. aż 30 (64%) obowiązujących planów zostało z różnych względów uznane za nieaktualne (niezgodność wynikająca ze zmian zachodzących w prawie).

Ponadto relatywnie niedawno rozpoczęto prace nad planem dla obrębu Wojcieszyce, a w dalszej kolejności przewiduje się objęcie planem obrębu Chwałęcice.

Tab. 22. Pokrycie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wg obrębów

obręb (liczba planów)	data przyjęcia	pow. (ha)	główne funkcje	% reali- zacji	zgodność ze studium / aktualność (wg oceny z 11.2014) / inne uwagi
Chwałęcice (4)	1999.06.23	7,1540	MN (33)	100	niezgodny / aktualny / w części uchylony planem z 2003
	2003.09.24	3,6280	MN (18)	40	zgodny / nieaktualny
	2006.03.01	6,9140	MN (36)	0	zgodny / aktualny
	2008.08.31	14,3503	MN (23), R	0	zgodny (lokalna nieściśłość) / aktualny
Kłodawa (20)	2000.12.06	44,6996	P, U, MN (57), MN/U (3)	20-30	częściowo niezgodny / nieaktualny / w części uchylony planami z 2005 i 2007
	2002.05.22	1,4779	MN (9)	90	zgodny / nieaktualny
	2002.05.22	11,9339	MN (48), MN/U (1), US	50-70	częściowo niezgodny / nieaktualny / w części uchylony planem z 2009
	2002.05.22	0,5483	MN (3)	100	zgodny / aktualny
	2002.08.28	7,9297	R, G	100	częściowo niezgodny / nieaktualny / w części uchylony planami z 2009 i 2010
	2002.08.28	1,0284	MN (2) MN/U (2)	25	niezgodny (wymagana zmiana studium) / nieaktualny
	2002.09.25	0,9594	ZD	100	częściowo niezgodny / nieaktualny (wymaga zmiany wraz ze studium)
	2003.02.05	7,7204	MN (41)	20	częściowo niezgodny / aktualny / studium wymaga dostosowania
	2003.02.05	2,6349	MN (7), ZD	100	częściowo niezgodny / nieaktualny (wymaga zmiany wraz ze studium)
	2003.09.24	0,2384	MN/U (1)	100	zgodny / nieaktualny
	2003.09.24	2,1765	MN (11)	20	zgodny / nieaktualny
	2004.12.29	3,3228	MN (18)	60	zgodny / nieaktualny
	2005.04.20	5,8986	MN/U (?), P	40	zgodny (lokalna niespójność) / aktualny / zmiana planu z 2000.12.06
	2006.09.13	21,3000	MN (ok. 105), U	10	zgodny (lokalna niespójność) / nieaktualny / w części uchylony planem z 2011
	2007.02.28	1,3130	MN/U (10)	80	zgodny / aktualny / zmiana planu z 2005.04.20
	2007.08.29	38,5328	MN (ok. 165)	90	częściowo niezgodny / nieaktualny /

			MN/U (10)		w części uchylony planem z 2015
	2009.09.02	9,0528	ZC, US	100	zgodny (lokalna niespójność) / nieaktualny / częściowa zmiana planu z 2002.05.22 oraz z 2002.08.28
	2010.03.17	1,9263	US, U	30	zgodny / aktualny
	2011.12.07	30,0121	MN (60), MN/U (?)	20-30	zgodny / aktualny / zmiana planu z 2006.09.13
	2015.08.26	b.d.	ZP/US, MN (1)	0	zgodny / aktualny / niewielka zmiana planu z 2007.08.29
Kłodawa-Wojcieszyce	2010.04.28	38,0000	G	100	zgodny / nieaktualny
Łośno (2)	2005.02.09	1,4125	MN (6)	10	zgodny / nieaktualny
	2005.02.09	4,0087	MN (16) MN/U (1)	30	zgodny (lokalna niespójność) / nieaktualny
Mironice (1)	2013.02.20	301,8395	różne funkcje, w tym MN (35)	b.d.	zgodny (lokalna niespójność) / aktualny
Różanki (3)	1999.07.28	20,7748	MN (ok. 130)	20/60	zgodny / aktualny
	2002.09.25	0,7077	ZD	100	niezgodny / nieaktualny (wymaga zmiany wraz ze studium)
	2008.12.29	3,5799	US	90	zgodny / nieaktualny
Rybakowo (2)	2002.05.22	1,6500	ML (10)	0	zgodny / nieaktualny
	2011.08.31	10,1730	MN (53)	5	zgodny / aktualny
Santocko (6)	2003.09.24	1,3662	MN (ok. 4)	0	zgodny / nieaktualny
	2003.09.24	0,3341	MN (1)	100	zgodny / nieaktualny
	2003.12.10	0,7879	MN (ok. 2)	100	zgodny / aktualny
	2004.04.28	3,5817	MN (30)	90	zgodny / aktualny
	2008.12.29	15,4774	MN (ok. 50)	30	zgodny / nieaktualny
	2013.10.09	3819,88	różne funkcje, w tym: MN (ok. 840) MN/U (ok. 70)	b.d.	zgodny / aktualny
Wojcieszyce (6)	2000.01.26	0,8353	UX	100	zgodny / nieaktualny / w części uchylony planem z 2010 na gazociąg
	2002.05.22	3,1324	MN (19)	0	zgodny / aktualny
	2002.08.28	20,6596	MN (74) MN/U (17)	2	zgodny / nieaktualny / w części uchylony planem z 2010 na gazociąg
	2002.09.25	9,0526	PE, ZP, US	100	niezgodny / nieaktualny (wymaga zmiany wraz ze studium)
	2002.09.25	5,9284	ZD	100	zgodny / nieaktualny
	2009.09.02	16,9700	PE	100	niezgodny / nieaktualny (wymaga zmiany wraz ze studium) / w części uchylony planem z 2010 na gazociąg
Zdroisko (2)	2002.05.22	0,3645	MN (1)	100	zgodny / nieaktualny
	2003.09.24	0,3153	U	100	zgodny / nieaktualny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG w Kłodawie

Tab. 23. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w opracowaniu wg obrębów

obręb (liczba planów)	data rozpoczęcia prac	pow. (ha)	główne funkcje	uwagi
Kłodawa (2)	2007.10.31	b.d.	różne funkcje, w tym: MN (ok. 750) MN/U (ok. 150)	plan na cały obręb
	2013.08.21 2014.06.18	b.d.	U, MN/U	niewielka zmiana planów z 1999.06.23 oraz 2007.08.29
Łośno (1)	2007.10.31	ok. 3197	różne funkcje, w tym: MN (ok. 250) MN/U (ok. 15)	plan na cały obręb
Wojcieszyce (2)	2014.03.26	b.d.	U, P, ZP	plan na potrzeby Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej
	2014.10.01	b.d.	b.d.	plan na cały obręb

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Kłodawa

Skróty i oznaczenia wykorzystane w Tab. 22 i 23:

MN – zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna, liczba w nawiasie oznacza przewidywaną liczbę nowych domów w momencie uchwalania planu,
MN/U – zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna z usługami, liczba w nawiasie j.w.,
MN – zabudowa mieszkaniowa letniskowa, liczba w nawiasie j.w.,
U – usługi,
UX – handel, rzemiosło, przemysł nieuciążliwy,

US – usługi sportu i rekreacji,
P – produkcja, składy, magazyny,
PE – eksploatacja kruszywa,
ZD – ogródki działkowe, ogrody i szklarnie,
ZP – zieleń parkowa,
ZC – zieleń cmentarna,
R – tereny rolnicze,
G – gazociąg
b.d./ ? – brak danych

Zdecydowanie większe pokrycie planami występuje dla zachodniej części Gminy (zwłaszcza południowo-zachodniej), podczas gdy niektóre obręby w części wschodniej nie dysponują żadnymi dokumentami (Santoczno) lub obejmują one jedynie niewielką powierzchnię (Łośno, Rybakowo, Zdroisko). Stan taki wynika z istotnego przestrzennego zróżnicowania intensywności procesów inwestycyjnych. Należy jednak zauważyć, że potrzeby w tym zakresie cechują całą Gminę. Szczegółowe zestawienie obowiązujących i opracowywanych planów na terenie Gminy Kłodawa zawierają Tab. 22 i 23.

Analiza ustaleń obowiązujących planów wskazuje, że większość z nich wyznacza przede wszystkim tereny mieszkaniowe, a zaledwie 12 z 47 planów nie wyznacza takich terenów w ogóle. Ocena stopnia realizacji wykazała, że połowa planów została zrealizowana w co najmniej 50%, a 17 z nich skonsumowano w całości. Zaledwie 6 planów nie doczekało się żadnej realizacji. Łączna liczba nowo wyznaczonych działek pod zabudowę mieszkaniową (MN i MN/U) sięga ponad 2000 (najwięcej Santocko i Kłodawa), a kolejne ok. 1200 działek wyznaczają plany w trakcie opracowania (najwięcej Kłodawa). Należy zwrócić uwagę, że dotyczy to wyłącznie działek niezabudowanych w momencie uchwalania/opracowywania planu. Zatem do całkowitego bilansu terenów objętych dokumentami stanowiącymi podstawę do wydania pozwolenia na budowę należy dodać jeszcze wszystkie jednostkowe decyzje lokalizacyjne.

Decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu (DWZiZT) / decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego (DULICP)

Gmina Kłodawa realizuje doraźne potrzeby w zakresie planowania przestrzennego w drodze wydawania jednostkowych decyzji DWZiZT oraz DULICP. W latach 2009-2013 na terenie całej Gminy wydano łącznie 792 decyzje obu typów, co uznać należy za znaczną liczbę (ok. 135-190 rocznie). W analizowanym okresie najwięcej decyzji wydano w Kłodawie (31%), Santocku (17%), Chwałęcicach (14%) i Różankach (12%), co pokrywa się z obszarami najintensywniejszej presji urbanizacyjnej.

O ile decyzje drugiego typu pozwalają na skuteczną realizację inwestycji służących ogółowi mieszkańców (np. obiekty infrastruktury technicznej), o tyle decyzje typu pierwszego służą realizacji indywidualnych zamierzeń inwestorskich. Największym zagrożeniem dla ładu przestrzennego jest brak wymogu zgodności decyzji z polityką przestrzenną gminy zawartą w studium, prowadzący do lokalizacji zabudowy w miejscach do tego nie wyznaczonych w studium. W przypadku Gminy Kłodawa w analizowanym okresie co ósma wydana decyzja nie była zgodna z ustaleniami studium. Niezgodność ta polega w przeważającej liczbie przypadków na lokalizacji zabudowy mieszkaniowej na terenach rolnych. Można założyć, że poziom tych niezgodności byłby znacznie wyższy, gdyby studium wyznaczało racjonalną ilość terenów inwestycyjnych.

W niedalekiej przyszłości należy spodziewać się spadku liczby wydawanych decyzji w związku z wyhamowaniem dynamiki procesów inwestycyjnych oraz obejmowaniem dużych powierzchni Gminy planami miejscowymi.

Ocena polityki przestrzennej Gminy oraz ocena stanu ładu przestrzennego

Obecny stan przestrzeni w Gminie Kłodawa jest sumarycznym wynikiem kilku procesów – presji inwestycyjnej wywołanej masową migracją na tereny podmiejskie, niekontrolowanym procesem obrotu nieruchomościami oraz brakiem właściwej polityki przestrzennej ze strony samorządu lokalnego.

Studium przyjęte w 2010 r. stanowiło odpowiedź na trwające od kilku lat w Gminie Kłodawa dynamiczne procesy rozwojowe i urbanizacyjne. Boom inwestycyjny objawił się tutaj niemal wyłącznie w postaci rozwoju funkcji mieszkaniowej, prowadząc do gwałtownego wzrostu liczby mieszkańców.

Mamy tu do czynienia z klasycznym przykładem suburbanizacji, czyli zjawiska rozlewania się miasta na tereny przyległe (fot. 7). Inwestorami są przede wszystkim mieszkańcy Gorzowa Wlkp., którzy zdecydowali się podwyższyć swój standard mieszkaniowo-życiowy przeprowadzając się na tereny wiejskie. Jak wynika z badań porównawczych migracji wewnętrznych zachodzących w granicach Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wlkp. (miasto oraz gminy Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa i Santok), wykonanych dla lat 2002 i 2012, Gmina Kłodawa zanotowała najwyższe dodatnie saldo na poziomie 19 i 24 osób osiedlających się na każdy 1000 mieszkańców.

Fot. 6. Obszary intensywnej suburbanizacji (obszary presji inwestycyjnej oznaczone czerwoną linią)
widok w kierunku północno-zachodnim na wieś Kłodawa

widok w kierunku zachodnim na wieś Chwałęcice

Źródło: UG w Kłodawie (2006, 2007)

Współczynnik przyrostu liczby mieszkańców w okresie 1998-2014 (mierzony jako stosunek liczby mieszkańców z końca okresu do populacji z momentu początkowego) wynosi dla całej Gminy 1,65. Porównanie wyników dla poszczególnych miejscowości wyraźnie pokazuje przestrzenne zróżnicowanie intensywności procesów osiedleńczych w Gminie:

- przyrost umiarkowany (do 1,20): Łośno (1,10), Wojcieszycy (1,19),
- przyrost średni (1,21-1,50): Różanki (1,28), Santoczno (1,29), Rybakowo (1,33), Mironice (1,49),

- przyrost duży (1,51-2,00): Zdroisko (1,63), Santocko (1,67),
- przyrost bardzo duży (pow. 2,00): Kłodawa (2,40), Chwałęcice (2,71).

Z powyższego zestawienia wyraźnie wynika, że największe przyrosty zanotowały miejscowości położone najbliżej Gorzowa Wlkp. tj. Kłodawa i Chwałęcice, co jest typowym przejawem procesu suburbanizacji. Do tych dwóch wsi napłynęło ok. 70% migrantów osiedlających się w Gminie Kłodawa.

W wyniku nasilania się zjawiska suburbanizacji nastąpił szybki wzrost popytu na tereny budowlane, który z kolei wywołał falę przekształceń gruntów rolnych na cele budowlane. Uchwalono wiele głównie niedużych planów miejscowych, równocześnie realizując inwestycje w drodze indywidualnych decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Kolejne inwestycje podążały śladem podaży gruntów budowlanych, co często nie miało związku z racjonalnym lub jakimkolwiek planowaniem przestrzennym.

Po doświadczeniach kilku lat intensywnego zabudowywania Gminy, nowo tworzone studium mogło w 2010 r. stworzyć dobre podstawy do zahamowania chaotycznej urbanizacji, ograniczając tereny mieszkaniowe do racjonalnego poziomu. Niestety wychodząc naprzeciw oczekiwaniom właścicieli gruntów (reprezentowanych indywidualnie oraz przez rady sołeckie), wyznaczono bardzo szerokie możliwości lokowania zabudowy. Tym samym nie tylko utrwalono, ale wzmocniono i niejako „zalegalizowano” bardzo niekorzystny proces rozpraszania zabudowy. Tereny przeznaczone pod zabudowę mieszkaniową (niemal wyłącznie jednorodziną) kilkakrotnie przekraczają obecne i przyszłe potrzeby w skali całej Gminy. W poszczególnych miejscowościach wyznaczona docelowa powierzchnia mieszkaniowa została co najmniej podwojona, a często zwielokrotniona. W skrajnych przypadkach doszło do wskazania bardzo szerokich terenów pod zabudowę w miejscowościach, które podlegają najmniejszej presji inwestycyjnej (Łośno, Rybakowo). Wskazano do zabudowy tereny o ewidentnych predyspozycjach do zachowania jako tereny otwarte, np. pasmo wzdłuż drogi polnej łączącej Santocko i Kłodawę, stanowi całkowicie sztucznie i niepotrzebnie wykreowany obszar zabudowy. Innym częstym przykładem jest zajmowanie pod funkcje mieszkaniowe oddalonych terenów położonych przy granicy lasu, skutkujące w efekcie degradacją krajobrazu i blokowaniem linii horyzontu.

Dalsze utrwalanie negatywnych zjawisk następuje w drodze przyjmowania planów miejscowych. Najdobitniejszym przykładem jest plan dla obrębu Santocko, który przewiduje ok. 900 nowych domów jednorodzinnych lub opracowywany plan dla obrębu Kłodawa, w ramach którego przewiduje się kolejne ok. 900 nowych działek. W mniejszym lub większym stopniu podobne tendencje obserwuje się w całej Gminie.

Efektem braku skoordynowania procesów urbanizacyjnych i działań planistycznych są chaotyczne podziały i mało przejrzysty układ sieci drogowej. Pomimo braku planów w wielu miejscach Gminy na mapie ewidencyjnej widać dawno wykonane podziały geodezyjne przygotowane pod zabudowę mieszkaniową. Brak ograniczeń planistycznych spowodował ogromną nadpodaż gruntów budowlanych, które z pewnością nigdy nie zostaną skosmumowane w całości.

Fot. 7. Przykłady skrajnego rozpraszania zabudowy mieszkaniowej

Chwałęcice

Santocko

Źródło: NFOS w Warszawie (2015)

Nadpodaż terenów mieszkaniowych skutkuje rozpraszaniem zabudowy w wyniku kupowania pojedynczych działek i realizowania zabudowań niejednokrotnie istotnie oddalonych od innych domostw. Proces ten może prowadzić do pogorszenia warunków życia mieszkańców w związku z brakiem możliwości efektywnej obsługi infrastrukturalnej, zarówno w zakresie infrastruktury technicznej, jak i społecznej. W efekcie korzyści z przyrostu liczby mieszkańców generujących nowe dochody z podatków nie są w stanie zrekompensować nakładów ekonomicznych związanych z koniecznością uzbrojenia i obsługi nowych zabudowań.

Mało dostrzeganym efektem ubocznym rozpraszania zabudowy jest brak warunków dla kształtowania się więzi sąsiedzkich – w wielu przypadkach ludzie mieszkają daleko od siebie. O ile relacje pomiędzy najbliższymi sąsiadami są relatywnie łatwe, to już powiązania pomiędzy „starą” a „nową” populacją danej miejscowości praktycznie nie występują (pewnym wyjątkiem są Różanki – koncentracja ludności w wyniku sprzeciwu wobec lotniska). Wyobcowaniu sprzyja niewątpliwie brak odpowiedniej infrastruktury społecznej, a zwłaszcza niedostatek atrakcyjnych

przestrzeni publicznych, które działałyby ogniskująco i centrotwórczo. Deficyt przestrzeni publicznych jest trudny do pokonania z racji niedostatku lub braku gminnych gruntów, które niejednokrotnie zostały w minionych latach zbyte na wolnym rynku.

Fot. 8. Polna droga pomiędzy wsiami Santocko i Kłodawa (ul. Polna) – teren wskazany w dokumentach planistycznych do zabudowy mieszkaniowej

Źródło: NFOS w Warszawie (2015)

Dekoncentracji zabudowy towarzyszy również inne niekorzystne zjawisko jakim jest brak starannego nawiązywania do istniejących układów zabudowy. W efekcie dochodzi do zacierania się układów morfologicznych poszczególnych miejscowości oraz powstawania w ich miejsce przestrzeni „bezkształtnych”. Procesy destrukcyjne w skali makro wzmagają dodatkowo działania w skali mikro wynikające z różnorodności indywidualnych realizacji architektonicznych, przyjmujących niejednokrotnie formy agresywne względem otoczenia.

Wydaje się, że ciągle można jeszcze zahamować lub ograniczyć powyższe niekorzystne tendencje. Wymaga to jednak znacznej reorientacji w polityce przestrzennej Gminy w kierunku racjonalnego gospodarowania przestrzenią. W wielu przypadkach konieczne jest wycofanie się z podjętych kroków i podjęcie swoistych działań ratunkowych w celu skutecznego zabezpieczenia terenów ciągle wolnych od zabudowy. Szczegółowe wskazania dla polityki przestrzennej Gminy znajdują się w części kierunkowej Strategii.

Podsumowanie

a) struktura krajobrazu i pokrycia terenu

- krajobraz Gminy przedstawia wysokie walory,
- dominujące znacznie w krajobrazie Gminy mają tereny leśne porastające sandr,
- krajobrazy rolnicze oraz osadnicze koncentrują się w południowo-zachodniej części Gminy,
- typowe krajobrazy rolnicze ulegają przekształcaniu w wyniku presji urbanizacyjnej, zwłaszcza w wyniku rozpraszania zabudowy,
- krajobraz osadnictwa wiejskiego ulega przekształceniu w kierunku osadnictwa podmiejskiego,
- krajobrazy związane z rynnami glacialnymi wymagają szczególnej ochrony przed przekształceniem antropogenicznym,

b) sieć osadnicza

- sieć osadnicza najsilniej rozwinięta jest w południowej (bezleśnej) części Gminy,
- ponad 80% populacji zamieszkuje 5 największych miejscowości,
- podstawowe znaczenie dla powiązań wewnętrznych mają drogi lokalne,
- w Gminie dominuje ekstensywna zabudowa mieszkaniowa (jednorodzinna),
- nowe budownictwo cechuje daleko idące różnicowanie w zakresie formy i wykonania,

c) polityka przestrzenna

- procesy suburbanizacyjne zachodzące w Gminie są źródłem wielu niekorzystnych zjawisk przestrzennych, takich jak brak ładu przestrzennego, rozpraszanie zabudowy, niszczenie racjonalnych układów osadniczych, kształtowanie nieracjonalnych i nieefektywnych układów w zakresie komunikacji i uzbrojenia, degradacja krajobrazu itp.,
- polityka przestrzenna Gminy zamiast racjonalizować gospodarkę przestrzeni wspiera niekorzystne zjawiska wyznaczając nieadekwatnie duże powierzchnie przeznaczone do zabudowy, prowadząc tym samym do trwałej degradacji przestrzeni oraz chaosu urbanistycznego,
- Gmina dysponuje dość dużą liczbą obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, lecz ich powierzchnia jest zwykle nieduża – rozproszenie narzędzi planowania,
- obserwuje się wyraźne przestrzenne różnicowanie pokryciem planami na korzyść części zachodniej i południowo-zachodniej,
- większość planów cechuje mała aktualność ustaleń (lub jej brak); studium również wymaga aktualizacji ze względów formalnych,
- Gmina dąży do objęcia całych obrębów planami, przy jednoczesnym zachowaniu starych planów – rozproszenie narzędzi planowania,
- ze względu na dużą presję inwestycyjną oraz brak planów miejscowych Gmina wydaje duże liczby jednostkowych decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, które dodatkowo potęgują negatywne tendencje,
- założenia polityki przestrzennej Gminy wymagają gruntownej reorientacji i podjęcia szerokich działań racjonalizujących i ochronnych – wiąże się to z bezwzględną koniecznością zmiany studium, a tam gdzie to możliwe również planów miejscowych (pewne procedury w trakcie powinny zostać wstrzymane).

3.5. Antropopresja i stan środowiska przyrodniczego

3.5.1. Jakość powietrza

Stan zanieczyszczenia powietrza jest jednym z najbardziej zmiennych stanów środowiska. W znaczącym stopniu zależy on od wielkości chwilowych emisji ze źródeł zlokalizowanych na danym terenie oraz od wielkości transgranicznej migracji zanieczyszczeń. Rozprzestrzenianie zanieczyszczeń w atmosferze determinowane jest warunkami meteorologicznymi, w tym intensywnością turbulencji wywołanej czynnikami mechanicznymi i termicznymi oraz właściwościami fizyczno-chemicznymi atmosfery. W odniesieniu do Gminy Kłodawa, chociaż brak jest danych dotyczących stanu atmosfery, należy uznać, że generalnie powietrze atmosferyczne w jej obrębie charakteryzuje się relatywnie dobrą jakością i nie ma podstaw do obaw o przekroczenia parametrów imisyjnych (poza potencjalnymi incydentalnymi sytuacjami awaryjnymi).

Omawiając stan zanieczyszczeń powietrza można wyróżnić następujące grupy źródeł emisji:

- źródła punktowe,
- źródła liniowe,
- źródła powierzchniowe,
- emisja napływowa i tło.

Emisja zanieczyszczeń ze źródeł punktowych

Głównym źródłem punktowej emisji zanieczyszczeń do powietrza (w tym głównie SO₂, CO₂, węglowodorów i pyłów) w obrębie Gminy Kłodawa są lokalne kotłownie i indywidualne paleniska domowe opalane słabej jakości węglem, drewnem, a czasami nawet odpadami (w tym przypadku mogą pojawiać się wyjątkowo szkodliwe dla zdrowia dioksyny). Z oczywistych powodów o wiele wyższe stężenia zanieczyszczeń odnotowuje się w tzw. sezonie grzewczym (zima). Obserwowany w ostatnich latach spadek emisji w skali całego kraju, a więc zapewne także w obrębie Gminy Kłodawa, z tego rodzaju źródeł jest wynikiem sukcesywnie podejmowanych działań mających, między innymi na celu:

- zmianę sposobu ogrzewania na bardziej ekologiczne (np. zmiana paliwa stałego na paliwa ciekłe lub gazowe, wymiana kotłów węglowych o niskiej sprawności na nowoczesne, niskoemisyjne, zmiana ogrzewania na elektryczne),
- rozbudowę przyłączy sieci gazowej do poszczególnych budynków,
- przeprowadzanie termomodernizacji budynków.

Emisja z procesów przemysłowych i energetyki na terenie Gminy Kłodawa ma marginalne znaczenie. W bardzo ograniczonym zakresie punktowym źródłem emisji zanieczyszczeń są lokalne zakłady.

Nie ma dostępnych danych pozwalających na ocenę poziomu emisji punktowych z obszaru Gminy Kłodawa.

Emisja zanieczyszczeń ze źródeł liniowych

Emisja liniowa to emisja zanieczyszczeń powietrza pochodząca z ruchu komunikacyjnego. Największe zagrożenie dla środowiska naturalnego oraz zdrowia ludzi stwarza transport drogowy. Obszarami najbardziej narażonymi na emisję liniową są tereny zabudowane wzdłuż dróg charakteryzujących się relatywnie dużym natężeniem ruchu to jest centrum Kłodawy, Chwałęcic i Różanek oraz droga Kłodawa – Barlinek i droga Gorzów Wlkp. – Różanki – Zdroisko – Strzelce Krajeńskie. Przebiegająca wzdłuż zachodniej granicy Gminy droga krajowa S3 Gorzów Wlkp. – Szczecin przecina prawie wyłącznie tereny leśne, tak więc jej oddziaływania na ludzi jest mocno ograniczone.

Istotny wpływ na wzrost emisji z transportu drogowego ma wzrost liczby pojazdów zarejestrowanych w ostatnich latach na terenie Gminy Kłodawa. Natomiast ważnym czynnikiem wpływającym na ograniczenie emisji liniowej jest postępująca w ciągu ostatnich lat poprawa ich stanu technicznego. Parametry techniczne pojazdów ulegają poprawie w wyniku obowiązku spełniania wprowadzanych sukcesywnie wymogów prawnych (od 1 stycznia 2011 r. warunkiem pierwszej rejestracji jest spełnienie normy emisji spalin EURO 5). Korzyści płynące z tej zmiany zmniejsza jednakże fakt, iż obecnie zdecydowanie większą liczbę kupowanych samochodów stanowią samochody używane, nie zawsze spełniające aktualnie obowiązujące normy. Nie ma dostępnych danych pozwalających na bezpośrednią ocenę poziomu emisji liniowych z obszaru Gminy Kłodawa.

Źródła powierzchniowe

Źródłem zanieczyszczeń powietrza w niektórych sytuacjach może być działalność rolnicza. Ma to miejsce wtedy, gdy na skutek nieumiejętnie przeprowadzonych zabiegów agrotechnicznych wywiewane są do atmosfery drobiny nawozów sztucznych oraz pestycydów, herbicydów i innych związków toksycznych. Źródłem zanieczyszczeń powietrza jest także spalanie różnego rodzaju odpadów gromadzonych w gospodarstwach (inne niż w lokalnych kotłowniach), jak również wywiewanie cząstek gleby w trakcie przemieszczania się na polach maszyn i narzędzi rolniczych. Specyficznym oddziaływaniem jest występująca niekiedy w dużym natężeniu emisja odorów szczególnie w bezpośrednim sąsiedztwie ferm hodowlanych. W Gminie Kłodawa z uwagi na stosunkowo niewielki areał zagospodarowany rolniczo (zdecydowana przewaga obszarów leśnych) oraz relatywnie wysoką kulturę rolną problem zanieczyszczenia powietrza na skutek prowadzenia działalności rolniczej w praktyce nie występuje, a zdarzające się na ogół krótkotrwałe (incydentalne) emisje mają charakter lokalny.

Emisja napywowa

Sytuacja aerosanitarna Gminy Kłodawa jest generalnie korzystna. Poza Gorzowem Wlkp., którego oddziaływanie ze względu na przeważający kierunek wiatrów (z północnego zachodu) jest ograniczone, w bezpośrednim sąsiedztwie nie ma istotnych źródeł zanieczyszczeń powietrza, a tranzyt substancji gazowych pochodzących z energetyki zawodowej Polski (np. elektrownia Dolna Odra) i Niemiec w ostatnich latach się zmniejszał, osiągając poziom

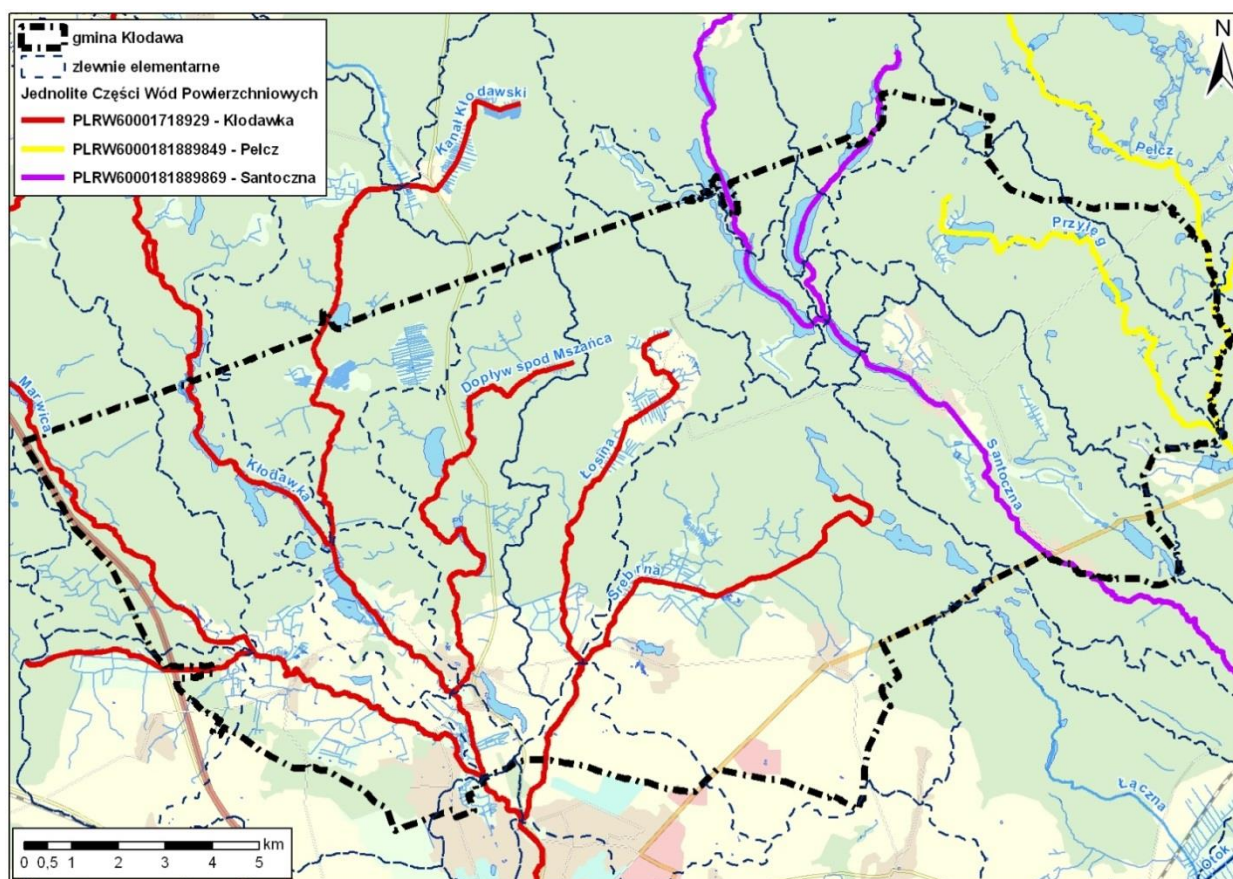
zdecydowanie korzystniejszy niż na południu Polski. Warunki wynoszenia zanieczyszczeń do atmosfery z przemysłu, gospodarki komunalnej i transportu są w całym regionie korzystne. Mozaika pokrycia terenu, liczne stoki o zmiennej ekspozycji oraz wyciągnięte zgodnie z głównym kierunkiem napływu powietrza doliny rzeczne sprzyjają usuwaniu zastoisk chłodniejszego i bardziej zanieczyszczonego powietrza.

3.5.2. Jakość wód

Stan czystości wód powierzchniowych

Ocenę stanu wód powierzchniowych wykonuje się w odniesieniu do jednolitych części wód (JCW), na podstawie wyników badań realizowanych w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska i prezentuje poprzez ocenę stanu ekologicznego lub w przypadku wód antropogenicznie zmienionych poprzez ocenę potencjału ekologicznego.

Map. 4. Sieć hydrograficzna (w tym JCW) i granice zlewni

Źródło: NFOS w Warszawie

Stan ekologiczny / potencjał ekologiczny zarówno wód płynących, jak i jezior ocenia się na podstawie wyników badań elementów biologicznych oraz wspierających je wskaźników fizykochemicznych i hydromorfologicznych poprzez nadanie jednolitej części wód jednej z pięciu

klas jakości. Klasa pierwsza oznacza bardzo dobry stan ekologiczny, klasa druga – dobry stan ekologiczny, zaś klasy trzecia, czwarta i piąta odpowiednio – stan ekologiczny umiarkowany, słaby i zły. W odniesieniu do oceny potencjału ekologicznego, klasa pierwsza i druga tworzą wspólnie potencjał „maksymalny lub dobry”.

W ciągu ostatnich dziesięciu lat na obszarze Gminy Kłodawa jedynie rzeka Kłodawka jako jednolita część wód o kodzie PLRW60001718929 była badana w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Zielonej Górze.

W ramach monitoringu operacyjnego badania stanu czystości wód Kłodawki w latach 2004-2010 prowadzono w dwóch punktach: w 6,9 km biegu rzeki powyżej Gorzowa Wlkp. w Kłodawie oraz 0,1 km powyżej ujścia w Gorzowie Wlkp. Zakres prowadzonych badań obejmował różne grupy parametrów o różnej częstotliwości wykonywanych oznaczeń. W latach 2004, 2007 i 2010 prowadzono monitoring o szerszym zakresie badań, pozwalającym na określenie klasy czystości, natomiast w latach 2005-2007 badano Kłodawkę pod kątem przydatności do bytowania ryb w warunkach naturalnych.

W roku 2004 zarówno w punkcie pomiarowo-kontrolnym w Kłodawie (6,9 km), jak również w punkcie pomiarowo-kontrolnym w Gorzowie Wlkp. (0,1 km) o złej jakości wody (V klasa) zdecydowała ogólna liczba bakterii coli oraz stężenie ChZT-Cr i ogólnego węgla organicznego.

W roku 2007 w punkcie pomiarowo-kontrolnym w Kłodawie (6,9 km) o niezadowalającej jakości wody (IV klasa) zdecydowały podwyższone do V klasy wartości ogólnego węgla organicznego oraz odpowiadające IV klasie stężenia BZT5 i azotu Kjeldahla oraz liczba bakterii coli typu fekalnego, obrazująca stan sanitarny rzeki, natomiast w punkcie pomiarowo-kontrolnym w Gorzowie Wlkp. (0,1 km) o złej jakości wody zdecydowały ponadnormatywne stężenia węgla organicznego oraz zły stan sanitarny.

Na podstawie wyników badań uzyskanych w latach 2010-2012 dokonana została ocena stanu czystości rzeki Kłodawki jako jednolitej części wód oraz przeprowadzono klasyfikację stanu/potencjału ekologicznego. Badane elementy biologiczne (fitobentos) zakwalifikowane zostały do II klasy, natomiast elementy fizykochemiczne oceniono poniżej stany dobrego, głównie z uwagi na wysoki wskaźnik ogólnego węgla organicznego. W efekcie stan / potencjał ekologiczny rzeki Kłodawki jako jednolitej części wód został określony jako umiarkowany (Tab. 24). Jednakże uznając, iż zlewnia Kłodawki będąc obszarem wrażliwym na eutrofizację wywołaną zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł komunalnych nie spełnia wymagań dodatkowych dla obszarów chronionych stan jednolitej części wód w tym aspekcie określono jako stan/potencjał ekologiczny zły.

Badania przydatności wód rzeki Kłodawki do bytowania ryb w warunkach naturalnych przeprowadzone w latach 2005-2007 wykazały jednoznacznie we wszystkich przypadkach, że woda rzeki nie odpowiada wymaganiom jakim winny odpowiadać wody śródlądowe będące środowiskiem życia ryb karpiowatych w warunkach naturalnych.

Prowadzony monitoring rzeki wykazuje, że szczególnie niekorzystny wpływ na jakość wód Kłodawki mają stawy rybne usytuowane w jej górnym biegu. Corocznie notuje się awaryjne zanieczyszczenia, spływ rzeką zakwitów wynoszonych ze stawów, okresowe wyraźne

zmętnienie bądź zmianę barwy wody. Na stan jakości wód ma także wpływ duża powierzchnia zlewni rzeki oraz silnie rozwinięta sieć hydrograficzna. Nie bez znaczenia jest również wprowadzanie wód opadowych z terenów zabudowanych, jednak jest to oddziaływanie o skali lokalnej.

Tab. 24. Klasyfikacja stanu/potencjału ekologicznego i stanu chemicznego rzeki Kłodawki (JCW) – ocena za 2010 r.

typ abiotyczny	silnie zmieniona JCW (T/N)	klasyfikacja wskaźników i elementów jakości wód									klasa elementów fizykochemicznych	stan/potencjał ekologiczny	stan jcw po uwzględnieniu wymogów dodatkowych
		elementy biologiczne		elementy hydromorf.	elementy fizykochemiczne								
		fitobentos (IO)	klasa elementów biologicznych	klasa elementów hydromorfologicznych	tlen rozpuszczony (mgO ² /l)	OWO (mgC/l)	przewodność w 20°C (uS/cm)	azot ogólny (mgN/l)	fosforany (mgPO ₄ /l)	fosfor ogólny (mgP/l)			
17	T	0,484	II	I	11	28,1	424	2,3	0,19	0,23	PPD	UMIAR-KOWANY	ZŁY

LEGENDA:

klasa elementów biologicznych			
stan ekologiczny		potencjał ekologiczny (jcw sztuczne)	potencjał ekologiczny (jcw silnie zmienione)
II	stan db / potencjał db	II	II
klasa elementów hydromorfologicznych			
stan ekologiczny		potencjał ekologiczny (jcw sztuczne)	potencjał ekologiczny (jcw silnie zmienione)
I	stan bdb / potencjał maks.	I	I
klasa elementów fizykochemicznych			
stan ekologiczny		potencjał ekologiczny (jcw sztuczne)	potencjał ekologiczny (jcw silnie zmienione)
PSD	poniżej stanu / potencjału dobrego	PPD	PPD
stan / potencjał ekologiczny			
stan ekologiczny		potencjał ekologiczny (jcw sztuczne)	potencjał ekologiczny (jcw silnie zmienione)
UMIARKOWANY	stan / potencjał umiarkowany	UMIARKOWANY	UMIARKOWANY

Źródło: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Zielonej Górze (2014)

W Gminie Kłodawa znajduje się 21 jezior (Tab. 25, Map. 5), z czego w 12 zbiornikach powierzchnia lustra wody przekracza 20 hektarów.

Tab. 25. Jeziora

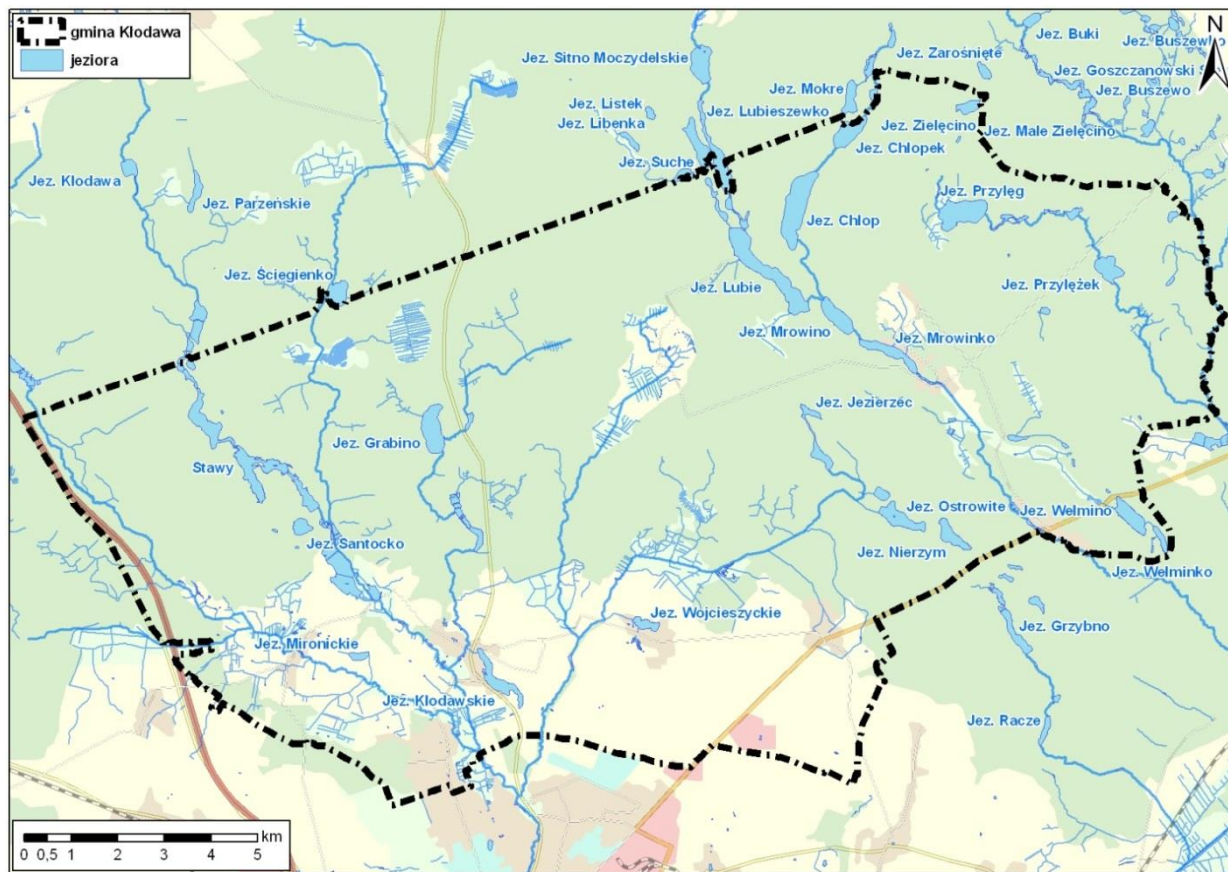
lp.	nazwa jeziora	zlewnia rzeki	charakter jeziora	położenie	pow. w ha lustra wody (całkowita)
1.	Grabino (Głębokie)	Kłodawka	przepływowe na rzece Grabinka	Nadl. Kłodawa, L. Kłodawa oddz. 173, 174, 223, 224	35,20 (38,40)
2.	Lubie (Lipy)	Noteć	przepływowe na rzece Santoczna	Nadl. Kłodawa L. Lubociesz oddz. 64, 65, 66, 102, 103, 154, 155, 156, 206, 207, 208	75,80 (78,36)
3.	Chłop (Duży Chłop)	Noteć	przepływowe na rzece Santoczna	Nadl. Kłodawa L. Zielęcin oddz. 7, 8, 59, 60, 61, 62, 63, 101, 153	58,66 (63,05)
4.	Chłopek (Mały Chłop)	Noteć	przepływowe na rzece Santoczna	Nadl. Kłodawa, L. Zielęcin oddz. 4, 5	23,65 (25,35)
5.	Zielęcino	Noteć	bezodpływowe	Nadl. Kłodawa oddz. 141	9,22 (10,41)
6.	Przyłęg	Noteć	odpływowe rzeka Przyłęg	Nadl. Kłodawa L. Zielęcin oddz. 243, 244, 245, L. Santoczno oddz. 182, 183, 184	43,15 (46,25)
7.	Mrowinko	Noteć	przepływowe na rzece Santoczna	Nadl. Kłodawa L. Lubociesz oddz. 205, 206, 207, 251, 252, 253, 254	25,80 (31,71)
8.	Przyłęczek Mały	Noteć	bezodpływowe	Nadl. Kłodawa, L. Santoczno oddz. 268, 269	2,86
9.	Przyłęczek	Noteć	przepływowe na rzece Przyłęg	Nadl. Strzelce Krajeńskie, L. Wilanów oddz. 264, 265, 317, 318	21,85 (22,17)
10.	Wilanów (Zielonka)	Noteć	bezodpływowe	Nadl. Strzelce Kraj., L. Wilanów oddz. 260	3,34
11.	Wełmin Mały	Noteć	przepływowe	Nadl. Strzelce Kraj., L. Wilanów oddz. 349	1,63
12.	Sulemińskie	Kłodawka	odpływowe	Nadl. Kłodawa, L. Santocko oddz. 282	9,99 (10,82)
13.	Mrowinko Małe	Noteć	przepływowe na rzece Santoczna	Nadl. Kłodawa, L. Różanki oddz. 211, 241	24,20
14.	Jezierzyce	Kłodawka	odpływowe	Nadl. Kłodawa, L. Różanki oddz. 292, 293, 216, 217, 218, 247, 248	17,83 (21,14)
15.	Jeż	Kłodawka	bezodpływowe	Nadl. Kłodawa, L. Różanki oddz. 300	6,51 (6,90)
16.	Ostrowite	Noteć	odpływowe	Nadl. Kłodawa, L. Różanki oddz. 335, 336, 339, 370	25,89 (26,53)
17.	Nierzym	Noteć	bezodpływowe	Nadl. Kłodawa, L. Janczewo oddz. 368, 401, 402, 431	20,30 (20,26)
18.	Kłodawskie (Kłodawa)	Kłodawka	bezodpływowe	wieś /obręb Kłodawa, dz. 465	24,35
19.	Wełmino (Policyjne)	Noteć	przepływowe	Nadl. Strzelce Krajeńskie, L. Wilanów	24,12
20.	Wełminko	Noteć	odpływowe	Nadl. Strzelce Krajeńskie, L. Wilanów	6,61
21.	Wojcieszyce	Kłodawka	bezodpływowe	wieś / obręb Wojcieszyce, dz. 101	8,6

Źródło: UG w Kłodawie (2000) zweryfikowane

Niezależnie od swoich walorów krajobrazowych jeziora spełniają szereg ważnych funkcji hydrologicznych, ekologicznych i gospodarczych. Gromadząc wody kiedy jest ich nadmiar i oddając je w okresach bezopadowych zapobiegają nadmiernemu obniżaniu się stanu wód w okresach suszy. Duże powierzchnie wodne sprawiają, że klimat pojezierny jest bardziej łagodny niż na obszarach sąsiadujących. Tworzą one swoiste ekosystemy z bogatą florą i fauną wodną. Niektóre z nich mają również znaczenie gospodarcze, jako obszary rekreacyjno-sportowe, bądź

też jako miejsca prowadzenia gospodarki rybackiej. W świetle powyższego szczególnie ważne jest prowadzenie badań i obserwacji monitoringowych umożliwiających śledzenie zmian środowiskowych zachodzących w jeziornych ekosystemach w celu szybkiego przeciwdziałania w przypadku stwierdzenia niekorzystnych trendów. Z 21 jezior położonych na terenie Gminy zdecydowana większość znajduje się w granicach obszarów chronionych. Poza granicami Barlinecko-Gorzowskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny leżą jeziora: Welmino, Welminko, Kłodawskie i Wojcieszyskie.

Map. 5. Sieć hydrograficzna – jeziora

Źródło: NFOS w Warszawie

Na obszarze województwa lubuskiego w latach 2007-2010, w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska, przebadano i oceniono ogółem ponad 50 jezior, w tym tylko dwa położone na terenie Gminy Kłodawa – Jezioro Lipy Duże (Lubie) oraz Jezioro Chłop. Zbiorcze wyniki klasyfikacji stanu ekologicznego, chemicznego oraz stanu jednolitych części wód ww. jezior zostały w syntetycznej, skróconej formie przedstawione w Tab. 26, gdzie podano średnie wartości wskaźników, będących podstawą oceny stanu ekologicznego, w tym przede wszystkim chlorofilu „a”, oznaczając odpowiednim kolorem przyporządkowaną wartościom wskaźnika klasę stanu ekologicznego (stan bardzo dobry – niebieski, stan dobry – zielony, stan umiarkowany – żółty, stan słaby – pomarańczowy, stan zły – czerwony). W zestawieniu podano również ocenę jakości jezior na podstawie średnich wartości elementów fizykochemicznych

(wspierających przy ocenie stanu ekologicznego), które oznaczono kolorem zielonym, gdy odpowiadały co najmniej stanowi dobremu, zaś żółtym wartości odpowiadające stanom gorszym. Ostateczną ogólną ocenę stanu ekologicznego badanych jezior niezależnie od słownego opisu również oznaczono barwnym kodem przyporządkowując kolor żółty stanowi umiarkowanemu.

Z analizy oceny stanu ekologicznego Jeziora Lubie oraz Jeziora Chłop przeprowadzonej na podstawie badań wykonanych w latach 2007 oraz 2010 wynikają następujące wnioski: w obu okresach badawczych ogólny stan ekologiczny jezior zaklasyfikowano jako umiarkowany. Oznacza to, że w zbiornikach tych występują umiarkowane odchylenia od charakteru naturalnego. Mogą występować stałe zakwity glonowe od czerwca do sierpnia, a także duże skupiska (np. maty) bakterii, wpływając negatywnie na rozwój pozostałych biocenoz. Biocenozy roślinne, glonowe i ryb odbiegają od stanu naturalnego w nieznacznym stopniu, lecz biocenozy bezkręgowców bentosowych są pozbawione taksonów referencyjnych dla danego typu wód. W populacjach ryb jest zaburzona struktura wiekowa.

Tab. 26. Klasyfikacja stanu ekologicznego jezior Chłop i Lubie w latach 2007 i 2010

rok	kod JCW	nazwa jeziora	typ abiotyczny	elementy biolog.	elementy fizykochemiczne (wspierające)						ocena stanu ekologicznego
				chlorofil "a" [$\mu\text{g/l}$]	przezroczystość (widzialność krążka Secchiego) [m]	azot ogólny [mgN/l]	fosfor ogólny [mgP/l]	nasylenie hypolimnionu tlenem [%]	tlen nad dnem [mgO_2/l]	przewodność [$\mu\text{S/cm}$]	
2007	10896	Chłop	3a	27,3	1,2	0,848	0,044	3,2	-	250	umiarkowany
2010			3a	10,5	1,10	0,850	0,094	9,0	b.d.	272	umiarkowany
2007	10892	Lipy Duże (Lubie)	3b	38,7	1,2	0,735	0,064	-	0,1	253	umiarkowany
2010			3a	8,9	2,20	0,920	0,108	2,0	b.d.	283	umiarkowany

Źródło: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Zielonej Górze (2014)

Tab. 27. Ocena stanu czystości wód jezior Lubie i Chłop w 2007 r.

wskaźnik	okres / miejsce poboru próbek	Jezioro Lubie wiosna 21.03.2007 lato 22.08.2007			Jezioro Chłop wiosna 19.03.2007 lato 23.08.2007		
		wartość wskaźników	wartość	punktacja	wartość wskaźników	wartość	punktacja

		1	2	średnia		1	2	średnia	
tlen rozpuszczony [mg O ₂ /dm ³]	lato / warstwa naddenna	0,1	0,1	0,1	4	-	0,9	0,9	4
ChZT [mg O ₂ /dm ³]	lato / warstwa powierzchniowa	35,6	25,4	30,5	3	23,8	23,3	23,6	2
BZT ₅ [mg O ₂ /dm ³]	lato / warstwa powierzchniowa	6,0	5,4	5,7	3	2,8	3,7	3,3	2
BZT ₅ [mg O ₂ /dm ³]	lato / warstwa naddenna	10,0	12,3	11,2	4	3,7	5,2	4,5	2
fosforany [mg P/dm ³]	wiosna / warstwa powierzchniowa	0,024	0,007	0,016	3	0,005	0,002	0,004	1
fosforany [mg P/dm ³]	lato / warstwa naddenna	0,014	0,100	0,057	2	0,340	0,023	0,182	4
fosfor całkowity [mg P/dm ³]	lato / warstwa naddenna	0,038	0,150	0,094	2	0,380	0,051	0,216	3
fosfor całkowity [mg P/dm ³]	wiosna i lato (wartość średnia) / warstwa powierzchniowa	0,079	0,049	0,064	?	0,033	0,054	0,044	1
azot mineralny [mg N/dm ³]	wiosna / warstwa powierzchniowa	0,30	0,28	0,29	2	0,42	0,41	0,42	3
azot amonowy [mg N/dm ³]	lato / warstwa naddenna	0,10	0,45	0,28	2	0,36	0,90	0,63	2
azot całkowity [mg N/dm ³]	wiosna i lato (wartość średnia) / warstwa powierzchniowa	0,81	0,81	0,81	1	0,93	0,77	0,85	1
przewodność [μS/cm]	wiosna / warstwa powierzchniowa	275	278	277	2	301	301	301	3
chlorofil [mg/m ³]	wiosna i lato (wartość średnia) / warstwa powierzchniowa	53,3	30,3	41,8	4	26,1	27,0	26,6	4
sucha masa sestonu [mg/dm ³]	wiosna i lato (wartość średnia) / warstwa powierzchniowa	10,9	6,3	8,6	3	5,6	6,8	6,2	2
widzialność krążka Secchi'ego [m]	wiosna i lato (wartość średnia)	0,9	1,1	1,0	3	1,2	1,2	1,2	3
wynik punktacji i sumaryczna klasa czystości wód		2,60 = III klasa				2,47 = II klasa			

Źródło: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Zielonej Górze (2014)

Tab. 28. Ocena jakości wód jezior Przyłężek i Nierzym przeznaczonych do bytowania ryb w 2006 r.

wskaźnik	Jezioro Przyłężek okres badań 01-12.2006			Jezioro Nierzym okres badań 01-12.2006		
	wartość graniczna	wartość średnia z rocznych badań	% wyników poniżej wartości granicznej	wartość graniczna	wartość średnia z rocznych badań	% wyników poniżej wartości granicznej
temperatura wody [°C]	21,5	11,8	83%	28	12,5	100%
tlen rozpuszczony [mgO ₂ /dm ³]	≥ 7 100% wyników	9,6	100%	≥ 5 100% wyników	10,4	100%
tlen rozpuszczony [mgO ₂ /dm ³]	≥ 9 50% wyników	9,6	50%	≥ 8 50% wyników	10,4	92%
pH	6 - 9	8,0	100%	6 - 9	8,2	100%
zawiesiny ogólne [mg/dm ³]	≥ 25 średniej z roku	4,0	100%	≥ 25 średniej z roku	3,2	100%
BZT5 [mgO ₂ /dm ³]	3	1,8	92%	6	1,7	100%
fosfor ogólny [mgPO ₄ /dm ³]	0,2	0,05	100%	0,4	0,04	100%
azotyny [mgNO ₂ /dm ³]	0,01	0,01	67%	0,03	0,01	100%
związki fenolowe [mgC ₆ H ₅ OH/dm ³]	2	nie wykryto	100%	2	nie wykryto	100%
węglowodory ropopochodne	pogorszenie smaku ryb, widoczne warstwy na powierzchni	nie wykryto	100%	pogorszenie smaku ryb, widoczne warstwy na powierzchni	nie wykryto	100%
niejonowy amoniak [mgNH ₃ /dm ³]	0,025	0,001	100%	0,025	0,005	100%
azot amonowy [mgN-NH ₄ /dm ³]	0,78	0,07	100%	0,78	0,17	100%
całkowity chlor pozostały [mgHOCl/dm ³]	0,005 przy pH = 6 (dopuszczalne większe wartości przy pH wyższym)	0,007	100%	0,005 przy pH = 6 (dopuszczalne większe wartości przy pH wyższym)	0,007	100%
cynk ogólny [mgZn/dm ³]	0,5	0,02	100%	2	0,02	100%
miedź rozpuszcz. [mgCu/dm ³]	0,112	0,002	100%	0,112	0,002	100%

Źródło: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Zielonej Górze (2014)

W roku 2010 w porównaniu do badań z roku 2007 wyraźnie spadły w przypadku obu jezior wartości wskaźnika chlorofil „a”, co świadczy o zmniejszeniu się obfitości fitoplanktonu (Tab. 27). W roku 2010 w porównaniu do badań w roku 2007 w przypadku jeziora Lubie

znacznie poprawiła się przezroczystość wody. W obu jeziorach obserwowany był wzrost wartości fosforu ogólnego.

Badaniami przydatności jezior do bytowania ryb w warunkach naturalnych objęto w 2006 r. dwa jeziora położone na obszarze Gminy Kłodawa (Tab. 28). Zarówno w przypadku Jeziora Nierzym (ryby karpowate), jak również Jeziora Przyłężek (ryby łososiowate) uznano, że jakość wody w zbiornikach odpowiada wymaganiom jakim winny odpowiadać wody śródlądowe będące środowiskiem życia ww. ryb. Przy czym w przypadku Jeziora Przyłężek zwrócono uwagę na niebezpiecznie wysokie wskaźniki BZT₅, zbyt wysoką temperaturę wody w miesiącach letnich i niskie stężenia tlenu (na granicy wartości dopuszczalnych) oraz w miesiącach zimowych stosunkowo wysokie stężenia szkodliwych dla ryb azotanów.

Ocena ogólna dla Jeziora Przyłężek: Woda jeziora odpowiada wymaganiom jakim winny odpowiadać wody śródlądowe będące środowiskiem życia ryb łososiowatych z następującymi zastrzeżeniami: w marcu wystąpiła w badanych próbach zwiększona ilość zanieczyszczeń organicznych wyrażona wskaźnikiem BZT₅, ponadto w miesiącach czerwcu i lipcu zanotowano zbyt wysoką temperaturę wody, w październiku niskie stężenie tlenu (na granicy wartości dopuszczalnej), a w styczniu, lutym, czerwcu i grudniu wysokie stężenie szkodliwych dla ryb azotanów.

Ocena ogólna dla Jeziora Nierzym: Woda jeziora odpowiada wymaganiom jakim winny odpowiadać wody śródlądowe będące środowiskiem życia ryb karpowatych

Stan czystości wód podziemnych

Zasoby wód podziemnych i ich jakość stanowią ważną składową obiegu wody w Gminie Kłodawa. Najważniejsze znaczenie gospodarcze, szczególnie w zakresie zaspokajania potrzeb ludności, ma czwartorzędowy poziom wodonośny, zalegający głównie w utworach sandrowych. Zwierciadło wody występuje na ogół płytko, przeważnie 0-5 m poniżej powierzchni terenu. Jedynie na niewielkich obszarach głębiej – od 5 do ponad 20 m poniżej powierzchni. Na obszarach odznaczających się płytko występującymi wodami podziemnymi wahania ich poziomu są niewielkie i wynoszą od 0,5 do 1,5 m. Najbardziej korzystnie wykształcone warstwy wodonośne występują w obrębie doliny Kłodawki, gdzie eksploatowane są między innymi na potrzeby wodociągu dla miasta Gorzowa Wlkp.

Badania stanu czystości wód podziemnych prowadzone są w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska przez Państwowy Instytut Geologiczny. W terenie oznacza się odczyn, temperaturę, elektryczną przewodność właściwą, zapach, barwę, mętność, azotyny. Pozostałe oznaczenia wykonywane są w Centralnym Laboratorium Chemicznym PIG w Warszawie. Do oceny jakości wód podziemnych stosuje się pięcioklasowy system klasyfikacji:

- **klasa I** – wody o bardzo dobrej jakości

Wskaźniki jakości są kształtowane wyłącznie przez naturalne procesy zachodzące w warstwie wodonośnej. Żaden wskaźnik nie przekracza norm wód przeznaczonych do spożycia przez ludność.

- **klasa II** – wody dobrej jakości

Wskaźniki nie wykazują efektów antropopresji; jedynie żelazo i mangan mogą przekraczać normy dopuszczalne do spożycia przez ludność.

- **klasa III – wody zadowalającej jakości**

Obserwuje się podwyższenie wartości wskaźników na skutek oddziaływania antropogenicznego lub w wyniku procesów naturalnych; normy jakości wód pitnych są przekroczone przez mniej niż połowę analizowanych wskaźników.

- **klasa IV – wody niezadowalającej jakości**

Na skutek współdziałania procesów naturalnych i oddziaływań antropogenicznych wartości wskaźników są podwyższone, a więcej niż połowa z nich przekracza normy wód przeznaczonych do spożycia.

- **klasa V – wody złej jakości**

Znajdujące się pod wyraźnym wpływem antropopresji; woda nie spełnia norm jakości wód pitnych.

Ogólnie wody zarówno płytkiego jak i głębokiego krążenia wykazują stosunkowo zadowalającą jakość (przeważa III klasa). Sprzyjają temu warunki geologiczne umożliwiające odnawialność zasobów. Wskaźniki obniżające jakość wód podziemnych w poszczególnych miejscach nie mają cech toksycznych i związane są głównie z wahaniem zwierciadła wody w obrębie warstwy wodonośnej. W większości przypadków za przekroczenie norm jakości poszczególnych klas odpowiadają ponadnormatywne stężenia żelaza i manganu, przy czym należy podkreślić, że duża zawartość jonów żelaza i manganu w użytkowych wodach czwartorzędowych i części trzeciorzędowych jest problemem powszechnym, ogólnopolskim. W stosunkowo nielicznych przypadkach istotne zagrożenie dla stanu czystości wód podziemnych stwarzają wycieki ścieków gospodarskich, w tym gnojowicy powstające w rezultacie nieszczelności urządzeń odbiorczych. Postępujący w ostatnich latach rozwój systemów kanalizacji w Gminie oraz obserwowany wzrost świadomości ekologicznej jej mieszkańców sprzyjają stopniowej eliminacji tego rodzaju zjawisk, przyczyniając się do ogólnej poprawy stanu sanitarnego poszczególnych wsi.

3.5.3. Hałas

Głównymi źródłami hałasu są przemysł i komunikacja. W Gminie Kłodawa nie występują zakłady przemysłowe powodujące długotrwały i uciążliwy dla mieszkańców hałas. Pogłębiającym się problemem jest natomiast jego znacząca emisja występująca w bezpośrednim otoczeniu głównych ulic Kłodawy: Gorzowskiej, Chwałęcickiej, Mironickiej, Wojcieszyckiej i wzdłuż dróg o najwyższym natężeniu ruchu: Gorzów Wlkp. – Barlinek i S3 Gorzów Wlkp. – Szczecin. Sytuację w tym zakresie bardzo pogarsza wzrastająca liczba pojazdów, w tym samochodów ciężarowych oraz zły stan nawierzchni drogowej.

3.5.4. Gospodarka odpadami

Nowelizacja ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach zmieniła zasady odbioru i zagospodarowania odpadów komunalnych odbieranych od właścicieli nieruchomości. Zgodnie z nowymi regulacjami od 1 lipca 2013 r. Gmina Kłodawa stała się właścicielem odpadów komunalnych z terenów zamieszkałych posesji, przejęła na siebie obowiązek zorganizowania odbioru odpadów komunalnych z terenów posesji oraz zorganizowania unieszkodliwienia tych odpadów.

W ciągu dwóch lat jakie upłynęły od wdrożenia w życie nowego systemu śmieciowego objęto systemem wszystkie nieruchomości zamieszkałe na terenie Gminy, zmniejszyła się liczba dzikich wysypisk, odbierane są nieograniczone ilości odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości, wzrasta ilość odpadów selektywnie zbieranych, takich jak papier, szkło, opakowania wielomateriałowe, metal, tworzywa sztuczne. Wyodrębnienie tych odpadów ze ogólnego strumienia odpadów komunalnych pozwoliło ograniczyć koszt ich unieszkodliwiania. Jednocześnie poza systemem pozostały nieruchomości, w których nie ma osób zameldowanych (np. działki letniskowe).

Całością gospodarki odpadami na terenie Gminy zajmuje się Związek Celowy Gmin MG-6 w Gorzowie Wlkp. Zadaniem związku jest między innymi wybór firmy wywożącej odpady oraz rozliczanie finansowe poszczególnych posesji. Na terenie Gminy znajduje się punkt selektywnej zbiórki odpadów komunalnych (PSZOK) zlokalizowany w Zakładzie Komunalnym w Różankach.

Fot. 9. Zakład Komunalny w Różankach

Źródło: NFOŚ w Warszawie (2015)

3.5.5. Degradacja powierzchni ziemi i gleb

Stan gleb użytkowanych rolniczo na terenie Gminy Kłodawa jest stosunkowo dobry. Zagrożenie stanowi głównie wysoki stopień ich zakwaszenia. Może to skutkować degradacją środowiska oraz pogorszeniem efektów gospodarowania w przypadku ograniczenia lub zaniechania stosowania wapnowania. Dotyczy to w szczególności gleb bielcowych wytworzonych na piaskach luźnych i słabo gliniastych (ok. 80 % całej powierzchni użytków rolnych), występujących głównie w obrębie wsi Rybakowo, Zdroisko, Łośno, Santoczno, Santocko i Mironice.

Morfologiczne przekształcenia powierzchni ziemi na terenie Gminy Kłodawa występują punktowo i mają związek z eksploatacją złóż mineralnych. Dotyczy to w szczególności eksploatacji złoża kopalin „Kłodawa” oraz „Santoczno”. Ze złoża kruszywa „Kłodawa” od początku lat siedemdziesiątych minionego wieku wydobywane są piaski i żwiry, głównie na miejscowe potrzeby budowlane. W wyniku prowadzonej eksploatacji powstało rozległe wyrobisko o głębokości przekraczającej 10 m. Złoże kredy jeziornej „Santoczno” eksploatowane jest od 1998 r. Kopalina wydobywana jest równocześnie z torfem stanowiącym nadkład złoża. Surowiec po wydobyciu zostaje przesuszony, a następnie przez około dwa lata składowany na powierzchni gruntu w bezpośrednim otoczeniu wyrobiska.

Podsumowanie

Stan środowiska przyrodniczego Gminy Kłodawa nie podlegał w przeszłości i nie podlega obecnie kompleksowym badaniom identyfikującym stopień zanieczyszczenia wszystkich komponentów w ujęciu całościowym. Z badań i analiz cząstkowych wynika, że stan powietrza atmosferycznego z wyjątkiem obszarów przylegających bezpośrednio do granic miasta Gorzowa Wlkp. jest względnie zadowalający. Głównym źródłem zanieczyszczeń są w tym przypadku kotłownie i paleniska domowe opalane węglem. Za niezadowalający należy natomiast uznać stan wód powierzchniowych, w tym głównie rzeki Kłodawki i niektórych jezior. Związane jest to głównie z odprowadzaniem do tych zbiorników nieoczyszczonych lub jedynie częściowo oczyszczonych ścieków bytowych. Istotnym problemem jest również występowanie na terenie Gminy nielegalnych wysypisk śmieci. Eliminacja w.w. zagrożeń wymagać będzie podjęcia w najbliższym czasie między innymi następujących działań:

- *wdrożenie programu eliminacji niskiej emisji,*
- *zintensyfikowanie prac z zakresu gospodarki wodno-ściekowej,*
- *zinwentaryzowanie występowania dzikich wysypisk śmieci i doprowadzenie do ich likwidacji,*
- *uruchomienie programów edukacyjnych mających na celu podniesienie wiedzy i świadomości mieszkańców Gminy.*

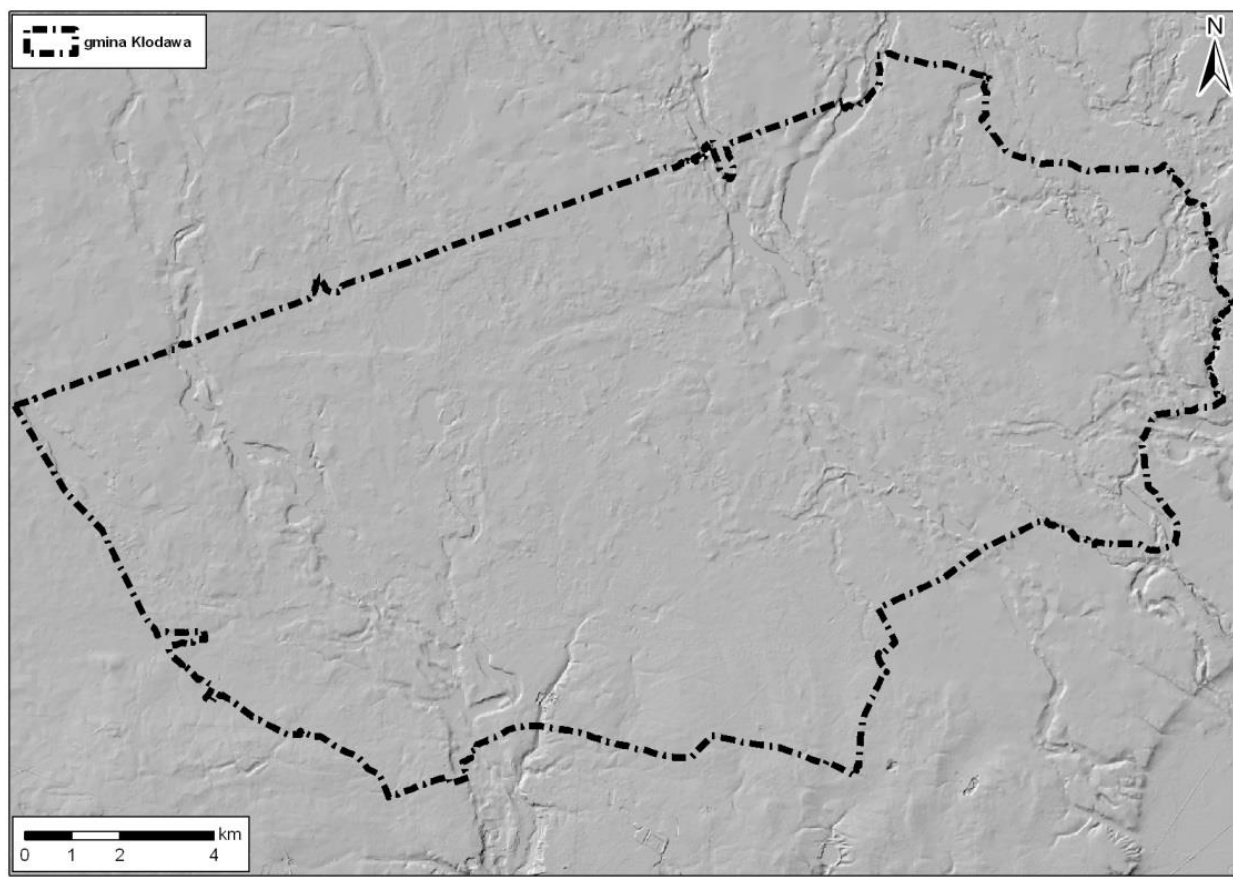
3.6. Środowisko przyrodnicze

3.6.1. Charakterystyka komponentów środowiska przyrodniczego

Ukształtowanie powierzchni

Obszar Gminy Kłodawa charakteryzuje się znaczącym zróżnicowaniem form geomorfologicznych i ukształtowania powierzchni (map. 5). Różnorodność procesów rzeźbotwórczych skupiona na stosunkowo niewielkim terenie sprawia, że jest to obszar wyjątkowo interesujący krajobrazowo. Ma to swoje źródło w przeszłości geologicznej. Zasadnicze elementy rzeźby tego terenu powstały w czasie zlodowacenia północnopolskiego. Są to rozległe płaskie tereny moreny dennej i sandrów, obniżenia po wytopieniu brył martwego lodu, pagórki kemów i ozów, tworzące unikalny krajobraz.

Map. 6. Ukształtowanie terenu

Źródło: NFOŚ w Warszawie

Istotną rolę w obecnym charakterze tego miejsca odegrały także procesy erozji i akumulacji wodnej związane z rozwojem rzek i cieków. Ważnym elementem morfologii tego obszaru są liczne jeziora rynnowe i wytopiskowe, z których największe to Lubie, Chłop, Ostrowite i Welmino. Powierzchnię sandru urozmaicają obok malowniczych jezior cieki odprowadzające wody powierzchniowe do Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej. Część zachodnia sandru

odwadniana jest przez Kłodawkę wraz z jej dopływami – rzekami Srebrną i Marwicą. Część wschodnią odwadnia rzeka Santoczna oraz rzeka Pełcz wraz ze swoim dopływem – rzeką Przylęg. W krajobrazie zaznaczają się wyraziście niewielkie zagłębienia torfowe, zakola, oraz krawędzie erozyjne kolejnych tarasów rzecznych. Powierzchnię wysoczyzny morenowej falistej zajmującej południową część Gminy urozmaicają niewielkie i niezbyt liczne obniżenia. Cechą charakterystyczną wysoczyzny jest brak systemu odwadniającego i towarzyszących mu form erozyjnych, oprócz krótkich suchych dolin rozcinających jej południową krawędź. Widoczne są także efekty procesów eolicznych. Pod względem uwarunkowań morfodynamicznych rzeźbę omawianego terenu cechuje dojrzałość, wyrażająca się występowaniem wyrównanego układu przestrzeni. Najwyżej położony punkt w Gminie Kłodawa znajduje się na południu w okolicy miejscowości Wawrów na wysokości 85 m n.p.m., najniższy (ok. 35 m n.p.m.) położony jest w dolinie Kłodawki na południu. Względna różnica wysokości nie przekracza zatem 50 metrów.

Warunki klimatyczne

Znaczącym walorem Gminy Kłodawa są panujące na jej obszarze warunki klimatyczne zdecydowanie korzystne dla życia ludzi, gospodarki, a także dla przyrody. Charakteryzują się one swoistą specyfiką wynikającą, zarówno z położenia geograficznego, jak też będącą rezultatem oddziaływania różnorodnych procesów klimatotwórczych. Jest to ta część Polski, która wykazuje więcej cech oceanicznych niż reszta kraju. W skali Polski jest to obszar wyjątkowy klimatycznie, podobny cechami do rozległych terenów Niziny Niemieckiej, a nawet zbliżony do wnętrza Jutlandii czy Holandii. Teren ten charakteryzuje się najwyższą w Polsce frekwencją powietrza polarno-morskiego związaną z wyraziście wykształconymi ośrodkami niżowymi i stosunkowo „młodymi” frontami, zwłaszcza chłodnymi. Oznacza to klimat łagodny o typach pogody zmieniającej się w rytm cyrkulacji zachodniej, a więc ze zmniejszonymi okresami ekstremalnych warunków atmosferycznych, np. pogód bardzo upalnych oraz szczególnie mroźnych.

O silnych wpływach oceanicznych świadczy przede wszystkim najniższa w Polsce amplituda rocznej temperatury powietrza (zdecydowanie poniżej 20°C), charakterystyczna dla zachodnich nizin Europy. Obszar Gminy znajduje się praktycznie poza strefą występowania bardzo niskich temperatur. Dni bardzo mroźne zdarzają się przeciętnie co trzy lata, chociaż w ostatnim dziesięcioleciu występowały niezwykle rzadko. Szczególną cechą klimatu jest również to, że notuje się tutaj najwcześniejsze daty wkroczenia przedwiośnia (temperatura średnia przekraczająca 0°C), bowiem przeciętnie następuje to już 23 stycznia. Także wiosna (temperatura średnia przekraczająca 5°C) wkracza na ten obszar zdecydowanie najwcześniej w Polsce, bo już 24 marca. Pozytywne są także cechy pluwiometryczne (opadowe) regionu. Opady są tu nieco wyższe niż w centralnej i wschodniej Wielkopolsce, ale znacznie bardziej równomiernie rozłożone w ciągu całego roku. Przeciętna wydajność opadu jest wyższa, co powoduje, że straty na parowanie są mniejsze. Analizowany obszar ma również specyficzne warunki anemometryczne (wiatrowe). Przeciętna prędkość wiatru jest nieznacznie wyższa od średniej na Polskim Niżu. Natomiast cechą wyróżniającą jest zwiększony udział wiatrów południowo-zachodnich, przewyższający zdecydowanie wiatry północno-zachodnie (dwukrotnie). W tym zjawisku można upatrywać przyczynę występowania wyższych

temperatur, zwłaszcza zimą. Bardzo niski jest też udział najchłodniejszych w Polsce wiatrów z północnego-wschodu, skutecznie obniżających temperaturę np. w północno-środkowej Polsce. Silniejsze wiatry wieją zimą (średnio 4,4 m/s), nieco słabsze wiosną i jesienią (odpowiednio 4 i 3,8 m/s), a najslabsze latem (3,2 m/s). Oznacza to, że cały rok jest stosunkowo mało urozmaicony anemometrycznie przy raczej małych prędkościach. Szczegółowe dane meteorologiczne za lata 2000-2014 dla stacji pomiarowej Gorzów Wlkp. (najbliższej Gminie Kłodawa) zaprezentowano w tab. 34.

Tab. 29. Warunki meteorologiczne (wg danych dla stacji pomiarowej Gorzów Wlkp.)

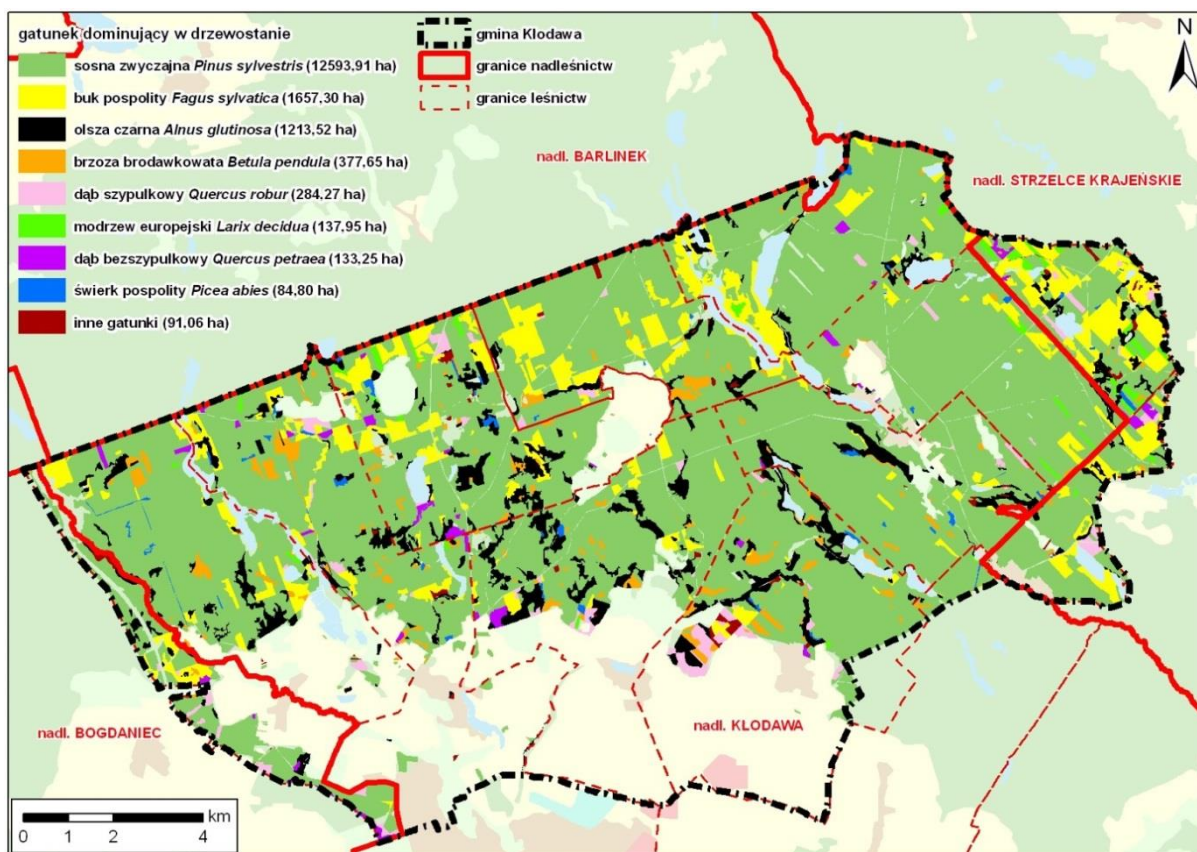
rok	średnia roczna temperatura			roczna suma opadów śniegu lub deszczu	średnia roczna prędkość wiatru	liczba dni ze zjawiskiem					
	ogółem	max	min			opad deszczu	opad śniegu	burza	mgła	tornado	grad
2000	10,1	14,3	6,1	-	8,8	207	35	27	76	0	5
2001	9	13	5,2	-	8,6	195	51	14	69	0	3
2002	-	-	-	-	-	174	31	16	64	0	3
2003	9,3	13,9	4,8	393,45	8,6	161	33	21	60	1	2
2004	9	13,2	5	608,77	10,3	203	52	26	71	0	3
2005	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2006	9,8	14,1	5,7	451,88	9,5	145	34	5	55	0	0
2007	10,2	14,4	6,3	648,16	10,3	167	19	22	33	0	1
2008	10	14,1	6,1	578,12	10,2	189	29	8	54	0	3
2009	9,2	13,4	5,3	581,85	9,5	168	39	25	68	0	1
2010	7,9	12	4,1	731,96	9,6	141	75	5	49	0	2
2011	9,8	14,2	5,7	521,71	9,6	153	21	17	67	0	2
2012	9,1	13,4	5	728,2	9,8	205	46	35	95	0	6
2013	9,1	13,2	5,2	513,55	9,8	186	60	18	68	0	0
2014	10,5	14,8	6,5	522,69	9,2	210	21	33	82	0	1
średnia	9,5	13,7	5,5	570,94	9,5	179	39	19	65	0	2

Źródło: Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej (2015)

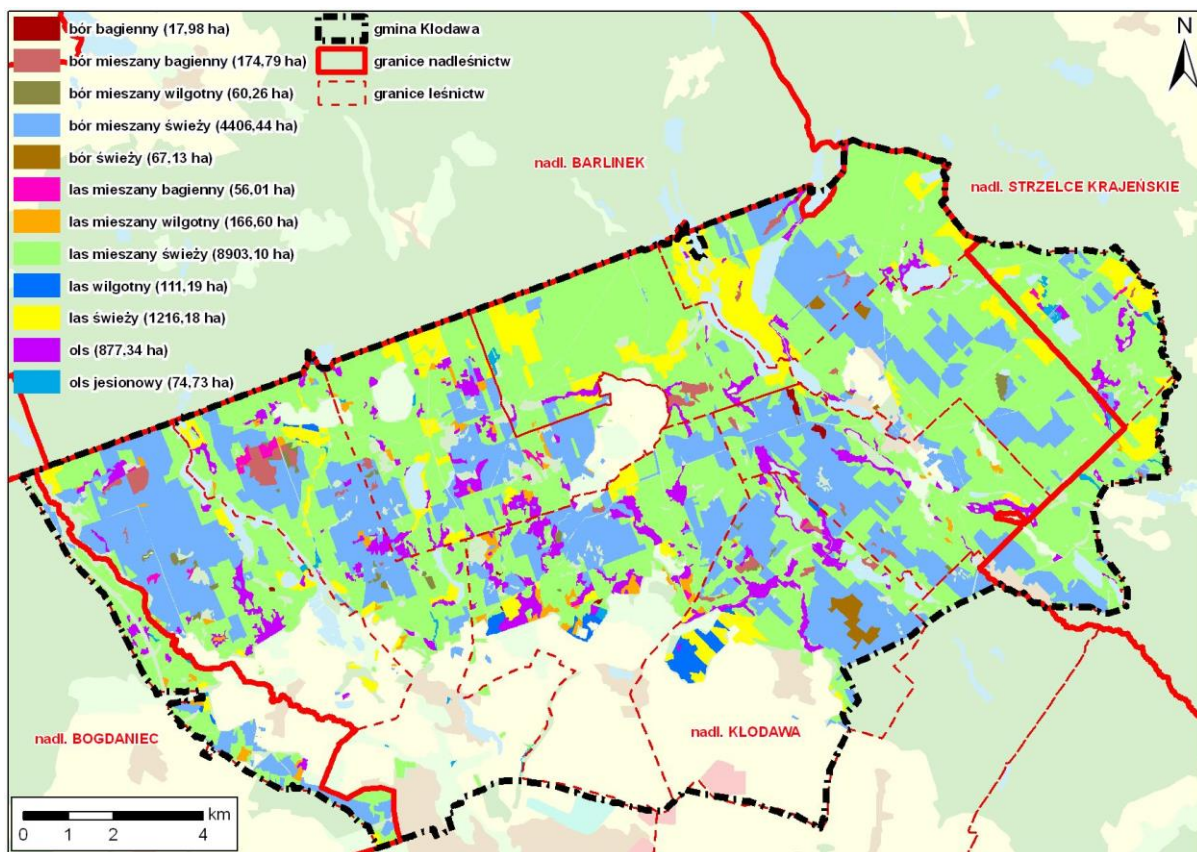
Szata roślinna i fauna

Na terenie Gminy Kłodawa obszarowo dominują niezwykle dorodne lasy. Zajmują łącznie prawie 17 tys. ha, co stanowi blisko 70% jej powierzchni. Pod względem zasobności, składu gatunkowego, różnorodności biologicznej należą do najatrakcyjniejszych przyrodniczo terenów Gminy i całego Pomorza Zachodniego. Głównym gatunkiem lasotwórczym jest sosna pospolita, jej drzewostany zajmują 83 % powierzchni leśnej. Swoją udział w tworzeniu powierzchni leśnych mają także inne gatunki iglaste jak: modrzew europejski (1,1%) i świerk pospolity (0,8%).

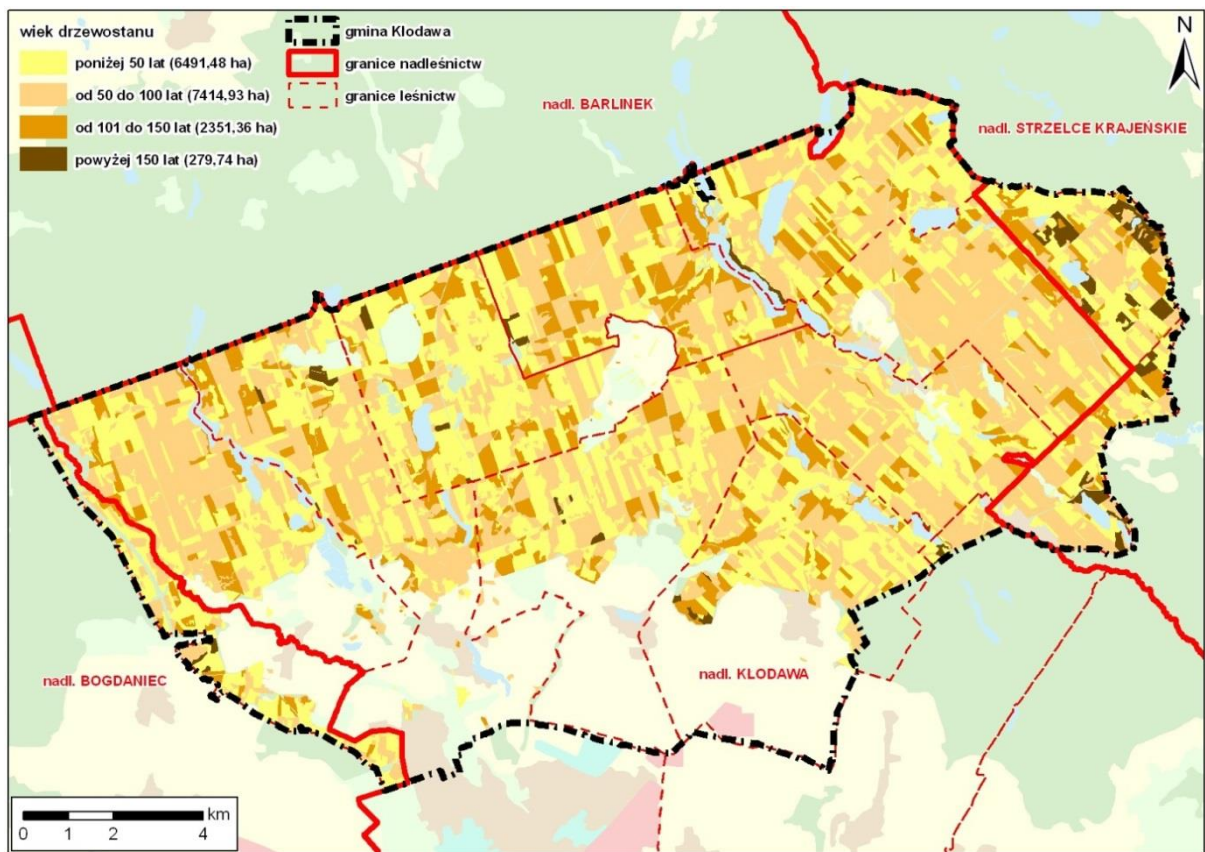
Map. 7. Gatunki dominujące w drzewostanie lasów

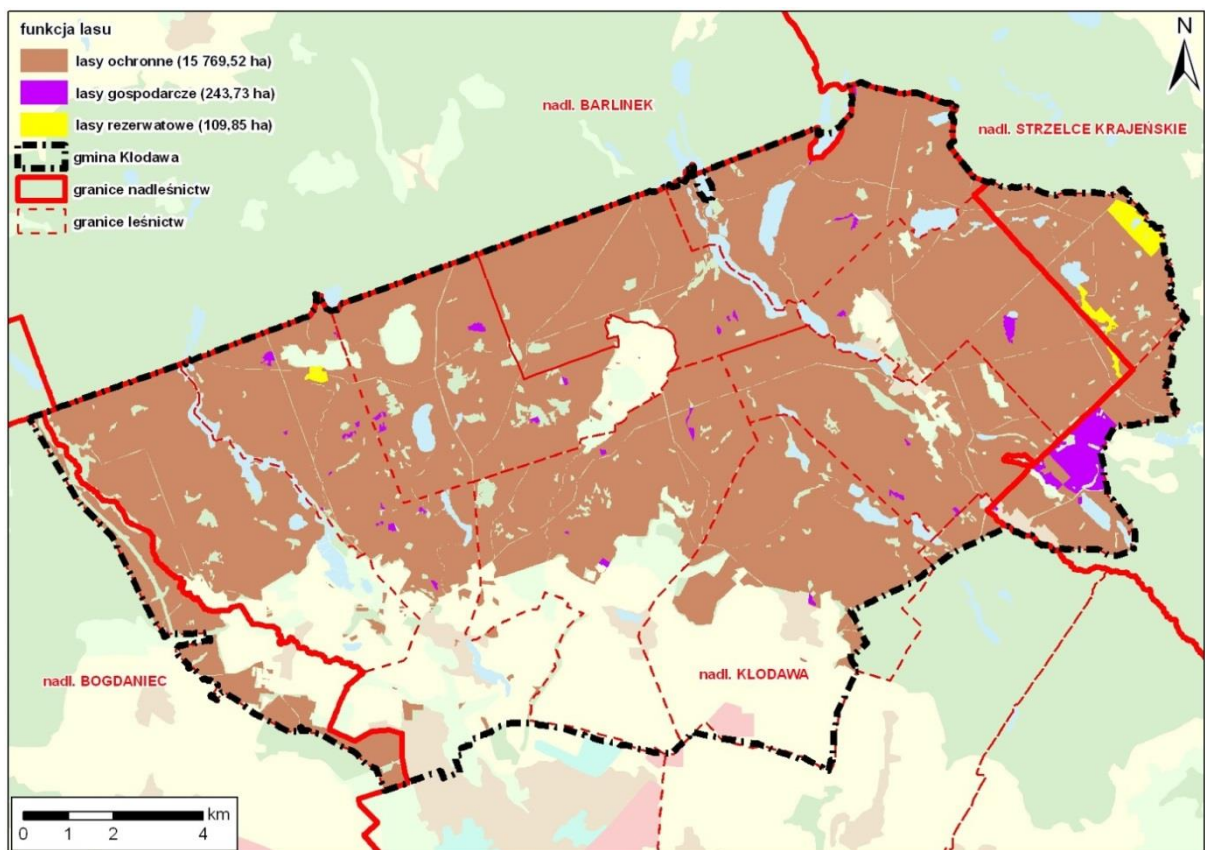
Map. 8. Typy siedliskowe lasów

Map. 9. Wiek drzewostanów leśnych

Map. 10. Funkcje lasów

Drzewa liściaste reprezentowane są przez buki pospolite, w drzewostanie zajmują one powierzchnię 6,8%, dąb szypułkowy i bezszypułkowy 1,7%, brzoza brodawkowata 1,8%. W mniejszych ilościach występują też: grab pospolity, klon pospolity i klon jawor, jesion wyniosły, wiąz szypułkowy, topola osika oraz lipa drobnolistna (Map. 7). W lasach występuje bogaty zestaw gatunków grzybów, w tym porostów, mszaków, paprotników oraz roślin naczyniowych, w tym wiele gatunków chronionych oraz ginących i zagrożonych.

Dominującymi w granicach Gminy typami siedliskowymi lasu są las mieszany świeży i bór mieszany świeży oraz w mniejszym udziale las mieszany i wilgotny (Map. 8). W zagłębieniach terenu, występują bory bagienne i olsy, a w dolinach cieków i w okolicach źródlisk – łęgi. Drzewostany charakteryzują się dużym zróżnicowaniem wiekowym, obok młodych w wieku poniżej 50 lat, duże powierzchnie zajmują drzewostany starszych klas wieku (Map. 9). Ponad 90% lasów spełnia funkcje ochronne (Map. 10). Wszystkie mapy zostały sporządzone na podstawie Banku Danych o Lasach (2015).

Również fauna obszaru Gminy Kłodawa jest stosunkowo bogata. Licznie reprezentowane są ptaki. Rzadkie i zagrożone gatunki stwierdzono na kilkudziesięciu stanowiskach, wśród nich: puchacza, bielika, bociana czarnego, kanię czarną, kanię rudą i błotniaka stawowego. Ponadto między innymi występują: zimorodek, gągoł, rybołów, nurogęś, samotnik, dzięcioł czarny, dzięcioł duży, kszysk, żuraw. Interesująca jest także herpetofauna. Spośród gadów występują żółw błotny i gniewosz, natomiast spośród płazów – kumak nizinny, rzekotka drzewna, ropucha zielona i inne. Ichtyofauna w większości jezior położonych na terenie Gminy reprezentowana jest przez płocie, leszcze, szczupaki oraz okonie. Występują także liny, wzdręgi, jak również karasie pospolite.

Wody powierzchniowe

W Gminie Kłodawa występują liczne jeziora o dużych walorach krajobrazowych i znaczącej wartości przyrodniczej. W większości są to jeziora rynnowe, genetycznie związane z wodami roztopowymi lądolodu bałtyckiego. Charakteryzują się podłużnym i wąskim, kształtem o na ogół nieregularnym przebiegu. Ich brzegi są z reguły wysokie i strome. Dna tych jezior są silnie zróżnicowane, występują w nich przegłębienia i płycizny. Niekiedy układają się w ciągi tworzące malownicze łańcuchy. Poniżej przedstawiono syntetyczną charakterystykę najważniejszych jezior w Gminie.

- **Jezioro Lubie**

Jezioro Lubie jest największym jeziorem leżącym w ciągu rzeki Santocznej. Jego powierzchnia wynosi 75,8 ha, głębokość dochodzi do 8,9 m, szerokość do 480 m, zaś długość do 2450 m. Jest całkowicie otoczone lasami Puszczy Gorzowskiej sąsiadując z leśnym rezerwatem „Zdroiskie Buki” o powierzchni 75,57 ha chroniącym lasy nad rzeką Santoczna oraz z rezerwatem „Wilanów” o powierzchni 67,16 ha chroniącym las mieszany z dużym udziałem pomnikowych buków i dębów. Rybostan zbiornika dzięki sukcesywnemu zarybianiu charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem. W jeziorze występują: płoć, leszcz, wzdręga, lin, szczupak, okoń, sandacz, sum. Dzięki wodnemu połączeniu z jeziorami Mrowinko oraz Chłop został wytyczony niezwykle atrakcyjny

krajobrazowo szlak kajakowy. W północno-wschodniej części pobraża zlokalizowany został ośrodek wypoczynkowy. Na jego terenie znajduje się duża piaszczysto-trawiasta plaża, strzeżone kąpielisko z wodami nadzorowanymi przez Sanepid, wyposażone w 50-metrowy pomost, punkt małej gastronomii, działa również wypożyczalnia sprzętu wodnego.

- **Jezioro Chłop**

Powierzchnia jeziora wynosi 58,7 ha, głębokość dochodzi do 16,0 m, szerokość do 470 m, zaś długość do 1760 m. Jezioro jest zbiornikiem przepływowym. Posiada jeden dopływ z sąsiedniego jeziora Chłopek, a odpływ wpada do Jeziora Mrowinko. Z racji swej rynnowej genezy ma wydłużony kształt, którego dłuższa oś układu się wzdłuż kierunku północny-wschód – południowy-zachód. Jego linia brzegowa jest słabo rozwinięta. Prawie całe pobraże jest mineralne, znacznie wyniesione nad poziom lustra wody, miejscami strome. Jedyny niewielki płaski i podmokły fragment linii brzegowej znajduje się w okolicach wpływu strugi do jeziora w północnej części zbiornika. Akwen w całości otoczony jest lasami – od strony wschodniej są to monokultury sosnowe, od pozostałych dorodnie wykształcone, buczyny przechodzące w las iglasty. Nad samym brzegiem ciągnie się wąski pas olch i brzoź. Dno jest głównie piaszczyste i nie tworzy żadnych podwodnych progów i wypłyceń. Czystość i przejrzystość wód akwenu sprzyjają rozwojowi roślinności zanurzonej. Rozwijają się również helofity, głównie w części północnej. Dzięki sukcesywnemu zarybianiu w wodach jeziora są stale obecne płocie leszcze, okonie, szczupaki, liny oraz węgorze. Natknąć się również można na sandacze i sumy.

- **Jezioro Mrowinko**

Powierzchnia Jeziora Mrowinko wynosi 25,1 ha, głębokość maksymalna nie przekracza 4 m, zaś długość dochodzi do 1,9 km. Zbiornik usytuowany jest w tej samej rynnie polodowcowej, co Jezioro Chłop. Na urozmaiconą linię brzegową składa się cały szereg malowniczych półwyspów i zatoczek. Brzegi są najczęściej strome. Płaskie i podmokłe pozostają jedynie okolice wpływu i wypływu Santocznej przepływającej przez całą długość misy jeziora. Stosunkowo czysta woda sprzyja rozwojowi wielogatunkowej roślinności zanurzonej (wywłócznik, rogatek, kilka gatunków rdestnic). Stwarza to dogodne warunki do tarła i podchowu młodych stadiów większości tutejszych gatunków ryb. Strefę przybrzeżną porastają oczerety z wyjątkiem części brzegu południowego charakteryzującego się dużymi stromiznami pobraża i dna oraz zacienieniem przez konary nadbrzeżnych drzew. Brzegi jeziora otaczają w większości lasy mieszane z dużym udziałem buka, zaś bezleśne brzegi północnowschodnie zajęte są już niemal całkowicie pod zabudowę, głównie rekreacyjną. Wody jeziora są względnie zasobne w ryby. Występują tu między innymi płoc, wzdręga, leszcz, lin, okoń oraz szczupak.

Fot. 10. Wybrane jeziora (I)

*Jezioro
Lubie*

*Jezioro
Chłop*

*Jezioro
Mrowinko*

Źródło: [1] Stanisław Pietkiewicz; [2] www.ziemialubuska.pl; [3] NFOŚ w Warszawie (2015)

- **Jezioro Przyłęg**

Powierzchnia jeziora wynosi 43,2 ha, głębokość maksymalna – 5,9 m, szerokość – 650 m, zaś długość – 1100 m. Jezioro położone jest około 2 km od wsi Rybakowo. Brzegi są trudno dostępne z nielicznymi ścieżkami w części południowej i północnej, gęsto porośnięte roślinnością szuwarową (trzcina, pałka szerokolistna, jeżówka gałęzista) i nawodną (grzybień biały, grązel żółty). Na wschodnim brzegu występuje szeroki pas roślinności wynurzonej. W płytkich partiach przybrzeżnych rośnie dużo roślin podwodnych. Dno jeziora jest muliste, z wyjątkiem części wschodniej gdzie występują niewielkie piaszczyste wypłyca. Woda w jeziorze charakteryzuje się małą przezroczystością. Ichtyofauna reprezentowana jest przez płocie, leszcze, szczupaki, okonie, liny, wzdręgi oraz karasie pospolite. Wędkowanie z brzegu umożliwia ponad 20 kładek. Na południowowschodnim brzegu jeziora znajduje się niewielkie kąpielisko z krótkim pomostem i kawałkiem trawiastej plaży.

- **Jezioro Nierzym**

Powierzchnia Jeziora Nierzym wynosi 20,1 ha, zaś jego maksymalna głębokość nieznacznie przekracza 8 m. Jest przykładem akwenu bezodpływowego i pozbawionego dopływów. Zbiera jedynie wody podziemne oraz ze spływów powierzchniowych zlewni bezpośredniej. Elementy morfologiczne misy zbiornika są słabo wykształcone. Szczególnie monotony przebieg ma cały brzeg wschodni. Akwen cechuje się stosunkowo czystą wodą, której przejrzystość pozwala na bujny rozwój między innymi wywłócznika kłosowego oraz rdestnic. Przeważające partie dna zbiornika są piaszczyste. Strefa przybrzeżna porośnięta jest fragmentarycznie trzcina pospolitą i pałką wąskolistną. Głównym gatunkiem odławianym na wędkę jest płoć. Ponadto częstym obiektem połowów jest leszcz, okoń, szczupak, wzdręga oraz lin, z rzadka trafia się karaś pospolity. Nad jeziorem funkcjonuje jedno z największych i najchętniej odwiedzanych kąpielisk w okolicach Gorzowa Wlkp.

- **Jezioro Kłodawskie**

Powierzchnia Jeziora Kłodawskiego wynosi 26,3 ha, zaś jego maksymalna głębokość przekracza 16 m. Wydłużony i wąski kształt zbiornika wskazuje na jego polodowcową, rynnową genezę. Misa jeziora posiada kilka zatok oraz trzy półwyspy. Brzegi wschodnie są wysokie i miejscami strome w odróżnieniu od pobraża zachodniego wyraźnie niższego i bardziej płaskiego. Jezioro jest zbiornikiem bezodpływowym, a zasilane jest głównie wodami podziemnymi. Niewielka przezroczystość wód w okresie wegetacyjnym znacznie ogranicza rozwój zanurzonych hydrofitów kwiatowych. Natomiast roślinność wynurzona (pałka wąskolistna, trzcina pospolita, manna mielec) rozwija się intensywnie w strefie przybrzeżnej zbiornika, szczególnie w jego zatokach. Rybostan zbiornika dzięki sukcesywnemu zarybianiu charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem. W jeziorze występują: płoć, leszcz, wzdręga, lin, szczupak, okoń, sandacz, sum, a nawet węgorz. Otoczenie jeziora jest silnie zurbanizowane z uwagi na bliskość dużego ośrodka miejskiego. Przy jego północnych brzegach zostało urządzone kąpielisko z piaszczystą plażą i dwoma pomostami.

Fot. 11. Wybrane jeziora (II)

*Jezioro
Przyłęg*

*Jezioro
Nierzym*

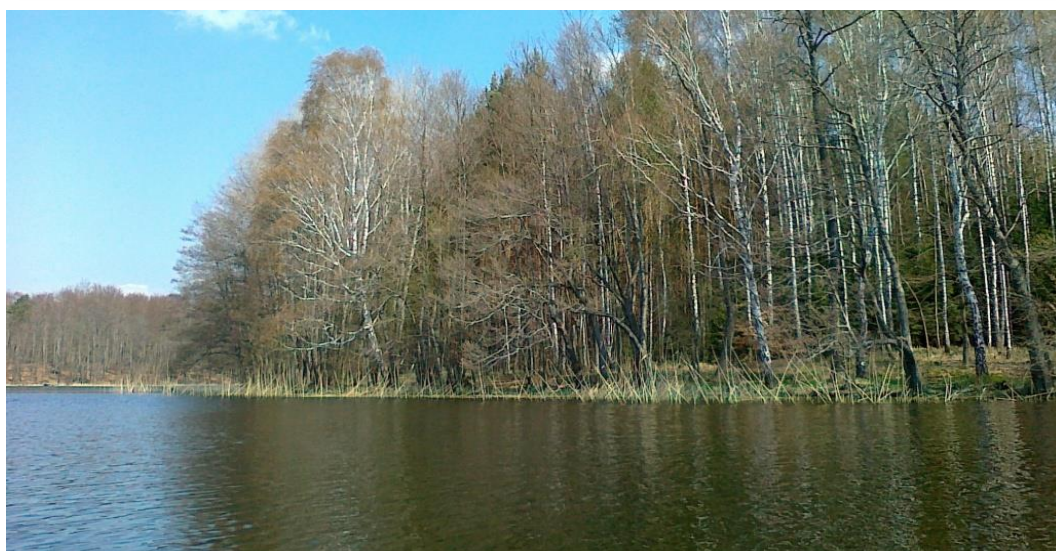
*Jezioro
Kłodawskie*

Źródło: [1] <https://pl-pl.facebook.com/pages/Jezioro-Przy%C5%82%C4%99g/1441980829348589>;
[2] UG w Kłodawie (2013); [3] NFOŚ w Warszawie (2015)

Fot. 12. Wybrane jeziora (III)

*Jezioro
Welmino*

*Jezioro
Grabino*

*Jezioro
Ostrowite*

Źródło: [1] <http://pdx.bikestats.pl/931001,Jezioro-Duze-Welmino.html>; [2] <http://www.jeziorko.strefa.pl/grabino/13.jpg>; [3] <https://www.google.com/search?q=zdj%C4%99cia+jezioro+ostrowite>

- **Jezioro Wełmino**

Powierzchnia Jeziora Wełmino wynosi 24,12 ha, głębokość maksymalna – 19 m, szerokość maksymalna – 320 m, zaś długość maksymalna – 1025 m. Z uwagi na rynnową genezę jest to akwen o podłużnym kształcie, mało rozwiniętej linii brzegowej i o znacznych uskokach głębokości. Brzegi mają spadki na ogół strome. Zlewnię pokrywają w 60% lasy mieszane z przewagą buka i domieszką sosny, dębu, brzozy. W pasie przywodnym występuje olcha. Południowo zachodni brzeg jeziora jest pokryty olsem z pojedynczymi krzewami wierzby. Szuwar jest wąski i luźny. Tworzy go trzcina pospolita, pałka wodna i turzyce. W wielu miejscach piaszczyste na ogół dno zbiornika jest pokryte podwodnymi dywanami hydrofitów. Roślinność zanurzona to głównie: rogatek, jaskier oraz wywłócznik. Rybostan zbiornika dzięki sukcesywnemu zarybianiu charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem. W jeziorze występują: płoć, leszcz, wzdręga, szczupak, ukleja, okoń, karp, krąp, a nawet węgorz. W północno-zachodniej części jeziora zlokalizowany jest ośrodek wypoczynkowy Komendy Wojewódzkiej Policji. Znajduje się tam strzeżone kąpielisko, pomost, punkt małej gastronomii oraz parking.

- **Jezioro Grabino (Gołębie)**

Powierzchnia Jeziora Grabino wynosi 36,4 ha, zaś głębokość maksymalna nieznacznie przekracza 14 m. Misa jeziorna ma kształt umiarkowanie wydłużony. Dłuższa oś jeziora ułożona jest prawie południkowo. Jezioro jest zbiornikiem przepływowym. Ciek Grabinka wpływa do jeziora od południowego wschodu jako odpływ z dwóch pobliskich stawów rybnych, a uchodzi w krańcu południowym poprzez betonową zastawkę z przepustem, przy pomocy której ustala się i stabilizuje poziom lustra wody w zbiorniku. Akwen zasila ponadto jeszcze jeden ciek wpadający do niego po stronie północnozachodniej. Od strony wody brzegi jeziora otacza zwarty pas oczeretów – głównie trzciny pospolitej. Woda charakteryzuje się nietypowym brunatnawym odcieniem, który nadają spływające z leśnej zlewni związki humusowe. Rybostan zbiornika dzięki sukcesywnemu zarybianiu charakteryzuje się stosunkowo dużą zasobnością i znacznym zróżnicowaniem. W jeziorze występują: leszcz, lin, szczupak, okoń, sandacz, sum, karp, a nawet węgorz. Na południowym brzegu jeziora Nadleśnictwo Kłodawa zorganizowało leśne pole biwakowe, na którym można rozbić namiot, rozpaść bezpiecznie ognisko, schronić się pod wiatą, skorzystać ze stołu i siedzisk wykonanych z drewnianych bali, a także skorzystać z niewielkiej trawiastej plaży i kąpieliska.

- **Jezioro Ostrowite**

Powierzchnia Jeziora Ostrowitego wynosi 26,0 ha, zaś głębokość maksymalna nie przekracza 3 m. Zbiornik położony jest w płytkiej rynnie glacialnej. Jego linia brzegowa jest stosunkowo dobrze rozwinięta. Na środku akwenu usytuowana jest niewielka wysepka porośnięta głównie olchami. Jezioro Ostrowite jest zbiornikiem okresowo przepływowym. Odbiera dopływ prowadzący okresowo wody z niewielkiego, sąsiedniego oczka, natomiast z jeziora uchodzi jedna ze strug tworzących Srebrną (lewobrzeżny dopływ Kłodawki). Niewielka głębokość i dobra przejrzystość wód

sprawiają, że duże połacie dna porastają podwodne łąki wywłócznika kłosowego oraz rogotka sztywnego, zaś przy brzegach wykształcił się miejscami zwarty pas oczeretów. Jezioro jest dość rybne. Występują w nim między innymi: lin, szczupak, płoć, okoń, wzdręga, leszcz oraz karaś pospolity. Na południowowschodnim brzegu zbiornika zlokalizowane jest niewielkie kąpielisko z trawiastą plażą. Istnieje również możliwość zaparkowania samochodu.

Wody płynące

Gmina Kłodawa leży w dorzeczu dolnej Warty i dolnej Noteci. Do rzek szczególnie wpływających na atrakcyjność terenu należą rzeka Santoczna wraz z licznymi jeziorami, przez które przepływa oraz wieloma dopływami. Równie wiele uroku i wartości przyrodniczych mają rzeki Pełcz i Przyłęg, jak również Kłodawka. Poniżej przedstawiono syntetyczną charakterystykę najważniejszych cieków.

- **Santoczna**

Santoczna o długości 25,3 km to niezwykle malowniczy, prawostronny dopływ Kanału Otok, do którego uchodzi koło Górek Noteckich w gminie Drezdenko. W granice Gminy Kłodawa rzeka wpływa w miejscowości Lipy, aby następnie po zasileniu zespołu stawów rybnych wpłynąć malowniczym ujściem do rozległego Jeziora Lubie. W jego misie pokonuje odległość 2,4 km wypływając w jego południowowschodnim krańcu. Po kilkuset metrach wpływa do Jeziora Mrowino, w którym przyjmuje dopływ zbierający wody z Jeziora Zarośniętego, Jeziora Chłopek oraz z Jeziora Chłop. Po opuszczeniu Jeziora Mrowino po 250 metrach uchodzi do sąsiedniego Jeziora Mrowinko, z którego wypływa długim, zarośniętym zwężeniem zamkniętym zastawką z wysokim progiem pokonując go malowniczymi kaskadami. Od tego miejsca zmienia się charakter rzeki, staje się ona bardziej uregulowana, tracąc naturalne cechy koryta. Po 4 km od progu w Santocznie dociera do miejscowości Zdroiska i opuszcza Gminę Kłodawa. Średni przepływ wód z wielolecia w profilu Santoczno (11,0 km) kształtuje się na poziomie $0,24 \text{ m}^3/\text{s}$, zaś przepływ najwyższy ze średnich z wielolecia – $0,62 \text{ m}^3/\text{s}$.

- **Kłodawka**

Rzeka Kłodawka to prawobrzeżny, bezpośredni dopływ Warty o długości 27,2 km, do której uchodzi w Gorzowie Wlkp. W granice Gminy Kłodawa wpływa na wysokości zespołów stawów Kabatka, po uprzednim pokonaniu Jeziora Cichego. Stawy ciągną się wzdłuż prawego brzegu rzeki przez blisko 8 km. Następnie rzeka wpływa do Jeziora Kłodawsko (Mironickiego) w Mironicach. Po drodze na wysokości Leśniczówki Gośniewiec, płynąc w otoczeniu lasów, przyjmuje jeden ze swych dopływów Kanał Kłodawski. Po niespełna 3 km od Mironic rzeka przepływa pod drogą z Kłodawy do Chwałęcic by po kolejnych dwóch kilometrach przyjąć prawobrzeżny dopływ – Marwicę i po 150 metrach poniżej ujścia Marwicy opuścić teren Gminy Kłodawa. Średni przepływ wód z wielolecia w profilu ujścia Martwicy kształtuje się na poziomie $0,47 \text{ m}^3/\text{s}$, zaś najwyższy ze średnich z wielolecia – $1,05 \text{ m}^3/\text{s}$. Największymi zagrożeniami dla stanu ekologicznego rzeki są wiosenne pobory wód do napełniania rozległego systemu

stawów rybnych, a następnie jesienne zrzuty wód charakteryzujących się bardzo dużą zawartością biogenów i zawiesiny. Mimo wspomnianych wyżej zagrożeń w Kłodawce występuje szereg gatunków ryb, w tym między innymi kleń, okoń szczupak, miętus oraz jaź. Zrzuty wód ze stawów skutkują ponadto okresową obecnością lina, karasia oraz karpia. Natomiast Marwicę zasiedla między innymi relatywnie znaczna populacja pstrąga potokowego oraz głowacza białopłetwego.

- **Marwica**

Jest prawym dopływem Kłodawki. Początek bierze w okolicach osad Smolary i Rataje. W granice Gminy Kłodawa wpływa powyżej Rębiechowa. Ma długość 23,8 km i płynie w swoim środkowym biegu głównie przez tereny zalesione.

- **Srebrna**

Jest lewym dopływem Kłodawki (uchodząc do niej poza granicami Gminy Kłodawa). Początek ciekę dają dwie strugi wypływające z jezior Jezierzycy i Ostrowite. W górnym odcinku płynie malowniczą doliną przez tereny leśne, zaś w odcinku środkowym i dolnym przez tereny użytkowane rolniczo. Jej długość wynosi 12,0 km.

- **Grabinka**

Jest lewym dopływem Kłodawki. Jej źródła znajdują się w okolicach osady Mszaniec. Przepływa przez jezioro Grabino i otaczające ten akwen tereny leśne. Ma długość 12,9 km. Charakteryzuje się dużą zmiennością nurtu.

- **Przyłęg (Przyłęczek)**

Jest dopływem rzeki Pełcz. Początek bierze w Jeziorze Przyłęg i płynie na długości 8,4 km przez tereny zalesione tworząc niezwykle malowniczą dolinę. Jest naturalnym miejscem rozrodu ryb łososiowatych (głowacza białopłetwego i pstrąga potokowego) co zdecydowało o utworzeniu w 1995 r. faunistycznego rezerwatu przyrody „Rzeka Przyłęczek”.

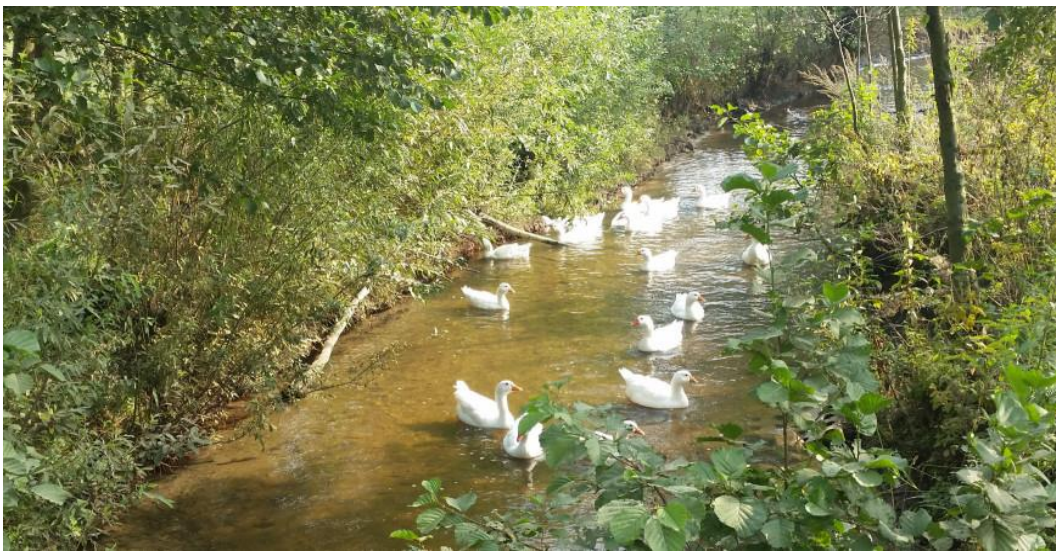
- **Pełcz**

Obszar źródłowy znajduje się w okolicach Jeziora Gardno (gm. Strzelce Krajeńskie), a dolny jej odcinek stanowi granicę pomiędzy gminami Kłodawa i Strzelce Krajeńskie.

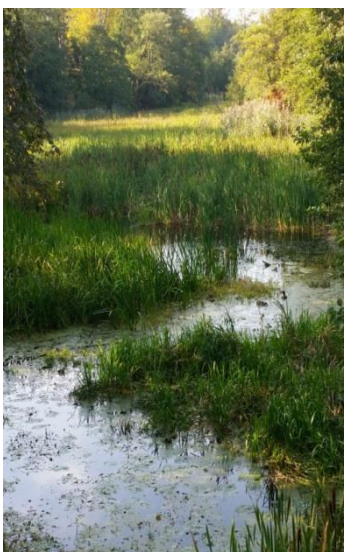
Fot. 13. Wybrane rzeki

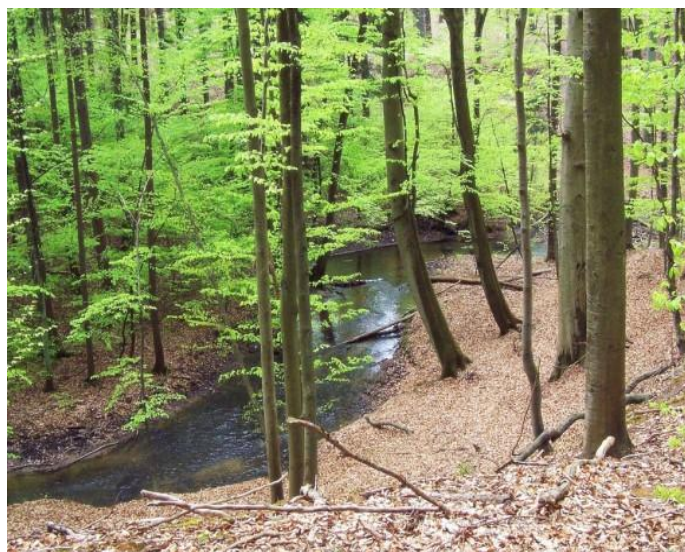
Kłodawka

Marwica

rozlewiska
Santocznej
(z lewej)

Przyłęg
(z prawej)

Źródło: [1-3] NFOŚ w Warszawie (2015), [4] Jan Bieńkowski

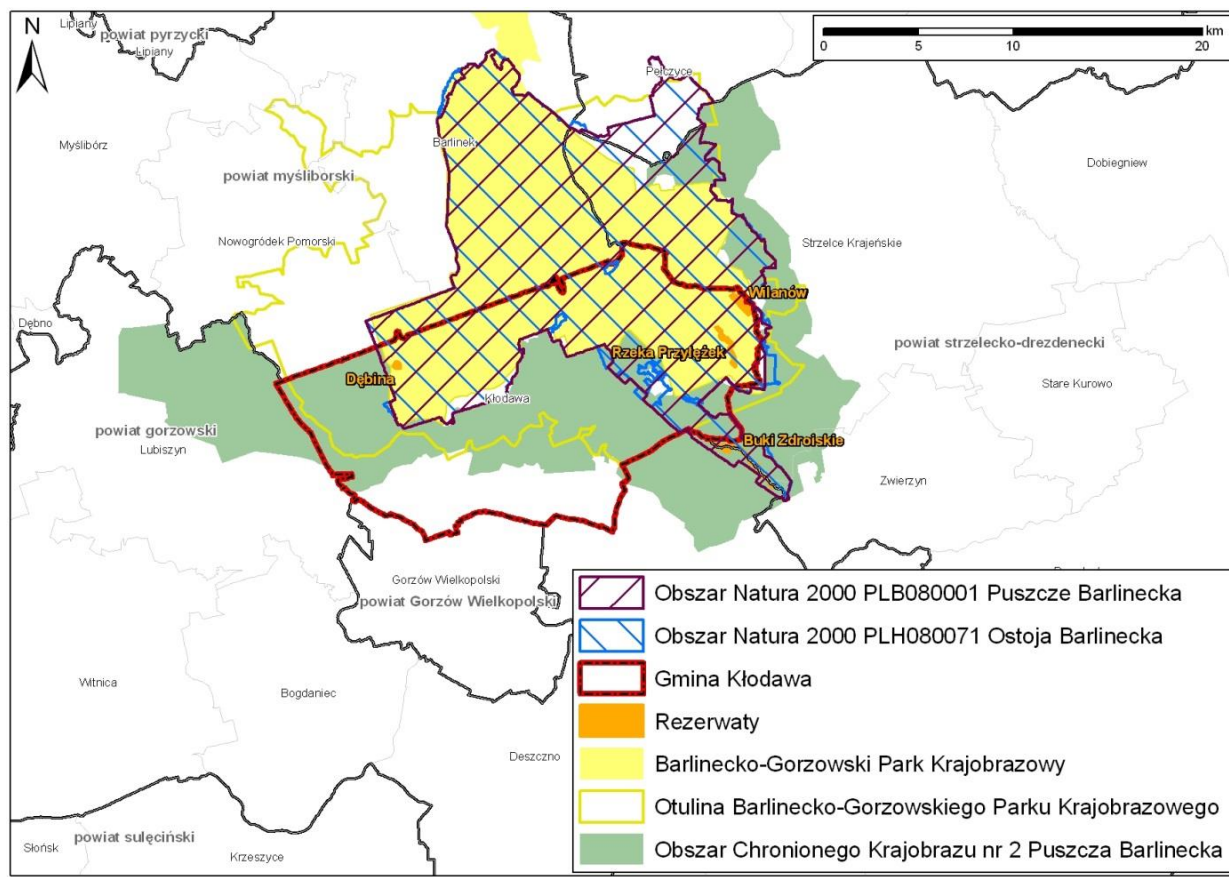
3.6.2. Obszary i obiekty chronione

Najbardziej cenne elementy przyrody Gminy Kłodawa objęte zostały ochroną prawną (Map. 11). Występują na tym terenie wszystkie, z wyjątkiem parku narodowego, stanowisk dokumentacyjnych i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, formy ochrony przyrody, w tym:

- 4 rezerваты przyrody („Dębina”, „Rzeka Przyłęczek”, „Wilanów”, „Buki Zdroiskie”),
- 1 park krajobrazowy („Barlinecko-Gorzowski Park Krajobrazowy”),
- 1 obszar chronionego krajobrazu (OCHK nr 2 „Puszcza Barlinecka”),
- 4 użytki ekologiczne („Torfowisko Dolne”, „Torfowisko Górne”, „Bagna”, „Gralewo”),
- 8 pomników przyrody,
- 2 obszary Natura 2000 (SOO „Ostoja Barlinecka”, OSO „Puszcza Barlinecka”).

Łącznie obszary chronione (po części nakładając się wzajemnie) zajmują blisko 80% powierzchni Gminy.

Map. 11. Obszary chronione

Źródło: NFOŚ w Warszawie (2015)

Barlinecko-Gorzowski Park Krajobrazowy

Barlinecko-Gorzowski Park Krajobrazowy, utworzony w 1991 r., o łącznej powierzchni 23982,91 ha, obejmuje północne i północno-wschodnie fragmenty Gminy Kłodawa o łącznej powierzchni

8625 ha (to jest ok. 36,7% Gminy). Głównym celem powołania Parku było utrzymanie i odtwarzanie krajobrazu zbliżonego do naturalnego oraz harmonijnych krajobrazów kulturowych. Aktualnie obowiązującym aktem prawnym jest Rozporządzenie nr 15 Wojewody Lubuskiego z dnia 28 lutego 2006 r. w sprawie Barlinecko-Gorzowskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Lub. nr 14, poz. 339 z 2006 r.).

Dla Barlinecko-Gorzowskiego PK nie ma obowiązującego planu ochrony, który wprowadzałby dodatkowe zasady dotyczące gospodarowania w jego granicach lub w granicach jego otuliny oraz ustalałby zadania ochronne w odniesieniu do przedmiotów ochrony.

Obszary Natura 2000

Północna i wschodnia część Gminy Kłodawa została włączona do obszarów Natura 2000:

- Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków „Puszcza Barlinecka” (PLB080001), obejmujący 44,4% powierzchni Gminy,
- Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk „Ostoja Barlinecka” (PLH080071), obejmujący 43,7% powierzchni Gminy.

Przedmiotem ochrony ostoi ptasiej („Puszcza Barlinecka”) są zarówno gatunki związane z wodami, jak i gatunki typowo leśne: bielik *Haliaeetus albicilla*, cyraneczka *Anas crecca*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, dzięcioł średni *Dendrocopos medius*, gągoł *Bucephala clangula*, kania czarna *Milvus migrans*, muchołówka mała *Ficedula parva*, nurogęs *Mergus merganser*, puchacz *Bubo bubo*, rybołów *Pandion haliaetus*, samotnik *Tringa ochropus*, siniak *Columba oenas*, sokół wędrowny *Falco peregrinus*, żuraw *Grus grus*.

Przedmiotem ochrony obszaru siedliskowego („Ostoja Barlinecka”) są:

- siedliska przyrodnicze (przed nazwami kody Natura 2000):
 - 3140 twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne z podwodnymi łąkami ramienic *Charetea ssp.*,
 - 3150 starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z All. *Nymphaeion*, All. *Potamion*,
 - 3160 naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne,
 - 6510 niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (All. *Arrhenatherion elatioris*),
 - 7110 torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe),
 - 7120 torfowiska wysokie zdegradowane, lecz zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji,
 - 7140 torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z Cl. *Scheuchzeria-Caricetea nigrae*),
 - 7150 obniżenia na podłożu torfowym z roślinnością ze związku All. *Rhynchosporion albae*,
 - 7210 torfowiska nakredowe (Ass. *Cladietum marisci*, Ass. *Caricetum buxbaumii*, Ass. *Schoenetum nigricantis*),

- 7230 górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk,
- 9110 kwaśne buczyny (SubAll. *Luzulo-Fagenion*),
- 9130 żyzne buczyny (SubAll. *Dentario glandulosae-Fagenion*, SubAll. *Galio odorati-Fagenion*),
- 9160 grąd subatlantycki (Ass. *Stellario holosteeae-Carpinetum betuli*),
- 9170 grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (Ass. *Galio sylvatici-Carpinetum betuli*, Ass. *Tilio cordatae-Carpinetum betuli*),
- 9190 kwaśne dąbrowy (All. *Quercion robori-petraeae*),
- 91D0 bory i lasy bagienne (Ass. *Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis*, Ass. *Vaccinio uliginosi-Pinetum sylvestris*, Ass. *Pino mugo-Sphagnetum*, Ass. *Sphagno girgensohnii-Piceetum* i brzozowo-sosnowe bagienne lasy borealne),
- 91E0 łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (Ass. *Salicetum albo-fragilis*, Ass. *Populetum albae*, SubAll. *Alnenion glutinoso-incanae*), olsy źródliskowe,
- bezkręgowce: poczwarówka jajowata *Vertigo moulinsiana*, zatoczek łamliwy *Anisus vorticulus*, zalotka większa *Leucorhina pectoralis*, czerwoczyk nieparek *Lycaena dispar*,
- kręgowce: kumak nizinny *Bombina bombina*, traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*, żółw błotny *Emys orbicularis*, bóbr *Castor fiber*, wydra *Lutra lutra*.

Rezerваты przyrody

Na terenie Gminy Kłodawa istnieją 4 rezerваты przyrody, są to:

- **Rezerwat „Buki Zdroiskie”**

Rezerwat leśny, zajmujący powierzchnię 75,57 ha leży w strefie granicznej trzech gmin: Kłodawa, Santoczno oraz Zwierzyń. Chronione są w nim różne zespoły leśne z charakterystyczną dla nich roślinnością zieloną na siedlisku lasu świeżego. W drzewostanie przeważają lasy bukowe, które zajmują blisko 74% ogólnej powierzchni. Są to przeważnie lite buczyny jedno- lub dwupiętrowe, gdzie w piętrze dolnym występuje buk z naturalnych odnowień. W drugim piętrze występuje grab i dąb. Liczne są również skupiska leśne mieszane: dębowo-bukowe, grabowo-dębowo-bukowe. Wyróżniono tu zespół buczyny pomorskiej, świetlistej dąbrowy, olsy, łęgi olchowo-jesionowe, grąd i bory mieszane. Przeważają drzewostany starszych klas wieku powyżej 80 lat, a wiek pojedynczych okazów przekracza 200 lat. Rezerwat z uwagi na mało zniekształcony antropogenicznie charakter istniejącej tam szaty roślinnej i wysokie walory przyrodniczo-krajobrazowe, wymaga przeprowadzenia bardziej szczegółowych badań fitosocjologicznych.

- **Rezerwat „Wilanów”**

Rezerwat o statusie ochrony częściowej zajmujący powierzchnię 67,16 ha, obejmuje fragment lasu naturalnego bukowo-dębowego z domieszką sosny i modrzewia. Występuje tu bogate i zróżnicowane runo leśne właściwe dla tego siedliska. Na całej

powierzchni przeważa buk występujący na granicy gromadnego zasięgu. Rosną tu także pojedyncze przestoje buka, dębu, sosny w wieku 180-200 lat, które mają cechy pomników przyrody. Zwarcie drzewostanu jest umiarkowane. W runie występuje szczawik zajęczy, narecznica, przylaszczka, konwalia majowa, zawilec, marzanka wonna, fiołek leśny, orlica. Dominuje tu zespół zwany grądem zachodniopomorskim w niższych położeniach nabiera on cech grądu niskiego, gdzie pojawia się typowy dla takich siedlisk szczyr trwały. Na płaskim terenie rośnie las bukowy tworzący zespół leśny buczyny pomorskiej z perłówką jednokwiatową i marzanką wonną. Na skarpach, zboczach jeziora i rzeczki, las bukowy przybiera inną postać przechodząc w tzw. kwaśną buczynę z roślinnością acydofilną. W zagłębieniach terenu o podłożu torfowym występuje zespół brzeziny bagiennej z brzozą omszoną z torfowcami. Występuje tu też olszyna porzeczkowa oraz łęg olszynowy.

- **Rezerwat „Rzeka Przyłęczek”**

Rezerwat faunistyczny o statusie ochrony częściowej, zajmujący powierzchnię 35,08 ha, utworzony na odcinku rzeki Przyłęczek obrzeżonej ponad 100 letnimi drzewostanami bukowymi. Czysta woda rzeki, jej ocienienie przez las bukowy na zboczach i niska temperatura stwarzają właściwe warunki tarlisk i rozwoju żyjących tu ryb łososiowatych, i głowaczowatych do których należą: pstrąg potokowy i głowacz białopłetwy. Powierzchnia drzewostanów w rezerwacie stanowi 93,7%. Aż 59% drzewostanu jest w fazie młodocianej, a 31% w optymalnej późnej. Wynika to w znacznej mierze z ich sztucznego pochodzenia. Pod względem udziału w ogólnej miąższości drzewostanów przeważa buk (70%). Znaczny udział wykazuje również olsza czarna (24%), a następnie sosna (3,6%) i brzoza (1,2%). W warstwie krzewów występują: porzeczką czarna, trzmielina zwyczajna, kalina, leszczyna, wierzba. W północno-wschodniej części oddziału 229 występuje źródło wypływające z wymytej przez wodę groty.

- **Rezerwat „Dębina”**

Rezerwat o powierzchni 12,18 ha utworzony został w 1995 r. w celu zachowania ze względów naukowych i dydaktycznych grądu środkowoeuropejskiego. Położony jest na nieznacznym wyniesieniu między brzegiem łąki, a erozyjną i malowniczą doliną Kanału Kłodawskiego. Aż 97,5% powierzchni rezerwatu stanowią lasy. Gatunkami przeważającymi są: sosna zwyczajna, świerk, buk, dąb, grab, brzoza brodawkowata. Stwierdzono też występowanie pojedynczych egzemplarzy klona zwyczajnego, jawora i jesionu wyniosłego. Z krzewów występują: bez czarny i trzmielina zwyczajna. Biorąc pod uwagę miąższościowy udział gatunków rzeczywistych przeważa dąb – 70,7%; sosna stanowi 15%, a brzoza 2%. Ponad 93% powierzchni leśnej zajmują drzewostany ponad 140-letnie.

Fot. 14. Rezerwaty

Rezerwat „Buki Zdroiskie”

Rezerwat „Wilanów”

Rezerwat „Rzeka Przyłęzek”

Rezerwat „Dębina”

Źródło: <http://www.przyroda.powiatgorzowski.pl/rpd.html>

Użytki ekologiczne

Na terenie Gminy Kłodawa istnieją 4 użytki ekologiczne, są to:

- **Użytek ekologiczny „Torfowisko Dolne”**

Użytek ekologiczny „Torfowisko Dolne”, zajmujący powierzchnię 3,62 ha, utworzony został w celu ochrony i zachowania unikalnego naturalnego siedliska przyrodniczego – 35 gatunków rzadkich, ginących roślin naczyniowych, mszaków i porostów, 14 gatunków torfowców oraz 37 gatunków zwierząt chronionych. Podstawę prawną jego utworzenia stanowi Uchwała Nr XIII/97/11 Rady Gminy Kłodawa z dnia 7 grudnia 2011 r.

- **Użytek ekologiczny „Torfowisko Górne”**

Użytek ekologiczny „Torfowisko Górne”, zajmujący powierzchnię 3,37 ha, utworzono w celu ochrony i zachowania unikalnego naturalnego siedliska przyrodniczego. Powstał na mocy Uchwały Nr XIII/97/11 Rady Gminy Kłodawa z dnia 7 grudnia 2011 r.

- **Użytek ekologiczny „Bagna”**

Użytek ekologiczny „Bagna” chroni ekosystemy mające znaczenie dla zachowania różnorodnych typów siedlisk. Zajmuje powierzchnię 6,40 ha i powstał na mocy Rozporządzenia Nr 5 Wojewody Lubuskiego z dnia 25 marca 2002 r.

- **Użytek ekologiczny „Gralewo”**

Użytek ekologiczny zajmujący w Nadleśnictwie Kłodawa powierzchnię 1,94 ha, ma na celu ochronę ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodnych typów siedlisk. Powstał na mocy Rozporządzenia Nr 5 Wojewody Lubuskiego z dnia 25 marca 2002 r.

Fot. 15. Użytki ekologiczne

*użytek
ekologiczny
„Torfowisko
Dolne”*

*użytek
ekologiczny
„Torfowisko
Górne”*

Źródło: [1] <http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/gallery,1,36330.html>; [2] <http://www.gorzow-uzytek-ekologiczny-torfowisko-gorne>

Pomniki przyrody

Na terenie Gminy Kłodawa znajduje się 8 pomników przyrody. Ich charakterystyka została przedstawiona w Tab. 30.

Tab. 30. Pomniki przyrody

lp.	rodzaj	wymiary	położenie
1.	głaz narzutowy (na głazie napis gotykiem „Wanschen-1932”)	obwód 365 cm, wysokość 67 cm	obręb Kłodawa, Nadleśnictwo Kłodawa, Leśnictwo Dicz, oddział 368g
2.	głaz narzutowy, obelisk (pomnik leśnika niemieckiego zamordowanego 18.02.1923)	obwód 250 cm, wysokość 135 cm	obręb Kłodawa, Nadleśnictwo Kłodawa, Leśnictwo Kłodawa, oddział 128b
3.	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	obwód pnia 420 cm, wysokość ok. 26 m	obręb Łośno, Nadleśnictwo Kłodawa, Leśnictwo Łośno, oddział 217f
4.	skupienie drzew – 5 buków zwyczajnych <i>Fagus sylvatica</i>	obwód pnia 380-430 cm, wysokość 23-26 m	obręb Santocko, Nadleśnictwo Kłodawa, Leśnictwo Santocko, oddział 282k
5.	skupienie drzew – 2 dęby szypułkowe <i>Quercus robur</i>	b.d.	obręb Kłodawa, Nadleśnictwo Kłodawa, Leśnictwo Łośno, oddział 120j (przy drodze Gorzów Wlkp. – Barlinek)
6.	kasztanowiec zwyczajny <i>Aesculus hippocastanum</i>	obwód pnia 410 cm, wysokość 25 m	obręb Różanki, działka gminna (ok. 70 metrów od drogi krajowej 22, ok. 1 km od Różanek Szklarni)
7.	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	obwód pnia 425 cm, wysokość 21 m	obręb Różanki działka gminna (pas drogi gminnej w Różankach)
8.	dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	obwód pnia 432 cm, wysokość 28 m	obręb Wojcieszyce, działka gminna (cmentarz w Wojcieszyczach)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kłodawie i Programu ochrony przyrody w Nadleśnictwie Kłodawa na lata 2012-2021

3.6.3. Inne cenne obszary i obiekty

Parki wiejskie i dworskie

Na terenie Gminy Kłodawa do chwili obecnej zachowały się tylko nieliczne fragmenty dawnych parków wiejskich i dworskich. Tym niemniej zwarte skupiska niekiedy bardzo dorodnych drzew, które udało się zachować nadal spełniają istotną funkcję ekologiczną, będąc miejscem bytowania różnych gatunków ptaków, ssaków i innych drobnych zwierząt. Pozostałości dawnych założeń parkowych występują między innymi w następujących miejscowościach:

Tab. 31. Parki wiejskie i dworskie

lp.	położenie	pow. [ha]	stan / administracja	drzewostan
1.	Kłodawa	0,6	pozostałości parku dworskiego, teren niezagospodarowany	robinia akacjowa, jesion wyniosły, klon pospolity
2.	Mironice	7,8	pozostałości parku dworskiego, teren niezagospodarowany, administrator: Gmina Kłodawa	dąb szypułkowy, buk pospolity
3.	Różanki	0,5	park pałacowy, teren	dąb bezszypułkowy, sosna pospolita; podrost:

			zaniedbany	młode dęby, jarząb pospolity, bez czarny
4.	Chwałęcice	1,68	administrator: Gmina Kłodawa	sosna zwyczajna
5.	Rybakowo	0,14	administrator: Gmina Kłodawa	dąb szypułkowy, modrzew europejski, kasztanowiec zwyczajny, robinia akacjowa; podrost: jaśminowiec, lilak, śnieguliczka biała
6.	Santoczno	1,44	teren zaniedbany	dominuje lipa, klon pospolity, grab pospolity, buk pospolity, świerk pospolity; gatunki obce: platan klonolistny, robinia akacjowa, sosna wejmutka
7.	Santoczno	0,88	teren zaniedbany	dąb szypułkowy, buk pospolity, grab pospolity; pojedyncze sztuki: świerk pospolity, brzoza brodawkowata, kasztanowiec zwyczajny
8.	Wojcieszyce	0,74	administrator: Gmina Kłodawa	świerk pospolity, żywotnik olbrzymi

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kłodawie

Korytarze ekologiczne

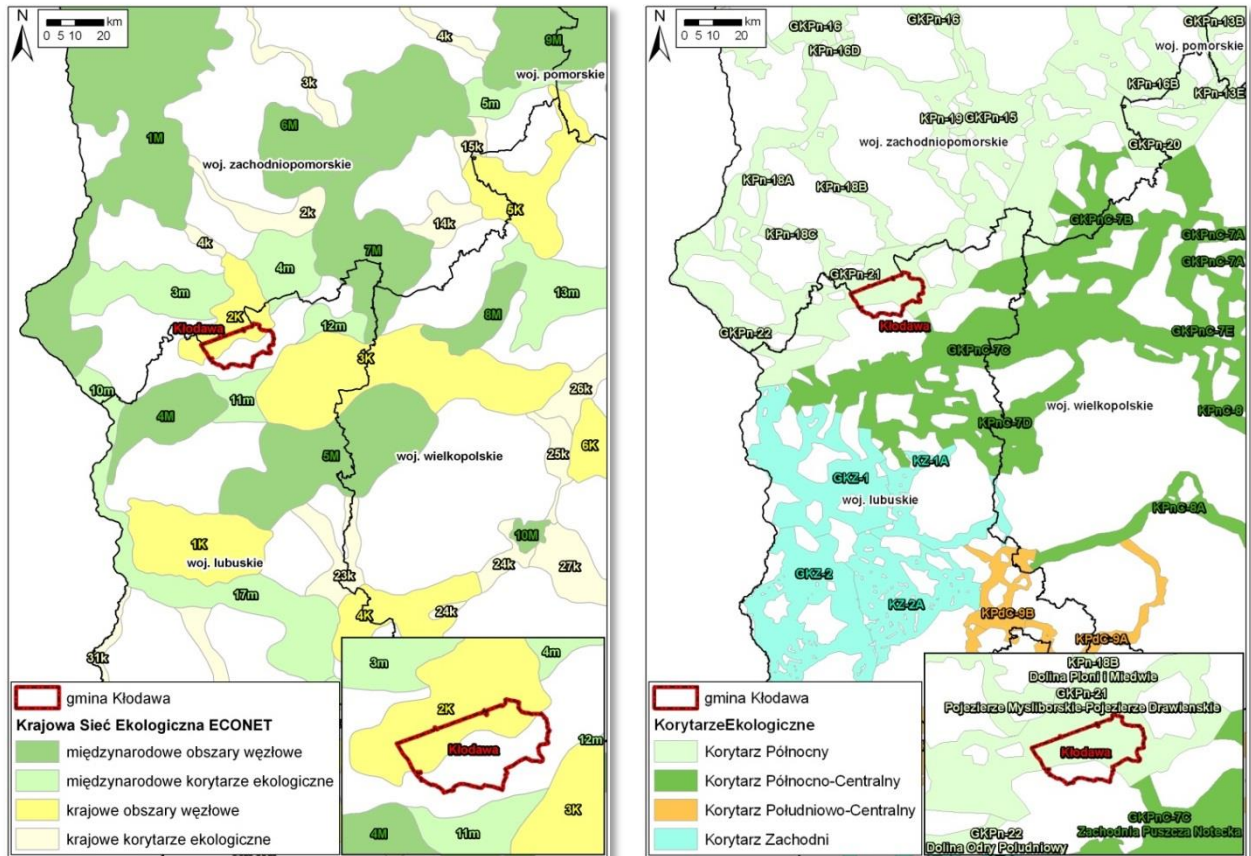
Występowanie gatunków o wysokich wymaganiach przestrzennych i ich swobodne przemieszczanie się w podzielonym środowisku jest możliwe jedynie dzięki obecności korytarzy ekologicznych. Są to zwykle naturalne ciągi ekologiczne jak: doliny rzeczne, rynny jeziorne i inne obniżenia terenowe oraz ciągłe lub pofragmentowane lecz pozbawione barier obszary leśne. W skali lokalnej funkcję korytarzy pełnią także szpalery drzew i zakrzaczeń, a także tereny podmokłe z naturalną roślinnością o przebiegu liniowym (pasowym). Możliwość swobodnego przemieszczania się osobników jest podstawą do normalnego funkcjonowania populacji większości gatunków zwierząt, które potrzebują odpowiedniej przestrzeni do zaspokajania swoich potrzeb życiowych, przy czym korytarze ekologiczne mają szczególne znaczenie dla zwierząt zamieszkujących tereny leśne, unikających otwartych przestrzeni. Zwierzęta takie mogą migrować jedynie wzdłuż odpowiednio zalesionych obszarów o zwartej strukturze. Osobną grupę korytarzy ekologicznych stanowią cieki stanowiące trasy migracji zarówno gatunków wodnych (zwłaszcza ryb), jak i lądowo-wodnych (bóbr, wydra).

W Polsce opracowano kilka koncepcji przebiegu korytarzy ekologicznych o randze krajowej lub międzynarodowej, w tym jako sieć ECONET (Liro 1995) oraz jako sieć korytarzy łączących obszary Natura 2000 (Jędrzejewski 2009). W obu tych koncepcjach część Gminy Kłodawa została zakwalifikowana do korytarza o randze krajowej (Map. 12).

Przez teren Gminy Kłodawa przebiegają trzy ważne lokalne korytarze ekologiczne spełniające rolę łączników pomiędzy dużymi jednostkami przyrodniczymi. Są to:

- korytarz ekologiczny „Dolina Kłodawki” – łączy wielki kompleks leśny Puszczy Gorzowsko-Barlineckiej z doliną Warty,
- korytarz ekologiczny „Dolina Santocznej” – łączy Pradolinę Toruńsko-Eberswaldzką poprzez Puszcę Barlinecką z północnym korytarzem zewnętrznym „Dolina Płoni”,
- korytarz ekologiczny „Dolina Pełczy” – łączy wschodnią część Puszczy Barlineckiej z doliną Noteci.

Map. 12. Położenie Gminy Kłodawa na tle krajowych koncepcji korytarzy ekologicznych

sieć ECINET

korytarze łączące obszary Natura 2000

Źródło: NFOŚ w Warszawie

Podsumowanie

Wybitne walory przyrodnicze Gminy Kłodawa, na które składają się między innymi: przyjazny dla człowieka klimat, urozmaiczone ukształtowanie powierzchni, bogactwo fauny i flory, występowanie atrakcyjnych krajobrazowo jezior, rozległość zwartego, obfitującego w starodrzew, kompleksu leśnego, stanowią niezwykle cenny zasób decydujący w istotnym stopniu o atrakcyjności warunków życia. Racjonalnie wykorzystywane zasoby przyrodnicze otwierają między innymi szerokie możliwości dalszego rozwoju turystyki i rekreacji na terenie Gminy. Jednakże, aby mogło to się spełnić w opracowywanej Strategii winny znaleźć się zapisy wskazujące między innymi na konieczność:

- opracowania gminnego programu zrównoważonego rozwoju turystyki,
- wdrożenia efektywnego systemu promocji walorów przyrodniczych i turystycznych Gminy.

Jednocześnie w trosce o zachowanie w jak najlepszym stanie zasobów przyrodniczych Strategia winna uwzględniać potrzebę podejmowania efektywnych działań między innymi na rzecz dalszej poprawy czystości wód powierzchniowych i powietrza atmosferycznego oraz na rzecz eliminacji zaśmiecania i przekształcania powierzchni ziemi.

Przez teren Gminy przebiegają następujące drogi powiatowe, o łącznej długości 65,47 km:

- 1404F Wojcieszyce – Różanki – Janczewo,
- 1405F Kłodawa – Łośno – Zdroisko – Czechów,
- 1406F Kłodawa – Wojcieszyce – Wawrów – Czechów,
- 1407F Santoczno – Wielistawice – Bronowice,
- 1408F droga przez wieś Rybakowo,
- 1409F Gorzów Wlkp. – Chwałęcice – Kłodawa,
- 1410F Witnica – Lubno – Marwice -Santocko– Kłodawa,
- 1411F Łośno – Różanki,
- 1412F droga krajowa nr 22 – droga powiatowa nr 1405F.

Łączna długość dróg zarządzanych przez Gminę Kłodawa wynosi 146,7 km, w tym:

- drogi gminne publiczne – 35,02 km,
- drogi wewnętrzne stanowiące uzupełnienie sieci drogowej – 111,68 km.

Poniżej przedstawiono zestawienie dróg gminnych, posiadających status drogi publicznej:

- 002101F Kłodawa – Santocko,
- 002102F Kłodawa – Kłodawa Kolonia,
- 002103F Chwałęcice – Santocko,
- 002104F Chwałęcice – Mironice,
- 002105F Santocko – Santocko Kolonia,
- 002106F Zdroisko do granicy Gminy,
- 002107F Kłodawa – Kabatki,
- 002108F Santoczno – Rybakowo,
- 002109F Różanki Szklarnia-Różanki,
- 002110F Różanki ul. Myśliwska,
- 002111F Różanki ul. Wiśniowa,
- 002112F Różanki,
- 002113F Różanki Szklarnia.,
- 002114F Różanki ul. Szkolna,
- 002115F Różanki ul. Dębowa,
- 002116F Kłodawa – Chwałęcice,
- 002117F Kłodawa ul. Wojcieszycka boczna,
- 002118F Kłodawa ul. Jeziorna,
- 002119F Kłodawa ul. Czereśniowa,
- 002120F Kłodawa (droga do Żwirowni),
- 002121F Kłodawa ul. Owocowa,
- 002122F Kłodawa ul. Spokojna,
- 002123F Kłodawa ul. Leśna,
- 002124F Kłodawa ul. Tęczowa,
- 002125F Różanki ul. Sportowa,
- 002126F Różanki część ul. Lipowej,

- 002127F Kłodawa ul. Lazurowa,
- 002128F Kłodawa ul. Perłowa,
- 002129F Kłodawa ul. Olchowa,
- 002130F Kłodawa ul. Brzozowa Jaworowa,
- 002131F Kłodawa ul. Jesionowa,
- 002132F Różanki ul. Ogrodowa,
- 002133F Różanki Szklarnia,
- 002134F Łosno działki nr: 213/1 i 53/13,
- 002135F Łosno działki nr: 214/1 i 214/2.

Ponadto uzupełnienie powyżej opisanej sieci drogowej stanowią drogi wewnętrzne, dojazdowe i dukty leśne, znajdujące się poza administracją Gminy. Tak jak drogi gminne są to drogi utwardzone żwirem, tłuczniem lub nawierzchnią z bruku. Z kolei dukty leśne to drogi wyłącznie o nawierzchni gruntowej.

3.7.2. Infrastruktura wodno-kanalizacyjna

Sieć wodociągowa

Gmina Kłodawa jest jedną z lepiej wyposażonych gmin powiatu gorzowskiego w infrastrukturę wodno-sanitarną. Sieć wodociągowa, która sukcesywnie się rozwija (Rys. 13, Tab. 32) obsługiwana jest przez dwóch operatorów i w 95% zabezpiecza potrzeby mieszkańców Gminy. Północną część Gminy tj. miejscowości Łosno Rybakowo, Santoczno, Zdroisko i Różanki obsługuje Zakład Komunalny w Różankach. Woda dostarczana jest z trzech stacji uzdatniania wody w miejscowościach Łosno, Zdroisko, Różanki. Najnowocześniejszą stacją jest stacja w Zdroisku która dostarcza wodę dla trzech miejscowości (Zdroisko, Santoczno, Rybakowo).

Miejscowość Różanki posiada własne ujęcie wody składające się z trzech studni głębinowych. Stan techniczny i sanitarny ujęć jest niezadawalający. Obecnie Gmina jest na etapie przygotowania dokumentacji technicznej przyłączenia miejscowości Różanki do miejskiej sieci wodociągowej. Południową część Gminy obsługuje Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji w Gorzowie Wlkp. Spółka z o.o., w której od 2001 r. udziałowcem jest Gmina Kłodawa posiadając 6,9 % akcji. Woda dla tej części Gminy dostarczana jest z ujęcia znajdującego się w Kłodawie. Przedsiębiorstwo obsługuje położone najbliżej Gorzowa Wlkp. miejscowości: Kłodawa, Chwałęcice, Mironice, Santocko i Wojcieszyce. Większość sieci wodociągowych wybudowana od lat 80-tych XX w. jest wykonana z nowoczesnych materiałów typu PCV i PE. Natomiast sieci wybudowane w latach 70-tych XX w. (głównie w Kłodawie i Chwałęcicach) wykonane są z azbestocementu i wymagają wymiany, co w miarę posiadanych środków realizuje operator.

Fot. 16. Ujęcie wody w Zdroisku

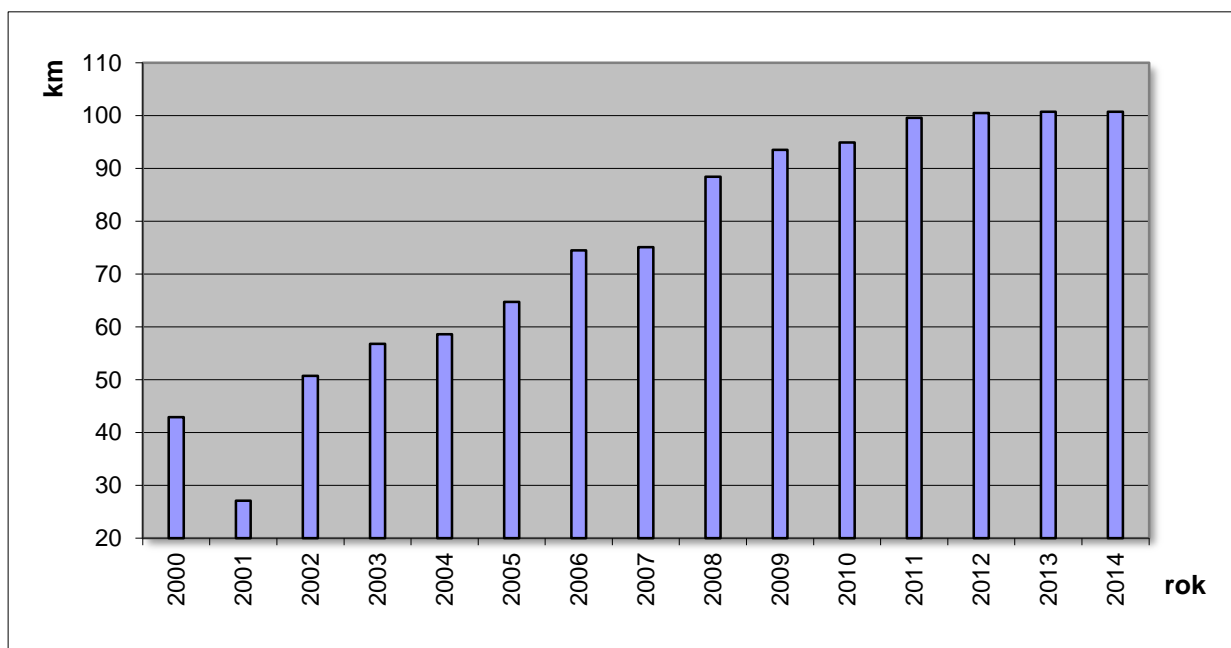
Źródło: NFOŚ w Warszawie (2015)

Tab. 32. Długość czynnej sieci wodociągowej oraz liczba przyłączy w latach 2010-2014

rok	2010	2011	2012	2013	2014
długość czynnej sieci wodociągowej (wykonanej przez Gminę) [km]	110,79	112,07	112,39	113,42	113,62
liczba przyłączy	1988	2095	2156	2228	2274

Źródło: UG w Kłodawie (10.2015)

Rys. 13. Długość czynnej sieci wodociągowej w latach 2000-2014

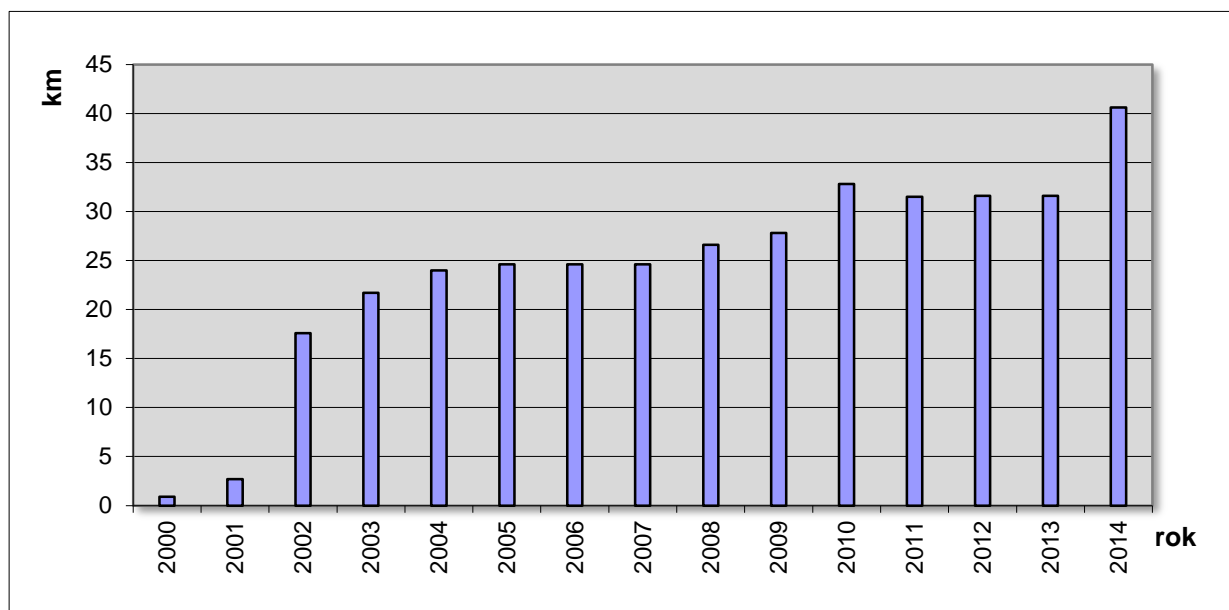

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Sieć kanalizacyjna

Decyzja władz Gminy w 2001 r. o przystąpieniu do Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gorzowie Wlkp. (PWiK) miała na celu przekazanie obowiązków nałożonych przez ustawę samorządową na Gminę w zakresie wodno-kanalizacyjnym wyspecjalizowanemu przedsiębiorstwu posiadającemu środki i możliwości techniczne dostawy wody i odbioru ścieków. Kanalizacja wybudowana na terenie Gminy w 90% została zintegrowana z miejską oczyszczalnią i siecią kanalizacji sanitarnej obsługiwaną przez PWiK w Gorzowie Wlkp. W latach 90. XX w. Gmina wybudowała rurociąg kanalizacji tłocznej ($\varnothing 200 - 2911$ mb) łączący przepompownię główną wraz z punktem zlewnym w Kłodawie z miejską siecią kanalizacyjną oraz łączący miejscowość Chwałęcice z pompownią główną w Kłodawie rurociągiem tłocznym ($\varnothing 160 - 1900$ mb). Z uwagi na ukształtowanie terenu kanalizacja sanitarna oparta jest większości na małych lokalnych przepompowniach tłoczących ścieki do sieci grawitacyjnych. Zakres działania PWiK dotyczący kanalizacji sanitarnej na terenie Gminy pokrywa się w większości z zakresem dostawy wody, a więc jeden operator kompleksowo świadczy usługę odbiorcom. Od roku 2002 systematycznie wzrasta długość czynnej sieci kanalizacyjnej (Rys. 14), wzrasta także objętość ścieków poddawanych oczyszczeniu (Rys. 15).

Rys. 14. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w latach 2000-2014

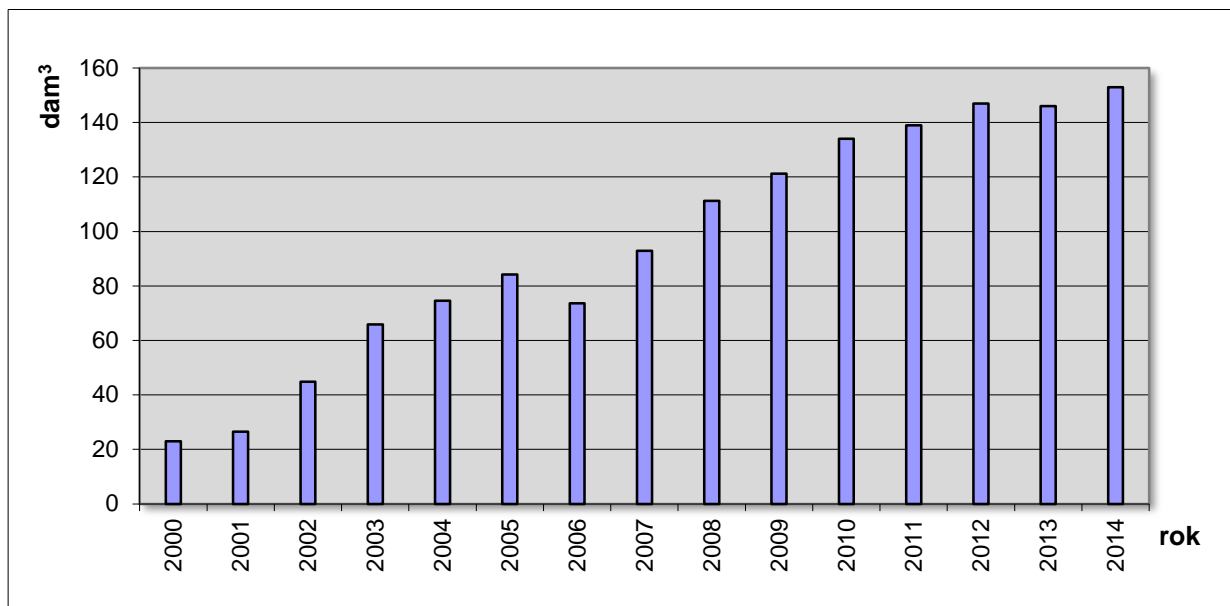

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Północna część Gminy tj. miejscowości Santoczno, Zdroisko, Rybakowo, Łośno oraz Mironice nie posiadają zbiorczej sieci kanalizacyjnej. Ścieki gromadzone są w zbiornikach bezodpływowych, a następnie odwożone są do punktu zlewnego w Różankach skąd tłoczone są do miejskiej sieci kanalizacyjnej. Gmina posiada koncepcję budowy sieci kanalizacji sanitarnej dla ww. miejscowości, która zakłada przesył ścieków do istniejącego rurociągu w Różankach. Jednak z uwagi na wysokie koszty budowy i małą liczbę mieszkańców tych miejscowości, inwestycja ta nie jest planowana w najbliższych latach. Na terenach tych Gmina wspiera budowę

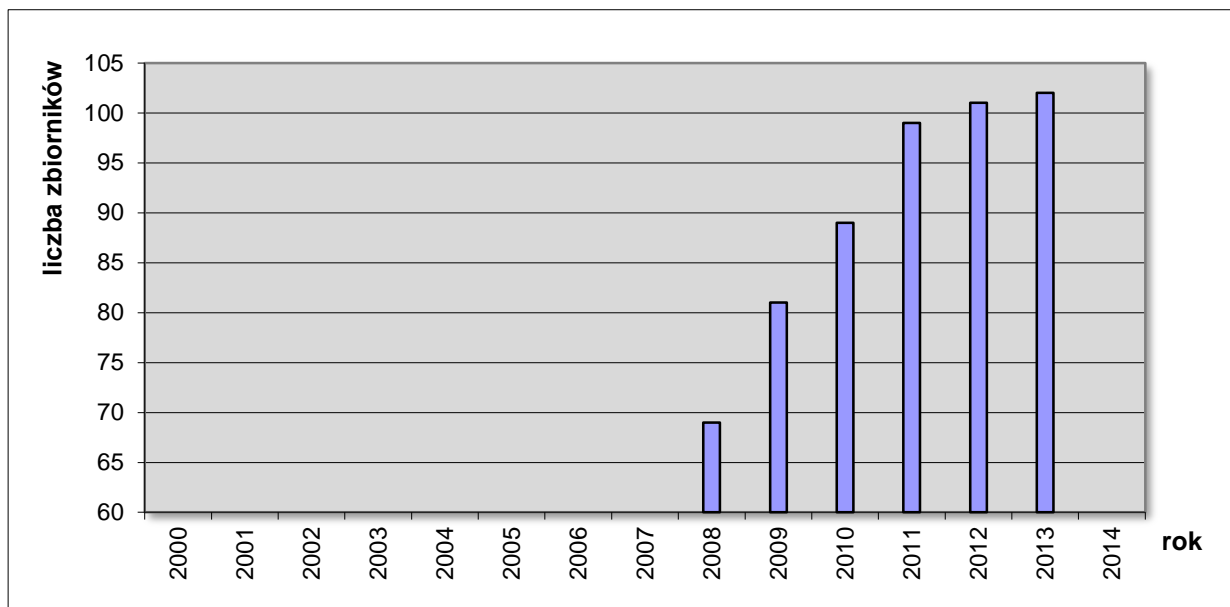
przydomowych oczyszczalni ścieków, pozyskując na ten cel środki unijne. W efekcie liczba przydomowych oczyszczalni wzrasta począwszy od 2008 r. (Rys. 16).

Rys. 15. Ilość ścieków oczyszczonych w latach 2000-2014

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Rys. 16. Liczba przydomowych czyszczalni ścieków w latach 2008-2013

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Fot. 17. Przepompownie ścieków

*przepompownia
główna
w Kłodawie*

*przepompownia
w Kłodawie,
ul. Mironicka
(z lewej)*

*przepompownia
w Santocku
(z prawej)*

*punkt zlewny
w Różankach*

Źródło: NFOŚ w Warszawie (2015)

3.7.3. Infrastruktura telekomunikacyjna

Na terenie Gminy Kłodawa znajdują się 4 wieże telefonii komórkowej zlokalizowane w miejscowościach Kłodawa (2), Łośno (1) i Nierzym (1). Niestety sieć tych urządzeń nie w pełni pokrywa zasięgiem teren Gminy. W najbliższym czasie planowana jest budowa następnej wieży w miejscowości Różanki. Jednocześnie część Gminy obsługiwana jest przez sieć telefoniczną naziemną z dwoma nowoczesnymi centralami telefonicznymi zlokalizowanymi w miejscowościach Różanki i Kłodawa, połączonymi systemem światłowodowym.

W 2014 r. staraniem Marszałka Województwa część północną Gminy wyposażono w szerokopasmową sieć internetową. Niestety do dnia obecnego nie znaleziono operatora który podjął by się rozprowadzenia sieci rozdzielczej w samych miejscowościach do odbiorców.

3.7.4. Infrastruktura energetyczna

Wszystkie miejscowości położone w Gminie Kłodawa zaopatrzone są w energię elektryczną pochodzącą ze stacji elektroenergetycznych 110/15 kV zlokalizowanych w Gorzowie Wlkp.: „Jedwabie”, „Słowiańska”, „Górczyn” oraz w Łupowie i Strzelcach Kraj. Poważnym problemem jest brak dwustronnego zasilania niektórych miejscowości Gminy co w przypadku awarii skutkuje brakiem energii do czasu usunięcia awarii.

Na terenie Gminy zlokalizowane są następujące linie i stacje elektroenergetyczne:

- linia przesyłowa o napięciu 400 kV relacji Krajnik – Plewiska,
- linia przesyłowa o napięciu 220 kV relacji Krajnik – Gorzów Wlkp.,
- sieci przesyłowe – napowietrzne 110 kV i kablowe 15 kV, sieci 0,4 kV z przyłączami i stacje 15 kV/0,4 kV, w tym:
 - sieć rozdzielcza 110kV relacji stacja 110/15 kV Gorzów Wlkp. „Jedwabie” – Barlinek,
 - sieć rozdzielcza 110kV relacji stacja 220/110 kV Gorzów Wlkp. „Baczyna” – Sulęcín (dwutorowa) oraz stacja 220/110 kV Gorzów Wlkp. „Baczyna” – Strzelce Krajeńskie.

3.7.5. Infrastruktura gazowa

Przez teren Gminy Kłodawa przebiega 5 rurociągów gazowych wysokiego ciśnienia, których charakterystyka została przedstawiona w Tab. 33.

W granicach Gminy znajduje się również mieszalnia gazu w miejscowości Kłodawa, gdzie gaz wydobywany w kopalni Barnówko (gmina Dębno) jest wzbogacany gazem o Gz-50.

Na terenie Gminy dostawą gazu dla odbiorców indywidualnych zajmują się dwa podmioty, tj. EWE Energia spółka z o.o. w Międzyrzeczu, która to dostarcza gaz średniego ciśnienia do miejscowości Santocko, Kłodawa, Chwałęcice, Wojcieszyce i Różanki oraz PGNiG dostarczające gaz dla miejscowości Różanki Szklarnia (tab. 34, rys. 17).

Tab. 33. Gazociągi wysokiego ciśnienia

lp.	relacja	średnica	rok budowy	operator
1.	Recz – Gorzów Wlkp.	Ø 200	1976	Gaz-System
2.	Skwierzyna – Barlinek	Ø 500	1982	Gaz-System
3.	Gorzów Wlkp. – Kostrzyn nad Odrą	Ø 150	1986	Polska Spółka Gazownictwa
4.	Gorzów Wlkp. – Baranówko	Ø 250	1998	Polska Spółka Gazownictwa
5.	Lubiatów – mieszalnia gazu Kłodawa	Ø 300	2012	Polska Spółka Gazownictwa

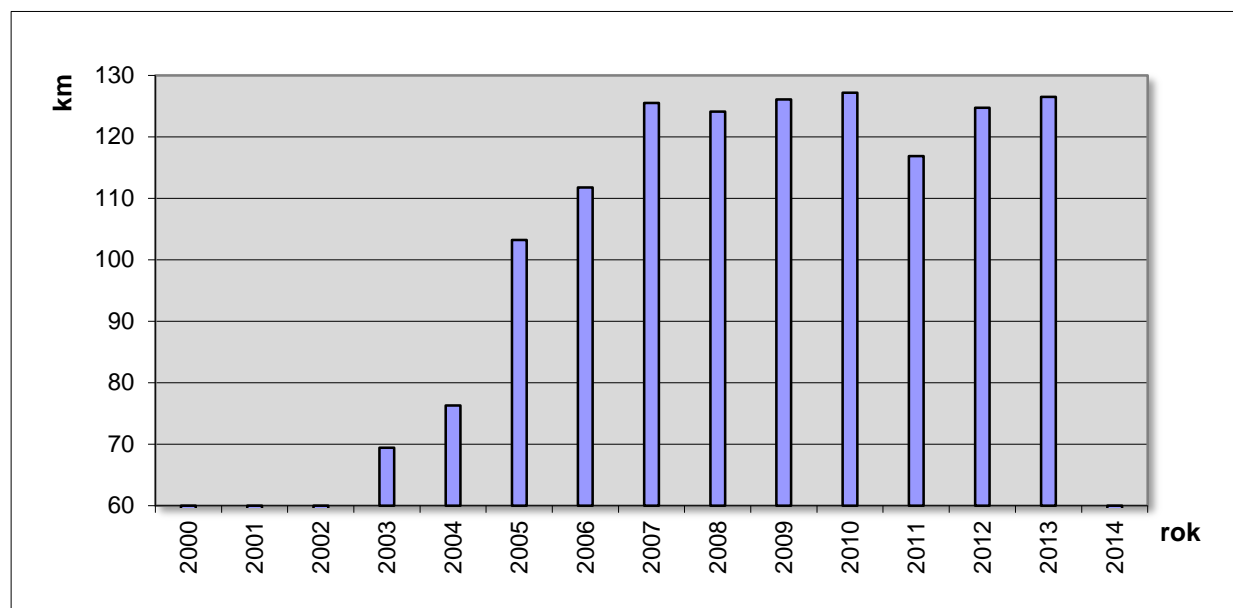
Źródło: opracowanie własne na podstawie różnych źródeł

Tab. 34. Długość czynnej sieci gazowej oraz liczba przyłączy i odbiorców w latach 2009-2013

rok	2009	2010	2011	2012	2013
długość czynnej sieci gazowej [km]	126,098	127,159	116,862	124,744	126,519
liczba przyłączy	703	805	877	920	983
liczba odbiorców gazu	710	810	875	907	961

Źródło: Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo (2015)

Rys. 17. Długość czynnej sieci gazowej w Gminie Kłodawa

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Podsumowanie

W ciągu ostatnich 15 lat nastąpił wyraźny postęp w poprawie stanu infrastruktury technicznej Gminy. Dotyczy to w szczególności zwiększenia dostępności do sieci wodociągowej oraz kanalizacyjnej, stopniowo wzrasta również liczba odbiorców gazu sieciowego. Wszystkie miejscowości położone w Gminie są zaopatrzone w energię elektryczną pochodzącą ze stacji elektroenergetycznych 110/15 kV, chociaż w niektórych brak jest dwustronnego zasilania zapewniającego dostawę energii elektrycznej w przypadku awarii. Infrastruktura drogowa Gminy należy do średnio rozwiniętych, lecz układ i przebieg dróg jest wystarczający dla jej aktualnych potrzeb rozwojowych. Dodatkowych inwestycji wymaga jednakże telefonia komórkowa. Uruchomione 4 wieże przekaźnikowe nie zapewniają pokrycia swym zasięgiem terenu całej Gminy. Brak jest również powszechnego dostępu mieszkańców do szerokopasmowego Internetu. Dla zapewnienia dalszego, efektywnego wzmacniania infrastruktury technicznej Gminy, stanowiącej ważny wyznacznik jej możliwościach rozwojowych, niezbędne jest uwzględnienie w opracowanej Strategii, między innymi następujących działań:

- *kontynuowanie rozbudowy kanalizacji,*
- *modernizacja części sieci wodociągowej (wymiana rur cementowo-azbestowych),*
- *doprowadzenie do dwustronnego zasilania elektroenergetycznego we wszystkich miejscowościach,*
- *objęcie telefonią komórkową całego obszaru Gminy,*
- *uruchomienie szerokopasmowego Internetu,*
- *kontynuowanie remontów dróg.*

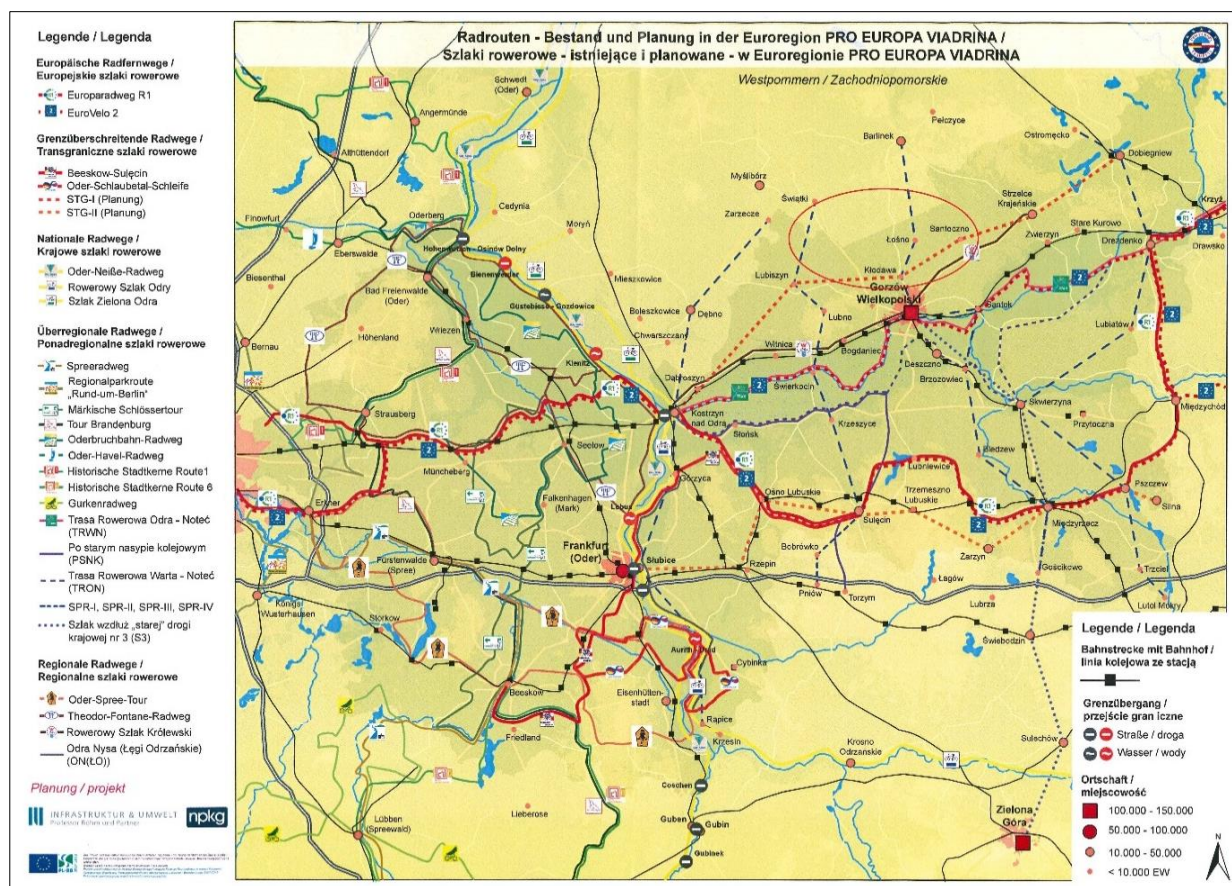
3.8. Sport, rekreacja i turystyka**3.8.1. Atrakcyjność turystyczna**

Gmina Kłodawa, z uwagi na swoje duże zalesienie, liczne jeziora, a także dobrą infrastrukturę turystyczną, należy do najbardziej atrakcyjnych w regionie. Posiada szczególne walory do uprawiania turystyki aktywnej. Zlokalizowane są tu liczne szlaki turystyczne piesze i rowerowe. Jeziora umożliwiają uprawianie turystyki wodnej oraz wędkarstwa. Do jezior szczególnie atrakcyjnych pod względem turystyczno-rekreacyjnym należą: Kłodawskie, Nierzym, Lubie, Lubieszewko, Mrowinko Małe i Duże Wełmino.

Gmina Kłodawa przylega od północy do miasta Gorzów Wlkp. i stanowi jego naturalne „zielone płuca” i zaplecze rekreacyjno-turystyczne. Położony pomiędzy drogami S3 i DK 22 obszar jest dobrze skomunikowany z drogowym układem komunikacyjnym oraz trasami turystycznymi.

Puszcza Gorzowska i Barlinecko-Gorzowski Park Krajobrazowy z uwagi na rozległe oraz zróżnicowane lasy sosnowe i mieszane, pełne jagód i grzybów, liczne jeziora bogate w ryby, malownicze rzeki i tereny podmokłe zawsze przyciągały mieszkańców miast z regionu i nie tylko.

Map. 14. Mapa turystyczna Euroregionu Pro Europa Viadrina

Źródło: Euroregion Pro Europa Viadrina

Do 1945 r. teren obecnej Gminy Kłodawa położony był w granicach Niemiec. Do dzisiaj można tu spotkać liczne ślady historii tamtych lat. Władze od wielu lat dbają o wspólną historię i utrzymują kontakty z byłymi mieszkańcami tych ziem, szczególnie po przystąpieniu Gminy w 1997 r. do Euroregionu Pro Europa Viadrina. W ramach partnerstwa odrestaurowano niektóre zabytki oraz przedwojenne cmentarze, które stanowią dzisiaj atrakcje turystyczne.

Gmina położona jest w obszarze funkcjonalnym Kompleksu Gospodarki Turystycznej i Edukacyjnej (KOTURED), obejmującym 17 gmin województwa lubuskiego. Opracowane studium walorów przyrodniczych i kulturowych tego kompleksu potwierdza nieprzeciętny potencjał turystyczny i rekreacyjny tego obszaru. Jednocześnie opracowane dla subregionu KOTURED dokumenty planistyczno-studialne wskazują na potrzebę lepszego skomunikowania go z terenem kraju oraz obszarem przygranicznym, co przybliży ten obszar dla szerokiej rzeszy turystów.

3.8.2. Obiekty turystyczne, w tym agroturystyczne

Na terenie Gminy Kłodawa zlokalizowanych jest kilka ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych. Należą do nich: Ośrodek Przywodny w Nierzymiu (OSiR w Gorzowie Wlkp.), Ośrodek

Wypoczynkowy „Lipy”, Ośrodek Wypoczynkowy „Zdroisko-Enea”, Ośrodek Wypoczynkowy „Zdroisko KWP” i kąpielisko z bazą sportów wodnych w Kłodawie. Ośrodki te dysponują kąpieliskami, wypożyczalniami sprzętu wodnego, pawilonami i domkami letniskowymi oraz zapleczem gastronomicznym. Funkcjonują w okresie wiosenno-letnim i dysponują ponad 180 miejscami noclegowymi. Poza tym na terenie Gminy znajdują się:

- Ośrodek Jeździecki Stajnia „Robir” w Chwałęcicach,
- Ośrodek Wypoczynkowy „Leśniczówka Przyłęsko” koło Rybakowa,
- Centrum Konferencyjno-Szkoleniowe „Cysters” w Mironicach,
- Ośrodek Rekreacyjno-Wędkarski „Azył” w Mironicach,
- łowisko wędkarskie „U Krzysztofa Pierzeckiego” w Mironicach,
- łowisko wędkarskie „Rybakówka” na Kolonii Kabatki,
- strzelnica sportowo-myśliwska w Wojcieszycach.

W Gminie Kłodawa zlokalizowane są też liczne gospodarstwa agroturystyczne, pensjonaty oraz domy letniskowe. Można tu wymienić m. in.:

- agroturystyka: „Dom nad brzegiem jeziora” w Kłodawie, „Leśne zacisze” w Lipach, „Pod spragnionym jeleniem” w Santocku, „U Jasia” w Lipach, „Agroturystyka Wojcieszycy” w Wojcieszycach, „Chata za wsią” w Santocku, „Gospodarstwo Rębowo” w osadzie Rębowo koło Santocka,
- pensjonaty: „Pokoje u Edka”, „Zwoliński” i „Ferienhaus” – wszystkie w Santocznie.

Gmina Kłodawa to także największe w regionie wioski letniskowe. W Zdroisku, Santocznie i Rybakowie zlokalizowanych jest ponad 200 domków letniskowych, z których korzystają nie tylko mieszkańcy regionu, ale także z Polski i zagranicy – głównie z Niemiec. Zestawienie obiektów turystycznych zawiera Załącznik nr 2 do Strategii.

3.8.3. Szlaki turystyczne

Gmina Kłodawa jest członkiem Lokalnej Grupy Działania „Kraina Szlaków Turystycznych”. Stowarzyszenie to skupia 11 gmin z północnej części województwa lubuskiego i działa w oparciu o dokument kierunkowy pn. Lokalna Strategia Rozwoju.

Przez Gminę przebiegają liczne szlaki turystyczne piesze i rowerowe. Zlokalizowane są tu też szlaki tematyczne oraz ścieżki edukacyjne, a także szlak kajakowy w Barlinecko-Gorzowskim Parku Krajobrazowym.

Szlaki rowerowe

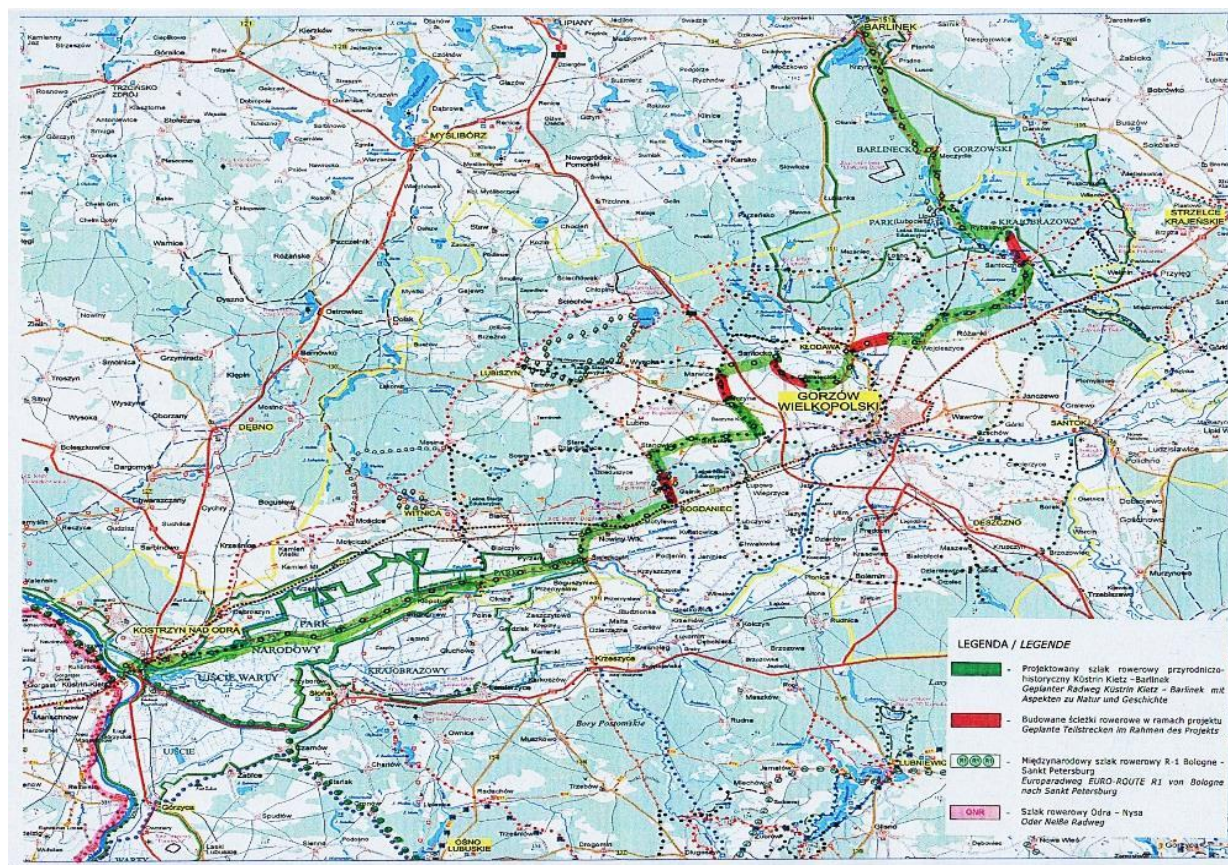
Na terenie Gminy wyznaczonych jest ponad 130 km regionalnych i lokalnych szlaków rowerowych. Wyznaczane i znakowane były przez Urząd Gminy, a także przez powiat gorzowski oraz PTTK. Część szlaków biegnie po wybudowanych ścieżkach rowerowych. Z uwagi na wzrastający ruch rowerowy (turystyczny i lokalny) niezbędna jest rozbudowa sieci ścieżek rowerowych, głównie przy drodze krajowej DK 22 Gorzów Wlkp. – Zdroisko oraz w pasach dróg

powiatowych i gminnych, a także w obrębie miejscowości. Celowe jest wprowadzanie nowych przepisów o zasadach ruchu rowerowego oraz „uspokajanie ruchu” na drogach osiedlowych i w otoczeniu szkół poprzez lokalizowanie na jezdniach elementów spowalniających ruch pojazdów i właściwe oznakowanie drogowe.

Przez teren Gminy Kłodawa przebiegają następujące szlaki rowerowe:

- **szlak czerwony** (transgraniczny, przyrodniczo-historyczny) – Kostrzyn nad Odrą – Lubiszyn – Marwice – Santocko – Rybakowo – Barlinek (Map. 13),
- **Królewski Szlak Rowerowy** – Kostrzyn nad Odrą – Witnica – Bogdaniec – Gorzów Wlkp. – Różanki – Przyłęg – Strzelce Krajeńskie,
- **szlak zielony** (przyrodniczy) – Gorzów Wlkp. – Wojcieszyce – Santoczno – Lipy – Łośno – Marzęcin – Santocko – Gorzów Wlkp.,
- **szlak żółty** – Kłodawa – Chwałęcice – Santocko,
- **szlaki czarne** – 4 szlaki łącznikowe, łączące ze sobą szlaki główne.

Map. 15. Przyrodniczo-historyczny szlak rowerowy Kietz (Niemcy) – Kostrzyn nad Odrą – Barlinek

Szlaki piesze

Przez teren Gminy przebiegają szlaki piesze (3), trasy nordic-walking (7) oraz ścieżki edukacyjne (2). Piesze szlaki turystyczne liczą razem ponad 40 km. Są to:

- **szlak czerwony** – ponadregionalny szlak biegnący od Kostrzyna nad Odrą przez Gorzów Wlkp., Gminę Kłodawa, Krzyż Wlkp. i dalej do Drawieńskiego Parku Narodowego. W obrębie Gminy szlak ten biegnie przez Wojcieszyce, Nierzym, Santoczno (węzeł szlaków czerwonego i niebieskiego) i dalej do Wilanowa.
- **szlak niebieski** – szlak prowadzi z Barlinka przez Lipy, Santoczno, Zdroisko do Santoka. W Lipach łączy się ze szlakiem czarnym.
- **szlak czarny** – prowadzi z Lip (od szlaku niebieskiego) do Wojcieszyce, gdzie łączy się ze szlakiem czerwonym na wysokości strzelnicy sportowej.

Szlaki te przebiegają przez najciekawsze tereny Gminy w tym m.in. przez Barlinecko-Gorzowski Park Krajobrazowy (BGPK), rezerваты, wzdłuż jezior, obok Leśnej Stacji Dydaktycznej (siedziba BGPK), a także przez miejscowości letniskowe i ośrodki wypoczynkowe.

Na terenie Gminy wyznakowano też siedem tras do nordic-walking. Przebiegają one w obrębie miejscowości: Kłodawa i Mironice (trasa zielona, czerwona i niebieska), ośrodka Nierzym (czerwona i niebieska), Zdroiska (niebieska) oraz Lip (niebieska).

W obrębie BGPK wytyczono też dwie ścieżki edukacyjne: przy jeziorach Lubie i Sulemińskie.

Szlaki kajakowe

Wzdłuż jezior Lubie, Mrowinko Duże i Mrowinko Małe wytyczono też szlak kajakowy. Rozpoczyna się on w miejscowości Lipy (Lubociesz) i przebiega przez jeziora i łączące je kanały, kończąc się w miejscowości Santoczno. Istnieje możliwość wypożyczenia kajaków w obu miejscowościach. Z uwagi na to, że kanały i początkowy odcinek rzeki Santoczna w ostatnich latach zamuliły się i są mocno porośnięte roślinnością wodną, co utrudnia spływ, należy je oczyścić i pogłębić. Działania te powinny być zrealizowane przy współpracy z Lasami Państwowymi oraz służbami melioracyjnymi.

Niektóre szlaki turystyczne powiązane są z transgranicznym systemem szlaków pieszych i rowerowych. Oprócz wcześniej wymienianych należy tu wskazać projektowaną (ale już częściowo wyznakowaną) trasę rowerową „TRWN” (Trasa Rowerowa Warta – Noteć), która przebiega od Kostrzyna nad Odrą przez Gorzów Wlkp. i dalej do Drezdenka i Czarnkowa w Wielkopolsce. Trasa ta powiązana jest z europejskim szlakiem rowerowym R-1 oraz trasą rowerową ONR (Trasa Odra – Nysa) biegnącą wzdłuż granicy polsko-niemieckiej od Czech aż do Bałtyku.

Planowane od 2016 r. uruchomienie bezpośrednich połączeń kolejowych pomiędzy Gorzowem Wlkp. a Berlinem, z możliwością przewozu rowerów, stanowi szansę na zwiększenie ruchu turystycznego w obrębie Gminy Kłodawa, a tym samym może wygenerować zwiększone zapotrzebowanie na obsługę ruchu turystycznego.

3.8.4. Obiekty sportowe i rekreacyjne

Na terenie Gminy Kłodawa zlokalizowane są liczne obiekty sportowe i rekreacyjne. W Gminie funkcjonują cztery ligowe piłkarskie kluby sportowe: w Wojcieszycach „SHR”, w Różankach „Róża”, w Rybakowie „Rybakowski Klub Sportowy” i w Kłodawie „Gminny Klub Piłkarski Kłodawa”, a także klub dziecięco-młodzieżowy „Junior” w Różankach oraz Uczniowski Klub Sportowy „Chemicz Gorzów” w Chwałęcicach. Kluby posiadają pełnowymiarowe boiska piłkarskie wraz z zapleczem. Ponadto boiska sportowe posiadają wszystkie sołectwa w Gminie.

Fot. 18. Boisko sportowe w Różankach

Źródło: NFOŚ w Warszawie (2015)

Do bazy sportowo-rekreacyjnej należy też zakwalifikować ośrodek jeździecki Stajnia „Robir” w Chwałęcicach oraz strzelnicę w Wojcieszycach. W okresie wiosenno-letnim funkcjonują też wodne bazy rekreacyjne:

- Ośrodek Przywodny w Nierzymiu (baza OSiR z Gorzowa Wlkp.),
- kąpielisko, baza narciarstwa wodnego, wypożyczalnia sprzętu wodnego w Kłodawie,
- kąpieliska i wypożyczalnia sprzętu wodnego w Lipach, Zdroisku, Santocznie.

Przy Zespołach Szkół w Kłodawie i Różankach zlokalizowane są nowo wybudowane hale sportowe, z których korzystają nie tylko uczniowie, ale także dorośli. Praktycznie we wszystkich miejscowościach w Gminie wykonane zostały w ostatnich latach place zabaw i rekreacji.

W Gminie funkcjonują też dwa koła wędkarskie, które aktywnie działają, organizują zawody sportowo-wędkarskie i współpracują z partnerami z Niemiec.

3.9. Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego

3.9.1. Obiekty zabytkowe

Na terenie Gminy Kłodawa znajduje się osiem obiektów zabytkowych, objętych ochroną w formie wpisu do rejestru zabytków (Tab. 35).

Tab. 35. Obiekty wpisane do rejestru zabytków

obiekt	miejsowość	numer	data decyzji o wpisie do rejestru zabytków
dom (d. huta)	Łośno	46	26.10.1976
dwór	Mironice	306	20.08.1980
cmentarz przykościelny	Różanki	358	25.04.1991
kościół parafialny p.w. św. Stanisława Kostki	Różanki	2108	04.05.1971
zabudowa folwarczna	Różanki	2109	04.05.1971
budynek szkoły	Santoczno	2110	04.05.1971
kościół p.w. Przemienienia Pańskiego	Santoczno	93	05.11.1976
kościół filialny p.w. Podwyższenia Krzyża Św.	Wojcieszyce	20	22.10.1976

Źródło: Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków – Delegatura w Gorzowie Wlkp. (2015)

Fot. 19. Zabytkowe kościoły

kościół w Santocznie

kościół w Różankach

Źródło: NFOŚ w Warszawie (2015)

Gminę Kłodawa cechuje również duże bogactwo dziedzictwa archeologicznego. Na jej obszarze znajduje się ponad 40 stanowisk archeologicznych (Tab. 36).

Tab. 36. Stanowiska archeologiczne

miejsowość	stan.	nr AZP	klasyfikacja funkcjonalno-kulturowa (okres)	nr decyzji	uwagi
Chwałęcice	1	44-11/35	osada (OWR)	530/74	
Chwałęcice	2	44-11/36	osada (OWR)	517/74	wpis 12.12.1974
Kłodawa	1	44-11/67	osada (OWR)	520/74	stan. 39
Kłodawa	2	44-11/20	osada (KŁ / WŚ)	521/74	stan. 40
Kłodawa	3	44-11/21	osada (OWR)	522/74	stan. 41
Kłodawa	4	44-11/22	osada (KŁ / OWR)	523/74	stan. 42
Kłodawa	5	44-11/68	osada (neolit)	531/74	stan. 43
Kłodawa	6	44-11/17	osada (OWR / ŚRED)	515/74	stan. 44
Kłodawa	7	44-11/69	osada (ŚRED)	514/74	stan. 45
Kłodawa	8	44-11/92	osada (OWR)	535/74	stan. 46
Kłodawa	9	44-11/93	osada (OWR)	534/74	stan. 47
Kłodawa	10	44-11/94	osada (neolit / OWR)	536/74	stan. 48
Kłodawa	11	44-11/95	osada (OWR)	537/74	stan. 49
Kłodawa	12	44-11/168	osada (EK / OWR)	554/74	stan. 37
Kłodawa	13	44-11/169	osada (OWR)	532/74	stan. 38
Kłodawa	14	44-11/135	osada wielokulturowa	L-74/C (L.dz. LW KZ.444/25/05)	wpis 23.02.2005
Mironice	1	43-11/1	osada (EK)	546/74	
Mironice	2	43-11/2	osada (OWR)	545/74	
Mironice	3	43-11/3	osada (EB / OWR)	549/74	
Mironice	4	43-11/4	osada (OWR)	547/74	
Mironice	5	43-11/5	osada (OWR)	548/74	
Mironice	6	44-11/119	osada (OWR / WŚ)	551/74	stan. 11
Mironice	7	44-11/120	osada (OWR)	552/74	stan. 12
Mironice	8	44-11/121	osada (neolit)	550/74	stan. 8
Santocko	1	44-11/23	osada (OWR)	516/74	
Santocko	2	44-11/24	osada (OWR)	518/74	
Santocko	3	44-11/25	osada (OWR / WŚ)	519/74	
Santocko	4	44-11/26	osada (OWR)	525/74	
Santocko	5	44-11/27	osada (neolit / OWR)	526/74	
Santocko	6	44-11/28	osada (OWR)	527/74	
Santocko	7	44-11/29	osada (OWR)	533/74	
Santocko	8	44-11/30	osada (OWR / ŚRED)	524/74	
Santocko	9	44-11/31	osada (OWR)	528/74	
Santocko	10	44-11/32	osada (OWR / ŚRED)	529/74	
Santocko	11	43-11/6	osada (neolit / OWR)	?	stan. 49
Wojcieszyce	1	43-12/69	osada (neolit / OWR / WŚ)	538/74	stan. 72

Wojcieszyce	2	44-11/164	osada (OWR)	544/74	stan. 81
Wojcieszyce	3	44-11/165	osada (OWR)	539/74	stan. 82
Wojcieszyce	4	44-11/166	osada (OWR)	541/74	stan. 83
Wojcieszyce	5	44-11/167	osada (EK / OWR)	540/74	stan. 84
Wojcieszyce	6	43-12/68	osada (OWR)	543/74	stan. 71
Wojcieszyce	7	43-12/71	osada (OWR)	542/74	stan. 74

Skróty wykorzystane w tabeli:

EK – epoka kamienia

neolit – młodsza epoka kamienia

EB – epoka brązu

KŁ – kultura łużycka

OWR – okres wpływów rzymskich

WŚ – wczesne średniowiecze

ŚRED – średniowiecze

nr AZP – numeracja w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski

Źródło: Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków – Delegatura w Gorzowie Wlkp. (2015)

W gminnej ewidencji zabytków ujętych jest aż 166 pozycji. Gmina Kłodawa nie posiada programu ochrony zabytków, natomiast gminna ewidencja wymaga aktualizacji.

3.9.2. Imprezy kulturalne

Gmina Kłodawa może się poszczycić faktem, iż na terenie każdego sołectwa działają świetlice środowiskowe (co nie jest regułą w powiecie gorzowskim). W świetlicach odbywają się codzienne zajęcia z młodzieżą, prowadzone przez instruktorów zatrudnianych przez Gminny Ośrodek Kultury. W ramach zajęć, uczestnicy świetlic biorą udział w warsztatach artystycznych, imprezach tematycznych, dyskotekach, grach i zabawach sportowo-rekreacyjnych, a także w licznych wyjazdach.

Fot. 20. Gminny Ośrodek Kultury w Wojcieszycach

Źródło: NFOŚ w Warszawie (2015)

Niezależnie od codziennej działalności kulturalnej, Urząd Gminy oraz Gminny Ośrodek Kultury organizuje lub współorganizuje co roku szereg cyklicznych imprez. Do najważniejszych należą:

- *Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy*
Zbiórka pieniędzy w ramach ogólnopolskiej akcji. Występy lokalnych zespołów śpiewaczych i tanecznych, młodych wokalistów oraz uczniów gminnych placówek oświatowych odbywają się w Zespole Szkół w Kłodawie.
- *Łącz Nas Muzyka - Karnawałowy Przegląd Gminnych Zespołów Śpiewaczych*
Pod egidą Gminnego Ośrodka Kultury działa w Gminie sześć zespołów wokalo-instrumentalnych. Pod koniec karnawału w sali widowiskowej GOK odbywa się przegląd ich twórczości i dokonań artystycznych.
- *Ogólnopolski Turniej Tańca Towarzyskiego "O Puchar Wójta Gminy Kłodawa"*
Impreza o randze ogólnopolskiej organizowana wspólnie ze szkołą tańca Fan Dance z Gorzowa Wlkp.
- *Powiatowy Konkurs Wokalno-Muzyczny "O Kłodawskiego Słowika"*
Gminny Ośrodek Kultury jest organizatorem konkursu dla młodych wokalistów z terenu powiatu gorzowskiego. Corocznie przyznawane są statuetki "Kłodawskiego Słowika" w 4 kategoriach: dzieci w wieku przedszkolnym, szkoła podstawowa kl. I-III, szkoła podstawowa kl. IV-VI oraz gimnazjum.
- *Polsko-Niemieckie Zawody Strażackie*
Na terenie Gminy Kłodawa działa pięć jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych. Raz w roku odbywają się gminne zawody z udziałem zaproszonych jednostek z Niemiec.
- *Kłodawska Majówka*
W końcówce maja odbywa się „gminna majówka” w Kłodawie. Impreza ma charakter festynu rodzinnego połączonego z obchodami Gminnego Dnia Dziecka. Na scenie występują lokalni wykonawcy oraz zaproszone gwiazdy.
- *Polsko-Niemiecki Interdyscyplinarny Obóz Letni "Kultura nie zna granic"*
Na terenie ośrodka wczasowo-wypoczynkowego "Lipy" organizowany jest wakacyjny obóz, w którym biorą udział dzieci z Gminy Kłodawa oraz niemieckiej gminy Amt Seelow Land. Uczestnicy poprzez udział w warsztatach artystycznych i zabawach integracyjnych przełamują bariery kulturowe i językowe.
- *Polsko-Niemieckie Zawody Wędkarskie "Kłodawska Rybka"*
Na terenie Gminy Kłodawa znajduje się ponad 20 jezior, z których korzystają mieszkańcy, turyści oraz wędkarze. Poszczególne koła organizują liczne zawody. Raz w roku odbywa się duża impreza pod patronatem Wójta Gminy Kłodawa nad jeziorem w Kłodawie.
- *Polsko-Niemieckie Spotkania Myśliwych*
Okolo 65% powierzchni Gminy Kłodawa stanowią lasy, co stwarza doskonałe warunki dla myśliwych. Podobnie jak wędkarze, myśliwi z Polski i Niemiec spotykają się na zawodach.

- **Dożynki Gminne**

W sierpniu odbywa się coroczne święto plonów – organizowane w formie festynu rodzinnego z zachowaniem tradycji polskiej wsi.

- **Gminny Dzień Seniora**

Na terenie Gminy działa 11 klubów seniora (po jednym w każdym sołectwie), które organizują życie społeczne i kulturalne mieszkańców po 60 roku życia. Gmina Kłodawa dofinansowuje działalność klubów oraz jest organizatorem uroczystości Gminnego Dnia Seniora, w ramach którego odbywa się również Jubileusz Par Matżeńskich z minimum 50letnim stażem wspólnego pożycia.

- **Wigilia Gminna**

W grudniu organizowana jest otwarta wigilia dla mieszkańców Gminy Kłodawa.

Fot. 21. Występ zespołu ludowego „Kłodawianki” w Gminnym Ośrodku Kultury

Źródło: NFOŚ w Warszawie (2015)

3.9.3. Czytelnictwo

W Gminie Kłodawa od 1948 r. funkcjonuje Gminna Biblioteka Publiczna (GBP) zlokalizowana w dwóch obiektach – w Kłodawie oraz w Różankach. Początkowo posiadała tylko 100 wolumenów, ale już po 10 latach istnienia liczba pozycji wzrosła do ponad 4 tysięcy. Od 2005 r. oprócz bogatego księgozbioru, w bibliotece funkcjonują pracownie internetowe. W 2008 r. GBP uzyskała status samorządowej instytucji kultury. W bibliotece funkcjonuje Izba Pamięci. Gminna Biblioteka Publiczna realizuje liczne projekty i przedsięwzięcia kulturalne o charakterze gminnym oraz ponadgminnym. Efektywność pracy i zasoby GBP w Kłodawie w latach 2011-2014 przedstawiono w Tab. 37.

Tab. 37. Aktywność Gminnej Biblioteki Publicznej w Kłodawie w latach 2011-2014

dane	2011	2012	2013	2014
liczba osób obsługiwanej populacji	7318	7624	7759	8137
liczba użytkowników	788	792	707	744
liczba zbiorów bibliotecznych	24539	23630	23032	23984
liczba nabytków	1224	1455	1204	1918
liczba nabytków (książki – zakup)	1030	1143	875	1137
liczba ubytków	1743	2450	1716	1188
liczba czasopism bieżących	16	15	13	13
liczba zbiorów opracowanych komputerowo	2428	8941	20764	23426
przestrzeń dostępna dla użytkowników	200	200	185	185
liczba godzin w tygodniu z dostępem usług bibl.	40	40	40	40
liczba publicznie dostępnych komputerów z Internetem	5	5	5	5
liczba odwiedzin fizycznych	11414	10169	9705	8842
liczba odwiedzin wirtualnych	3351	11320	8222	4901
liczba wypożyczeń na zewnątrz	12088	10720	10362	9718
liczba egzemplarzy udostępnionych na miejscu	1753	731	464	483
liczba pracowników biblioteki	5	2,75	3	3,25
liczba uczestników imprez bibliotecznych	1653	1052	416	1169
liczba uczestników szkoleń bibliotecznych	52	17	245	332
wydatki bieżące biblioteki [zł]	231418	238015	217336	281395
wpływy biblioteki (z Gminy, w tym inwestycje) [zł]	216400	210000	204400	243000
wpływy biblioteki z grantów lub dochodów własnych [zł]	15018	28015	12936	36853
wydatki na gromadzenie zbiorów [zł]	25974	20515	18344	29720
liczba filii bibliotecznych	1	1	1	1

Źródło: Gminna Biblioteka Publiczna w Kłodawie (10.2015)

Biblioteki finansowane są ze środków Gminy, korzystają również ze środków zewnętrznych – krajowych i unijnych. Podsumowując działalność biblioteczną należy stwierdzić, że biblioteki działają aktywnie i są otwarte na oczekiwania mieszkańców. Jednakże zainteresowanie czytelnictwem i wykorzystania zbiorów w ostatnich latach spada. Jest to trend ogólnopolski i wynika z szerokiego dostępu do mediów elektronicznych. Obserwuje się za to zwiększenie zainteresowania szkoleniami, imprezami i zajęciami organizowanymi w GBP. Świadczy to o tym, że zarządzający biblioteką trafiają w oczekiwania mieszkańców i umieją dostosować się do potrzeb rynku kulturalnego.

Podsumowanie

Utrzymujący się od lat brak możliwości aktywnej ochrony na terenie Gminy wielu zabytkowych obiektów powoduje ich stopniową degradację. Zagrożony jest również stan historycznie ukształtowanych układów osadniczych. Dotyczy to w szczególności dawnych założeń pałacowo-parkowych, których odnowa i użytkowanie w dzisiejszych warunkach ekonomicznych jest bardzo utrudniona. W związku z powyższym niezwykle istotne jest, aby w opracowywanej Strategii zostały wskazane działania tworzące możliwości zahamowania ww. negatywnych zjawisk, do których między innymi należą:

- przeprowadzenie pełnej inwentaryzacji obiektów zabytkowych,*
- uruchomienie programu edukacyjnego propagującego potrzeby ochrony i konserwacji obiektów i układów osadniczych o dużych walorach historyczno-kulturowych.*

Gmina Kłodawa jest jedną z niewielu gmin w powiecie gorzowskim, która może się poszczycić faktem, iż na jej terenie realizowanych jest rocznie kilkadziesiąt imprez kulturalnych i rozrywkowych cieszących się dużym zainteresowaniem mieszkańców. Niezależnie od dużej roli kulturotwórczej imprezy te spełniają również ważną funkcję integracyjną. Z uwagi na ich duże znaczenie w Strategii winny zostać wyszczególnione działania mające na celu dalszy wzrost aktywności kulturalnej mieszkańców, w tym opracowanie programu aktywizującego, szczegółowy harmonogram imprez cyklicznych, itp.

Zainteresowanie mieszkańców Gminy czytelnictwem i wykorzystaniem zbiorów bibliotecznych w ostatnich latach spada. Jest to trend ogólnopolski i wynika z coraz szerszego dostępu do mediów elektronicznych. W związku z powyższym w Strategii winny znaleźć się między innymi zapisy przeorientowujące w szerszym niż do tej pory zakresie działania Gminnej Biblioteki Publicznej w kierunku organizacji imprez i zajęć o charakterze kulturotwórczym.

3.10. Edukacja

3.10.1. Szkoły i przedszkola

W Gminie Kłodawa funkcjonują dwa zespoły szkół dla których Gmina jest organem prowadzącym. Należą do nich:

- *Zespół Szkół im. Adama Mickiewicza w Kłodawie* – w skład którego wchodzi szkoła podstawowa i gimnazjum; do szkoły uczęszczają uczniowie z Kłodawy, Chwałęcic, Santocka, Łośna i Mironic,
- *Zespół Szkół im. Jana Pawła II w Różankach* – w skład którego wchodzi szkoła podstawowa i gimnazjum; do szkoły uczęszczają uczniowie z Różanek, Różanek Szklarni, Wojcieszyca, Zdroiska i Santoczna i Rybakowa.

Szkoły działają w nowych funkcjonalnych obiektach z dobrym zapleczem edukacyjnym i sportowym. Liczba uczniów wzrasta proporcjonalnie do liczby mieszkańców i obecnie w obu zespołach uczy się około 750 uczniów. Liczbę uczniów w latach 2010-2015 przedstawia Tab. 38. Warto podkreślić, że szkoły posiadają ok. 10% rezerwy miejsc dla nowych uczniów.

Do obu Zespołów Szkół uczniowie z poszczególnych wsi dowożeni są autobusami szkolnymi bezpłatnie, część uczniów dowożona jest samochodami a część dojeżdża rowerem lub dochodzi pieszo. Po ukończeniu gimnazjum absolwenci dojeżdżają do szkół ponadgimnazjalnych w Gorzowie Wlkp.

Fot. 22. Zespół szkół w Różankach

Źródło: NFOŚ w Warszawie (2015)

Tab. 38. Liczba uczniów w szkołach w latach 2010-2015

miejscowość / szkoła		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kłodawa	szkoła podstawowa	210	258	257	272	314	364
	gimnazjum	96	100	98	88	109	124
Różanki	szkoła podstawowa	149	157	137	127	156	187
	gimnazjum	66	62	73	77	68	67
ogółem	szkoła podstawowa	359	415	394	399	470	551
	gimnazjum	162	162	171	165	177	191
ogółem		521	577	565	564	647	742

Źródło: UG w Kłodawie (10.2015)

Gmina prowadzi też dwa przedszkola publiczne. Są to:

- „Bajkolandia” w Kłodawie (100 miejsc);
- „Wesoła Gromada” w Wojcieszycach (50 miejsc) z oddziałem zamiejscowym w Różankach (50 miejsc).

Na terenie Gminy działają także przedszkola prywatne.

Do przedszkoli gminnych uczęszcza ponad 200 dzieci z jej terenu. Zmiana wieku szkolnego (od 6 lat) pozwoliła na objęcie opieką przedszkolną większej liczby dzieci. Zmiany liczebności dostępnych miejsc oraz dzieci uczęszczających do przedszkoli publicznych przedstawiono na Rys. 18 i w Tab. 39.

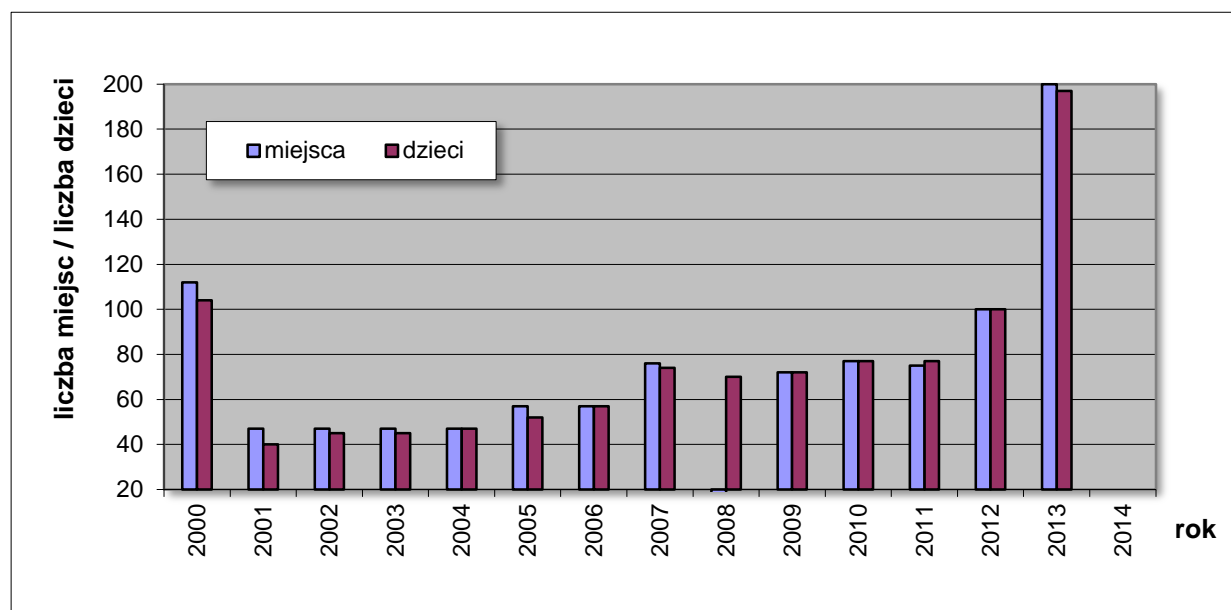
Budynek przedszkolny w Wojcieszycach jest po modernizacji. W trakcie remontu jest budynek przedszkola w Różankach. Budynek przedszkola w Kłodawie przygotowany jest do termomodernizacji. Z uwagi na wzrastającą corocznie liczbę dzieci celowe jest rozważenie rozbudowy obiektu.

Tab. 39. Liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli w latach 2010-2015

rok	2010/11				2011/12				2012/13			2013/14			2014/15			2015/16		
oddział	3	4	5	6	3	4	5	6	3/4	5	6	3/4	5	6	3/4	5	6	3	4	5
Kłodawa	26		25	25	25		24	24	25	25	50	25	25	50	25	25	50	25	25	44
Wojcieszyce	26		-		25		17		25		24	26		28	22		21	23		15
Różanki	21		-		25		21		26		24	25		25	25		27	25		19
Razem	73		25	25	75		88		101		98	101		103	97		98	98		78

Źródło: UG w Kłodawie (10.2015)

Rys. 18. Liczba miejsc w przedszkolach oraz liczba uczęszczających dzieci w latach 2000-2013

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (10.2015)

Na terenie Gminy Kłodawa nie ma żłobków – mieszkańcy Gminy korzystają z tego rodzaju obiektów w Gorzowie Wlkp.

3.10.2. Edukacja pozaszkolna

Szczególną formą edukacji pozaszkolnej jest działalność Warsztatów Terapii Zajęciowej dla osób niepełnosprawnych w Chwałęcicach. Zostały one zorganizowane w 1995 r. z inicjatywy Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kłodawie w odpowiedzi na potrzeby rodzin tego rodzaju osób. W zajęciach uczestniczyło początkowo 25 niepełnosprawnych z terenu Gminy Kłodawa i powiatu gorzowskiego, tworząc pięcioosobowe pracownie terapeutyczne:

- pracownia kulinarna,
- pracownia plastyczna,
- pracownia tkacka,
- pracownia krawiecka,
- pracownia ceramiczna.

Formy i metody działalności rehabilitacyjnej obejmują:

- zajęcia rozwijające umiejętności życia codziennego,
- zajęcia do funkcjonowania w środowisku społecznym,
- zajęcia rozwijające sprawność psychofizyczną niezbędną do osiągnięcia niezależności i osobistej godności.

W kolejnych latach wzrosła liczba osób zakwalifikowanych do uczestnictwa w WTZ, w wyniku czego z dniem 15 listopada 2003 r. liczba uczestników wzrosła do 30 (w tym z terenu Gminy Kłodawa 9) i taki stan utrzymuje się do dnia dzisiejszego.

Biorąc pod uwagę możliwości lokalowe oraz zainteresowanie niektórych podopiecznych a także szanse współpracy z istniejącymi już pracowniami, utworzono pracownię stolarską.

W celu stworzenia możliwości rozszerzenia i uatrakcyjnienia już nabytych umiejętności w ramach istniejących pracowni planowana jest zmiana profilu działania, z uwzględnieniem tych zmian w programach terapeutycznych obowiązujących od stycznia 2016 r. a niektóre pracownie otrzymują nazwy:

- pracownia gospodarstwa domowego (dotychczas kulinarna),
- pracownia rękodzieła artystyczno-użytkowego (dotychczas tkacka),
- pracownia technik różnych (dotychczas krawiecka).

Budynki WTZ są w średnim stanie technicznym, wymagającym modernizacji i remontu. Szczególnie budynek warsztatowo-gospodarczy wymaga remontu kapitalnego.

Odrębną formą pozaszkolnej działalności edukacyjnej jest funkcjonowanie obiektów edukacji ekologicznej. Wśród nich szczególne znaczenie mają:

Leśna Stacja Dydaktyczna w Lipach

Leśna Stacja Dydaktyczna Barlinecko-Gorzowskiego Parku Krajobrazowego zlokalizowana w Lipach nad Jeziolem Lubie specjalizuje się w rozwijaniu edukacji ekologicznej wśród dzieci i młodzieży szkolnej.

Zajęcia w ośrodku odbywają się w formie prelekcji lub warsztatów. Uczestniczące w zajęciach dzieci uczą się przyrody i poznają ją przez zabawę, doświadczenie i obserwacje. Tematyka zajęć obejmuje m.in. następujące zagadnienia.: walory przyrodnicze i krajobrazowe Barlinecko-Gorzowskiego Parku Krajobrazowego, przyrodnicza rola lasów i jezior, ochrona przyrody i jej formy, zagrożenia i sposoby ochrony głównych elementów środowiska przyrodniczego, praca z mapą i orientacja w terenie. Młodzież uczy się również prowadzenia obserwacji ornitologicznych. Edukacja powiązana z obcowaniem z przyrodą stanowi także atrakcję dla dzieci niepełnosprawnych. Stacja jest licznie odwiedzana przez dzieci i młodzież z różnych placówek oświatowych m.in. z przedszkoli, szkół podstawowych oraz z gimnazjów i liceów. Na zajęcia przyjeżdżają grupy z Gorzowa Wlkp., Barlinka, Kłodawy, Kostrzyna nad Odrą, Ulimia, a także miejscowości znacznie bardziej oddalonych.

Fot. 23. Ośrodki edukacji leśnej

*Leśna Stacja
Dydaktyczna
w Lipach*

*Izba edukacji
leśnej
Nadleśnictwa
Kłodawa*

Źródło: NFOŚ w Warszawie (2015)

Na terenie stacji znajduje się obszerna, zadaszona wiata z paleniskiem do smażenia kiełbasek, w której także można zobaczyć stałą ekspozycję nielegalnych narzędzi kłusowniczych.

Izba edukacji leśnej Nadleśnictwa Kłodawa

Izba edukacyjna umiejscowiona jest w dawnej powozowni. Nowoczesny obiekt, wyposażony w profesjonalne pomoce dydaktyczne, pełni niezwykle ważną rolę w edukacji przyrodniczo-leśnej. Dzięki nawiązanej współpracy z Muzeum Lubuskim im. Jana Dekerta w Gorzowie Wlkp. stworzono tu stałą wystawę poświęconą życiu i twórczości Włodzimierza Korsaka. Od nazwiska tego sławnego przyrodnika, malarza i pisarza cały obiekt nazwano „Korsakówką” i poświęcono artyście.

Leśna ścieżka dydaktyczna nad Jeziorem Grabino

Ścieżka została utworzona w 2009 r. w na terenie leśnictwa Łośno. Prowadzi wzdłuż zachodniego brzegu jeziora Grabino. Na szlaku znajdują się liczne tablice edukacyjne oraz urządzenia turystyczne – ławki, stoły i kosze na śmieci. Długość trasy wynosi 2,3 km.

Fot. 24. Leśna ścieżka dydaktyczna nad Jeziorem Grabino

Źródło: <http://www.klodawa.szczecin.lasy.gov.pl/obiekty-edukacyjne#.Vd2fYn3LKwM>

Leśna ścieżka dydaktyczna nad Jeziorem Sulemińskim

Ścieżka została utworzona w 1997 r. Jej trasa prowadzi pętlą wokół jeziora w pobliżu stawów hodowlanych, 2 km od miejscowości Mironice. Wyposażona jest w przystanki z ławkami i kolorowymi tablicami edukacyjnymi. Długość ścieżki wynosi ok. 2,2 km.

Fot. 25. Punkty edukacji leśnej

punkt
edukacyjny
w Leśnictwie
Łośno

wiata
„Hubertówka”

pomost
widokowy
w użytku
ekologicznym
„Torfowisko
Dolne”

Źródło: [1] <http://www.klodawa.szczecin.lasy.gov.pl/obiekty-edukacyjne#.Vd2fYn3LKwM>

[2] <http://www.klodawa.szczecin.lasy.gov.pl/obiekty-edukacyjne#.Vd2fYn3LKwM>

[3] Źródło: <http://www.klodawa.szczecin.lasy.gov.pl/obiekty-dukacyjne#.Vd2fYn3LKwM>

Punkty edukacji leśnej Nadleśnictwa Kłodawa

- **punkt w leśnictwie Nierzym** – Zlokalizowany przy leśniczówce, ok. 3 km od drogi Gorzów Wlkp. – Strzelce Krajeńskie. W pobliżu znajdują się urokliwe jeziora Ostrowite i Jeż. Punkt edukacyjny posiada duży plac z wiatami oraz miejsce na ognisko. Odbývają się tu spotkania z dziećmi i młodzieżą szkolną.
- **punkt w leśnictwie Łośno** – Zlokalizowany w oddziale 117n. W 2011 r. został odsłonięty tu obelisk poświęconego Włodzimierzowi Korsakowi, przy którym znajduje się tablica z życiorysem pisarza.
- **wiata „Hubertówka”** – Wiata wybudowana, wspólnie z Kołem Łowieckim „Knieja-Lubociesz” w Lipach, przy której usytuowany został obelisk upamiętniający postać Fryderyka Chopina i gdzie co roku odbywają się leśne koncerty chopinowskie.
- **punkt przy użytku ekologicznym "Torfowisko Dolne"** – Na trasie prowadzącej do torfowiska znajdują się barwne tablice, przybliżające odwiedzającym zagadnienia związane z torfem, torfowiskami oraz fauną i florą na nich występującą. Zwiedzanie ułatwia bardzo interesująco zaplanowany i wybudowany pomost widokowy.
- **edukacja ekologiczna w miejscach odpoczynku nad jeziorami** – Nad jeziorami Grabino w leśnictwie Łośno, Mrowinko w leśnictwie Nierzym (obiekt pod opieką Urzędu Gminy Kłodawa) oraz Mrowino w leśnictwie Rybakowo, Nadleśnictwo Kłodawa przygotowało miejsca wypoczynku dla turystów wyposażone między innymi w tablice informacyjno-przyrodnicze.

Podsumowanie

W sferze edukacji formalnej Gmina Kłodawa, podobnie jak wszystkie pozostałe gminy w Polsce, zobowiązana jest na mocy polskiego ustawodawstwa między innymi do: samodzielnego ustalania sieci szkół publicznych oraz zapewnienia im lokalowych i materialnych warunków do realizacji programów dydaktyczno-wychowawczych i innych zadań statutowych. Szeroki zakres tych zobowiązań, sposób ich realizacji, planowanie związanych z nimi działań, oraz bieżące diagnozowanie pojawiających się problemów to pakiet największych wyzwań jakie wiążą się z bieżącą działalnością Samorządu. Na terenie Gminy funkcjonują dwa zespoły szkół, w skład których wchodzi szkoła podstawowa i gimnazjum. Gmina prowadzi również dwa przedszkola publiczne. Placówki te w pełni zapewniają na chwilę obecną występujące zapotrzebowanie. Dla zapewnienia maksymalnie efektywnego funkcjonowania systemu edukacji w Gminie niezbędne jest uwzględnienie w opracowanej Strategii między innymi następujących działań:

- *utworzenie warunków sprzyjających wspieraniu oświaty przez podmioty gospodarcze,*
- *szersze wykorzystanie bazy oświatowej i kadry pedagogicznej do świadczenia usług edukacyjnych,*
- *rozbudowa i modernizacja edukacyjnej bazy przedszkolnej,*
- *przeprowadzenie analizy zapotrzebowania na uruchomienie żłobka,*
- *przeprowadzenie analizy potrzeb utworzenia klas integracyjnych.*

Niezwykle ważną formą edukacji pozaszkolnej jest działalność Warsztatów Terapii Zajęciowej dla osób niepełnosprawnych w Chwałęcicach zapewniająca na bieżąco rehabilitację kilkudziesięciu pacjentom. Budynki WTZ są jednakże w średnim stanie technicznym i wymagają modernizacji oraz remontu. Szczególnie dotyczy to budynku warsztatowo-gospodarczego wymagającego remontu kapitalnego. Wspomniane wyżej przedsięwzięcia winny się znaleźć w opracowywanej Strategii. W opracowywanej Strategii winny się również znaleźć zapisy dotyczące szerokiego rozpropagowania możliwości edukacyjnych, jakie wiążą się z wykorzystaniem licznych i bardzo atrakcyjnych obiektów edukacji ekologicznej położonych na terenie Gminy.

3.11. Transport publiczny

Transport publiczny w Gminie Kłodawa oparty jest na usługach gorzowskiego MZK oraz PKS. Komunikacja miejska obsługuje linię nr 110 z Gorzowa Wlkp. do Chwałęcic, natomiast pozostałe miejscowości obsługują autobusy PKS. Do roku 2013 całość usług komunikacyjnych w Gminie świadczył MZK jednak lepsza oferta cenowa zdecydowała o zmianie przewoźnika. Poza tym mieszkańcy korzystają z linii tranzytowych PKS i przewoźników prywatnych na trasach:

- Gorzów Wlkp. – Strzelce Krajeńskie – Gorzów Wlkp. (mieszkańcy Zdroiska i Różanek),
- Gorzów Wlkp. – Barlinek – Gorzów Wlkp. (mieszkańcy Kłodawy).

Uczniowie do szkół gminnych dojeżdżają autobusami szkolnymi. Gmina dofinansowuje transport publiczny ponieważ, mimo wzrastającej liczby mieszkańców, liczba pasażerów istotnie nie wzrasta.

Należy zauważyć, że w ślad za wzrostem liczby mieszkańców z roku na rok wzrasta liczba zarejestrowanych samochodów prywatnych w Gminie i w latach 2010-2014 wynosiła:

- 2010 – 4520 (odpowiednio w całym powiecie 42582)
- 2011 – 5055 (powiat 46513)
- 2012 – 5576 (powiat 52238)
- 2013 – 6438 (powiat 55438)
- 2014 – 7027 (powiat 61726)
- 2015 (na dzień 30.09) – 7705 (powiat 66803)

3.12. Budżet

3.12.1. Dochody

Gmina Kłodawa od 2000 r. szybko się rozwija. Zwiększa się liczba mieszkańców, rosną dochody własne. Największy przyrost dochodów obserwowany jest przy podatku PIT oraz podatku od nieruchomości. Pozwala to na stabilność budżetu i realizację relatywnie dużych zadań inwestycyjnych przy skutecznym wykorzystywaniu środków pomocowych z programów UE oraz dotacji budżetowych. Pod tym względem Gmina Kłodawa należy do liderów w regionie. Dochody Gminy Kłodawa na przestrzeni ostatnich 13 lat przedstawiono w Tab. 40.

Tab. 40. Dochody do budżetu w latach 2002-2014 (w tys. zł)

wyszczególnienie		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
dochody (tys. zł)	ogółem	9687,8	11000,8	11540,5	13583,3	16971,2	20117,8	17536,8
	bieżące	9157,4	10058,9	9850,9	11293,3	13132,7	16312,1	17029,4
	majątkowe	530,4	941,9	1689,6	2290,0	3838,5	3805,7	507,4
PIT	tys. zł	b.d.	1227,2	1536,1	1875,6	2455,8	3404,2	4501,6
	udział w dochodach	b.d.	11%	13%	14%	14%	17%	26%
CIT	tys. zł	b.d.	66,2	34,5	36,0	27,9	16,0	122,1
	udział w dochodach	b.d.	1%	pon. 1%	pon. 1%	pon. 1%	pon. 1%	1%
podatek rolny	tys. zł	b.d.	218,9	263,9	223,5	152,3	285,5	364,0
	udział w dochodach	b.d.	2%	2%	2%	1%	1%	2%
podatek od nieruch.	tys. zł	b.d.	2137,4	2315,7	2429,9	2980,0	2975,2	2918,1
	udział w dochodach	b.d.	19%	20%	18%	18%	15%	17%
wyszczególnienie		2009	2010	2011	2012	2013	2014	
dochody (tys. zł)	ogółem	21489,2	20008,2	22049,2	22802,4	24806,1	26926,3	
	bieżące	18177,6	18687,1	19848,4	22271,0	24514,6	25532,6	
	majątkowe	3311,5	1321,2	2200,8	531,3	291,5	1393,7	
PIT	tys. zł	4689,1	5071,5	5519,8	6213,6	7214,7	7434,7	
	udział w dochodach	22%	25%	25%	27%	29%	28%	
CIT	tys. zł	56,5	18 107	42,2	74,8	45,7	46,2	
	udział w dochodach	pon. 1%	pon. 1%	pon. 1%	pon. 1%	pon. 1%	pon. 1%	
podatek rolny	tys. zł	407,2	270,1	292,9	485,6	456,9	379,7	
	udział w dochodach	2%	1%	1%	2%	2%	1%	
podatek od nieruchom.	tys. zł	3055,7	3084,3	3337,1	4351,4	5014,4	5176,1	
	udział w dochodach	14%	15%	15%	19%	20%	19%	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kłodawie (2015)

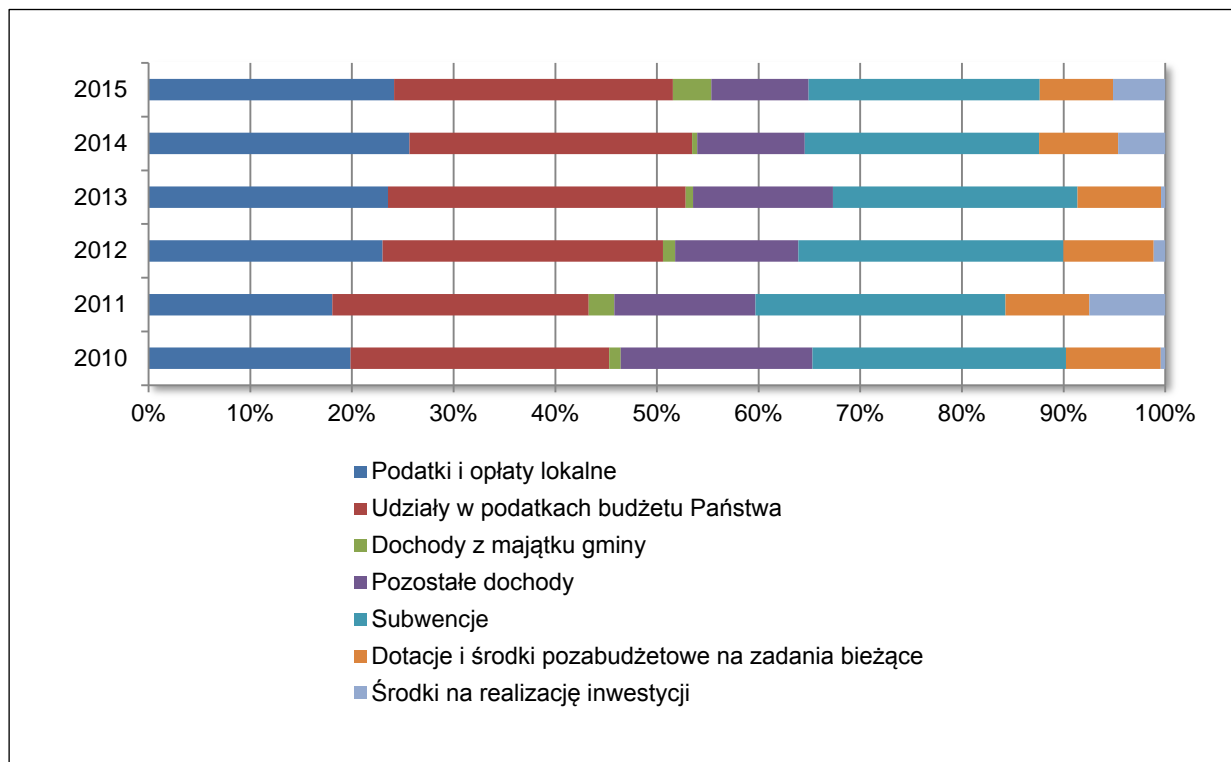
Dochody w latach 2002-2014 zwiększały się rocznie w granicach 10-20 % i był to najwyższy przyrost w powiecie gorzowskim. Udział podatku PIT od osób fizycznych systematycznie wzrastał od 11% w 2003 r. do 26 % w 2006 r. i 28 % w 2013 r. Mimo tego, że udział kwotowy podatku od nieruchomości wzrastał w kolejnych latach, to jednak procentowo utrzymuje się na poziomie 15-20 % budżetu. Strukturę dochodów, czyli udziały poszczególnych składników w dochodach Gminy ilustruje Rys. 19.

Zdecydowanie największy udział w dochodach Gminy mają podatki budżetu Państwa. Ponadto udział ten ma tendencję rosnącą – z 25% w 2011 r. do 29% w 2013 r. W roku 2014 i 2015 udział podatków budżetu Państwa w dochodach Gminy nieznacznie zmalał i wynosił odpowiednio 28% i 27%.

Na kolejnych miejscach znalazły się: podatki i opłaty lokalne (24% dochodów w 2015 r.) oraz subwencje (23% dochodów w 2015 r.). Kolejne pozycje stanowią już tylko kilka procent

dochodów budżetowych i są to: pozostałe dochody (10%), dotacje i środki pozabudżetowe na zadania bieżące (7%), środki na realizację inwestycji (5%) i dochody z majątku Gminy (4%).

Rys. 19. Struktura dochodów do budżetu w latach 2010-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kłodawie (2015)

W ostatnich pięciu latach struktura dochodów budżetowych Gminy uległa korzystnym zmianom – spadła rola subwencji, a wzrosło znaczenie podatków lokalnych i udziałów w podatkach budżetu Państwa. Podobną tendencję można zaobserwować w większości polskich gmin. Świadczy to o wzrastającej samodzielności finansowej samorządów.

Na dochody własne Gminy składają się dochody z następujących grup:

- podatki i opłaty lokalne,
- dochody z majątku Gminy,
- udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu Państwa,
- inne dochody.

Udział dochodów własnych Gminy w jej łącznych dochodach w poszczególnych latach został przedstawiony w Tab. 41.

Z poniższych danych wynika, że udział dochodów własnych w ostatnich 5 latach stanowił 59-65% łącznych dochodów budżetowych Gminy. Niestety, w latach 2012-2014 udział ten wykazywał tendencję malejącą.

Tab. 41. Dochody ogółem a dochody własne budżetu w latach 2010-2014

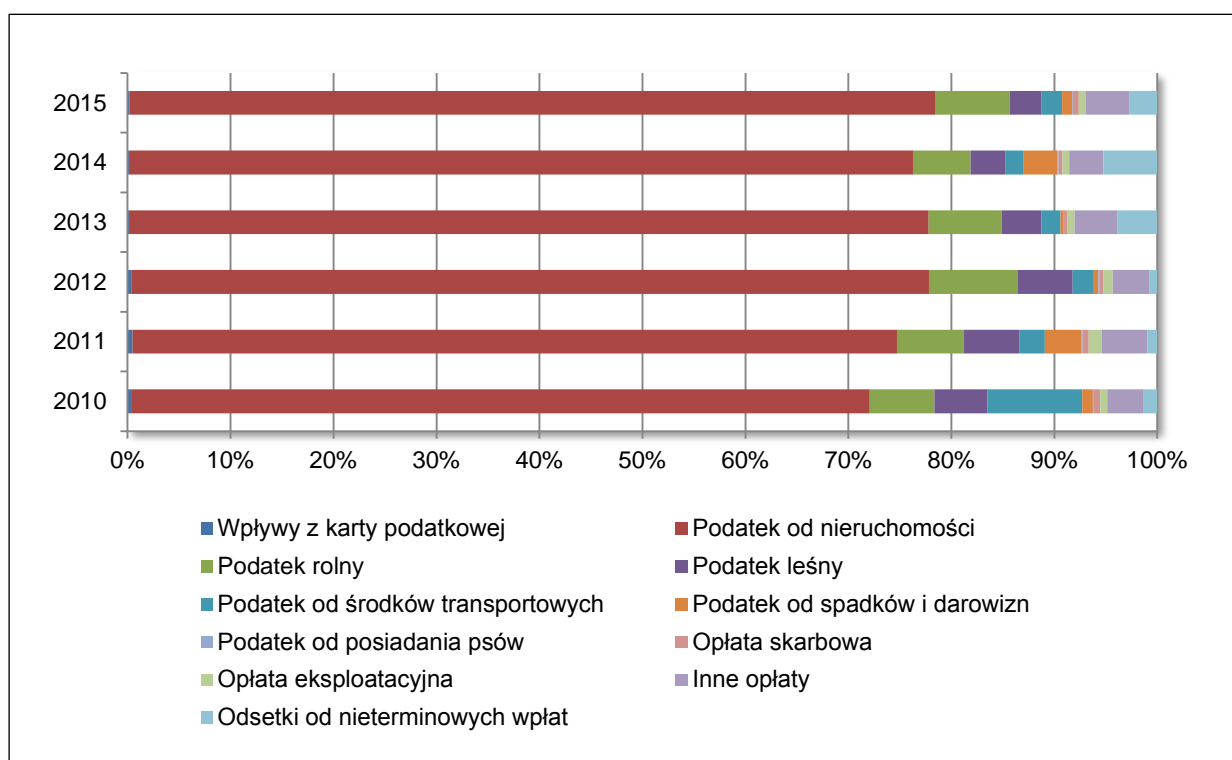
rok	dochody ogółem (zł)	dochody własne		podatki i opłaty lokalne	
		(zł)	udział w dochodach ogółem	(zł)	udział w dochodach ogółem
2010	20 008 248	13 064 464	65%	3 972 118	20%
2011	22 049 216	13 161 358	60%	3 983 262	18%
2012	22 802 393	14 573 435	64%	5 250 552	23%
2013	24 806 119	15 697 305	63%	5 840 765	24%
2014	26 926 275	15 877 585	59%	6 911 926	26%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kłodawie (2015)

Podatki i opłaty lokalne

Udział podatków w dochodach Gminy w latach 2010-2014 ulegał wahaniom (Tab. 42). Podczas, gdy łączne dochody Gminy w analizowanym okresie wzrosły o 35%, to podatki i opłaty lokalne zaledwie o 26%. Znaczenie poszczególnych podatków dla dochodów budżetu Gminy przedstawiono na Rys. 20.

Rys. 20. Struktura podatków i opłat lokalnych w latach 2010-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kłodawie (2015)

W grupie podatków i opłat lokalnych zdecydowanie dominują dochody z tytułu podatku od nieruchomości. W ostatnich 5 latach ich udział wzrósł z 74,2% do 78,3%. W ramach podatku od

nieruchomości udział podatków od osób fizycznych przez cały analizowany okres był wyższy niż od osób prawnych. Drugie miejsce zajmują dochody z podatku rolnego, osiągające w 2015 r. 7,2% sumy dochodów z grupy podatków i opłat lokalnych. Jeszcze w 2011 r. podatek leśny stanowił 5,4% dochodów Gminy w ramach podatków i opłat lokalnych a w 2015 r. już niewiele ponad 3%.

Dotacje i środki pozabudżetowe na zadania bieżące.

Udział dochodów z tytułu udziału w podatkach stanowiących dochód budżetu Państwa nieznacznie spadał od 2013 r. W 2015 r. jego udział w dochodach budżetu Gminy wyniósł 27%. Prawie w całości jest to udział w podatku dochodowym od osób fizycznych.

Dotacje i środki pozabudżetowe na zadania bieżące stanowiły 7,2-8,9% dochodów Gminy. Ogromną większość wśród nich stanowią zadania zlecone (ok. 92%), przede wszystkim w zakresie pomocy społecznej.

Tab. 42. Udział w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa w latach 2011-2015

rok	dochody ogółem (zł)	udziały w podatkach budżetu państwa (zł)	udział w dochodach	dotacje i środki pozabudżetowe na zadania bieżące (zł)	udział w dochodach
2011	22 049 216	5 562 028	25%	1 818 018	8,2%
2012	22 802 393	6 288 435	28%	2 023 718	8,9%
2013	24 806 119	7 260 414	29%	2 038 578	8,2%
2014	26 926 275	7 480 945	28%	2 094 381	7,8%
2015	30 759 583	8 437 740	27%	2 222 786	7,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kłodawie (2015)

Subwencje

Subwencje stanowią trzecie największe źródło dochodów budżetowych Gminy – od 22,7% w 2015 r. do 26,1% w 2012 r. W tej grupie większość stanowi subwencja oświatowa.

Tab. 43. Poziom subwencji finansowych w latach 2011-2015

wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
subwencja podstawowa (zł)	1 083 224	1 121 202	1 221 010	1 324 465	1 416 485
subwencja oświatowa (zł)	4 338 075	4 822 185	4 741 062	4 873 177	5 574 960
razem subwencje ogólne z budżetu państwa (zł)	5 423 310	5 945 399	5 964 085	6 199 656	6 993 460
udział subwencji w dochodach ogółem (zł)	24,6%	26,1%	24,0%	23,0%	22,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kłodawie (2015)

Dochody z majątku Gminy

Dochody z majątku Gminy pochodzą głównie ze sprzedaży działek budowlanych pod budownictwo jednorodzinne oraz letniskowych. Po stagnacji sprzedaży działek w latach 2012-2014 od roku 2015 obserwuje się zwiększone zainteresowanie zakupem nowych terenów budowlanych. Szczególnym zainteresowaniem cieszą się działki uzbrojone i położone przy drogach utwardzonych.

Tab. 44. Poziom dochodów z majątku Gminy w latach 2011-2015

wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
dochody z najmu i dzierżawy składników majątkowych(zł)	218 404	307 878	339 110	354 943	599 607
sprzedaż mienia, wyrobów i składników majątkowych (zł)	552 298	259 426	186 675	150 432	1 152 465
zarząd, użytkowanie i użytkowanie wieczyste (zł)	23 563	27 721	22 550	18 970	30 000
dochody z majątku Gminy ogółem (zł)	794 265	595 025	548 335	524 344	1 782 072
udział dochodów z majątku w dochodach ogółem	4%	3%	2%	2%	6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kłodawie (2015)

Pozostałe dochody

Pozostałe dochody w ostatnich 5 latach stanowiły od 10% do 14% dochodów Gminy, wykazując znaczący wzrost w 2013 r., kiedy to ich poziom wyniósł 3 412 788 zł.

3.12.2. Wydatki

Tab. 45. Wydatki z budżetu w latach 2002-2013 (w tys. zł)

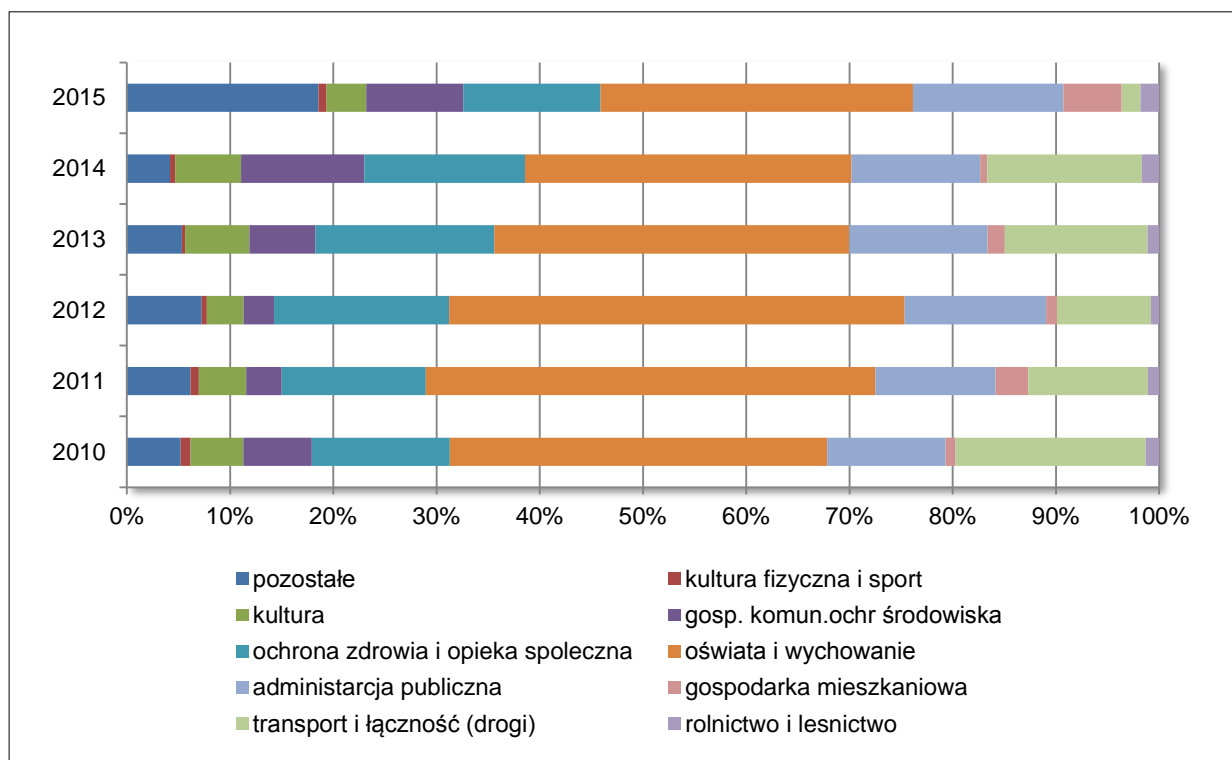
wyszczególnienie		2002	2003	2004	2005	2006	2007
wydatki	razem	9452,9	11598, 6	12931,0	15535,6	18693,3	18155,7
	bieżące	7220,1	7952,5	9216,2	10613,4	11632,5	14956,6
	majątkowe	2232,8	3646,1	3714,7	4922,2	7060,8	3199,1
oświata	tys. zł	b.d.	2687,4	3040,5	3066,7	3616,9	3897,7
	udział w wydatkach	b.d.	23%	24%	20%	19%	21%
pomoc społeczna	tys. zł	b.d.	1008,1	1633,2	2131,5	2915,3	2968,4
	udział w wydatkach	b.d.	9%	13%	14%	16%	16%
inwestycje	tys. zł	2232,8	3646,1	3714,7	4922,2	7060,8	3199,1
	udział w wydatkach	24%	31%	29%	32%	38%	18%

wyszczególnienie		2008	2009	2010	2011	2012	2013
wydatki (tys. zł)	razem	17885,9	21777,7	25206,0	23577,7	21054,4	22190,8
	bieżące	14865,3	16729,5	17412,1	17469,4	17681,0	19528,7
	majątkowe	3019,8	5048,2	7794,0	6108,3	3373,5	2662,1
oświata	tys. zł	4423,1	5063,1	5572,7	5938,8	6513,4	7402,1
	udział w wydatkach	25%	23%	22%	25%	31%	33%
pomoc społeczna	tys. zł	2894,0	3002,8	3237,4	3157,0	3442,3	3695,7
	udział w wydatkach	16%	14%	13%	13%	16%	17%
inwestycje	tys. zł	3019,8	5048,2	7794,0	6108,3	3373,5	2662,1
	udział w wydatkach	17%	23%	31%	26%	16%	12%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kłodawie (2015)

W zakresie wydatków budżetowych należy zwrócić uwagę na wydatki inwestycyjne, które od 2000 r. utrzymują się na wysokim poziomie – średnio powyżej 20 %, a w niektórych latach przekraczały nawet 30% (2005, 2006, 2010). Są to najwyższe wskaźniki w powiecie gorzowskim i jedne z najwyższych w regionie. Wydatki z budżetu Gminy w ujęciu poszczególnych działów zostały przedstawione na Rys. 21.

Rys. 21. Struktura wydatków budżetowych w latach 2010-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kłodawie (2015)

3.12.3. Podsumowanie budżetu

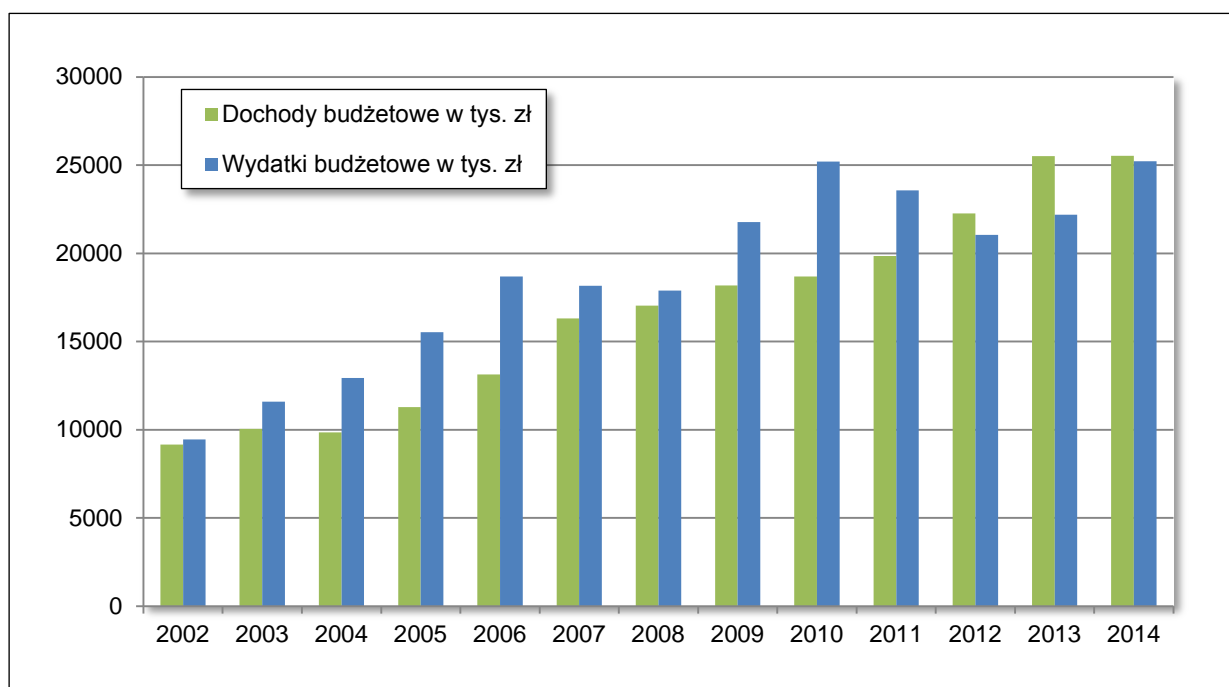
Podsumowując dochody i wydatki budżetowe w latach 2002-2014 można stwierdzić, że Gmina Kłodawa należy do tych samorządów województwa lubuskiego w których obserwuje się najszybszy wzrost dochodów i wydatków budżetowych. Determinuje to przede wszystkim szybki wzrost liczby mieszkańców, jak również intensywna zabudowa mieszkaniowa. Zwraca uwagę fakt, że od roku 2012 dochody Gminy są wyższe od wydatków. Wynika to przede wszystkim z potrzeby wygenerowania nadwyżki budżetowej, która jest przeznaczana na pokrycie zobowiązań Gminy z lat poprzednich. Zobowiązania te to głównie pożyczki zaciągane na realizację inwestycji infrastrukturalnych i oświatowych.

Do roku 2012 budżet Gminy cechował się niewielką nierównowagą dochodów i wydatków. Lata 2010 i 2011 zamknęły się niedoborem w wysokości odpowiednio 6 518,9 tys. zł oraz 3 729,2 tys. zł, co stanowiło po 35% i 19% dochodów Gminy w tych latach.

W ostatnich 2 latach wykonanie budżetu przedstawiało się następująco: w 2013 r. nadwyżka wynosiła 3 323,9 tys. zł, a w 2014 r. już niewiele ponad 305,3 tys. zł. Było to spowodowane przede wszystkim niższymi od zaplanowanych wydatkami inwestycyjnymi w takich działach, jak: gospodarka komunalna, oświata i wychowanie (szkoły podstawowe) oraz rolnictwo.

Wydatki i dochody budżetu Gminy Kłodawa w latach 2002-2014 przedstawiono na Rys. 22.

Rys. 22. Wydatki i dochody budżetowe w latach 2002-2014

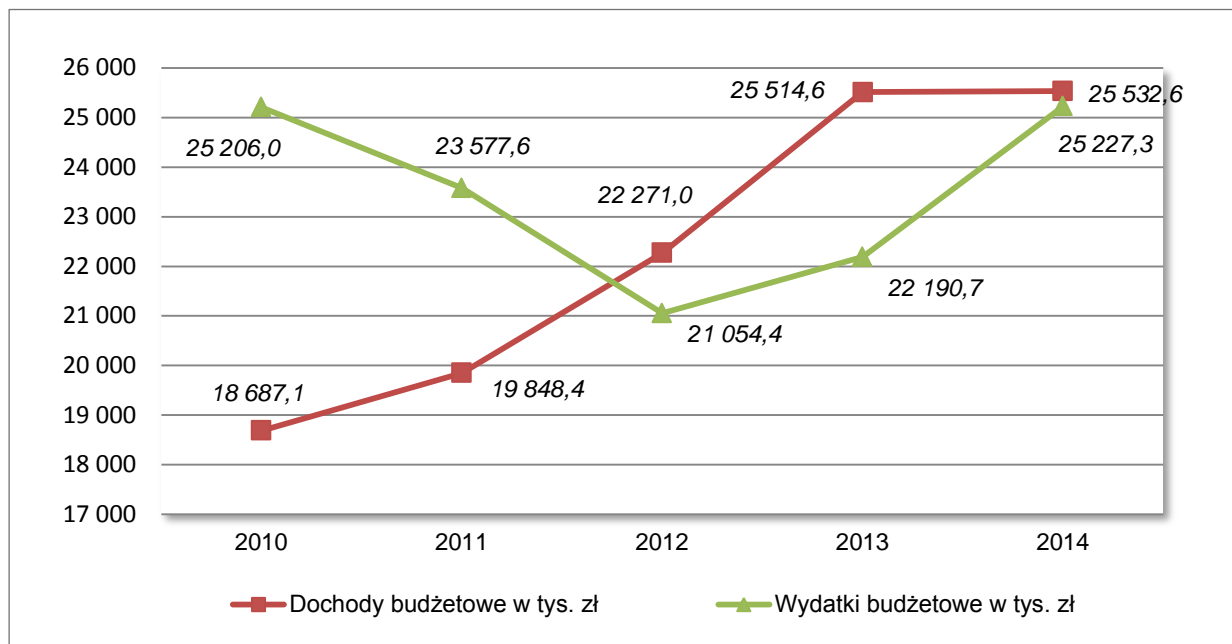

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kłodawie (2015)

Dynamika dochodów i wydatków, czyli ich procentowa zmiana w stosunku do poprzedniego roku została przedstawiona na Rys. 23 i 24. Pierwszy z nich przedstawia zmiany dochodów i wydatków w ujęciu nominalnym, drugi natomiast w ujęciu realnym, czyli po uwzględnieniu

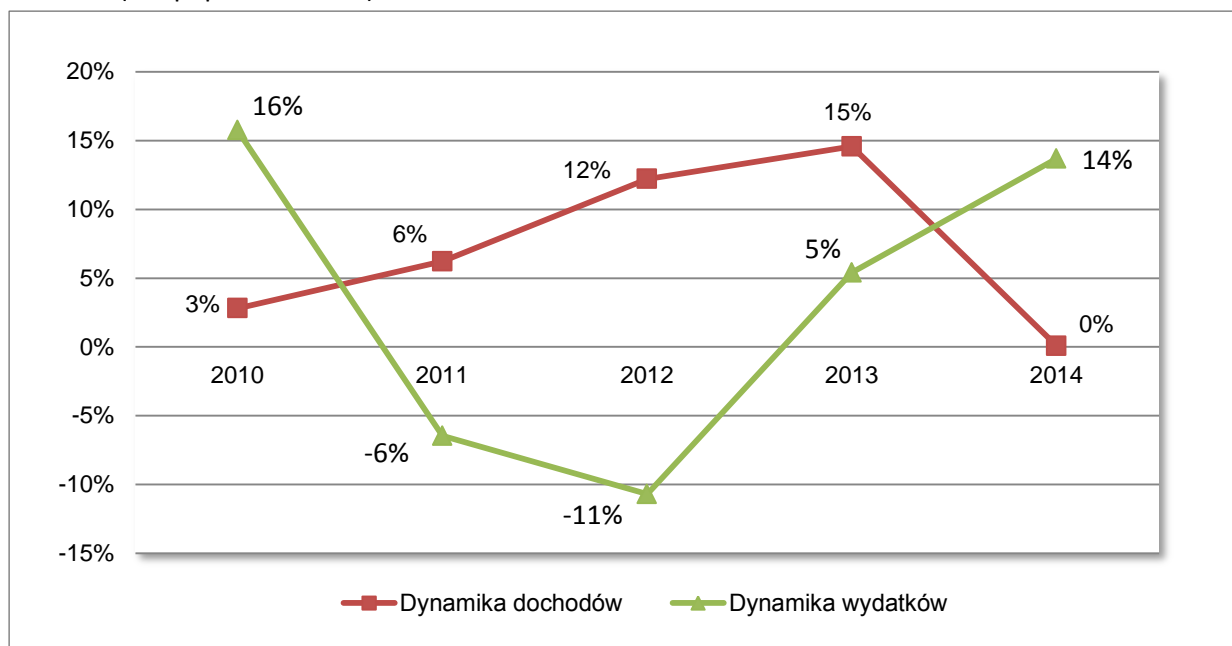
stopy inflacji, dzięki czemu można obiektywnie stwierdzić, czy dochody i wydatki w poszczególnych latach były faktycznie (realnie) wyższe, czy też niższe niż w poprzednich latach.

Rys. 23. Porównanie poziomu dochodów i wydatków budżetowych (w tys. zł) w latach 2010-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kłodawie (2015)

Rys. 24. Porównanie dynamiki dochodów i wydatków budżetowych w latach 2010-2014
(rok poprzedni = 100)

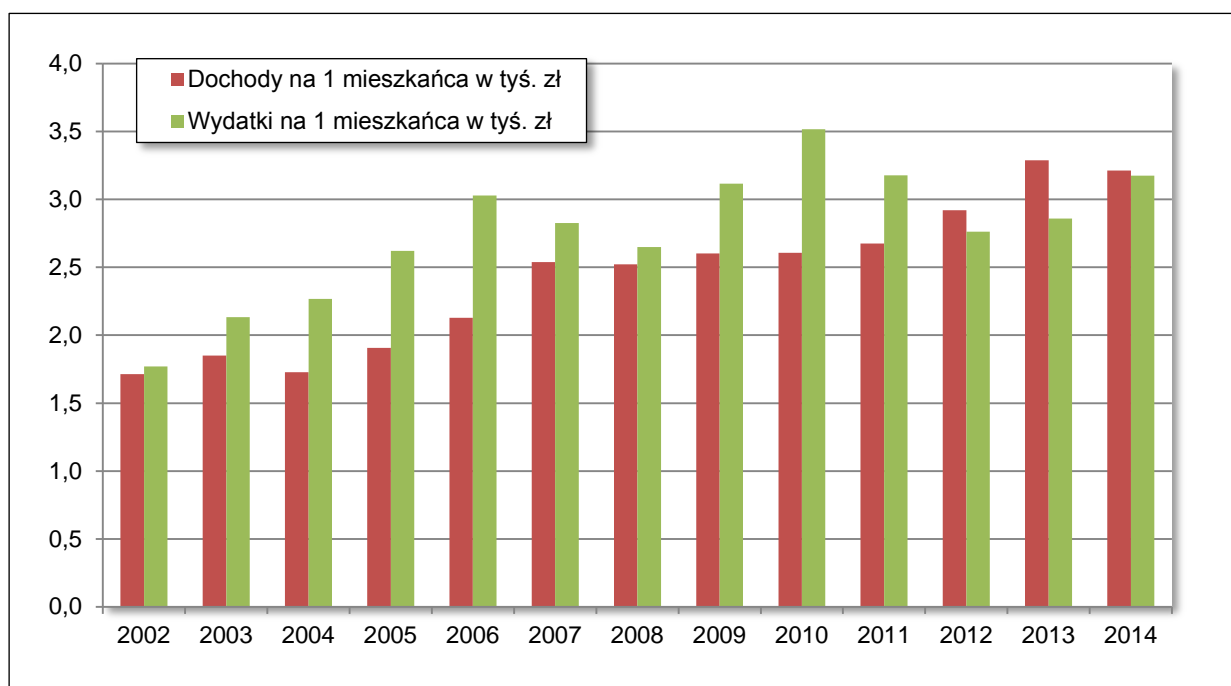

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kłodawie (2015)

Z wykresów wynika, że najgorszym rokiem był rok 2010, kiedy wydatki wzrosły o 16% (głównie za sprawą poniesienia wydatków inwestycyjnych na budowę Zespołu Szkół w Kłodawie), przy nieznacznym wzroście dochodów o prawie 3%. W roku 2011 odnotowano spadek wydatków o 6% i wzrost dochodów o 6% do roku wcześniej. W ostatnim zakończonym roku budżetowym tj. 2014 wydatki wzrosły o 14% a dochody pozostały prawie na niezmiennym poziomie co rok wcześniej.

W przeliczeniu na mieszkańca Gmina Kłodawa osiągnęła w 2015 r. dochody na poziomie 3200 zł. Zalicza to Gminę Kłodawa do grona gmin z najwyższymi dochodami w województwie lubuskim. Szczegółowe dane za lata 2002-2014 przedstawiono na rys. 25.

Rys. 25. Wydatki i dochody budżetowe na 1 mieszkańca (w tys. zł) w latach 2002-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Kłodawie (2015)

4. ANALIZA SWOT GMINY KŁODAWA

W ramach analizy SWOT przeprowadzono ocenę mocnych i słabych stron Gminy Kłodawa wynikających z uwarunkowań wewnętrznych oraz szans i zagrożeń zdeterminowanych w dużej mierze przez czynniki zewnętrzne. Uwarunkowania wewnętrzne rozwoju wynikają z obecnej sytuacji w jakiej znajduje się Gmina między innymi w sferze zaspokojenia potrzeb społecznych, gospodarki lokalnej, ochrony środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego, wyposażenia w infrastrukturę techniczną, sytuacji finansowej oraz współpracy Gminy z innymi jednostkami samorządu terytorialnego w kraju i za granicą. Natomiast analiza potencjału i barier rozwojowych Gminy obejmuje uwarunkowania zewnętrzne określające potencjalne szanse i zagrożenia w rozwoju.

Mocne strony (najważniejsze atuty) Gminy Kłodawa

Do najważniejszych atutów Gminy, determinujących w dużym stopniu jej potencjał rozwojowy należy zaliczyć:

- duża powierzchnia lasów,
- występowanie malowniczych i stosunkowo czystych jezior,
- relatywnie czyste powietrze,
- duże walory krajobrazowe,
- istnienie zabytków architektury sakralnej i świeckiej,
- dobre warunki do rozwoju gospodarki ogrodniczej,
- dobre warunki do rozwoju usług,
- dostępność wykształconych kadr,
- nowe tereny pod budownictwo mieszkaniowe oraz usługowe i przemysłowe,
- rozbudowana i zmodernizowana infrastruktura techniczna: wodociągowa, kanalizacyjna i gazowa,
- dobre zaplecze sportowo-rekreacyjne,
- dobra baza lokalowa do prowadzenia działalności kulturalno-społecznej w każdym sołectwie (świetlice wiejskie),
- duża liczba i różnorodność szlaków turystycznych,
- bliskość i powiązania z Gorzowem Wlkp. (dostawa wody, odbiór ścieków, transport publiczny, miejsca pracy, edukacja ponadgimnazjalna),
- szkoły i przedszkola na wysokim poziomie z dobrym zapleczem edukacyjnym,
- szybki wzrost liczby mieszkańców i wysokie dochody z PIT,
- względnie wysoki budżet Gminy i wskaźnik inwestycyjny,
- poprawiający się stan nawierzchni dróg,
- duża aktywność społeczna i gospodarcza mieszkańców Gminy,
- otwartość i wysoki poziom tolerancji lokalnego społeczeństwa,
- efektywnie funkcjonujące służby gminne,
- duża skuteczność Urzędu Gminy i podległych jednostek w pozyskiwaniu środków zewnętrznych,

- dobra promocja Gminy,
- bliskość węzła komunikacyjnego na drodze ekspresowej S3 i droga krajowa nr 22,
- bliskość Niemiec, w tym Berlina,
- zahamowanie wzrostu patologii społecznych.

Słabe strony Gminy Kłodawa

Do słabych stron Gminy, mogących stanowić istotną barierę rozwojową zaliczyć należy:

- nadmiar terenów przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe, powodujący rozpraszanie zabudowy i zwiększanie kosztów ich uzbrojenia oraz degradację krajobrazu,
- mieszanie funkcji zabudowy o przeciwnych lub wykluczających się wymaganiach, w tym zwłaszcza funkcji zabudowy mieszkaniowej i usługowo-przemysłowej,
- brak terenów gminnych na potrzeby kształtowania przestrzeni publicznych,
- punktowe zaśmiecanie kompleksów leśnych,
- zły stan techniczny części wodociągów zbudowanych z rur azbestowo-cementowych,
- niewystarczająca ilość ciągów pieszych i rowerowych, w tym zwłaszcza łączących poszczególne miejscowości,
- zły stan techniczny zabytków,
- trudności ze zbytem produkcji rolnej i zakładów przetwórstwa rolnego,
- zbyt uboga baza turystyczna,
- niewystraszająca liczba parkingów i urządzonych miejsc odpoczynku przy jeziorach i drogach przecinających kompleksy leśne,
- niezadawalający stan części dróg powiatowych, wojewódzkich i krajowych,
- niedostosowanie dróg do potrzeb ciężkiego transportu,
- niepełny dostęp do Internetu,
- niepełny zasięg telefonii komórkowej,
- niewystarczająca liczba miejsc w przedszkolach i żłobkach,
- nie w pełni efektywny system gospodarki odpadami, w tym zwłaszcza w zakresie zabudowy letniskowej,
- brak integracji nowych i starych mieszkańców Gminy,
- duża anonimowość mieszkańców Gminy,
- ograniczenia formalne wynikające z objęcia znaczących fragmentów Gminy ochroną prawną jako park krajobrazowy, rezerwaty przyrody, obszary Natura 2000 i inne.

Największe zagrożenia dla rozwoju Gminy Kłodawa w perspektywie lat 2016-2025

Największe zagrożenia dla rozwoju Gminy wiążą się głównie ze wzmożonym wystąpieniem następujących zjawisk:

- wzrost bezrobocia w skali regionu i kraju (ograniczenie dostępnych miejsc pracy w otoczeniu Gminy),
- emigracja ludzi młodych,
- stagnacja gospodarcza kraju skutkująca spadkiem konsumpcji wewnętrznej oraz ograniczeniem do kredytów,
- niestabilna sytuacja gospodarcza w rolnictwie, w tym ograniczenie zewnętrznych rynków zbytu oraz zmiany polityki rolnej Unii Europejskiej (po 2020 r., możliwe ograniczenie dotacji dla gospodarki rolnej)
- próby przyłączenia części Gminy do Gorzowa Wlkp.,
- nadmierna presja na zwiększoną eksploatację lasów,
- zmiany klimatyczne, w tym zwłaszcza zmniejszenie opadów, skutkujące stopowieniem terenów rolniczych oraz zwiększaniem się zagrożeń pożarowych,
- wzrost alkoholizmu,
- wzrost przestępczości,
- wzrost liczby osób w podeszłym wieku wymagających opieki,
- wzrost biurokracji.

Największe szanse rozwojowe dla Gminy Kłodawa w perspektywie lat 2016-2025

Do czynników mogących stanowić największe szanse rozwojowe dla Gminy w szczególności należą:

- rozwój Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, a wraz z nią i planowanej podstrefy w rejonie Wojcieszyca,
- poprawa koniunktury gospodarczej kraju oraz sprzyjające uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości, w tym zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw,
- wzrost popytu na produkty rolne i ogrodnicze wysokiej jakości,
- bogacenie się społeczeństwa skutkujące wzrostem zainteresowania budownictwem mieszkaniowym jednorodzinnym i budownictwem letniskowym,
- wzrost zainteresowania turystyką i rekreacją (zwłaszcza mieszkańców Gorzowa Wlkp.),
- wzrost zainteresowania odwiedzaniem Polski, w tym Gminy Kłodawa przez obcokrajowców, w tym szczególnie mieszkańców Berlina i innych terenów przygranicznych Niemiec, także w wyniku uruchomienia połączenia kolejowego Berlin – Gorzów Wlkp.,
- bliskość dużych ośrodków miejskich: Gorzowa Wlkp., Szczecina i Poznania,
- przebieg szlaków komunikacyjnych krajowych, wojewódzkich i powiatowych,
- szybki rozwój telekomunikacji,
- dostępność dobrze wykwalifikowanej kadry pracowniczej,

- możliwości szerokiego rozwijania przygranicznej współpracy polsko-niemieckiej,
- ożywienie ruchu turystycznego na Warcie, w tym w ramach drogi wodnej Rotterdam-Kaliningrad, skutkujące wzrostem zainteresowania terenami przyległymi, w tym Gminą Kłodawa,
- rewizja założeń obowiązujących dokumentów planistycznych w kierunku racjonalnego gospodarowania przestrzenią.

5. MISJA I WIZJA

Wizja Gminy w sposób syntetyczny określa stan docelowy, do którego dąży cała jej wspólnota, tj. władze samorządowe i jej mieszkańcy, a także jej lokalni oraz ponadlokalni partnerzy, przy wykorzystaniu możliwości płynących z własnych atutów i szans pojawiających się w otoczeniu. Określona w Strategii wizja prognozuje stan jaki powinno się osiągnąć po zrealizowaniu przyjętych w niej celów strategicznych, operacyjnych i szczegółowych.

Dla Gminy Kłodawa przyjęto następującą wizję jej zrównoważonego:

**Gmina atrakcyjna turystycznie, czysta ekologicznie, zasobna ekonomicznie dzięki:
bogatemu dziedzictwu kulturowemu, zmodernizowanej infrastrukturze technicznej
oraz turystyce, wykształconym mieszkańcom i ich przedsiębiorczości;
przyjazna dla mieszkańców, inwestorów i gości.**

Misja jest nadrzędnym celem rozwoju Gminy. Określa również rolę władz samorządowych w procesie rozwoju wspólnoty lokalnej. Zgodnie z misją, władze samorządowe pełnią rolę inicjatora dla realizacji przedsięwzięć zgodnych ze Strategią Zrównoważonego Rozwoju Gminy Kłodawa, a podejmowanych przez różne podmioty życia społecznego i gospodarczego – instytucje publiczne, organizacje pozarządowe, przedsiębiorców, grupy nieformalne mieszkańców. Ponadto władze samorządowe są także realizatorem własnych projektów, zmierzających do rozwoju Gminy Kłodawa, upowszechniania jej walorów, ułatwiania współpracy partnerów lokalnych i wdrażania nowych prorozwojowych rozwiązań. Na potrzeby Strategii pojęcie misji sformułowano następująco:

Tworzenie przez władze samorządowe oraz inne zaangażowane podmioty warunków zrównoważonego rozwoju Gminy Kłodawa z poszanowaniem środowiska naturalnego, w celu poprawy poziomu życia mieszkańców, poprzez wykorzystanie potencjału przyrodniczo – kulturowego, gospodarczego i zaangażowania społeczności lokalnej.

6. PRIORYTETY, CELE STRATEGICZNE I KIERUNKI DZIAŁAŃ

6.1. Priorytety rozwojowe Gminy Kłodawa

Strategia zawiera zestawienie celów oraz przedsięwzięć charakteryzujących się zróżnicowanym znaczeniem w osiąganiu docelowej wizji rozwoju Gminy. Jednocześnie mało realne w praktyce jest wdrożenie wszystkich planowanych działań równocześnie. W związku z powyższym w pierwszym rzędzie należy skoncentrować się na realizacji takich zadań, które z punktu widzenia zaspokojenia zbiorowych potrzeb mieszkańców Gminy Kłodawa, będą miały priorytetowe znaczenie. Takie podejście jest wyrazem:

- realnej oceny szans i zagrożeń rozwojowych, tkwiących w otoczeniu Gminy (uwarunkowania gospodarcze, prawne i finansowe funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego, sytuacja budżetowa państwa, możliwości skorzystania z funduszy pomocowych Unii Europejskiej),
- realnej oceny silnych i słabych stron Gminy, a zwłaszcza obecnej i przewidywanej sytuacji finansowej budżetu oraz wynikających z niej możliwości inwestycyjnych,
- kompromisu między występującymi zbiorowymi potrzebami mieszkańców Gminy Kłodawa a możliwościami sfinansowania ich realizacji zarówno ze środków własnych (budżet), jak i zewnętrznych, w tym z funduszy pomocowych Unii Europejskiej.

Biorąc powyższe pod uwagę, określa się następujące priorytetowe kierunki działań, których realizacja sprzyjać będzie:

- tworzeniu jak najlepszych warunków do zapewnienia ładu przestrzennego w sytuacji dynamicznego rozwoju funkcji mieszkaniowych i gospodarczych,
- racjonalnemu zagospodarowaniu turystycznemu,
- likwidacji niedoborów w infrastrukturze technicznej, w tym zwłaszcza w zakresie gospodarki wodno-ściekowej,
- poprawie standardu obsługi komunikacyjnej - przebudowie i modernizacji dróg gminnych wraz z chodnikami, utwardzonymi poboczami, energooszczędnym oświetleniem ulicznym, ścieżkami rowerowymi, a także urządzeniami służącymi poprawie bezpieczeństwa ruchu drogowego,
- zapewnieniu opieki przedszkolnej,
- poprawie warunków nauczania w szkołach gminnych oraz uprawiania sportu przez młodzież,
- zabezpieczeniu pomocy społecznej dla osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej,
- budowie sieci teleinformacyjnej na terenie Gminy.

6.2. Cele strategiczne, operacyjne i szczegółowe

sfery	SFERA GOSPODARCZA	SFERA SPOŁECZNA	SFERA PRZESTRZENNO- -INFRASTRUKTURALNA
cele strategiczne	I. ZBUDOWANIE KONKURENCYJNEJ GOSPODARKI	II. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO
Cele operacyjne i cele szczegółowe	<p>I.1. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości</p> <p>I.1.1. Promocja Gminy jako obszaru przyjaznego dla rozwijania działalności gospodarczej</p> <p>I.1.2. Kreowanie postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców</p> <p>I.1.3. Uruchomienie działalności podstrefy Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej</p> <p>I.1.4. Kreowanie warunków dla inwestowania i tworzenia nowych miejsc pracy oraz wzmacniania konkurencyjności i innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw</p>	<p>II.1. Rozwój kapitału ludzkiego</p> <p>II.1.1. Podnoszenie poziomu kwalifikacji kadry edukacyjnej</p> <p>II.1.2. Utrzymanie wysokiego poziomu obiektów edukacyjnych i ich wyposażenia</p> <p>II.1.3. Szersze wykorzystanie bazy oświatowej i kadry pedagogicznej do świadczenia zróżnicowanych usług edukacyjnych</p> <p>II.1.4. Rozbudowa i modernizacja edukacyjnej bazy przedszkolnej</p> <p>II.1.5. Rozwój oferty zajęć edukacyjnych stymulujących kreatywność i przedsiębiorczość wśród młodzieży</p> <p>II.1.6. Tworzenie warunków sprzyjających wspieraniu oświaty przez podmioty gospodarcze</p>	<p>III.1. Kształtowanie ładu przestrzennego</p> <p>III.1.1. Dokonanie reorientacji polityki przestrzennej Gminy w celu minimalizacji degradacji przestrzeni oraz chaosu urbanistycznego</p> <p>III.1.2. Zwiększenie dostępności terenów na potrzeby kształtowania przestrzeni publicznych</p> <p>III.1.3. Zintegrowanie komunikacyjne i rozwojowe terenów sąsiadujących ze sobą w granicach Gminy i miasta Gorzowa</p>

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Cele operacyjne i cele szczegółowe</p>	<p>I.2. Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich</p> <p>I.2.1. Wsparcie procesów restrukturyzacyjnych rolnictwa w kierunku określonych specjalizacji oraz poprawy struktury agrarnej</p> <p>I.2.2. Promowanie i wspieranie lokalnych producentów rolno-spożywczych i wytwórców wyrobów regionalnych</p>	<p>II.2. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego</p> <p>II.2.1. Wsparcie rozwoju organizacji pozarządowych na rzecz budowania lokalnego partnerstwa i integracji działań</p> <p>II.2.2. Wzmacnianie lokalnej tożsamości i poczucia więzi z „małą ojczyzną” oraz integracja nowo zamieszkałych mieszkańców ze społecznością lokalną</p> <p>II.2.3. Wsparcie rozwoju społeczeństwa informacyjnego</p> <p>II.2.4. Ograniczenie zjawisk patologii społecznej oraz zwiększenie wrażliwości mieszkańców na te problemy</p> <p>II.2.5. Poprawa jakości życia mieszkańców na obszarach zdegradowanych społecznie i/lub infrastrukturalnie oraz ich społeczna aktywizacja</p>	<p>III.2. Rozwój infrastruktury technicznej</p> <p>III.2.1. Kontynuowanie rozbudowy infrastruktury gospodarki ściekowej</p> <p>III.2.2. Kontynuowanie rozbudowy i modernizacji części sieci wodociągowej</p> <p>III.2.3. Rozbudowa i modernizacja sieci odwodnieniowej oraz sieci melioracyjnej</p> <p>III.2.4. Poprawa stanu infrastruktury drogowej</p> <p>III.2.5. Kontynuowanie budowy ciągów pieszych i rowerowych</p> <p>III.2.6. Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa ruchu drogowego</p> <p>III.2.7. Doprowadzenie do dwustronnego zasilania energetycznego we wszystkich miejscowościach</p> <p>III.2.8. Doprowadzenie do objęcia telefonią komórkową całego obszaru Gminy</p> <p>III.2.9. Uruchomienie szerokopasmowego internetu</p> <p>III.2.10. Wyprowadzenie samochodowego ruchu tranzytowego poza obręb miejscowości</p>
---	---	---	--

<p>Cele operacyjne i cele szczegółowe</p>	<p>I.3. Rozwój turystyki i rekreacji</p> <p>I.3.1. Promocja Gminy jako obszaru o wysokich walorach przyrodniczo-kulturowych i potencjale turystyczno-rekreacyjnym</p> <p>I.3.2. Opracowanie i wdrożenie systemu zachęt stymulujących rozwój turystyki</p> <p>I.3.3. Wspieranie rozwoju gospodarstw agro- i ekoturystycznych</p> <p>I.3.4. Podnoszenie standardów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej</p>	<p>II.3. Rozwój usług społecznych</p> <p>II.3.1. Poprawa dostępności specjalistycznych usług opieki zdrowotnej</p> <p>II.3.2. Wzmocnienie aktywności Gminnej Biblioteki Publicznej w kierunku organizacji imprez i zajęć o charakterze kulturotwórczym</p> <p>II.3.3. Organizacja i promocja aktywnych i kreatywnych form spędzania czasu przez osoby starsze i niepełnosprawne</p> <p>II.3.4. Wspieranie rozwoju infrastruktury służącej aktywizacji dzieci i młodzieży</p> <p>II.3.5. Wzmocnienie aktywności funkcjonowania Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, w tym w zakresie interwencji kryzysowej</p> <p>II.3.6. Podnoszenie sprawności i jakości zarządzania Gminą przez administrację publiczną oraz obsługi mieszkańców i innych interesantów</p>	<p>III.3. Ochrona zasobów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych</p> <p>III.3.1. Poprawa stanu jakości powietrza</p> <p>III.3.2. Poprawa stanu czystości Gminy, w tym terenów leśnych i przydrożnych</p> <p>III.3.3. Zwiększenie efektywności funkcjonującego systemu gospodarki odpadami</p> <p>III.3.4. Poprawa stanu technicznego zabytków</p> <p>III.3.5. Poprawa stanu estetycznego Gminy</p>
--	--	---	---

6.3. Kierunki działań

6.3.1. Zadania w ramach realizacji celu strategicznego: I. Zbudowanie konkurencyjnej gospodarki

CEL STRATEGICZNY	I. ZBUDOWANIE KONKURENCYJNEJ GOSPODARKI													
CEL OPERACYJNY	I.1. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości													
CEL SZCZEGÓŁOWY	I.1.1. Promocja Gminy jako obszaru przyjaznego dla rozwijania działalności gospodarczej													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Cykliczna realizacja działań promocyjnych, w tym udział w targach branżowych, wydawanie i dystrybucja materiałów promocyjny	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	10/rocznie	Budżet Gminy, KSSSE, EPEV, LRPO, programy regionalne UE	UG, ZIPH, KSSSE	W tym w ramach współpracy transgranicznej
2. Rozszerzenie stałej współpracy z mediami w zakresie promocji potencjału gospodarczego Gminy	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	10/rocznie	Budżet Gminy, KSSSE	UG, media	
3. Podpisanie porozumień o współpracy z organizacjami pracodawców, ZIPH, KSSSE, ODR		X	X								Bez kosztów	Nie dotyczy	UG, organizacje pracodawców, ZIPH, KSSSE, ODR, ARiMR	Wspólne występowanie o środki z programów UE na działania
4. Partnerstwo z Zarządem Województwa w projektach promujących działania		X	X	X	X	X	X	X	X	X	5/rocznie	Budżet Gminy, KSSSE, LRPO, programy regionalne UE	UG, Urząd Marszałkowski	Współpraca z Departamentem Promocji Urzędu Marszałkowskiego

innowacyjno-rozwojowe firm na terenie Gminy i regionu														
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

CEL STRATEGICZNY	I. ZBUDOWANIE KONKURENCYJNEJ GOSPODARKI													
CEL OPERACYJNY	I.1. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości													
CEL SZCZEGÓŁOWY	I.1.2. Kreowanie postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
3.Ustanowienie corocznej nagrody dla Lidera Gospodarczego Gminy Kłodawa		X	X	X	X	X	X	X	X	X	10/rocznie	Budżet Gminy, KSSSE, LRPO, EPEV, KSOW, KST-LGD, LGR PD	UG, KST-LGD, LGR PD, lokalni przedsiębiorcy	Wręczenie specjalnych statuetek i dyplomów w obecności mediów w trakcie uroczystej gali
1.Promowanie w publikacjach gminnych najbardziej kreatywnych i aktywnych przedsiębiorców	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	UG	Strona „Przedsiębiorcy” w każdym numerze „Wieści Kłodawskich”
2.Przygotowanie materiałów informacyjnych dla osób zainteresowanych rozpoczęciem działalności		X	X	X	X	X	X	X	X	X	5/rocznie	Budżet Gminy, PUP	UG	Porozumienie o współpracy z PUP

gospodarczej na terenie Gminy														
3. Rozwinięcie systemu zachęt i ulg mających na celu wspieranie osób i firm rozpoczynających i rozszerzających działalność gospodarczą w Gminie		X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	UG, RG	Podjęcie stosownej uchwały Rady Gminy

CEL STRATEGICZNY	I. ZBUDOWANIE KONKURENCYJNEJ GOSPODARKI													
CEL OPERACYJNY	I.1. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości													
CEL SZCZEGÓŁOWY	I.1.3. Uruchomienie działalności podstrefy Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Dokończenie procedur planistycznych dotyczących podstrefy KSSSE	X										5	Budżet Gminy	UG	Opracowanie i uchwalenie mpzp
2. Wsparcie działań formalnych związanych z powołaniem podstrefy KSSSE	X										Bez kosztów	Nie dotyczy	UG	Lobbing na rzecz zakończenia procedur formalnych
3. Wsparcie uzbrojenia terenu podstrefy KSSSE oraz poprawa jej			X	X							1500	Budżet Gminy, LRPO (ZIT), KSSSE	UG, KSSSE	Działanie wpisane do Zintegrowanych Inwestycji

dostępności komunikacyjnej														Terytorialnych
4.Promowanie KSSSE w ramach działania I.1.1.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	W ramach działania I.1.1.	W ramach działania I.1.1.	W ramach działania I.1.1.	W ramach działania I.1.1.

CEL STRATEGICZNY	I. ZBUDOWANIE KONKURENCYJNEJ GOSPODARKI													
CEL OPERACYJNY	I.1. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości													
CEL SZCZEGÓŁOWY	I.1.4. Kreowanie warunków dla inwestowania i tworzenia nowych miejsc pracy oraz wzmacniania konkurencyjności i innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Zabezpieczenie terenów inwestycyjnych w mpzp pod rozwój przedsiębiorczości		X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	UG, RG	Dotyczy nowych terenów poza podstrefą KSSSE. Działania w ramach aktualizacji Studium uikzp oraz tworzenia nowych mpzp
2.Wspieranie i promowanie MŚP zlokalizowanych na terenie Gminy	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	W ramach działania I.1.1.	LRPO w ramach działania I.1.1.	W ramach działania I.1.1.	W ramach działania I.1.1.

3.Utworzenie i działanie punktu konsultacyjnego na potrzeby wspierania MŚP w procedurach formalno-prawnych, w tym dotyczących pozyskiwania środków finansowych na realizację zamierzeń inwestycyjnych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	60/rocznie	Budżet Gminy, LRPO	UG	W ramach Urzędu Gminy.
4.Inicjowanie działań na rzecz rozwoju gospodarczych partnerstw międzynarodowych		X	X	X	X	X	X	X	X	X	5/rocznie	Budżet Gminy, ZIT, LRPO, EPEV	UG, ZIPH	Współpraca z ZIPH. w ramach działania 1.4.2. LRPO

CEL STRATEGICZNY	I. ZBUDOWANIE KONKURENCYJNEJ GOSPODARKI													
CEL OPERACYJNY	I.2. Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich													
CEL SZCZEGÓŁOWY	I.2.1. Wspieranie procesów restrukturyzacyjnych rolnictwa w kierunku określonych specjalizacji oraz poprawy struktury agrarnej													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Wsparcie rozwoju gospodarstw ogrodniczych i sadowniczych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Wg przepisów-	ARR, ARMiR, PROW, KST-LGD	UG, ODR, ARR, ARMiR	W ramach programów rolnych UE

2. Wsparcie rozwoju gospodarstw produkujących zdrową żywność (żywność ekologiczną)	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Wg przepisów-	ARR, ARMiR, PROW, KST-LGD	UG, ODR, ARR, ARMiR	W ramach programów rolnych UE
3. Wsparcie rozwoju rodzinnych gospodarstw hodowlanych produkujących w oparciu o użytki zielone i pasze lokalne	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Wg przepisów-	ARR, ARMiR	UG, ODR, ARR, ARMiR	W ramach programów rolnych UE

CEL STRATEGICZNY	I. ZBUDOWANIE KONKURENCYJNEJ GOSPODARKI													
CEL OPERACYJNY	I.2. Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich													
CEL SZCZEGÓŁOWY	I.2.2 Promowanie i wspieranie lokalnych producentów rolno-spożywczych i wytwórców wyrobów regionalnych													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Promowanie w publikacjach gminnych oraz w mediach lokalnych producentów rolno-spożywczych i wytwórców wyrobów regionalnych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	UG	Strona „Producenci rolni” w każdym numerze „Wieści Kłodawskich”

2. Inicjowanie działań na rzecz tworzenia i rozwoju grup producenckich w obrębie Gminy, powiatu i regionu		X	X	X	X	X	X	X	X	X	5/rocznie	Budżet Gminy, ZIT, LRPO, EPEV, ARiMR	UG, ARiMR	Współpraca z ZIPH. W ramach działania 1.4.2 LRPO
---	--	---	---	---	---	---	---	---	---	---	-----------	--------------------------------------	-----------	--

CEL STRATEGICZNY	I. ZBUDOWANIE KONKURENCYJNEJ GOSPODARKI													
CEL OPERACYJNY	I.3. Rozwój turystyki i rekreacji													
CEL SZCZEGÓŁOWY	I.3.1. Promocja Gminy jako obszaru o wysokich walorach przyrodniczo-kulturowych i potencjale turystyczno-rekreacyjnym													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Stworzenie i promowanie marki turystycznej dla Gminy i innych terenów w obrębie Barlinecko-Gorzowskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny		X	X	X						X	40 jednorazowo, potem 5/rocznie	Budżet Gminy, EPEV, nadleśnictwa, gminy partnerskie, KST-LGD	UG, ZPKWL, nadleśnictwa, PZW, PTTK, gminy ościennie	* Opracowanie znaku graficznego promującego markę turystyczną Gminy
2. Promowanie gminnych atrakcji turystycznych w kraju i zagranicą		X	X	X	X	X	X	X	X	X	10/rocznie	Budżet Gminy, EPEV	UG, GOK, PTTK, LGD, KST-LGD, Organizacja Turystyczna Seenland Oder – Spree (pojezierze Odra-Szprewa)	Realizacja w porozumieniu ze stowarzyszeniami turystycznymi Polski i Niemiec

3. Wykreowanie produktu turystycznego Gminy Kłodawa: KRAINA LASÓW I JEZIOR		X	X	X	X	X	X	X	X	X	5/rocznie	Budżet Gminy, PZW, LGD	UG, PZW	W tym opracowanie przewodnika wędkarskiego
--	--	---	---	---	---	---	---	---	---	---	-----------	------------------------	---------	--

*- Projekt zakłada połączenie infrastrukturą rekreacyjno-sportowo-turystyczną Gorzowa oraz gmin: Kłodawa, Barlinek, Strzelce Krajeńskie, Lubiszyn i Nowogródek Pomorski, czyli gmin na terenie których zlokalizowany jest Barlinecko-Gorzowski Park Krajobrazowy i jego otulina. Na tę infrastrukturę składać się będą ścieżki rowerowe, ścieżki dla pieszych, leśne ścieżki edukacyjne, ścieżki zdrowia, trasy sprawnościowe, „zielone” siłownie, kąpieliska, trasy kajakowe, miejsca biwakowe, punkty i wieże widokowe, szlak odkrywców PTTK, ciekawe miejsca oraz inne miejsca przyciągające mieszkańców regionu i turystów, bazę turystyczną i agroturystyczną. Zakłada się wydanie specjalnych przewodników, map, opracowanie aplikacji turystycznych, organizowanie wypraw dla grup oraz wykonanie infrastruktury.

CEL STRATEGICZNY	I. ZBUDOWANIE KONKURENCYJNEJ GOSPODARKI													
CEL OPERACYJNY	I.3. Rozwój turystyki i rekreacji													
CEL SZCZEGÓŁOWY	I.3.2. Opracowanie i wdrożenie systemu zachęt stymulujących rozwój turystyki													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Utworzenie i działanie punktu konsultacyjnego na potrzeby wspierania inwestorów branży turystycznej w procedurach formalno-prawnych, w tym dotyczących pozyskiwania środków finansowych na realizację zamierzeń inwestycyjnych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	10/rocznie	W ramach działania LRPO 1.4.2, Gminy należące do ZCG MG6	ZCG MG6, Lokalna Organizacja Turystyczna	Powołanie Lokalnej Organizacji Turystycznej

CEL STRATEGICZNY	I. ZBUDOWANIE KONKURENCYJNEJ GOSPODARKI													
CEL OPERACYJNY	I.3. Rozwój turystyki i rekreacji													
CEL SZCZEGÓŁOWY	I.3.3. Wspieranie rozwoju gospodarstw agro- i ekoturystycznych													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Promowanie w publikacjach oraz w mediach lokalnych gospodarstw agro- i ekoturystycznych		X	X	X	X	X	X	X	X	X	5/rocznie	Budżet Gminy, zainteresowane podmioty	UG	
2.Rozwijanie podstrony na stronie internetowej Urzędu Gminy promującej lokalne gospodarstwa agro- i ekoturystyczne	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	UG	

CEL STRATEGICZNY	I. ZBUDOWANIE KONKURENCYJNEJ GOSPODARKI													
CEL OPERACYJNY	I.3. Rozwój turystyki i rekreacji													
CEL SZCZEGÓŁOWY	I.3.4. Podnoszenie standardów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Stała modernizacja i rozbudowa gminnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	50/rocznie	Budżet Gminy, EWT, PROW, KST-LGD, LGR PD	UG, PTTK, PZW, LP	
2. Rozwijanie sieci szlaków turystyki kwalifikowanej	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	5/rocznie	Budżet Gminy, KST-LGD, EPEV	UG, PTTK, LP, ZPKWL	Realizacja przy współpracy z PTTK

6.3.2. Zadania w ramach realizacji celu strategicznego: II. Wzmocnienie potencjału rozwojowego społeczności lokalnej

CEL STRATEGICZNY	II. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ													
CEL OPERACYJNY	II.1. Rozwój kapitału ludzkiego													
CEL SZCZEGÓŁOWY	II.1.1. Podnoszenie poziomu kwalifikacji kadry edukacyjnej													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Stworzenie warunków dla efektywnego podnoszenia poziomu kwalifikacji zawodowych kadry edukacyjnej poprzez dofinansowywanie i organizowanie szkoleń oraz wdrożenie systemu zachęt	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	10/rocznie	Budżet Gminy, LPRO	Placówki edukacyjne	W tym w ramach działania LRPO 8.1.2 i 8.2.2

CEL STRATEGICZNY	II. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ													
CEL OPERACYJNY	II.1. Rozwój kapitału ludzkiego													
CEL SZCZEGÓŁOWY	II.1.2. Utrzymanie wysokiego poziomu obiektów edukacyjnych i ich wyposażenia													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)tys.	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Sukcesywnie prowadzenie remontów obiektów edukacyjnych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	50/rocznie	Budżet Gminy, LPRO	Placówki edukacyjne	W tym w ramach LRPO 9.3.2. oś 3 LRPO
2. Stałe uzupełnianie i wymiana zużytego wyposażenia placówek edukacyjnych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	50/rocznie	Budżet Gminy, LPRO	Placówki edukacyjne	W tym w ramach LRPO 9.3.2 oś 8 LRPO
3. Budowa centrum kultury, w tym biblioteki w Kłodawie		X	X	X							5000	Budżet Gminy, MKiDN	UG – Biblioteka Gminna	

CEL STRATEGICZNY	II. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ													
CEL OPERACYJNY	II.1. Rozwój kapitału ludzkiego													
CEL SZCZEGÓŁOWY	II.1.3. Szersze wykorzystanie bazy oświatowej i kadry pedagogicznej do świadczenia zróżnicowanych usług edukacyjnych													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Rozpoznanie potrzeb i możliwości organizacji zajęć pozalekcyjnych oraz innych sposobów szerszego wykorzystania bazy oświatowej i kadry pedagogicznej	X	X					X	X			Bez kosztów	Nie dotyczy	UG, placówki edukacyjne, GOPS, GOK	
2.Rozwijanie programu zajęć pozalekcyjnych oraz innych sposobów szerszego wykorzystania bazy oświatowej i kadry pedagogicznej	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	30/rocznie	Budżet Gminy, opłaty uczestników, LRPO, inne środki krajowe	UG, placówki edukacyjne, GOPS, GOK	

CEL STRATEGICZNY	II. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ													
CEL OPERACYJNY	II.1. Rozwój kapitału ludzkiego													
CEL SZCZEGÓŁOWY	II.1.4. Rozbudowa i modernizacja edukacyjnej bazy przedszkolnej													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Rozbudowa przedszkola w Kłodawie i w Różankach	X	X	X								3000	Budżet Gminy, LRPO	Urząd Gminy, przedszkole w Kłodawie	W ramach działania 8.1.2 LRPO
2.Monitorowanie zapotrzebowania na utworzenie nowych lub dalszą rozbudowę placówek przedszkolnych			X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	Urząd Gminy, placówki przedszkolne	

CEL STRATEGICZNY	II. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ													
CEL OPERACYJNY	II.1. Rozwój kapitału ludzkiego													
CEL SZCZEGÓŁOWY	II.1.5. Rozwój oferty zajęć edukacyjnych stymulujących kreatywność i przedsiębiorczość wśród młodzieży													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Organizacja wizyt i spotkań uczniów z lokalnymi przedsiębiorcami oraz innymi osobami, które odniosły sukces zawodowy	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	Placówki edukacyjne, przedsiębiorcy	
2.Organizacja praktyk i zajęć wolontariackich dla zainteresowanej młodzieży	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	Placówki edukacyjne, przedsiębiorcy	Oferta dla młodzieży starszej

CEL STRATEGICZNY	II. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ													
CEL OPERACYJNY	II.1. Rozwój kapitału ludzkiego													
CEL SZCZEGÓŁOWY	II.1.6. Tworzenie warunków sprzyjających wspieraniu oświaty przez podmioty gospodarcze													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Aktywne poszukiwanie sponsorów działalności placówek edukacyjnych wśród lokalnych i pozalokalnych przedsiębiorców	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	Placówki edukacyjne, przedsiębiorcy	

CEL STRATEGICZNY	II. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ													
CEL OPERACYJNY	II.2. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego													
CEL SZCZEGÓŁOWY	II.2.1. Wspieranie rozwoju organizacji pozarządowych na rzecz budowania lokalnego partnerstwa i integracji działań													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Cykliczne identyfikowanie potrzeb i oczekiwań organizacji pozarządowych działających na terenie Gminy	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	Urząd Gminy, NGO	
2. Budowa i modernizacja remiz strażackich oraz doposażenie OSP	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	2000	Budżet Gminy, Budżet Państwa	UG, OSP	W tym budowa remizy dla OSP Santocko
3. Organizowanie corocznych spotkań z przedstawicielami NGO mających charakter wzajemnej wymiany idei, myśli i pomysłów na wspólne działania	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	Urząd Gminy, NGO	
4. Promowanie w publikacjach gminnych lokalnych NGO i ich działań	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	UG	Strona „Organizacje pozarządowe” w „Wieściach Kłodawskich”

CEL STRATEGICZNY	II. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ													
CEL OPERACYJNY	II.2. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego													
CEL SZCZEGÓŁOWY	II.2.2. Wzmacnianie lokalnej tożsamości i poczucia więzi z „małą ojczyzną” oraz integracja nowo zamieszkałych mieszkańców ze społecznością lokalną													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Wspieranie inicjatyw sołeckich mających na celu integrację lokalnych społeczności	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	10/rocznie	Budżet Gminy	UG, sołtysi	Np. dofinansowanie działań, pomoc organizacyjna
2.Wspieranie działań na rzecz utworzenia i utrzymania sołeckich stron internetowych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	UG	
3.Stymulowanie wspólnych działań mieszkańców w ramach akcji „Kraina Lasów i Jezior”	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	10/rocznie	Budżet Gminy	UG, Stowarzyszenia	Rozważenie powołania gminnego koła PTTK
4.Organizacja imprez kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	50/rocznie	Budżet Gminy, KSOW, EPEV	UG, GOK, placówki edukacyjne, kluby sportowe, NGO	

5.Wprowadzenie do prawa lokalnego ulg finansowych dla osób fizycznych wskazujących w rozliczeniach podatkowych (PIT) Gminę Kłodawa jako miejsce zamieszkania		X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	Rada Gminy, Wójt Gminy	Rozważenie wprowadzenia „Karty mieszkańca Gminy Kłodawa”
6.Promowanie w publikacjach gminnych korzyści dla Gminy i jej mieszkańców wynikających ze wskazywania rozliczeniach podatkowych (PIT) osób fizycznych Gminy Kłodawa jako miejsca zamieszkania	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	2/rocznie	Budżet Gminy	UG	Także w ramach „Wieści Kłodawskich”

CEL STRATEGICZNY	II. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ													
CEL OPERACYJNY	II.2. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego													
CEL SZCZEGÓŁOWY	II.2.3. Wspieranie rozwoju społeczeństwa informacyjnego													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Organizowanie w poszczególnych sołectwach kursów z obsługi komputera dla początkujących		X	X	X							4/rocznie	Budżet Gminy, środki krajowe	UG, sołtysi,	

2.Tworzenie ogólnodostępnych stanowisk dostępu do internetu w poszczególnych sołectwach	X	X	X								30	Budżet Gminy, środki krajowe, małe granty np. ORANGE	UG, sołtysi, NGO	
3.Organizowanie kursów językowych dla dorosłych (język niemiecki/angielski)		X	X	X				X	X	X	30/rocznie	Budżet Gminy, EWT, EPEV	Urzędnicy, radni, sołtysi, organizacje społeczne	Podział na grupy wg zaawansowania znajomości i wieku
4.Rozwój w Gminie klubów seniora			X	X	X	X	X	X	X	X	30/rocznie	Budżet Gminy, EWT, EPEV	Urzędnicy, radni, sołtysi, organizacje społeczne	Rozważenie powołania „Uniwersytetu III Wieku”

CEL STRATEGICZNY	II. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ													
CEL OPERACYJNY	II.2. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego													
CEL SZCZEGÓŁOWY	II.2.4. Ograniczenie zjawisk patologii społecznej oraz zwiększenie wrażliwości mieszkańców na te problemy													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Rozwój działalności świetlic środowiskowych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	5/rocznie	Budżet Gminy	UG, GOPS	

2. Edukacja mieszkańców Gminy w zakresie przeciwdziałania zjawiskom patologii	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	2/rocznie	Budżet Gminy	UG, GOPS, policja, straż miejska	
3. Analiza i kształtowanie prawa lokalnego w celu ograniczenia zjawisk patologii społecznej	X	X									Bez kosztów	Nie dotyczy	UG, GOPS, policja, straż miejska, Rada Gminy	

CEL STRATEGICZNY	II. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ													
CEL OPERACYJNY	II.2. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego													
CEL SZCZEGÓŁOWY	II.2.5. Poprawa jakości życia mieszkańców na obszarach zdegradowanych społecznie i/lub infrastrukturalnie oraz ich społeczna aktywizacja													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Przeanalizowanie potrzeb i podjęcie decyzji o konieczności opracowania programu rewitalizacji Gminy	X										Bez kosztów	Nie dotyczy	UG, GOPS	Zgodnie z zaleceniami Ustawy z dnia 9 października 2015 o rewitalizacji i wytycznych

CEL STRATEGICZNY	II. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ													
CEL OPERACYJNY	II.3. Rozwój usług społecznych													
CEL SZCZEGÓŁOWY	II.3.1. Poprawa dostępności specjalistycznych usług opieki zdrowotnej													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Przeprowadzenie analizy i oceny realizowanych usług medycznych pod względem ich wystarczalności	X	X	X	X	X	X	X	X	X		Bez kosztów	Nie dotyczy	UG, placówki opieki zdrowotnej, NFZ	
2.Wsparcie działań mających na celu zwiększenie dostępności do usług medycznych uznanych za deficytowe	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	UG, placówki opieki zdrowotnej, NFZ	Np. poprzez zapewnienie bazy lokalowej dla lekarzy specjalistów,
3.Organizacja akcji profilaktyki zdrowotnej („białych dni”)		X		X		X		X		X	20/rocznie	Nie dotyczy	UG, placówki opieki zdrowotnej, NFZ	

CEL STRATEGICZNY	II. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ													
CEL OPERACYJNY	II.3. Rozwój usług społecznych													
CEL SZCZEGÓŁOWY	II.3.2. Wzmocnienie aktywności Gminnej Biblioteki Publicznej w kierunku organizacji imprez i zajęć o charakterze kulturotwórczym													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Organizacja spotkań autorskich	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	5/rocznie	Budżet Gminy	GBP	
2.Organizacja konkursów czytelniczych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	2/rocznie	Budżet Gminy	GBP	

CEL STRATEGICZNY	II. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ													
CEL OPERACYJNY	II.3. Rozwój usług społecznych													
CEL SZCZEGÓŁOWY	II.3.3. Organizacja i promocja aktywnych i kreatywnych form spędzania czasu przez osoby starsze i niepełnosprawne													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Przeprowadzenie modernizacji obiektów Warsztatów Terapii Zajęciowej w Chwałęcicach		X	X								100/rocznie	Budżet Gminy	UG, GOPS	Rozważenie włączenie WTZ do struktur regionalnych
2.Wspieranie tworzenia i funkcjonowania dziennych domów pobytu dla osób starszych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	10/rocznie	Budżet Gminy	UG, GOPS, GOK, NGO	Np. poprzez udostępnienie lokali, dofinansowanie, pomoc w aplikowaniu o środki finansowe

CEL STRATEGICZNY	II. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ													
CEL OPERACYJNY	II.3. Rozwój usług społecznych													
CEL SZCZEGÓŁOWY	II.3.4. Wspieranie rozwoju infrastruktury służącej aktywizacji dzieci i młodzieży													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Budowa lub modernizacja boisk wielofunkcyjnych, boisk do piłki plażowej, skateparków i siłowni zewnętrznych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	10/rocznie	Budżet Gminy, środki krajowe, LRPO PROW	UG, sołtysi, placówki edukacyjne, NGO	

CEL STRATEGICZNY	II. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ													
CEL OPERACYJNY	II.3. Rozwój usług społecznych													
CEL SZCZEGÓŁOWY	II.3.5. Wzmocnienie aktywności funkcjonowania Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, w tym w zakresie interwencji kryzysowej													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Realizacja działań zgodnie ze Strategią rozwiązywania problemów społecznych Gminy Kłodawa na lata 2015 - 2020	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Zgodnie z zapisami Strategii	Zgodnie z zapisami Strategii	Zgodnie z zapisami Strategii	

CEL STRATEGICZNY	II. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ													
CEL OPERACYJNY	II.3. Rozwój usług społecznych													
CEL SZCZEGÓŁOWY	II.3.6. Podnoszenie sprawności i jakości zarządzania Gminą przez administrację publiczną oraz obsługi mieszkańców i innych interesantów													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Modernizacja siedziby Urzędu Gminy	X	X						X	X		50/rocznie	Budżet Gminy, środki UE	UG	
2.Rozbudowa bazy lokalowej Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej			X	X	X	X					2000	Budżet Gminy, środki UE	UG, GOPS	
3.Kontynuowanie procesu informatyzacji bieżącej działalności administracji publicznej i wdrożenie nowych technologii w zakresie e-administracji	X	X	X	X	X						20/rocznie	Budżet Gminy, środki UE	UG	
4.Utrzymywanie wysokiej aktywności administracji publicznej oraz innych podmiotów działających w obrębie Gminy w zakresie współpracy z jednostkami, organizacjami i osobami zewnętrznymi, w tym w ramach współpracy międzynarodowej	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	10/rocznie	Budżet Gminy, EWT	UG, ASL	

5.Podnoszenie kwalifikacji pracowników, w tym w zakresie pozyskiwania finansowych środków zewnętrznych na rozwój Gminy	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	5/rocznie	Budżet Gminy, EWT	UG, ASL	
--	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	-----------	-------------------	---------	--

6.3.3. Zadania w ramach realizacji celu strategicznego: III. Ukształtowanie ładu przestrzennego oraz zachowanie środowiska przyrodniczo-kulturowego

CEL STRATEGICZNY	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO													
CEL OPERACYJNY	III.1. Kształtowanie ładu przestrzennego													
CEL SZCZEGÓŁOWY	III.1.1. Dokonanie reorientacji polityki przestrzennej Gminy w celu minimalizacji degradacji przestrzeni oraz chaosu urbanistycznego													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Aktualizacja Studium uikzp uwzględniająca m.in. analizę dostępności wolnych terenów przeznaczonych w mpzp pod zabudowę, zapotrzebowania na dodatkowe tereny inwestycyjne oraz kosztów ich uzbrojenia przez Gminę		X	X								100	Budżet Gminy	UG, wykonawca aktualizacji SUIKZP	Weryfikacja powierzchni przeznaczonych pod zabudowę
2. Rozpatrzenie możliwości formalnych wstrzymania prac nad aktualnie opracowywanymi mpzp do czasu aktualizacji studium uikzp	X										Bez kosztów	Nie dotyczy	UG	Ew. konieczna renegotiacja umów z wykonawcami mpzp

3.Sporządzenie mpzp obejmujących również tereny wyłączone z zabudowy zapisami studium uikzp		X	X	X	X	X					250	Budżet Gminy	UG, wykonawcy mpzp	Celem jest ochrona przed zabudową w drodze jednostkowych decyzji terenów
4.Stworzenie katalogu (poradnika) dobrych praktyk planistycznych i budowlanych		X	X								20	Budżet Gminy	UG, wykonawca „katalogu”	kształtowanie właściwych standardów urbanistycznych
5.Opracowanie koncepcji strefowego rozwijania obszarów przeznaczonych pod zabudowę oraz uwzględnienie jej w wieloletnich planach inwestycyjnych dotyczących etapowego uzbrajania terenu	X	X									Bez kosztów	Nie dotyczy	UG, wykonawca aktualizacji SUIKZP	Równolegle z pracami nad suikzp

CEL STRATEGICZNY	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO													
CEL OPERACYJNY	III.1. Kształtowanie ładu przestrzennego													
CEL SZCZEGÓŁOWY	III.1.2. Zwiększenie dostępności terenów na potrzeby kształtowania przestrzeni publicznych													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Dążenie do wykupu lub zamiany nieruchomości położonych w centrach miejscowości oraz innych lokalizacjach odpowiednich dla kształtowania przestrzeni publicznych oraz zachowanie terenów istniejących	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	50/rocznie	Budżet Gminy	UG, sołtysi, rzeczoznawcy majątkowi,	Wymaga sporządzenia operatów szacunkowych

CEL STRATEGICZNY	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO													
CEL OPERACYJNY	III.1. Kształtowanie ładu przestrzennego													
CEL SZCZEGÓŁOWY	III.1.3 Zintegrowanie komunikacyjne i rozwojowe terenów sąsiadujących ze sobą w granicach Gminy i miasta Gorzowa													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Stała współpraca urzędów i służb planistycznych dotycząca koordynacji zamierzeń planistycznych, zwłaszcza w zakresie układu dróg, chodników, ścieżek rowerowych oraz terenów zieleni użyteczności publicznej	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	UG, Urząd Miasta Gorzowa	

CEL STRATEGICZNY	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO													
CEL OPERACYJNY	III.2. Rozwój infrastruktury technicznej													
CEL SZCZEGÓŁOWY	III.2.1. Kontynuowanie rozbudowy infrastruktury gospodarki ściekowej													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Aktualizacja koncepcji budowy sieci kanalizacyjnej		X	X	X					X	X	75	Budżet Gminy	UG	
2.Rozbudowa infrastruktury gospodarki ściekowej wg przyjętej koncepcji i harmonogramu	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	3500	Budżet Gminy, PROW, POIŚ	UG, PWIK, CZG MG-6	

CEL STRATEGICZNY	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO													
CEL OPERACYJNY	III.2. Rozwój infrastruktury technicznej													
CEL SZCZEGÓŁOWY	III.2.2. Kontynuowanie rozbudowy i modernizacji części sieci wodociągowej													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Wymiana wodociągowych rur azbestowo-cementowych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	1000	PWiK	PWiK	
2.Rozbudowa sieci wodociągowej	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	1200	Budżet Gminy, PROW, POIŚ	UG, PWiK, CZG MG-6	Uwzględnienie potrzeb ochrony przeciwpożarowej
3.Remont ujęć wodnych i stacji uzdatniania wody			X				X				300	Budżet Gminy, PROW, POIŚ	UG, ZK	

CEL STRATEGICZNY	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO													
CEL OPERACYJNY	III.2. Rozwój infrastruktury technicznej													
CEL SZCZEGÓŁOWY	III.2.3. Rozbudowa i modernizacja sieci odwodnieniowej oraz sieci melioracyjnej													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Budowa sieci odwodnieniowych i kanalizacji deszczowej w obrębie zwartej zabudowy oraz osiedli mieszkaniowych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	100/rocznie	Budżet Gminy, właściciele i zarządcy dróg, LRPO, właściciele posesji i działek	UG, Zakład Komunalny	
2. Przebudowa istniejącej sieci melioracyjnej na odwodnieniową w obrębie terenów zabudowanych i planowanych do zabudowy	X	X	X	X	X	X	X				100/rocznie	Budżet Gminy, właściciele i zarządcy dróg, LRPO, właściciele posesji i działek	UG, Zakład Komunalny, Spółka Wodna	Przekładanie istniejącej sieci w pasy drogowe i techniczne umożliwiające właściwą zabudowę terenu
3. Remonty sieci melioracyjnej, odtwarzanie rozebranych lub zniszczonych odcinków sieci	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	100/rocznie	Budżet Gminy, inwestorzy, właściciele działek rolnych i budowlanych	UG, Zakład Komunalny, Spółka Wodna	Nadzór zadań przy realizacji inwestycji komunalnych i prywatnych
4. Konserwacja sieci i rowów melioracyjnych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	50/rocznie	Budżet Gminy, właściciele i zarządcy gruntów rolnych i leśnych	UG, Spółka Wodna, nadleśnictwa, rolnicy	Celowe jest opracowanie wieloletniego planu działań

5. Budowa zbiorników wodnych i odстойników na wody deszczowe i odprowadzane z dróg i terenów zabudowanych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	50/rocznie	Budżet Gminy, zarządcy dróg, firmy	UG	Opracowanie projektu lokalizacji i rodzaju zbiorników
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	------------	------------------------------------	----	---

CEL STRATEGICZNY	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO													
CEL OPERACYJNY	III.2. Rozwój infrastruktury technicznej													
CEL SZCZEGÓŁOWY	III.2.4. Poprawa stanu infrastruktury drogowej													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Przebudowa i modernizacja sieci dróg gminnych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	500/rocznie	Budżet Gminy, PROW, środki krajowe	UG, Zakład Komunalny, właściciele działek	Uwzględnienie wymogów dotyczących zapewnienia odpowiednich parametrów dróg pożarowych
2. Współpraca w zakresie przebudowy i modernizacji dróg powiatowych i wojewódzkich	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	500/rocznie	Budżet Gminy, środki powiatowe, wojewódzkie, krajowe	UG	Lobbing

CEL STRATEGICZNY	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO													
CEL OPERACYJNY	III.2. Rozwój infrastruktury technicznej													
CEL SZCZEGÓŁOWY	III.2.5. Kontynuowanie budowy ciągów pieszych i rowerowych													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Wyznaczenie i budowa gruntowych ścieżek rowerowych i rowerowo-pieszych na terenach leśnych, przyjeziornych i polnych	X	X	X								50/rocznie	Budżet Gminy, środki UE, WFOŚiGW, Lasy Państwowe	UG, nadleśnictwa, PTTK	
2. Budowa i modernizacja ścieżek rowerowych wzdłuż dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkich	X	X	X	X	X						600/rocznie	Budżet Gminy, zarządcy dróg, środki UE, LRPO, EPEV	UG, zarządcy dróg	Uzupełnienie nieciągłości przebiegu istniejących ścieżek łączących miejscowości
3. Budowa chodników wzdłuż szlaków komunikacyjnych na odcinkach użytkowych przez pieszych	X	X	X	X	X						50/rocznie	Budżet Gminy, zarządcy dróg, środki UE, POIŚ	UG, zarządcy dróg	
4. Wybudowanie ciągu pieszo-rowerowego wokół jeziora Kłodawskiego wraz z oświetleniem		X	X								500	Budżet Gminy, środki UE, LRPO, ZIT	UG	Realizacja w ramach partnerstwa transgranicznego lub działań własnych

5.Działania na rzecz zakończenia budowy ścieżki rowerowej Zdroisko-Gorzów przy drodze krajowej 22		X	X								300	Budżet Gminy, środki UE, GDDKiA	UG, GDDKiA	Inwestycja zarządcy drogi –wsparta przez Gminę
---	--	---	---	--	--	--	--	--	--	--	-----	---------------------------------	------------	--

CEL STRATEGICZNY	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO													
CEL OPERACYJNY	III.2. Rozwój infrastruktury technicznej													
CEL SZCZEGÓŁOWY	III.2.6. Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa ruchu drogowego													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Budowa progów zwalniających ruch drogowy lub innych systemów ograniczających prędkość w miejscach zagrożonych wypadkami	X	X	X	X	X						50/rocznie	Budżet Gminy, zarządcy dróg, środki UE	UG, zarządcy dróg	
2. Poprawa i rozbudowa oświetlenia wzdłuż dróg na obszarach zabudowanych z wykorzystaniem nowych technologii	X	X	X	X	X						50/rocznie	Budżet Gminy, zarządcy dróg, środki UE	UG, zarządcy dróg	

CEL STRATEGICZNY	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO													
CEL OPERACYJNY	III.2. Rozwój infrastruktury technicznej													
CEL SZCZEGÓŁOWY	III.2.7. Doprowadzenie do dwustronnego zasilania energetycznego we wszystkich miejscowościach													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Wsparcie działań na rzecz zastosowania nowoczesnych rozwiązań w dostawie energii ograniczających możliwość występowania przerw w zasilaniu energetycznym	X	X	X	X	X						Bez kosztów	Nie dotyczy	UG, sołtysi, dostawcy energii i zarządcy sieci elektroenergetycznych	Lobbing

CEL STRATEGICZNY	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO													
CEL OPERACYJNY	III.2. Rozwój infrastruktury technicznej													
CEL SZCZEGÓŁOWY	III.2.8. Doprowadzenie do objęcia telefonią komórkową całego obszaru Gminy													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Poparcie wniosków mieszkańców do operatorów telefonii komórkowej o rozszerzenie obszaru dostępności sieci na całym obszarze Gminy	X	X	X	X	X						Bez kosztów	Nie dotyczy	UG, sołtysi, operatorzy telefonii komórkowej	

CEL STRATEGICZNY	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO													
CEL OPERACYJNY	III.2. Rozwój infrastruktury technicznej													
CEL SZCZEGÓŁOWY	III.2.9. Uruchomienie szerokopasmowego internetu													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Wsparcie działań na rzecz rozszerzenie obszaru dostępności do szerokopasmowego internetu na całym obszarze Gminy	X	X	X	X	X						Bez kosztów	Nie dotyczy	UG, sołtysi, dostawcy internetu	Jeżeli zajdzie potrzeba Gmina powinna zaangażować się finansowo w budowę przyłączy do wybudowanej sieci szerokopasmowej

CEL STRATEGICZNY	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO													
CEL OPERACYJNY	III.2. Rozwój infrastruktury technicznej													
CEL SZCZEGÓŁOWY	III.2.10. Wyprowadzenie samochodowego ruchu tranzytowego poza obręb miejscowości													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Wsparcie działań na rzecz budowy północnej drogi alternatywnej (PDA) od Różanek przez Kłodawę do Santocka i S-3 wg opracowanych koncepcji	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	UG, zarządcy dróg	Lobbing, zarezerwowanie gruntów w dokumentach planistycznych
2. Wsparcie działań na rzecz budowy obwodnic miejscowości w ramach modernizacji drogi 22	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	UG, zarządcy dróg	Lobbing, zarezerwowanie gruntów w dokumentach planistycznych

CEL STRATEGICZNY	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO													
CEL OPERACYJNY	III.3. Ochrona zasobów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych													
CEL SZCZEGÓŁOWY	III.3.1. Poprawa stanu jakości powietrza													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej	X	X	X	X							300/rocznie	Budżet Gminy, WFOŚiGW, środki UE	UG, użytkownicy budynków użyteczności publicznej	W tym wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii (OZE)
2.Prowadzenie akcji edukacyjnych i promocyjnych na rzecz ograniczenia niskiej emisji zanieczyszczeń powietrza, w tym dotyczących szkodliwości dla zdrowia spalania w kotłowniach i paleniskach domowych śmieci i węgla niskiej jakości	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	5/rocznie	Budżet Gminy, WFOŚiGW, środki UE	UG, NGO, ZPKWL	M.in. zachęcanie właścicieli budynków do działań termomodernizacyjnych, do korzystania z niskoemisyjnych źródeł energii oraz odnawialnych źródeł energii (OZE)
3.Promowanie rozwoju transportu niskoemisyjnego, w tym rowerowego	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	10/rocznie	Budżet Gminy, środki UE, ZIT, EWT, WFOŚiGW	ZCG MG-6	Wytyczenie ciągów tras dojazdowych do siedziby Gminy, szkół, zakładów pracy oraz do Gorzowa Wlkp.

4. Wspieranie działań na rzecz usuwania i unieszkodliwiania azbestu	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	50/rocznie	Budżet Gminy, środki UE, WFOŚiGW	UG	
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	------------	----------------------------------	----	--

CEL STRATEGICZNY	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO													
CEL OPERACYJNY	III.3. Ochrona zasobów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych													
CEL SZCZEGÓŁOWY	III.3.2. Poprawa stanu czystości Gminy, w tym terenów leśnych i przydrożnych													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Monitorowanie terenu Gminy, w tym obszarów leśnych i przydrożnych pod kątem stanu zaśmiecenia	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	10/rocznie	Nie dotyczy	UG, straż miejska, nadleśnictwa, sołtysi	W ramach bieżącej działalności
2. Wywóz zalegających śmieci z terenów gminnych oraz egzekwowanie tego obowiązku względem innych zarządców terenów, w tym zwłaszcza dróg	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	5/rocznie	Budżet Gminy, zarządcy terenów	Zakład Komunalny, Związek Celowy MG-6, zarządcy terenów	

3. Bezwzględne stosowanie sankcji karnych w przypadku udowodnienia sprawcy nielegalne składowanie śmieci	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	UG, straż miejska, nadleśnictwa, sołtysi	W ramach bieżącej działalności
--	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	-------------	-------------	--	--------------------------------

CEL STRATEGICZNY	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO													
CEL OPERACYJNY	III.3. Ochrona zasobów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych													
CEL SZCZEGÓŁOWY	III.3.3. Zwiększenie efektywności funkcjonującego systemu gospodarki odpadami													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Prowadzenie akcji edukacyjnej przybliżającej sposoby i potrzebę segregacji odpadów	X	X						X	X		5/rocznie	Budżet Gminy, WFOŚiGW	Związek Celowy MG-6	
2. Podjęcie działań na rzecz objęcia obowiązkiem włączenia do systemu gospodarowania odpadami wszystkich domów letniskowych	X	X	X	X							Bez kosztów	Nie dotyczy	Związek Celowy MG-6, UG	
3. Podjęcie działań na rzecz egzekwowania obowiązku posiadania i korzystania z pojemników na odpady budowlane na etapie	X	X	X	X							Bez kosztów	Nie dotyczy	UG	

prowadzenia budowy przez inwestorów														
-------------------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

CEL STRATEGICZNY	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO													
CEL OPERACYJNY	III.3. Ochrona zasobów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych													
CEL SZCZEGÓŁOWY	III.3.4. Poprawa stanu technicznego zabytków													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1. Kontynuowanie inwentaryzacji obiektów zabytkowych i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków	X	X	X								20/rocznie	Budżet Gminy, LRPO	UG, użytkownicy obiektów, Wojewódzki Konserwator Zabytków, NGO	
2. Uaktualnienie wykazu obiektów wpisanych do rejestru zabytków		X	X	X	X						Bez kosztów	Nie dotyczy	UG, użytkownicy obiektów, Wojewódzki Konserwator Zabytków, NGO	
3. Wsparcie użytkowników zabytków w ich zabezpieczaniu i remontowaniu	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	10/rocznie	Nie dotyczy	UG, użytkownicy obiektów, Wojewódzki Konserwator Zabytków, NGO	W tym w ramach działania 4.4.2 LRPO. Np. lobbying i pomoc w aplikowaniu o środki

CEL STRATEGICZNY	III. UKSZTAŁTOWANIE ŁADU PRZESTRZENNEGO ORAZ ZACHOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZO-KULTUROWEGO													
CEL OPERACYJNY	III.3. Ochrona zasobów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych													
CEL SZCZEGÓŁOWY	III.3.5. Poprawa stanu estetycznego Gminy													
ZADANIA	HARMONOGRAM REALIZACJI										KOSZTY (TYS. PLN)	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	PODMIOTY UCZESTNICZĄCE	UWAGI UWARUNKOWANIA
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025				
1.Opracowanie i upowszechnienie wytycznych dotyczących pożądanego stanu estetycznego budynków i obejść		X	X	X	X						80	Budżet Gminy	UG, sołtysi, placówki edukacyjne	Ogólne wytyczne oraz szczegółowe zalecenia dla wszystkich obejść
2.Wprowadzenie ulg podatkowych dla użytkowników obiektów wdrażających przyjęte wytyczne dotyczące estetyzacji budynków i obejść		X	X	X	X	X	X	X	X	X	20/rocznie	Budżet Gminy	UG	Ulg w podatku od nieruchomości. Koszt należy traktować jako obniżenie wpływów do budżetu Gminy
3.Organizowanie konkursów na najładniejsze posesje oraz zagrodę		X	X	X	X	X	X	X	X	X	10/rocznie	Budżet Gminy	UG, sołtysi, placówki edukacyjne	
4.Wdrożenie prawa lokalnego regulującego stosowanie reklam zewnętrznych, zgodnie z zapisami ustawy „krajobrazowej” z dnia 24 kwietnia 2015		X	X								Bez kosztów	Nie dotyczy	Rada Gminy, UG	Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu

5.Opracowanie i wdrożenie projektów standaryzujących w skali Gminy obiekty małej architektury i zieleni publiczną		X	X	X	X	X					30/rocznie	Budżet Gminy	UG, nadleśnictwa	Np. wiaty przystankowe, parkingi leśne, place zabaw, oznakowanie
6.Egzekwowanie względem zarządców dróg obowiązku utrzymania zieleni w należytym stanie	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy	UG	

7. UMIEJSCOWIENIE STRATEGII W PONADREGIONALNYCH DOKUMENTACH STRATEGICZNO-PLANISTYCZNYCH ORAZ JEJ ZGODNOŚĆ Z UNIJNYMI I KRAJOWYMI PROGRAMAMI ROZWOJU

Realizacja celów założonych w Strategii zrównoważonego rozwoju Gminy Kłodawa na lata 2016-2025 wpisuje się i stanowi rozwinięcie celów przyjętych w krajowych i europejskich (unijnych) programach rozwoju. Poniżej przedstawiono analizę spójności zapisów między tymi dokumentami.

Tab. 46. Spójność zapisów celów operacyjnych Strategii z celami krajowymi i unijnymi programów rozwoju

cel operacyjny strategii	unijne i krajowe dokumenty rozwojowe	spójność z następującymi celami unijnych i krajowych dokumentów rozwojowych
I.1. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości	Europa 2020 - Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu	Cel 2. Badania i rozwój – osiągnąć poziom inwestycji w działalność badawczo-rozwojową równy 3% PKB, przede wszystkim poprzez poprawę warunków inwestowania w B+R przez sektor prywatny i opracowanie nowego wskaźnika umożliwiającego śledzenie procesów innowacji
	Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności	Cel 4 - Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki. Cel 8 - Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych
	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020 REGIONY, MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE	Cel 1 Konkurencyjność: Tworzenie warunków do zwiększania inwestycji pozarolniczych
	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego, aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020	Cel strategiczny: 3. Rozwój przedsiębiorczości oraz działania mające na celu podniesienie poziomu technologicznego przedsiębiorstw i ich innowacyjności dzięki współpracy z nauką. Cele operacyjne: 3.1. Usprawnienie mechanizmów transferu innowacji i technologii oraz wzrost efektywności współpracy strefy gospodarki i instytucji naukowych. 3.2. Rozwój instytucjonalnego i kapitałowego otoczenia biznesu
	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubuskiego na lata 2014 - 2020	Oś 1 Gospodarka i innowacje 1.2 Rozwój przedsiębiorczości. 1.3 Tworzenie i rozwój terenów inwestycyjnych. 1.4 Promocja regionu i umiędzynarodowienie sektora MŚP. 1.5 Rozwój sektora MŚP
	Koncepcja Rozwoju Euroregionu Pro Europa	Cel główny: Pogłębianie współpracy partnerskiej w celu

	Viadrina	wykorzystania transgranicznych potencjałów. Cel strategiczny: Wspieranie innowacyjności i edukacji. Cele operacyjne: Współpraca w dziedzinie nauki i badań naukowych oraz w zakresie innowacji i promowania technologii Transfer know-how w regionie granicznym
	Strategia Zrównoważonego rozwoju Powiatu Gorzowskiego z Horyzontem Czasowym do 2020 r.	PRIORYTET VI ROZWÓJ GOSPODARCZY OPARTY NA WIEDZY Cel > Budowanie przewagi konkurencyjnej powiatu, opartej na wiedzy i innowacjach > pozyskiwanie nowych inwestorów > stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości > tworzenie nowych miejsc pracy
I.2. Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020 REGIONY, MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE	Cel 1 Konkurencyjność: Tworzenie warunków dla integracji funkcjonalnej z miastami – włączenie obszarów wiejskich otaczających miasta w procesy rozwojowe. Rozwijanie potencjału rozwojowego i absorpcyjnego obszarów wiejskich
	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego, aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020	Cel strategiczny 1. Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu. Cele operacyjne 1.5. Wspomaganie procesów rewitalizacji miast i obszarów wiejskich. 1.6. Podejmowanie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich
I.3.Rozwój turystyki i rekreacji	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020 REGIONY, MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE	Cel 1 Konkurencyjność: Rozwój lokalny dla poprawy jakości życia, atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej
	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego, aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020	Cel strategiczny: 4. Efektywne, prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego. Cele operacyjne: 4.1. Wykorzystanie walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki. 4.2. Promocja walorów turystycznych i stworzenie systemu informacji turystycznej. 4.3. Podejmowanie przedsięwzięć kulturalnych tworzących atrakcyjny wizerunek województwa
	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubuskiego na lata 2014 - 2020	Oś 4 Środowisko i kultura 4.5 Kapitał przyrodniczy regionu
	Koncepcja Rozwoju Euroregionu Pro Europa	Cel główny: Pogłębianie współpracy partnerskiej w celu

	Viadrina	<p>wykorzystania transgranicznych potencjałów.</p> <p>Cel strategiczny: Wspieranie turystycznych i gospodarczych czynników lokalizacji.</p> <p>Cele operacyjne: Rozwój wspólnych struktur, strategii i działań. Rozwój potencjału turystycznego uzupełnianie sieci szlaków turystycznych i towarzyszącej jej infrastruktury.</p> <p>Wydarzenia i działania w celu wykorzystania krajobrazu naturalnego i kulturowego.</p> <p>Wspieranie transgranicznej współpracy przedsiębiorstw.</p> <p>Wzmocnienie kompetencji branżowych w regionie pogranicza i promocja gospodarcza.</p> <p>Włączenie przedsiębiorstw do transgranicznej sieci komunikacyjnej</p>
	Strategia Zrównoważonego rozwoju Powiatu Gorzowskiego z Horyzontem Czasowym do 2020 r.	<p>PRIORYTET V TURYSTYKA JAKO FILAR ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO.</p> <p>Cel > rozwój turystyki i wzrost zamożności mieszkańców powiatu > rozwój turystyki w oparciu o Wartę.</p> <p>PRIORYTET IX ROZWÓJ KULTURY I SPORTU.</p> <p>Cel > Zwiększenie oferty kulturalnej > rozwój kapitału społecznego.</p> <p>Cel > Zwiększenie uczestnictwa mieszkańców w aktywności sportowej > poprawa aktywności i sprawności fizycznej mieszkańców</p>
II.1. Rozwój kapitału ludzkiego	Europa 2020 - Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu.	Cel 4. Edukacja – ograniczyć liczbę osób przedwcześnie kończących naukę szkolną do 10% z obecnych 15% oraz zwiększyć odsetek osób w wieku 30-34 lat posiadających wyższe wykształcenie z 31% do co najmniej 40%
	Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności	<p>Cel 3 - Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki.</p> <p>Cel 6 - Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”</p>
	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020 REGIONY, MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE	Cel 1 Konkurencyjność: Zwiększanie wykorzystania zasobów ludzkich – zwiększenie mobilności zawodowej i przestrzennej (w tym wahałowej)
	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego, aktualizacja z horyzontem czasowym	<p>Cel strategiczny:</p> <p>2. Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacja</p>

	do 2020	<p>społeczeństwa.</p> <p>Cele operacyjne:</p> <p>2.1. Podniesienie jakości kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym.</p> <p>2.2 Wzmocnienie i ustabilizowanie kadry naukowej oraz rozwój bazy naukowo-badawczej lubuskich uczelni oraz stymulowanie ich współpracy.</p> <p>2.3. Dostosowanie kształcenia do potrzeb regionalnego rynku pracy i standardów UE.</p> <p>2.4. Wyrównanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży</p>
	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubuskiego na lata 2014 - 2020	<p>Oś 8 Nowoczesna edukacja.</p> <p>8.1 Poprawa dostępności i jakości edukacji przedszkolnej.</p> <p>8.2 Wyrównywanie dysproporcji w jakości kształcenia na poziomie ogólnym oraz dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych i zdrowotnych.</p> <p>8.3 Upowszechnienie kształcenia ustawicznego związanego z nabywaniem i doskonaleniem kwalifikacji zawodowych.</p> <p>8.4 Doskonalenie jakości kształcenia zawodowego.</p> <p>8.5 Doskonalenie umiejętności zawodowych osób dorosłych</p>
	Strategia Zrównoważonego rozwoju Powiatu Gorzowskiego z Horyzontem Czasowym do 2020 r.	<p>PRIORYTET III</p> <p>ROZWÓJ EDUKACJI I BAZY DYDAKTYCZNEJ</p> <p>Cel > Rozwój edukacji, poprawa jakości i warunków kształcenia</p>
II.2. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego	Europa 2020 - Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu.	<p>Cel 5. Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym – ograniczyć liczbę Europejczyków żyjących poniżej krajowej granicy ubóstwa o 25% poprzez wydobycie z ubóstwa 20 mln osób</p>
	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020 REGIONY, MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE	<p>Cel 2 Spójność</p> <p>Przeciwdziałanie wykluczeniu z procesów rozwojowych obszarów skrajnie peryferyjnych.</p> <p>Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, integracja społeczna</p>
	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego, aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020	<p>Cel strategiczny:</p> <p>2. Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacja społeczeństwa.</p> <p>Cele operacyjne:</p> <p>2.5. Wspieranie działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego.</p> <p>2.6 Ograniczenie zakresu i skutków wykluczenia</p>

		społecznego osób i rodzin, ich integracja ze społeczeństwem oraz wyrównanie szans rozwojowych dzieci i młodzieży
	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubuskiego na lata 2014 - 2020	Oś 2 Rozwój Cyfrowy: 2.1 Rozwój społeczeństwa informacyjnego. Oś 7 Równowaga społeczna: 7.1 Programy aktywnej integracji realizowane przez ośrodki pomocy społecznej. 7.2 Programy aktywnej integracji realizowane przez powiatowe centra pomocy rodzinie. 7.3 Programy aktywnej integracji realizowane przez inne podmioty. 7.4 Aktywne włączenie w ramach podmiotów integracji społecznej. 7.5 Usługi społeczne
	Koncepcja Rozwoju Euroregionu Pro Europa Viadrina	Cel główny: Pogłębianie współpracy partnerskiej w celu wykorzystania transgranicznych potencjałów. Cel strategiczny: Wspieranie innowacyjności i edukacji. Cel operacyjny: Współpraca w dziedzinie nauki i badań naukowych oraz w zakresie innowacji i promowania technologii Poszerzenie współpracy w zakresie kształcenia zawodowego. Podwyższanie kwalifikacji pracowników i pracodawców. Transfer know-how w regionie granicznym. Wspieranie kompetencji międzykulturowych i umiejętności językowych
	Strategia Zrównoważonego rozwoju Powiatu Gorzowskiego z Horyzontem Czasowym do 2020 r.	PIORYTET I ROZWÓJ DZIAŁAŃ SPRZYJAJĄCYCH WŁĄCZENIU ZAWODOWEMU I SPOŁECZNEMU. Cel > Wspieranie aktywności zawodowej, Cel > Sprzyjanie włączeniu społecznemu
II.3. Rozwój usług społecznych	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020 REGIONY, MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE	Cel 2 Spójność: Poprawianie dostępu do usług publicznych i ich jakości
	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubuskiego na lata 2014 - 2020	Oś 9 Infrastruktura społeczna: 9.1 Infrastruktura zdrowotna i usług społecznych. 9.2 Rozwój obszarów zmarginalizowanych
III.1. Kształtowanie ładu	Regionalny Program Operacyjny Województwa	Oś 3 Gospodarka niskoemisyjna: 3.1 Odnawialne źródła energii. 3.2 Efektywność energetyczna.

przestrzennego	Lubuskiego na lata 2014 - 2020	3.3 Ograniczenie niskiej emisji w miastach. 3.4 Kogeneracja
	Koncepcja Rozwoju Euroregionu Pro Europa Viadrina	Cel główny: Pogłębianie współpracy partnerskiej w celu wykorzystania transgranicznych potencjałów. Cel strategiczny: Wzmocnienie wspólnej infrastruktury i usług publicznych. Cele operacyjne: Transgraniczny rozwój miast i gmin oraz planowanie przestrzenne
	Strategia Zrównoważonego rozwoju Powiatu Gorzowskiego z Horyzontem Czasowym do 2020 r.	PRIORYTET VIII TWORZENIE I ROZWÓJ INFRASTRUKTURY ZWIĄZANEJ Z OCHRONĄ ŚRODOWISKA I BEZPIECZEŃSTWEM PRZECIWPOWODZIOWYM. Cel > Tworzenie sprawnego systemu bezpieczeństwa ekologicznego > tworzenie systemu gospodarki odpadami > tworzenie systemu bezpieczeństwa przeciwpowodziowego: 1.Tworzenie systemu gospodarki odpadami. 2.Tworzenie systemu bezpieczeństwa przeciwpowodziowego
III.2. Rozwój infrastruktury technicznej	Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności	Cel 9 - Zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego
	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020 REGIONY, MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE	Cel 2 Spójność: Zwiększanie dostępu do szerokopasmowego Internetu i e-usługi
	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego, aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020	Cel strategiczny: 1. Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu. Cele operacyjne: 1.1.Modernizacja infrastruktury transportowej oraz zwiększenie dostępności komunikacyjnej regionu. 1.2. Udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury technicznej i komunalnej poprawiającej warunki życia oraz podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów aktywności gospodarczej. 1.3. Udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury społecznej -w szczególności w sferach edukacji, opieki zdrowotnej, kultury i pomocy społecznej. 1.4. Usprawnianie systemu transportu publicznego z wykorzystaniem partnerstwa publiczno-prywatnego
	Regionalny Program Operacyjny	Oś 5 Transport: 5.1 Transport drogowy

	Województwa Lubuskiego na lata 2014 - 2020	
	Koncepcja Rozwoju Euroregionu Pro Europa Viadrina	<p>Cel główny: Pogłębianie współpracy partnerskiej w celu wykorzystania transgranicznych potencjałów.</p> <p>Cel strategiczny: Wzmocnienie wspólnej infrastruktury i usług publicznych.</p> <p>Cele operacyjne: Tworzenie lub optymalizacja transgranicznych połączeń komunikacyjnych, uwzględniające i domykające luki w sieci połączeń</p>
	Strategia Zrównoważonego rozwoju Powiatu Gorzowskiego z Horyzontem Czasowym do 2020 r.	<p>PRIORYTET VII POPRAWA I ROZWÓJ DOSTĘPNOŚCI KOMUNIKACYJNEJ:</p> <p>II. Infrastruktura drogowa: Cel > poprawa i rozwój infrastruktury drogowej > realizacja drogowych inwestycji modernizacyjnych i rozwojowych</p>
III.3. Ochrona zasobów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych	Europa 2020 - Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu.	<p>Cel 3. Zmiany klimatu i zrównoważone wykorzystanie energii - ograniczyć emisję dwutlenku węgla co najmniej o 20% w porównaniu z poziomem z 1990 r. lub, jeśli pozwolą na to warunki, o 30%; zwiększyć udział odnawialnych źródeł energii w naszym całkowitym zużyciu energii do 20% oraz zwiększyć efektywność wykorzystania energii o 20%</p>
	Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności	<p>Cel 7. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska</p>
	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020 REGIONY, MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE	<p>Cel 1 Konkurencyjność: Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego</p>
	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubuskiego na lata 2014 - 2020	<p>Oś 4 Środowisko i kultura: 4.4 Zasoby kultury i dziedzictwa kulturowego</p>
	Koncepcja Rozwoju Euroregionu Pro Europa Viadrina	<p>Cel główny: Pogłębianie współpracy partnerskiej w celu wykorzystania transgranicznych potencjałów.</p> <p>Cel strategiczny: Wzmocnienie wspólnej infrastruktury i usług publicznych.</p> <p>Cele operacyjne: Infrastruktura zaopatrzenia w media i utylizacji</p>

		<p>odpadów.</p> <p>Działania na rzecz zachowania krajobrazów przyrodniczo-kulturowych oraz ochrona gatunków.</p> <p>Działania w odpowiedzi na zmiany demograficzne</p> <p>Wydarzenia i działania w odpowiedzi na zmiany klimatu i podnoszenia świadomości społecznej</p>
	Strategia Zrównoważonego rozwoju Powiatu Gorzowskiego z Horyzontem Czasowym do 2020 r.	<p>PRIORYTET IV</p> <p>TERMOMODERNIZACJA I STOSOWANIE ALTERNATYWNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII</p> <p>W OBIEKTACH UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ:</p> <p>Cel > Oszczędność energii oraz zmniejszenie kosztów utrzymania obiektów użyteczności publicznej</p>

8. STRATEGIA A FUNDUSZE EUROPEJSKIE W PERSPEKTYWIE FINANSOWEJ 2014-2020

W perspektywie finansowej 2014 – 2020 Fundusze Europejskie realizowane są w Polsce na dwóch poziomach – centralnym i regionalnym. Na szczeblu centralnym przewidziano programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej oraz 8 programów krajowych finansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), Funduszu Spójności (FS), a także Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego (EFMR). Na poziomie regionalnym realizowanych jest 16 regionalnych programów operacyjnych.

Minimum 50% środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) będzie skoncentrowanych w obszarach innowacji, badań naukowych, technologii informacyjno – komunikacyjnych, konkurencyjności przedsiębiorstw oraz w zakresie gospodarki niskoemisyjnej. Ten ostatni sektor ma być szczególnie wspierany – należy na niego przeznaczyć min. 15% środków.

W ramach Europejskiego Funduszu Społecznego minimum 20% środków zostanie przeznaczonych na działania związane z włączeniem społecznym i ograniczaniem ubóstwa. W przypadku EFS, koncentracja tematyczna przejawia się również w obowiązku przeznaczenia min. 60% środków na maksymalnie 4 priorytety inwestycyjne w ramach każdego programu w części współfinansowanej z tego funduszu.

Programy regionalne w perspektywie finansowej 2014 – 2020 są dwufunduszowe – finansowane zarówno z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, jak i Europejskiego Funduszu Społecznego. W związku z tym kompleksowo odpowiadają na potrzeby danego województwa. Procedura przygotowania i zatwierdzania programów w województwach jest taka sama, jak w przypadku programów krajowych. Po przeprowadzeniu konsultacji, analizie ich wyników i opracowaniu ostatecznej wersji projektu, dokumenty są przekazywane Komisji Europejskiej, gdzie po wprowadzeniu niezbędnych uwag są zatwierdzane.

Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020 jest narzędziem, za pomocą którego realizowana jest polityka spójności na obszarze województwa lubuskiego w perspektywie finansowej Unii Europejskiej na lata 2014-2020. Nadrzędnym celem programu jest długofalowy,

inteligentny i zrównoważony rozwój oraz wzrost jakości życia mieszkańców województwa lubuskiego poprzez wykorzystanie i wzmocnienie potencjałów regionu i skoncentrowane niwelowanie barier rozwojowych. W ramach RPO-L2020 realizowane będą następujące osie priorytetowe:

- Oś Priorytetowa 1. Gospodarka i innowacje – celem osi jest podniesienie poziomu innowacyjności i konkurencyjności regionu poprzez wsparcie działalności B+R (badawczo-rozwojowej) oraz sektora MŚP.
- Oś Priorytetowa 2. Rozwój cyfrowy – celem osi jest rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych i wzrost ich wykorzystania przez mieszkańców regionu.
- Oś Priorytetowa 3. Gospodarka niskoemisyjna - celem osi jest przejście na gospodarkę niskoemisyjną poprzez wykorzystanie odnawialnych źródeł energii i wzrost efektywności energetycznej.
- Oś Priorytetowa 4. Środowisko i kultura – celem osi jest poprawa stanu środowiska przyrodniczego oraz przeciwdziałanie zagrożeniom wynikającym ze zmian klimatu, a także ochrona dziedzictwa kulturowego.
- Oś Priorytetowa 5. Transport - celem osi jest wzrost atrakcyjności inwestycyjnej województwa lubuskiego poprzez poprawę przepustowości i sprawności infrastruktury transportowej w regionie.
- Oś Priorytetowa 6. Regionalny rynek pracy - celem osi jest poprawa jakości obecnych i przyszłych kadr gospodarki.
- Oś Priorytetowa 7. Równowaga społeczna - celem osi jest zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego i niwelowanie dysproporcji społecznych.
- Oś Priorytetowa 8. Nowoczesna edukacja - celem osi jest poprawa jakości kształcenia w regionie.
- Oś Priorytetowa 9. Infrastruktura społeczna - celem osi jest wzrost dostępności i poprawa jakości usług społecznych, zdrowotnych i edukacyjnych w regionie.
- Oś Priorytetowa 10. Pomoc techniczna – celem osi jest efektywna realizacja programu, poprzez zapewnienie skutecznego i sprawnego systemu wdrażania, niezbędnych zasobów ludzkich, skutecznego systemu informacji i promocji programu.

Szczegółowy podział środków Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Lubuskiego z ukierunkowaniem na osie priorytetowe przedstawia tabela 47:

Tab. 47. Podział Funduszy Europejskich na poszczególne dziedziny wymagające wsparcia

oś priorytetowa	wsparcie ue (eur)	fundusz
I. Gospodarka i innowacje	193 696 195 193 696 195,00	EFRR EFRR
II. Rozwój cyfrowy	39 202 104,00	EFRR
III. Gospodarka niskoemisyjna	108 005 260,00	EFRR
IV. Środowisko i kultura	91 471 576,00	EFRR
V. Transport	136 055 371,00	EFRR
VI. Regionalny rynek pracy	70 935 951,00	EFS
VII. Równowaga społeczna	68 226 384,00	EFS

VIII. Nowoczesna edukacja	79 854 611,00	EFS
IX. Infrastruktura społeczna	83 384 241,00	EFRR
X. Pomoc techniczna	36 098 000,00	EFS

Źródło: Serwis Regionalnego Programu Województwa Lubuskiego, [www: rpo.lubuskie.pl](http://www.rpo.lubuskie.pl)

W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubuskiego między innymi mogą zostać sfinansowane następujące przedsięwzięcia planowane do realizacji na terenie Gminy Kłodawa:

- Oś Priorytetowa 1. Gospodarka i innowacje – uruchomienie lokalnego kreatora przedsiębiorczości, budowa elementów obsługi ruchu turystycznego, uzbrojenie terenów stref gospodarczo-przemysłowych, instalowanie oświetlenia, tablic informacyjnych, gminnych obiektów sportowo-rekreacyjnych, opracowanie i wydanie materiałów promocyjnych, organizacja i udział w międzynarodowych i krajowych misjach gospodarczych i imprezach targowych, rozbudowa sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,
- Oś Priorytetowa 2. Rozwój cyfrowy – uruchomienie systemu szkoleń komputerowych dla zainteresowanych mieszkańców, uruchomienie szerokopasmowego Internetu, rozszerzenie zasięgu telefonii komórkowej,
- Oś Priorytetowa 3. Gospodarka niskoemisyjna – przeprowadzenie termomodernizacji budynków użyteczności publicznej, przeprowadzenie akcji promującej ograniczenie niskiej emisji,
- Oś Priorytetowa 4. Środowisko i kultura – przeprowadzenie szczegółowej inwentaryzacji obiektów zabytkowych, budowa biblioteki i centrum kultury,
- Oś Priorytetowa 5. Transport – rozbudowa i modernizacja dróg gminnych, budowa chodników, ścieżek rowerowych,
- Oś Priorytetowa 8. Nowoczesna edukacja – modernizacja bazy edukacyjnej, w tym doposażenie szkół w nowoczesne pomoce dydaktyczne oraz sprzęt komputerowy,
- Oś Priorytetowa 9. Infrastruktura społeczna – uruchomienie programu wzmacniania lokalnej tożsamości wśród mieszkańców,

Ze środków Funduszy Europejskich (Regionalnego Programu dla województwa lubuskiego) finansowane będą także zadania w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wielkopolskiego. Projekty zgłaszane do realizacji przez Gminę Kłodawa mieszczą się w następujących osiach priorytetowych: OP1 - Gospodarka i innowacje, OP3 - Gospodarka niskoemisyjna oraz OP8 - Nowoczesna edukacja. Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) stanowią nową formę współpracy samorządów lokalnych, polegającą na partnerstwie miasta i otaczających go gmin. Funkcjonalny Obszar Gorzowa Wielkopolskiego tworzy Miasto Gorzów Wielkopolski oraz cztery gminy z nim graniczące: Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa i Santok. Wsparcie w ramach ZIT koncentrować się będzie głównie na działaniach z zakresu transportu, rewitalizacji, ochrony środowiska i energetyki.

Ważnym źródłem finansowania wymienionych w Strategii działań może być również Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. W jego ramach został wydzielony dla Polski Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Celem PROW

2014-2020 jest zwiększanie konkurencyjności rolnictwa z uwzględnieniem celów środowiskowych. Łączne środki finansowe przeznaczone na realizację Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich dla Polski na lata 2014-2020 wynoszą 13 513 295 EUR. W ramach PROW 2014-2020 Gmina Kłodawa będzie mogła być między innymi beneficjentem Działania VII - podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich, obejmującego:

- inwestycje związane z tworzeniem, ulepszaniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycje w energię odnawialną i oszczędzanie energii.
- wsparcie badań i inwestycji związanych z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej.
- wsparcie inwestycji w tworzenie, ulepszanie i rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej.

Istotnym źródłem finansowania wymienionych w Strategii działań są także środki pochodzące Programu Współpracy INTERREG V A Brandenburgia - Polska 2014-2020 w ramach celu „Europejska Współpraca Terytorialna” Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). Obszar wsparcia obejmuje po polskiej stronie całe województwo lubuskie, natomiast po stronie niemieckiej trzy powiaty Kraju Związkowego Brandenburgia (Map. 16). Celem Programu jest transgraniczny rozwój współpracy w kierunku zintegrowanej, trwałej i atrakcyjnej przestrzeni życiowej i gospodarczej, dysponującej dobrze rozwiniętą infrastrukturą i oferującą lepsze warunki i jakość życia mieszkańców. Struktura Programu obejmuje następujące osie priorytetowe:

- Oś Priorytetowa I - wspólne zachowanie i korzystanie z dziedzictwa naturalnego i kulturowego (Wartość alokacji - 32 048 827 euro),
- Oś priorytetowa II - połączenie z Sieciami Transeuropejskimi oraz trwałe i zrównoważony transport (Wartość alokacji - 19 028 989 euro),
- Oś Priorytetowa III - integracja mieszkańców i współpraca administracji (Wartość alokacji – 33 050 351).
- Oś Priorytetowa IV - wzmocnienie transgranicznych zdolności i kompetencji (Wartość alokacji – 10 015 258 euro)

Osobna oś priorytetowa dotyczy pomocy technicznej. W sumie alokacja Programu Współpracy INTERREG V A Brandenburgia - Polska 2014-2020 wynosi 100 152 57 EUR.

Map. 16. Zasięg Programu Współpracy INTERREG VA Brandenburgia-Polska 2014-2020

Źródło: Departament Rozwoju Regionalnego i Współpracy Zagranicznej Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego

9. SZACUNKOWE KOSZTY REALIZACJI STRATEGII

W Strategii zrównoważonego rozwoju Gminy Kłodawa wskazano łącznie 122 zadań przewidzianych do realizacji w latach 2016-2025. Część z nich, to jest 38 zadań wykonywanych będą w ramach bieżącej działalności Urzędu Gminy bądź innych wskazanych jednostek, a tym samym nie będą generować dodatkowych kosztów. Szacunkowy koszt wdrożenia pozostałych 84 zadań wynosi ok. 43 mln zł., przy czym tylko w 20 przypadkach jako jedyne źródło finansowania wskazano budżet Gminy Kłodawa. W pozostałych przypadkach środki powinny pochodzić ze źródeł zewnętrznych, tak krajowych jak i unijnych.

W skali roku, koszty wahają się od ok 8 mln zł do 2 mln zł, przy czym w przeciągu pierwszych 4 lat rosną i utrzymują się na wyższym poziomie, zaś w kolejnych 6 latach sukcesywnie spadają. Zakłada się bowiem, że Gmina powinna pilnie uporać się z wyzwaniami i zdiagnozowanymi problemami, a w drugiej połowie okresu programowania posiadać rezerwę budżetową na realizację nowych, dziś jeszcze nieokreślonych, pomysłów. Jest to również związane z bieżącym okresem programowania Unii Europejskiej, który kończy się w 2020 r.

Tab. 48. Szacunkowe koszty realizacji Strategii

rok realizacji cel szczegółowy / zadnia	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Koszty razem	Podział kosztów	Źródła finansowania
<i>I.1.1. Promocja Gminy jako obszaru przyjaznego dla rozwijania działalności gospodarczej</i>													
1.Cykliczna realizacja działań promocyjnych, w tym udział w targach branżowych, wydawanie i dystrybucja materiałów promocyjny	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100	10/rocznie	Budżet Gminy, KSSSE, EPEV, LRPO, programy regionalne UE
2.Rozszerzenie stałej współpracy z mediami w zakresie promocji potencjału gospodarczego Gminy	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100	10/rocznie	Budżet Gminy, KSSSE
3.Podpisanie porozumień o współpracy z organizacjami pracodawców, ZIPH, KSSSE, ODR		X	X								0	Bez kosztów	Nie dotyczy
4.Partnerstwo z Zarządem Województwa w projektach promujących działania innowacyjno-rozwojowe firm na terenie Gminy i regionu		5	5	5	5	5	5	5	5	5	45	5/rocznie	Budżet Gminy, KSSSE, LRPO, programy regionalne UE
<i>I.1.2. Kreowanie postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców</i>													
1.Ustanowienie corocznej nagrody dla LIDERA GOSPODARCZEGO GMINY KŁODAWA		10	10	10	10	10	10	10	10	10	90	10/rocznie	Budżet Gminy, KSSSE, LRPO, EPEV, KSOW,

													KST-LGD, LGR PD
2.Promowanie w publikacjach gminnych najbardziej kreatywnych i aktywnych przedsiębiorców	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Bez kosztów	Nie dotyczy
3.Przygotowanie materiałów informacyjnych dla osób zainteresowanych rozpoczęciem działalności gospodarczej na terenie Gminy		5	5	5	5	5	5	5	5	5	45	5/rocznie	Budżet Gminy, PUP
4.Rozwinięcie systemu zachęt i ulg mających na celu wspieranie osób i firm rozpoczynających działalność gospodarczą w Gminie		X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Bez kosztów	Nie dotyczy
I.1.3. Uruchomienie działalności podstrefy Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej													
1.Dokończenie procedur planistycznych dotyczących podstrefy KSSSE	80										80	80	Budżet Gminy
2.Wsparcie działań formalnych związanych z powołaniem podstrefy KSSSE	X										0	Bez kosztów	Nie dotyczy
3.Wsparcie uzbrojenia terenu podstrefy KSSSE oraz poprawa jej dostępności komunikacyjnej			750	750							1500	1500	Budżet Gminy, LRPO, ZIT, KSSSE
4.Promowanie KSSSE w ramach działania I.1.1.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	W ramach działania I.1.1.	W ramach działania I.1.1.
I.1.4. Kreowanie warunków dla inwestowania i tworzenia nowych miejsc pracy oraz wzmacniania konkurencyjności i innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw													
1.Zabezpieczenie terenów inwestycyjnych w mpzp pod rozwój przedsiębiorczości		X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Bez kosztów	Nie dotyczy
2.Wspieranie i promowanie MŚP zlokalizowanych na terenie Gminy	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	W ramach działania I.1.1.	LRPO w ramach działania I.1.1.
3.Utworzenie i działanie punktu konsultacyjnego na potrzeby wspierania MŚP w procedurach formalno-prawnych, w tym dotyczących pozyskiwania środków finansowych na realizację zamierzeń inwestycyjnych	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	600	60/rocznie	Budżet Gminy, LRPO
4.Inicjowanie działań na rzecz rozwoju gospodarczych partnerstw międzynarodowych		5	5	5	5	5	5	5	5	5	45	5/rocznie	Budżet Gminy, ZIT, LRPO, EPEV
I.2.1. Wspieranie procesów restrukturyzacyjnych rolnictwa w kierunku określonych specjalizacji oraz poprawy struktury agrarnej													
1.Wsparcie rozwoju gospodarstw ogrodniczych i	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Wg	ARR, ARMiR, PROW,

sadowniczych												przepisów	KST-LGD
2.Wsparcie rozwoju gospodarstw produkujących zdrową żywność (żywność ekologiczną)	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Wg przepisów	ARR, ARMiR, PROW, KST-LGD
3.Wsparcie rozwoju rodzinnych gospodarstw hodowlanych produkujących w oparciu o użytki zielone i pasze lokalne	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Wg przepisów	ARR, ARMiR
I.2.2 Promowanie i wspieranie lokalnych producentów rolno-spożywczych i wytwórców wyrobów regionalnych													
1.Promowanie w publikacjach gminnych oraz w mediach lokalnych producentów rolno-spożywczych i wytwórców wyrobów regionalnych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Bez kosztów	Nie dotyczy
2.Inicjowanie działań na rzecz tworzenia i rozwoju grup producenckich w obrębie Gminy, powiatu i regionu		5	5	5	5	5	5	5	5	5	45	5/rocznie	Budżet Gminy, ZIT, LRPO, EPEV, ARiMR
I.3.1. Promocja Gminy jako obszaru o wysokich walorach przyrodniczo-kulturowych i potencjale turystyczno-rekreacyjnym													
1.Stworzenie i promowanie marki turystycznej dla Gminy i innych terenów w obrębie Barlinecko-Gorzowskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny		40	5	5						5	55	40 jednorazowo, potem 5/rocznie	Budżet Gminy, EPEV, ZPKWL, nadleśnictwa, gminy partnerskie, KST-LGD
2.Promowanie gminnych atrakcji turystycznych w kraju i zagranicą		10	10	10	10	10	10	10	10	10	90	10/rocznie	Budżet Gminy, EPEV
3.Wykreowanie produktu turystycznego Gminy Kłodawa: KRAINA LASÓW I JEZIOR		5	5	5	5	5	5	5	5	5	45	5/rocznie	Budżet Gminy, PZW, LGD
I.3.2. Opracowanie i wdrożenie systemu zachęt stymulujących rozwój turystyki													
1.Utworzenie i działanie punktu konsultacyjnego na potrzeby wspierania inwestorów branży turystycznej w procedurach formalno-prawnych, w tym dotyczących pozyskiwania środków finansowych na realizację zamierzeń inwestycyjnych	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100	10/rocznie	W ramach działania LRPO 1.4.2, Gminy należące do ZCG MG6
I.3.3. Wspieranie rozwoju gospodarstw agro- i ekoturystycznych													
1.Promowanie w publikacjach oraz w mediach lokalnych gospodarstw agro- i ekoturystycznych		5	5	5	5	5	5	5	5	5	45	5/rocznie	Budżet Gminy, zainteresowane podmioty
2.Rozwijanie podstrony na stronie internetowej Urzędu Gminy promującej lokalne gospodarstwa agro- i ekoturystyczne	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Bez kosztów	Nie dotyczy

I.3.4. Podnoszenie standardów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej													
1.Stała modernizacja i rozbudowa gminnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	500	50/rocznie	Budżet Gminy, EWT, PROW, KST-LGD, LGR PD
2.Rozwijanie sieci szlaków turystyki kwalifikowanej	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50	5/rocznie	Budżet Gminy, KST-LGD, EPEV
II.1.1. Podnoszenie poziomu kwalifikacji kadry edukacyjnej													
1.Stworzenie warunków dla efektywnego podnoszenia poziomu kwalifikacji zawodowych kadry edukacyjnej poprzez dofinansowywanie i organizowanie szkoleń oraz wdrożenie systemu zachęt.	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100	10/rocznie	Budżet Gminy, LPRO
II.1.2. Utrzymanie wysokiego poziomu obiektów edukacyjnych i ich wyposażenia													
1.Sukcesywne prowadzenie remontów obiektów edukacyjnych	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	500	50/rocznie	Budżet Gminy, LPRO
2.Stałe uzupełnianie i wymiana zużytego wyposażenia placówek edukacyjnych	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	500	50/rocznie	Budżet Gminy, LPRO
3. Budowa centrum kultury, w tym biblioteki w Kłodawie		1500	1500	2000							5000	5000	Budżet Gminy, MKiDN
II.1.3. Szersze wykorzystanie bazy oświatowej i kadry pedagogicznej do świadczenia zróżnicowanych usług edukacyjnych													
1.Rozpoznanie potrzeb i możliwości organizacji zajęć pozalekcyjnych oraz innych sposobów szerszego wykorzystania bazy oświatowej i kadry pedagogicznej	X	X					X	X			0	Bez kosztów	Nie dotyczy
2.Rozwijanie programu zajęć pozalekcyjnych oraz innych sposobów szerszego wykorzystania bazy oświatowej i kadry pedagogicznej	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	300	30/rocznie	Budżet Gminy, opłaty uczestników, LRPO, inne środki krajowe
II.1.4. Rozbudowa i modernizacja edukacyjnej bazy przedszkolnej													
1.Rozbudowa przedszkola w Kłodawie i w Różankach	100	500	1200	1200							3000	3000	Budżet Gminy, LRPO
2.Monitorowanie zapotrzebowania na utworzenie nowych lub dalszą rozbudowę placówek przedszkolnych			X	X	X	X	X	X	X	X	0	Bez kosztów	Nie dotyczy
II.1.5. Rozwój oferty zajęć edukacyjnych stymulujących kreatywność i przedsiębiorczość wśród młodzieży													
1.Organizacja wizyt i spotkań uczniów z lokalnymi	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Bez kosztów	Nie dotyczy

przedsiębiorcami oraz innymi osobami, które odniosły sukces zawodowy													
2.Organizacja praktyk i zajęć wolontariackich dla zainteresowanej młodzieży	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Bez kosztów	Nie dotyczy
II.1.6. Tworzenie warunków sprzyjających wspieraniu oświaty przez podmioty gospodarcze													
1.Aktywne poszukiwanie sponsorów działalności placówek edukacyjnych wśród lokalnych i pozalokalnych przedsiębiorców	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Bez kosztów	Nie dotyczy
II.2.1. Wspieranie rozwoju organizacji pozarządowych na rzecz budowania lokalnego partnerstwa i integracji działań													
1.Cykliczne identyfikowanie potrzeb i oczekiwań organizacji pozarządowych działających na terenie Gminy	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Bez kosztów	Nie dotyczy
2.Budowa i modernizacja remiz strażackich oraz doposażenie OSP	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	2000	1100	Budżet Gminy, Budżet Państwa
3.Organizowanie corocznych spotkań z przedstawicielami NGO mających charakter wzajemnej wymiany idei, myśli i pomysłów na wspólne działania	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Bez kosztów	Nie dotyczy
4.Promowanie w publikacjach gminnych lokalnych NGO i ich działań	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Bez kosztów	Nie dotyczy
II.2.2. Wzmacnianie lokalnej tożsamości i poczucia więzi z „małą ojczyzną” oraz integracja nowo zamieszkałych mieszkańców ze społecznością lokalną													
1.Wspieranie inicjatyw sołeckich mających na celu integrację lokalnych społeczności	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100	10/rocznie	Budżet Gminy
2.Wspieranie działań na rzecz utworzenia i utrzymania sołeckich stron internetowych	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	Bez kosztów	Nie dotyczy
3.Stymulowanie wspólnych działań mieszkańców w ramach akcji „Kraina Lasów i Jezior”	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100	10/rocznie	Budżet Gminy
4.Organizacja imprez kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	500	50/rocznie	Budżet Gminy, KSOW, EPEV
5.Wprowadzenie do prawa lokalnego ulg finansowych dla osób fizycznych wskazujących w rozliczeniach podatkowych (PIT) Gminę Kłodawa jako miejsce zamieszkania		X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Bez kosztów	Nie dotyczy
6.Promowanie w publikacjach gminnych korzyści dla Gminy i jej mieszkańców wynikających ze	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	20	2/rocznie	Budżet Gminy

wskazywania rozliczeniach podatkowych (PIT) osób fizycznych Gminy Kłodawa jako miejsca zamieszkania													
II.2.3. Wsparcie rozwoju społeczeństwa informacyjnego													
1.Organizowanie w poszczególnych sołectwach kursów z obsługi komputera dla początkujących		4	4	4							12	4/rocznie	Budżet Gminy, środki krajowe
2.Tworzenie ogólnodostępnych stanowisk dostępu do internetu w poszczególnych sołectwach	10	10	10								30	30	Budżet Gminy, środki krajowe, małe granty np. ORANGE
3.Organizowanie kursów językowych dla dorosłych (język niemiecki/angielski)		30	30	30				30	30	30	180	30/rocznie	Budżet Gminy, EWT, EPEV
4.Rozwój w Gminie klubów seniora			30	30	30	30	30	30	30	30	240	30/rocznie	Budżet Gminy, EWT, EPEV
II.2.4. Ograniczenie zjawisk patologii społecznej oraz zwiększenie wrażliwości mieszkańców na te problemy													
1.Rozwój działalności świetlic środowiskowych	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50	5/rocznie	Budżet Gminy
2.Edukacja mieszkańców Gminy w zakresie przeciwdziałania zjawiskom patologii	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	20	2/rocznie	Budżet Gminy
3.Analiza i kształtowanie prawa lokalnego w celu ograniczenia zjawisk patologii społecznej	X	X									0	Bez kosztów	Nie dotyczy
II.2.5. Poprawa jakości życia mieszkańców na obszarach zdegradowanych społecznie i/lub infrastrukturalnie oraz ich społeczna aktywizacja													
1.Przeanalizowanie potrzeb i podjęcie decyzji o konieczności opracowania programu rewitalizacji Gminy	X										0	Bez kosztów	Nie dotyczy
II.3.1. Poprawa dostępności specjalistycznych usług opieki zdrowotnej													
1.Przeprowadzenie analizy i oceny realizowanych usług medycznych pod względem ich wystarczalności	X	X	X	X	X	X	X	X	X		0	Bez kosztów	Nie dotyczy
2.Wsparcie działań mających na celu zwiększenie dostępności do usług medycznych uznanych za deficytowe	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Bez kosztów	Nie dotyczy
3.Organizacja akcji profilaktyki zdrowotnej („białych dni”)		20		20		20		20		20	100	20/rocznie	Nie dotyczy
II.3.2. Wzmocnienie aktywności Gminnej Biblioteki Publicznej w kierunku organizacji imprez i zajęć o charakterze kulturalnym													
1.Organizacja spotkań autorskich	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50	5/rocznie	Budżet Gminy
2.Organizacja konkursów czytelniczych	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	20	2/rocznie	Budżet Gminy

II.3.3. Organizacja i promocja aktywnych i kreatywnych form spędzania czasu przez osoby starsze i niepełnosprawne													
1.Przeprowadzenie modernizacji obiektów Warsztatów Terapii Zajęciowej w Chwałęcicach		50	50								100	100/rocznie	Budżet Gminy
2.Wspieranie tworzenia i funkcjonowania dziennych domów pobytu dla osób starszych	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100	10/rocznie	Budżet Gminy
II.3.4. Wspieranie rozwoju infrastruktury służącej aktywizacji dzieci i młodzieży													
1.Budowa lub modernizacja boisk wielofunkcyjnych, boisk do piłki plażowej, skatparków i siłowni zewnętrznych	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100	10/rocznie	Budżet Gminy, środki krajowe, LRPO PROW
II.3.5. Wzmocnienie aktywności funkcjonowania Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, w tym w zakresie interwencji kryzysowej													
1.Realizacja działań zgodnie ze Strategią rozwiązywania problemów społecznych Gminy Kłodawa na lata 2015 - 2020	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Zgodnie z zapisami Strategii	Zgodnie z zapisami Strategii
II.3.6. Podnoszenie sprawności i jakości zarządzania Gminą przez administrację publiczną oraz obsługi mieszkańców i innych interesantów													
1.Modernizacja siedziby Urzędu Gminy	50	50						50	50		200	50/rocznie	Budżet Gminy, środki UE
2.Rozbudowa bazy lokalowej Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej			300	600	600	500					2000	2000	Budżet Gminy, środki UE
3.Kontynuowanie procesu informatyzacji bieżącej działalności administracji publicznej i wdrożenie nowych technologii w zakresie e-administracji	20	20	20	20	20						100	20/rocznie	Budżet Gminy, środki UE
4.Utrzymywanie wysokiej aktywności administracji publicznej oraz innych podmiotów działających w obrębie Gminy w zakresie współpracy z jednostkami, organizacjami i osobami zewnętrznymi, w tym w ramach współpracy międzynarodowej	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100	10/rocznie	Budżet Gminy, EWT
5.Podnoszenie kwalifikacji pracowników, w tym w zakresie pozyskiwania finansowych środków zewnętrznych na rozwój Gminy	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50	5/rocznie	Budżet Gminy, EWT
III.1.1. Dokonanie reorientacji polityki przestrzennej Gminy w celu minimalizacji degradacji przestrzeni oraz chaosu urbanistycznego													
1.Aktualizacja Studium uikzp uwzględniająca m.in. analizę dostępności wolnych terenów przeznaczonych w mpzp pod zabudowę, zapotrzebowania na dodatkowe tereny inwestycyjne oraz kosztów ich uzbrojenia przez		50	50								100	100	Budżet Gminy

Gminę													
2.Rozpatrzenie możliwości formalnych wstrzymania prac nad aktualnie opracowywanymi mpzp do czasu aktualizacji studium uikzp	X										0	Bez kosztów	Nie dotyczy
3.Sporządzenie mpzp obejmujących również tereny wyłączone z zabudowy zapisami studium uikzp		50	50	50	50	50					250	250	Budżet Gminy
4.Stworzenie katalogu (poradnika) dobrych praktyk planistycznych i budowlanych		10	10								20	20	Budżet Gminy
5.Opracowanie koncepcji strefowego rozwijania obszarów przeznaczonych pod zabudowę oraz uwzględnienie jej w wieloletnich planach inwestycyjnych dotyczących etapowego uzbrajania terenu	X	X									0	Bez kosztów	Nie dotyczy
III.1.2. Zwiększenie dostępności terenów na potrzeby kształtowania przestrzeni publicznych													
1.Dążenie do wykupu lub zamiany nieruchomości położonych w centrach miejscowości oraz innych lokalizacjach odpowiednich dla kształtowania przestrzeni publicznych oraz zachowanie terenów istniejących	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	500	50/rocznie	Budżet Gminy
III.1.3 Zintegrowanie komunikacyjne i rozwojowe terenów sąsiadujących ze sobą w granicach Gminy i miasta Gorzowa													
1.Stała współpraca urzędów i służb planistycznych dotycząca koordynacji zamierzeń planistycznych, zwłaszcza w zakresie układu dróg, chodników, ścieżek rowerowych oraz terenów zieleni użyteczności publicznej	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Bez kosztów	Nie dotyczy
III.2.1. Kontynuowanie rozbudowy infrastruktury gospodarki ściekowej													
1.Aktualizacja koncepcji budowy sieci kanalizacyjnej		15	15	15					15	15	75	75	Budżet Gminy
2.Rozbudowa infrastruktury gospodarki ściekowej wg przyjętej koncepcji i harmonogramu	350	350	350	350	350	350	350	350	350	350	3500	3500	Budżet Gminy, PROW, POiŚ
III.2.2. Kontynuowanie rozbudowy i modernizacji części sieci wodociągowej													
1.Wymiana wodociągowych rur azbestowo-cementowych	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	1000	1000	PWiK

2.Rozbudowa sieci wodociągowej	120	120	120	120	120	120	120	120	120	120	1200	1200	Budżet Gminy, PROW, POiŚ
3.Remont ujęć wodnych i stacji uzdatniania wody			150				150				300	300	Budżet Gminy, PROW, POiŚ
III.2.3. Rozbudowa i modernizacja sieci odwodnieniowej oraz sieci melioracyjnej													
1.Budowa sieci odwodnieniowych i kanalizacji deszczowej w obrębie zwartej zabudowy oraz osiedli mieszkaniowych	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	1000	100/rocznie	Budżet Gminy, właściciele i zarządcy dróg, LRPO, właściciele posesji i działek
2.Przebudowa istniejącej sieci melioracyjnej na odwodnieniową w obrębie terenów zabudowanych i planowanych do zabudowy	100	100	100	100	100	100	100				700	100/rocznie	Budżet Gminy, właściciele i zarządcy dróg, LRPO, właściciele posesji i działek
3.Remonty sieci melioracyjnej, odtwarzanie rozebranych lub zniszczonych odcinków sieci	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	1000	100/rocznie	Budżet Gminy, inwestorzy, właściciele działek rolnych i budowlanych
4.Konserwacja sieci i rowów melioracyjnych	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	500	50/rocznie	Budżet Gminy, właściciele i zarządcy gruntów rolnych i leśnych
5.Budowa zbiorników wodnych i odстойników na wody deszczowe i odprowadzane z dróg i terenów zabudowanych	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	500	50/rocznie	Budżet Gminy, zarządcy dróg, firmy
III.2.4. Poprawa stanu infrastruktury drogowej													
1.Przebudowa i modernizacja sieci dróg gminnych	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500	5000	500/rocznie	Budżet Gminy, PROW, środki krajowe
2.Współpraca w zakresie przebudowy i modernizacji dróg powiatowych i wojewódzkich	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	500	500	Budżet Gminy, środki powiatowe, wojewódzkie, krajowe
III.2.5. Kontynuowanie budowy ciągów pieszych i rowerowych													
1.Wyznaczenie i budowa gruntowych ścieżek rowerowych i rowerowo-piesznych na terenach leśnych, przyjeziornych i polnych	50	50	50								150	50/rocznie	Budżet Gminy, środki UE, WFOŚiGW, Lasy Państwowe
2.Budowa i modernizacja ścieżek rowerowych wzdłuż dróg gminnych, powiatowych i	600	600	600	600	600						3000	600/rocznie	Budżet Gminy, zarządcy dróg, środki UE, LRPO,

wojewódzkich													EPEV
3. Budowa chodników wzdłuż szlaków komunikacyjnych na odcinkach użytkowych przez pieszych	50	50	50	50	50						250	50/rocznie	Budżet Gminy, zarządcy dróg, środki UE, POIŚ
4. Wybudowanie ciągu pieszo-rowerowego wokół jeziora Kłodawskiego wraz z oświetleniem		250	250								500	500	Budżet Gminy, środki UE, LRPO, ZIT
5. Działania na rzecz zakończenia budowy ścieżki rowerowej Zdroisko-Gorzów przy drodze krajowej 22		150	150								300	300	Budżet Gminy, środki UE, GDDKiA
III.2.6. Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa ruchu drogowego													
1. Budowa progów zwalniających ruch drogowy lub innych systemów ograniczających prędkość w miejscach zagrożonych wypadkami	50	50	50	50	50						250	50/rocznie	Budżet Gminy, zarządcy dróg, środki UE
2. Poprawa i rozbudowa oświetlenia wzdłuż dróg na obszarach zabudowanych z wykorzystaniem nowych technologii	50	50	50	50	50						250	50/rocznie	Budżet Gminy, zarządcy dróg, środki UE
III.2.7. Doprowadzenie do dwustronnego zasilania energetycznego we wszystkich miejscowościach													
1. Wsparcie działań na rzecz zastosowania nowoczesnych rozwiązań w dostawie energii ograniczających możliwość występowania przerw w zasilaniu energetycznym	X	X	X	X	X						0	Bez kosztów	Nie dotyczy
III.2.8. Doprowadzenie do objęcia telefonią komórkową całego obszaru Gminy													
1. Poparcie wniosków mieszkańców do operatorów telefonii komórkowej o rozszerzenie obszaru dostępności sieci na całym obszarze Gminy	X	X	X	X	X						0	Bez kosztów	Nie dotyczy
III.2.9. Uruchomienie szerokopasmowego internetu													
1. Poparcie wniosków mieszkańców do operatorów Internetu o rozszerzenie obszaru dostępności sieci na całym obszarze Gminy	X	X	X	X	X						0	Bez kosztów	Nie dotyczy
III.2.10. Wyprowadzenie samochodowego ruchu tranzytowego poza obręb miejscowości													
1. Wspieranie działań na rzecz budowy północnej drogi alternatywnej (PDA) od Różanek przez Kłodawę do Santocka i S-3 wg opracowanych koncepcji	X	X	X	X	X						0	Bez kosztów	Nie dotyczy
2. Wspieranie działań na rzecz budowy obwodnic	X	X	X	X	X						0	Bez kosztów	Nie dotyczy

miejsowości w ramach modernizacji drogi 22													
III.3.1. Poprawa stanu jakości powietrza													
1.Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej	300	300	300	300							1200	300/rocznie	Budżet Gminy, WFOŚiGW, środki UE
2.Prowadzenie akcji edukacyjnych i promocyjnych na rzecz ograniczenia niskiej emisji zanieczyszczeń powietrza, w tym dotyczących szkodliwości dla zdrowia spalania w kotłowniach i paleniskach domowych śmieci i węgla niskiej jakości	5	5	5	5	5	5	5	5	5	X	45	5/rocznie	Budżet Gminy, WFOŚiGW, środki UE
3.Promowanie rozwoju transportu niskoemisyjnego, w tym rowerowego	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100	10/rocznie	Budżet Gminy, WFOŚiGW, środki UE, ZIT, EWT
4.Wspieranie działań na rzecz usuwania i unieszkodliwiania azbestu	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	500	50/rocznie	Budżet Gminy, WFOŚiGW, środki UE
III.3.2. Poprawa stanu czystości Gminy, w tym terenów leśnych i przydrożnych													
1.Monitorowanie terenu Gminy, w tym obszarów leśnych i przydrożnych pod kątem stanu zaśmiecenia	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100	10/rocznie	Nie dotyczy
2.Wywóz zalegających śmieci z terenów gminnych oraz egzekwowanie tego obowiązku względem innych zarządców terenów, w tym zwłaszcza dróg	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50	5/rocznie	Budżet Gminy, zarządcy terenów
3.Bezwzględne stosowanie sankcji karnych w przypadku udowodnienia sprawcy nielegalne składowanie śmieci	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Bez kosztów	Nie dotyczy
III.3.3. Zwiększenie efektywności funkcjonującego systemu gospodarki odpadami													
1.Prowadzenie akcji edukacyjnej przybliżającej sposoby i potrzebę segregacji odpadów	5	5							5	5	20	5/rocznie	Budżet Gminy, WFOŚiGW
2.Podjęcie działań na rzecz objęcia obowiązkiem włączenia do systemu gospodarowania odpadami wszystkich domów letniskowych	X	X	X	X							0	Bez kosztów	Nie dotyczy
3.Podjęcie działań na rzecz egzekwowania obowiązku posiadania i korzystania z pojemników na odpady budowlane na etapie prowadzenia budowy przez inwestorów	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Bez kosztów	Nie dotyczy

III.3.4. Poprawa stanu technicznego zabytków													
1.Kontynuowanie inwentaryzacji obiektów zabytkowych i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków	20	20	20								60	20/rocznie	Budżet Gminy, LRPO
2.Uaktualnienie wykazu obiektów wpisanych do rejestru zabytków		X	X	X	X						0	Bez kosztów	Nie dotyczy
3.Wspieranie użytkowników zabytków w ich zabezpieczeniu i remontowaniu	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100	10/rocznie	Nie dotyczy
III.3.5. Poprawa stanu estetycznego Gminy													
1.Opracowanie i upowszechnienie wytycznych dotyczących pożądanego stanu estetycznego budynków i obejść		20	20	20	20						80	80	Budżet Gminy
2.Wprowadzenie ulg podatkowych dla użytkowników obiektów wdrażających przyjęte wytyczne dotyczące estetyzacji budynków i obejść		20	20	20	20	20	20	20	20	20	180	20/rocznie	Budżet Gminy
3.Organizowanie konkursów na najładniejsze posesje oraz zagrodę		10	10	10	10	10	10	10	10	10	90	10/rocznie	Budżet Gminy
4.Wdrożenie prawa lokalnego regulującego stosowanie reklam zewnętrznych, zgodnie z zapisami ustawy „krajobrazowej” z dnia 24 kwietnia 2015		X	X								0	Bez kosztów	Nie dotyczy
5.Opracowanie i wdrożenie projektów standaryzujących w skali Gminy obiekty małej architektury i zieleni publiczną		30	30	30	30	30					150	30/rocznie	Budżet Gminy
6.Egzekwowanie względem zarządców dróg obowiązku utrzymania zieleni w należytym stanie	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	Bez kosztów	Nie dotyczy
RAZEM	3651	6270	8090	8170	3846	2976	2526	2381	2376	2341	42627		

10. ZAŁOŻENIA ROZWOJU URBANISTYCZNEGO I INFRASTRUKTURY TECHNICZNO-SPOŁECZNEJ

10.1. Rekomendowane założenia rozwoju urbanistycznego

Planowanie przestrzenne jest jednym z podstawowych narzędzi sterowania rozwojem danej jednostki, a ze względu na swoje długofalowe skutki o charakterze ekonomicznym, społecznym i środowiskowym, ma ono pierwszorzędne znaczenie strategiczne. Przestrzeń jest dobrem ograniczonym, a jej wartość kształtuje się w wyniku oddziaływania wielu czynników. Dobrze zaplanowana przestrzeń jest atrakcyjna i przyjazna dla jej użytkowników, a jednocześnie wydajna oraz łatwa w obsłudze dla lokalnej administracji. Taka przestrzeń będzie cechować się wysoką wartością i stabilnym poziomem przez dziesięciolecia. Natomiast przestrzeń, która jest zagospodarowywana bez właściwego planowania z czasem przestaje być atrakcyjna, traci pierwotne walory (ekonomiczne, estetyczne, kulturowe i środowiskowe) oraz staje się coraz mniej wydolna. W efekcie koszty obsługi rosną niewspółmiernie do jej wartości rynkowej, która z czasem zaczyna spadać. Z powyższych względów bardzo ważne jest aby lokalne planowanie było kompleksowe oraz przedkładało przyszły interes całej społeczności nad bieżące potrzeby jednostkowe.

W ostatnich kilkunastu latach Gmina Kłodawa podlegała bardzo silnym procesom suburbanizacyjnym, które w głównej mierze polegały na rozwoju mieszkalnictwa jednorodzinnego. Napływ nowych mieszkańców jest niewątpliwie sukcesem, gdyż istotnie zwiększa potencjał demograficzny Gminy. Ponadto nowi mieszkańcy to większe wpływy podatkowe oraz nowi klienci. Należy jednak pamiętać, że wzrost liczebności to również wzrost potrzeb i nakładów zwłaszcza w sferze infrastruktury.

Niekontrolowane procesy urbanizacyjne mogą być źródłem wielu niekorzystnych zjawisk przestrzennych takich jak brak ładu przestrzennego, rozpraszanie zabudowy, niszczenie racjonalnych układów osadniczych, kształtowanie nieracjonalnych i nieefektywnych układów w zakresie komunikacji i uzbrojenia, degradacja krajobrazu itp.

W celu lepszego wykorzystania korzyści płynących z dynamicznego rozwoju oraz w celu minimalizacji wspomnianych negatywnych procesów, Gmina powinna racjonalnie gospodarować przestrzenią. Od pewnego czasu w naszym kraju trwa dyskusja nad procesami gwałtownej suburbanizacji, która dostarcza szeregu rozwiązań i propozycji. Wiele z nich może znaleźć zastosowanie również na terenie Gminy Kłodawa.

Dla osiągnięcia wizji sformułowanej w niniejszej strategii proponuje się następujące kierunki optymalizacji polityki przestrzennej:

- 1) **Sporządzenie dokładnego bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę** – Dokładna analiza zasobów terenowych w poszczególnych funkcjach wraz z analizą przestrzennego zróżnicowania popytu i podaży pozwoli przewidzieć możliwe scenariusze rozwoju zabudowy oraz potrzeb infrastrukturalnych. Systematyczna obserwacja wykorzystania terenów przewidzianych pod zabudowę pozwoli na weryfikację słuszności poszczególnych założeń oraz docelowo na racjonalne zaproponowanie zmian z korzyścią dla Gminy oraz właścicieli gruntów.

- 2) **Zaprzestanie przeznaczania nowych terenów pod zabudowę** – W chwili obecnej na terenie Gminy występują nieadekwatnie duże powierzchnie przeznaczone do zabudowy, wielokrotnie przekraczające teraźniejsze i przyszłe możliwości realizacyjne. Aby zapobiec trwałej degradacji przestrzeni oraz pogłębianiu chaosu urbanistycznego konieczna jest reorientacja polityki przestrzennej w kierunku działań ochronnych i racjonalizujących. Wskazane jest dokonanie zmian w studium, polegające na ograniczeniu powierzchni przeznaczonych pod zabudowę, które jeszcze nie zostały objęte planami miejscowymi. Kolejnym (lub równoległym) krokiem powinno być sporządzenie miejscowych planów „ochronnych” tj. z zakazem zabudowy. Pozwoli to na ochronę przed zabudową w drodze jednostkowych decyzji tych terenów, które nie zostały przeznaczone do zainwestowania w studium i planach miejscowych. Plany takie powinny dotyczyć przede wszystkim terenów najcenniejszych takich jak obszary nadrzeczne, enklawy śródlądowe czy rejonów rolniczych o najwyższych walorach krajobrazowych.
- 3) **Przeciwdziałanie rozpraszaniu zabudowy / kształtowanie obszarów zwartych** – Z punktu widzenia racjonalnej gospodarki (nie tylko przestrzennej) celowe jest dogęszczanie już zajętych terenów w miejsce dalszego rozpraszania zabudowy. Kształtowanie popytu ukierunkowane na rozwój zwartych obszarów zabudowy może opierać się na przejrzystym wieloletnim programie uzbrajania terenu, promującym tereny w bezpośrednim sąsiedztwie istniejących osiedli (plan strefowania rozwoju zabudowy wg postępu uzbrojenia terenów). Polityka przeciwdziałania rozpraszaniu zabudowy przyniesie istotne oszczędności budżetowe, zapobiegając nadmiernie wydłużonym i mało efektywnym inwestycjom sieciowym. Wzmocnienie tego działania nastąpi w drodze ograniczeń opisanych w poprzednim punkcie.
- 4) **Kształtowanie przestrzeni publicznych** – Bardzo istotnym dopełnieniem terenów zabudowanych (zwłaszcza mieszkaniowych) są przestrzenie publiczne, ponieważ dzięki nim kształtują się więzi społeczne wśród mieszkańców. Optymalne są dobrze dostępne (centralne) przestrzenie o charakterze uniwersalnym tj. przeznaczone dla różnicowanej grupy użytkowników. Na obszarach dynamicznie rozwijających się miejscowości występuje deficyt takich przestrzeni (np. Santocko, Chwałęcice). W pierwszej kolejności należy zwiększyć gminne zasoby w drodze wykupu (zamiany) nieruchomości położonych w centrach miejscowości oraz innych lokalizacjach odpowiednich dla kształtowania przestrzeni publicznych. Konieczna jest zatem dokładna analiza własności i wytypowanie terenów mogących być przedmiotem wskazanych działań.
- 5) **Stworzenie „kodeksu” dobrych praktyk planistycznych i budowlanych** – Skuteczna realizacja założeń planistycznych zależy od wysokiej jakości dokumentów planistycznych. W celu kompleksowego planowania na większych obszarach należy unikać rozpraszania narzędzi planistycznych, tj. rozdrobnienia planów miejscowych o niewielkiej powierzchni. Jednocześnie warto stosować wspólne standardy dla wszystkich opracowań planistycznych na terenie Gminy – wymaga to opracowania wytycznych dla projektantów. Dbłość o kształtowanie i zachowanie właściwych standardów urbanistycznych pozwoli na kreowanie spójnych układów zabudowy oraz podkreślenie atrakcyjnego charakteru Gminy. Dopełnieniem założeń planistycznych może być

wprowadzenie standardów w zakresie reklam i obiektów małej architektury (na podstawie tzw. ustawy krajobrazowej), a także opracowanie programu kształtowania zieleni publicznej (zwłaszcza przyulicznej).

- 6) **Zachowanie spójności funkcjonalnej** – Z racji położenia w pobliżu dużego miasta w Gminie Kłodawa naturalnie rozwinęła się funkcja mieszkaniowa, która jest ewidentnie dominująca. Jednocześnie zabudowa ma charakter mało intensywny i cechuje się niską uciążliwością. Z tego względu należy dążyć do zachowania spójności charakteru terenów osiedlowych, unikając rozproszonych lokalizacji terenów inwestycyjnych o charakterze produkcyjnym lub produkcyjno-usługowym. Obszary intensywnej aktywizacji gospodarczej powinny się koncentrować w niewielu obszarach i cechować się dobrą dostępnością komunikacyjną (np. obecne tereny w Kłodawie przy drodze nr 151 czy planowana strefa przemysłowa w rejonie Wojcieszyc). Większe miejscowości z południa i zachodu Gminy powinny rozwijać bazę usługową skierowaną na obsługę lokalnych mieszkańców, natomiast mniejsze jednostki położone w północnej i wschodniej części Gminy powinny kłaść nacisk na rozwój usług turystycznych o umiarkowanej skali.

Osobnym działaniem, wykraczającym poza ścisłą politykę przestrzenną Gminy, jest edukacja i uświadamianie społeczności lokalnej w zakresie poszanowania przestrzeni oraz kształtowania harmonijnego krajobrazu Gminy. Zadanie to jest bardzo istotne a odpowiedzialność spoczywająca na samorządzie bardzo duża, ponieważ błędy popełnione w planowaniu przestrzennym są niezwykle kosztowne i bardzo trudne lub wręcz niemożliwe do usunięcia.

10.2. Strategiczne inwestycje i Wieloletnia Prognoza Finansowa

Znowelizowana ustawa o finansach publicznych z dnia 27 sierpnia 2009 r. wprowadziła zasady i tryb opracowywania oraz uchwalania wieloletniej prognozy finansowej jednostki samorządu terytorialnego. W roku 2016 opracowano najnowszą Wieloletnią Prognozę Finansową (WPF) Gminy Kłodawa na lata 2016-2020 (Tab. 49). Wieloletnia Prognoza Finansowa zawiera realizowane wieloletnie przedsięwzięcia wraz z wyszczególnionymi m.in. łącznymi nakładami finansowymi i limitami wydatków w poszczególnych latach.

Prace nad uchwałą przyjmującą WPF zakończone zostały w marcu 2016 roku i zatwierdzone Uchwałą Nr XV/119/2016 Rady Gminy Kłodawa z dnia 23 marca 2016 r.

Tab. 49. Wykaz strategicznych inwestycji zaplanowanych do realizacji przez Gminę Kłodawa w latach 2016-2020

I.p.	nazwa zadania /inwestycji
1.	Budowa biblioteki i centrum kultury w Kłodawie
2.	Budowa dróg gminnych
3.	Budowa remizy Santocko
4.	Budowa siłowni zewnętrznych
5.	Budowa ścieżek rowerowych na terenie Gminy

6.	Place zabaw w Gminie Kłodawa
7.	Rozbudowa sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w Gminie Kłodawa
8.	Termomodernizacja budynków będących własnością Gminy Kłodawa
9.	Rozbudowa i modernizacja oświetlenia ulicznego dróg i placów gminnych
10.	Działania na rzecz rozbudowy szerokopasmowego internetu
11.	Uzbrojenie terenów stref gospodarczo-przemysłowych
12.	Budowa infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej w Gminie
13.	Rozbudowa i modernizacja bazy przedszkolnej w Gminie
14.	Budowa i modernizacja sieci kanalizacji deszczowej oraz zbiorników wód
15.	Modernizacja i utrzymanie melioracji szczegółowych
16.	Modernizacja dróg ponad-gminnych (porozumienia)
17.	Modernizacja i remonty bazy społeczno-kulturalnej oraz sportowej

Źródło –opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy

Rozwój gospodarczy Gminy - w perspektywie wieloletniej - musi się opierać na poszukiwaniu możliwości zwiększania jego dochodów własnych. Realizacja celów zawartych w strategii będzie finansowana częściowo (w miarę możliwości) ze środków budżetu Gminy, które zostaną przeznaczone na określone dziedziny działalności społeczno-gospodarczej i zadania wg decyzji samorządu. Jednocześnie samorząd będzie musiał podjąć starania i działania na rzecz pozyskania środków finansowych z zewnątrz, m.in. ze środków Unii Europejskiej, dotacji z budżetu państwa, środków z różnego rodzaju funduszy np. Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych itp.

Inne możliwości sfinansowania nakładów na realizację strategii to wykorzystanie partnerstwa publiczno-prywatnego. Należy podkreślić, że zrealizowanie części zadań na początku okresu, które przyciągną do Gminy inwestorów, mieszkańców oraz turystów spowoduje wzrost zamożności ludności, wyższe wpływy budżetowe, a tym samym możliwości finansowania kolejnych przedsięwzięć.

11. WDRAŻANIE STRATEGII, MONITORING I EWALUACJA

11.1. Wdrażanie Strategii

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Kłodawa na lata 2016-2025 nie ogranicza się w swych założeniach wyłącznie do zadań leżących w kompetencjach ustawowych Gminy, ale angażuje i inicjuje działania realizowane w partnerstwach lokalnych bądź regionalnych. W konsekwencji w aspekcie realizacyjnym w Strategii uwzględnia się trzy następujące, główne sfery aktywności:

- **sfera podległości**, obejmująca zadania z zakresu bezpośrednich, formalnych kompetencji samorządu gminnego oraz podległych mu jednostek,

- **sfera współzależności**, obejmująca zadania, w stosunku do których samorząd gminny posiada wpływ pośredni (inicjujący działania, koordynuje działania lub je wspiera),
- **sfera oddziaływania**, obejmująca działania pozostające poza sferą bezpośrednich kompetencji lub pośredniego wpływu samorządu gminnego, realizowane przez organy administracji rządowej, samorząd regionalny, samorząd powiatowy lub innych kluczowych partnerów.

Partnerów biorących udział w realizacji Strategii można podzielić na trzy główne grupy:

- instytucje publiczne (władze samorządowe, instytucje użyteczności publicznej),
- prywatni przedsiębiorcy i organizacje otoczenia biznesu (firmy, izby gospodarcze, cechy rzemiosł, fundacje, stowarzyszenia gospodarcze),
- organizacje pozarządowe (towarzystwa i stowarzyszenia, fundacje, grupy nieformalne).

11.2. System monitorowania i ewaluacji Strategii

Gwarancją prawidłowego wdrażania i monitorowania realizacji Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Kłodawa na lata 2016 -2025 jest ścisła współpraca wielu instytucji sektora publicznego, prywatnego, pozarządowego, a także mieszkańców Gminy.

Wypracowany wspólnym wysiłkiem dokument w którym sformułowano cele strategiczne i wynikające z nich cele operacyjne i szczegółowe, jak również sprecyzowano niezbędne do realizacji działania jest wyzwaniem dla wszystkich podmiotów związanych z Gminą. W celu uzyskania właściwej kontroli nad procesem jego wdrażania i weryfikacji postępów, konieczne jest wprowadzenie zasady okresowego monitoringu, którego celem jest uzyskanie konkretnych mierników osiągnięcia założonych celów. Od właściwego wyboru mierzalnych wskaźników dostępnych w statystyce publicznej i wewnętrznej Gminy zależy skuteczność monitorowania procesów wdrażania Strategii.

Strategia winna być dokumentem żywym i dynamicznie reagującym na zmiany. W celu zapewnienia sprawnej realizacji i oceny jej postępów, ale również aktualizacji i dostosowywania do zmieniających się warunków społeczno –gospodarczych, konieczne jest powołanie struktury odpowiedzialnej za monitoring i ewaluację.

Instytucjonalną strukturę systemu monitorowania i ewaluacji Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Kłodawa na lata 2016-2025 tworzą:

- Wójt Gminy Kłodawa,
- Zespół Roboczy powołany decyzją Wójta, pełniący rolę centrum koordynacyjnego ds. monitorowania Strategii,
- referaty, samodzielne stanowiska, jednostki organizacyjne i budżetowe – pełniące rolę jednostek realizujących konkretne kierunki interwencji Strategii, będące w kompetencjach samorządu gminnego.

Tryb postępowania w sytuacji podjęcia decyzji o uruchomieniu procesu monitorowania i ewaluacji Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Kłodawa na lata 2016 – 2025 przedstawia się następująco:

- 1) Wójt Gminy informuje o planowanym przeglądzie Strategii i poleca kierownikom komórek merytorycznych oddelegowanie pracowników do pracy w Zespole Roboczym;
- 2) Kierownicy komórek merytorycznych delegują pracowników do pracy w Zespole Roboczym i informują na piśmie Wójta Gminy o tym fakcie;
- 3) Wójt Gminy powołuje Zespół Roboczy, złożony z oddelegowanych pracowników merytorycznych;
- 4) Pracami Zespołu Roboczego kieruje Przewodniczący, który określa szczegółowy harmonogram pracy oraz dokonuje rozdziału zadań między członków Zespołu Roboczego;
- 5) Zespół Roboczy przeprowadza wstępną analizę obszarów strategicznych Strategii i przygotowuje materiały i narzędzia w postaci formularzy, do prowadzenia monitoringu realizacji Strategii;
- 6) Przewodniczący Zespołu Roboczego przekazuje kierownikom komórek merytorycznych zasady i terminy przeprowadzenia monitoringu wraz materiałami i narzędziami do prowadzenia monitoringu realizacji Strategii;
- 7) W terminie określonym przez Przewodniczącego Zespołu Roboczego, kierownicy komórek merytorycznych przekazują wyniki przeprowadzonego przeglądu realizacji Strategii w wybranych obszarach strategicznych;
- 8) Zespół Roboczy dokonuje analizy przekazanych przez komórki merytoryczne informacji i wyników a następnie opracowuje raport z monitoringu Strategii;
- 9) Przewodniczący Zespołu Roboczego przedkłada Raport do akceptacji Wójtowi Gminy;
- 10) Wójt Gminy akceptuje go i przekazuje do Biura Rady Gminy i komórek merytorycznych oraz podaje do publicznej wiadomości.

Zakres odpowiedzialności i kompetencje instytucjonalnej struktury tworzącej system monitorowania i ewaluacji Strategii równoważonego Rozwoju Gminy Kłodawa na lata 2016 – 2025 przedstawia się następująco:

Zespół Roboczy

- przygotowuje materiały i narzędzia do monitorowania Strategii,
- analizuje informacje i wyniki przekazywane przez komórki merytoryczne z prowadzonego monitoringu Strategii,
- opracowuje Raport z monitoringu Strategii;

Przewodniczący Zespołu Roboczego

- kieruje pracami Zespołu Roboczego,
- ustala harmonogram pracy Zespołu Roboczego,
- dokonuje rozdziału zadań między członków Zespołu Roboczego,
- w imieniu Zespołu Roboczego, prowadzi korespondencję z komórkami merytorycznymi,
- w imieniu Zespołu Roboczego, przedkłada do akceptacji Wójta Gminy, raport z monitoringu Strategii;

Kierownicy komórek merytorycznych

- wyznaczają pracownika merytorycznego i delegują do prac w Zespole Roboczym,

- odpowiadają za przeprowadzenie monitoringu realizacji Strategii w wybranych obszarach strategicznych i w zakresie realizowanych zadań,
- przekazują wyniki prowadzonego monitoringu realizacji Strategii do Zespołu Roboczego;

Członek Zespołu Roboczego

- realizuje zadania Zespołu Roboczego,
- wspiera kierownika komórki merytorycznej, koordynując proces monitoringu realizacji Strategii na poziomie komórki merytorycznej, zgodnie z przyjętymi terminami i zasadami monitoringu;

Wójt Gminy

- powołuje Zespół Roboczy,
- Akceptuje Raport z monitoringu realizacji Strategii Rozwoju Gminy.

Szczegółowa ocena stopnia realizacji Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Kłodawa na lata 2016-2025 przeprowadzona zostanie w połowie okresu objętego Strategią (2020 r.) między innymi w oparciu o analizę wskaźnikową, opracowywaną przez Zespół Roboczy ds. monitoringu na podstawie informacji otrzymanych od referatów, samodzielnych stanowisk i jednostek Gminy Kłodawa, bazującą na miernikach wyznaczonych w Strategii dla każdego celu operacyjnego. Analiza wskaźnikowa wykorzystywać będzie następujące źródła danych:

- statystyka prowadzona przez samorząd gminny – generowana i gromadzona przez poszczególne samodzielne stanowiska, referaty i jednostki Gminy Kłodawa, zobowiązane do terminowego przekazywania danych i informacji do Zespołu Roboczego koordynującego działania analityczne i ocenne;
- statystyka publiczna, gromadzona między innymi w ramach Banku Danych Lokalnych GUS.

W przypadku stwierdzenia zmian warunków i bieżącej sytuacji Gminy konieczna będzie aktualizacja dokumentu. Wobec tego ważnym elementem procesu ewaluacji powinna być również analiza zagrożeń i barier utrudniających jej realizację oraz opracowanie systemu działań naprawczych. Ewaluacja powinna dostarczyć odpowiedzi na pytanie jakie są efekty realizacji strategii, pokazać szanse i zagrożenia z nią związane oraz celowość przyjętych zasad i procedur, może stanowić również miarę poziomu zadowolenia mieszkańców z dokonanych zmian.

W tabeli 50 przedstawiona została lista rekomendowanych mierników oceny stanu realizacji Strategii.

Tab. 50. Proponowane wskaźniki oceny stanu realizacji Strategii

nazwa wskaźnika	jednostka pomiaru	źródło danych
Cel operacyjny: I.1. Rozwój lokalnej przedsiębiorczości		
Liczba imprez promujących potencjał gospodarczy Gminy	szt.	UG
Liczba instytucji i podmiotów zaangażowanych w promocję inwestycyjną i gospodarczą Gminy	szt.	UG
Liczba wydanych publikacji promujących działalność Gminy	szt.	UG

Liczba artykułów/audycji opublikowanych w mediach dotyczących promocji potencjału gospodarczego Gminy	szt.	UG
Powierzchnia terenów zarezerwowana pod działalność usługowo-handlową	ha	UG
Liczba podpisanych porozumień o współpracy z organizacjami gospodarczymi	szt.	UG/SP
Liczba osób i firm rozpoczynających działalność gospodarczą w Gminie i korzystających z systemu zachęt i ulg	szt.	UG
Liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON w stosunku do podmiotów wyrejestrowanych	szt.	GUS/UG
Powierzchnia terenów inwestycyjnych zabezpieczonych w mpzp pod rozwój przedsiębiorczości	ha	UG
Liczba podmiotów, którym udzielono wsparcia w procedurach wnioskowych kierowanych do zewnętrznych źródeł finansowania	szt.	UG
Liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych	szt.	GUS/PUP
Cel operacyjny: I.2. Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich		
Liczba gospodarstw rolnych zrzeszonych w grupach producenckich i kooperacyjnych	szt.	UG
Liczba publikacji w mediach promujących lokalnych producentów rolno-spożywczych i wytwórców wyrobów regionalnych	szt.	UG
Liczba gospodarstw ogrodniczych i sadowniczych	szt.	UG
Liczba gospodarstw produkujących zdrową żywność	szt.	UG
Cel operacyjny: I.3. Rozwój turystyki i rekreacji		
Liczba gospodarstw agro- i ekoturystycznych	szt.	UG
Liczba obiektów prowadzących obsługę ruchu turystycznego	szt.	UG
Wysokość nakładów finansowych przeznaczonych na budowę i modernizację gminnej infrastruktury turystycznej	tys. zł	UG
Długość nowo wybudowanych szlaków turystyki kwalifikowanej	km	UG/LP/ZPKWL
Cel operacyjny: II.1. Rozwój kapitału ludzkiego		
Liczba nauczycieli uczestniczących w kursach doszkalających	szt.	Pl. ed.
Wysokość nakładów finansowych przeznaczonych na utrzymanie i rozwój obiektów edukacyjnych	tys. zł	UG
Liczba zorganizowanych wizyt i spotkań uczniów z lokalnymi przedsiębiorcami	szt.	Pl. ed.
Wysokość wsparcia finansowego udzielonego placówkom edukacyjnym w formie sponsoringu	tys. zł	Pl. ed.
Średnia punktacja z testów gimnazjalnych	szt.	Pl. ed.
Cel operacyjny: II.2. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego		
Liczba organizacji pozarządowych działających na terenie Gminy	szt.	UG
Liczba organizowanych na terenie Gminy imprez kulturotwórczych, sportowych i rekreacyjnych	szt.	UG
Liczba członków klubów/sekcji sportowych działających na terenie Gminy	szt.	UG
Liczba zorganizowanych kursów z obsługi komputera	szt.	UG
Liczba uruchomionych ogólnodostępnych stanowisk internetowych	szt.	UG

Liczba utworzonych dla osób niepełnosprawnych dziennych domów pobytu	szt.	UG
Liczba uruchomionych świetlic środowiskowych	szt.	UG
Cel operacyjny: II.3. Rozwój usług społecznych		
Liczba osób (rodzin) korzystających z pomocy społecznej	szt.	OPS/UG
Liczba zorganizowanych na terenie Gminy „białych dni” promujących zdrowy styl życia	szt.	UG
Wysokość nakładów finansowych przeznaczonych na modernizację obiektów Warsztatów Terapii Zajęciowej w Chwałęcicach	tys. zł	UG
Wysokość nakładów finansowych przeznaczonych na budowę lub modernizację boisk, skatparków i siłowni zewnętrznych	tys. zł	UG
Liczba pracowników Urzędu Gminy uczestniczących w kursach i szkoleniach podnoszących kwalifikacje zawodowe	szt.	UG
Wysokość nakładów finansowych przeznaczonych na kontynuowanie procesu informatyzacji bieżącej działalności administracji publicznej	tys. zł	UG
Cel operacyjny: III.1. Kształtowanie ładu przestrzennego		
Powierzchnia Gminy objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego	ha	UG
Powierzchnia gruntów będących własnością komunalną przeznaczonych na tereny użyteczności publicznej	ha	UG
Cel operacyjny: III.2. Rozwój infrastruktury technicznej		
Długość nowo wybudowanej sieci kanalizacyjnej	km	GUS/UG
Długość nowo wybudowanej sieci wodociągowej	km	GUS/UG
Długość sieci wodociągowej poddanej modernizacji (wymiana rur cementowo-azbestowych)	km	GUS/UG
Długość sieci melioracyjnej podanej remontom i konserwacji	km	GUS/UG
Długość sieci dróg gminnych poddanych przebudowie i modernizacji	km	GUS/UG
Liczba zmontowanych progów zwalniających ruch drogowy	szt.	UG
Długość nowo wybudowanych ścieżek rowerowych	km	UG
Długość nowo wybudowanych chodników wzdłuż szlaków komunikacyjnych	km	UG
Cel operacyjny III.3. Ochrona zasobów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych		
Liczba przeprowadzonych akcji edukacyjnych na temat szkodliwości spalania w kotłowniach i paleniskach domowych śmieci i węgla niskiej jakości	szt.	UG
Liczba budynków użyteczności publicznej poddanych termomodernizacji	szt.	UG
Liczba budynków użyteczności publicznej wyposażonych w nowoczesne instalacje elektroenergetyczne	szt.	UG
Liczba zlikwidowanych dzikich wysypisk śmieci	szt.	UG
Liczba zinwentaryzowanych obiektów zabytkowych	szt.	UG
Liczba odnowionych obiektów zabytkowych i historycznych	szt.	UG

12. BIBLIOGRAFIA

- *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030*, 2013; Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa
- Jędrzejewski W. i in., 2009; *Sieć korytarzy ekologicznych łączących obszary chronione w Polsce*; [W:] *Ochrona łączności ekologicznej w Polsce*, red. Jędrzejewski W., Ławreszuk D. ZBS, Białowieża
- *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2020*, 2011; Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa
- *Koncepcja Rozwoju i Działania Euroregionu PRO EUROPA VIADRINA*, 2014; Gorzów Wlkp., Frankfurt n/Odrą
- Kondracki J., 2002; *Geografia regionalna Polski*; PWN, Warszawa
- *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego*, 2010; Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa
- *Krajowy Program Reform na rzecz Realizacji Strategii Europa 2020*, 2011; Ministerstwo Gospodarki, Warszawa
- Liro A. (red.), 1995; *Koncepcja krajowej sieci ekologicznej ECONET-POLSKA*, Fundacja IUCN, Warszawa
- *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego*, 2002; Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Zielona Góra
- *Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Lubuskiego na lata 2012-2017 z perspektywą do 2020 r.*, 2012; Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Zielona Góra
- *Polityka Spójności UE 2014-2020*, 2011; Komisja Europejska, Bruksela
- *Programu Ochrony Środowiska dla Województwa Lubuskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do 2019 r.*, 2012; Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Zielona Góra
- *Strategia Europa 2020*, 2010; Komisja Europejska, Bruksela
- *Strategia Informacyjnego Rozwoju Powiatu Gorzowskiego na lata 2004-2010*, 2004; Starostwo Powiatowe Gorzów Wlkp.
- *Strategia Rozwoju Kraju 2020*, 2012; Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa
- *Strategia Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wlkp.*, 2014; Urząd Miasta Gorzów Wlkp.
- *Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego – aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 r.*, 2005; Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Zielona Góra
- *Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020*, 2012; Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Zielona Góra
- *Strategia zrównoważonego rozwoju Gminy Kłodawa 2000* (maszynopis); red. Zaborowski T., Umbrella Project, Warszawa
- *Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Obszaru Funkcjonalnego Gorzowa Wlkp.*, 2014; Urząd Miasta Gorzów Wlkp.

- *Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta Gorzowa Wlkp. na lata 2010-2020*, 2009; Urząd Miasta Gorzów Wlkp.
- *Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Gorzowskiego z Horyzontem Czasowym do 2020 r.*, 2012; Starostwo Powiatowe Gorzów Wlkp.
- *Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Gorzowskiego*, 2001; Starostwo Powiatowe Gorzów Wlkp.
- Strategie, plany i programy rozwoju oraz studia uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego sąsiadujących gmin: Santok, Strzelce Krajeńskie, Barlinek, Nowogródek Pom., Lubiszyn, Gorzów Wlkp.
- *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kłodawa*, 2002; Urząd Gminy Kłodawa
- *Zmiana Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego*, 2012; Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Zielona Góra
- *Zmiana Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kłodawa w miejscowości Różanki i Wojcieszyce*, 2012; Urząd Gminy Kłodawa

13. INDEKS SKRÓTÓW

ARIMR	- Agencja Restrukturyzacji i modernizacji Rolnictwa
ARR	- Agencja Rynku Rolnego
ASL	- Amt Seelow Land
AZP	- Archeologiczne Zdjęcie Polski
BGPK	- Barlinecko-Gorzowski Park Krajobrazowy
CIS	- Centrum Integracji Społecznej
DK	- droga krajowa
DULICP	- decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego
DWZiZT	- decyzja o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu
EFRR	- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS	- Europejski Fundusz Społeczny
EPEV	- Euroregion Pro Europa Viadrina
EWT	- Europejska Współpraca Terytorialna
GBP	- Gminna Biblioteka Publiczna
GK	- Gmina Kłodawa
GOK	- Gminny Ośrodek Kultury
GOPS	- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej
GUS	- Główny Urząd Statystyczny
JCW	- Jednolite Części Wód
KSOW	- Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich
KSSSE	- Kostrzyńsko-Słubicka Specjalna Strefa Ekonomiczna
LGD	- Lokalna Grupa Działania
LGD-KST	- Lokalna Grupa Działania Kraina Szlaków Turystycznych
LGR PD	- Lokalna Grupa Rybacka -Pojezierze Dobiegniewskie

LGR	- Lokalna Grupa Rybacka
LOT	- Lokalna Organizacja Turystyczna
LP	- Lasy Państwowe
LROT	- Lubuska Regionalna Organizacja Turystyczna
LRPO	- Lubuski Regionalny Program Operacyjny
MG-6	- Związek Celowy Gmin MG-6
MKiDN	- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MOF	- Miejski Obszar Funkcjonalny
MPZP	- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego
NFOŚ	- Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska
NFZ	- Narodowy Fundusz Zdrowia
ODR	- Ośrodek Doradztwa Rolniczego
OPS	- Ośrodek Pomocy Społecznej
OWES	- Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
OZE	- odnawialne źródła energii
PCPR	- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
PEV	- Pro Europa Viadrina
PG	- Powiat Gorzowski
PK	- Park Krajobrazowy
PKB	- Produkt Krajowy Brutto
Pl. ed.	- placówki edukacyjne
POIŚ	- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
POZ	- podstawowa opieka zdrowotna
PROW	- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
PTTK	- Polskie Towarzystwo Turystyczno Krajoznawcze
PUP	- Państwowy Urząd Pracy
PWIK	- Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji
PZW	-Polski Związek Wędkarski
RG	- Rada Gminy
RPO	- Regionalny Program Operacyjny
SP	- Starostwo Powiatowe
SPZOZ	- Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej
SUiKZP	- studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego
SVS	- Stowarzyszenie Turystyczne „Seeland”
SWOT	- analiza słabych i mocnych stron, szans i zagrożeń
UE	- Unia Europejska
UG	- Urząd Gminy Kłodawa
UM	- Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego
WFOŚiGW	- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
WTZ	- Warsztaty Terapii Zajęciowej
ZCG	- Związek Celowy Gmin
ZIPH	- Zachodnia Izba Przemysłowo Handlowa
ZIT	- zintegrowane inwestycje terytorialne

ZKGK	- Zakład Komunalny Gminy Kłodawa
ZPKWL	- Zespół Lubuskich Parków Krajobrazowych
ZUO	- Zakład Utylizacji Odpadów

Załącznik nr 1.

Raport z badania opinii publicznej na temat warunków życia w Gminie Kłodawa i kierunków jej rozwoju wraz z wzorem ankiety